

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย	ภาษาไทย
สาขา	ภาควิชา
เรื่อง	การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรม ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)
	A Study of Phraphrom Mangalacharn's Language Usage, Contents of Sermons and Preaching Strategy
นามผู้วิจัย	นางมุกดา สิงหนุญ
ได้พิจารณาเห็นชอบโดย	
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	(รongsastarajarychalo Roddloy, ศศ.ม.)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์, Ph.D.)
หัวหน้าภาควิชา	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกวิท พิณพวง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รongsastarajarykijonana Chirakul, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรม
ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)

A Study of Phraphrom Mangalacharn's Language Usage, Contents
of Sermons and Preaching Strategy

โดย

นางมุกดา สิงหนุญ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มุกดา สิงห์บุญ 2554: การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรม
ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
รองศาสตราจารย์ชลอ รอดลอย, ศศ.ม. 182 หน้า

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการ
บรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) โดยใช้วิธีศึกษาเชิงพรรณนาวิเคราะห์จาก
ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากหนังสือชุดมรดกธรรม จำนวน 7 ชุด คือ พุคฺติ ทำดี กิดดี ธรรมครองเรือน
ธรรมครองโลก ธรรมครองจิตใจ และธรรมครองชีวิต

ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้ถ้อยคำจำนวน 8 ลักษณะ คือ มีการคำซ้ำมีมากที่สุด รองลงมาคือ
การใช้คำซ้อน ส่วนนวน ภาพพจน์อุปมา คำภาษาต่างประเทศ คือคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และคำที่มาจาก
ภาษาจีน นอกจากนี้ยังมีการใช้คำอุทานเสริมบท ส่วนนวน คำพังเพย และสุภาษิต ตามลำดับ

ด้านเนื้อหาการบรรยายธรรมมีเนื้อหาสาระให้ความรู้มากที่สุด รองลงมาการให้ความจริงใจ
การโน้มน้าวใจ และการให้ความรอบรู้ ตามลำดับ ส่วนเนื้อหาให้ความรู้ที่พบมากที่สุดเรื่องกิดดี
รองลงมาเรื่องทำดี และเรื่องธรรมครองจิตใจ พุคฺติ ธรรมครองเรือน ธรรมครองโลก และธรรม
ครองชีวิตตามลำดับ การโน้มน้าวใจที่พบมากที่สุดเรื่องพุคฺติ รองลงมาเรื่องทำดี ธรรมครองเรือน
ธรรมครองชีวิต และเรื่องกิดดีและธรรมครองจิตใจ ตามลำดับ การจริงใจที่พบมากที่สุด
เรื่องธรรมครองชีวิต รองลงมาเรื่องพุคฺติ และเรื่องกิดดีและธรรมครองเรือน เรื่องธรรมครองจิตใจ
และเรื่องธรรมครองโลก ตามลำดับ การให้ความรอบรู้ ที่พบมากที่สุดเรื่องธรรมครองโลก รองลงมา
เรื่องทำดี ตามลำดับ

ด้านกลวิธีการนำเสนอเรื่อง พบว่าการใช้คำกระตุ้นความสนใจมากที่สุดในเรื่องทำดีและการใช้
คำกินใจและสะอึกใจพบมากที่สุดในเรื่องธรรมครองชีวิต การอ้างความเป็นมาของเรื่องที่พบมากที่สุด
ในเรื่องพุคฺติการพูดตรงไปตรงมาพบมากที่สุดในเรื่องธรรมครองเรือน และแบบพูดถึงความดียกย่อง
ผู้อุปการคุณพบมากที่สุดในชุดธรรมครองจิตใจ การยกเทศนาโวหารมากที่สุด ได้แก่ เรื่อง พุคฺติ และ
การยกสาธกโวหารมากที่สุด ได้แก่ เรื่องธรรมครองเรือน การสรุปจบเรื่องแบบคลี่คลายประเด็น
ในเรื่องพุคฺติ และแบบทิ้งปริศนา ได้แก่ เรื่องกิดดี

Mookda Singhaboon 2011: A Study of Phraphrom Mangalacharn's Language Usage, Contents of Sermons and Preaching Strategy. Master of Arts (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Chalor Rodloy, M.A.T. 182 pages.

The purpose of this research was a study of Phraphrom Mangalacharn's Language Usage, Contents of Sermon and Preaching Strategy, that promotes and raises level of interest in Dharma books amongst the Buddhists, by using descriptive analysis of secondary data gathered from the series of Dharma heritage books, 7 series. were used; good speaking, good doing, good thinking, Dharma for household, Dharma for the world, Dharma govern for the minds and Dharma for life.

The result shown that 8 types of wording were used; the most used are duplicate words, followed by couplet words, idiom, oration metaphor, a foreign language: English and Chinese, interjection, proverb and aphorism, respectively.

Most of the contents are knowledgeable, spirit sustaining, persuasion and providing words of wisdom respectively. As for the contents including knowledge, the most found were good thinking followed by doing good and Dharma govern the minds, good speaking, Dharma for household, and Dharma for the world respectively. In the aspect of persuasions the most found are good speaking, doing good, Dharma for household, Dharma for life, good thinking and dharma govern the minds respectively. In terms of spirit sustaining the most found are Dharma for life, good speaking, doing good, good thinking and Dharma for household, Dharma govern for the minds and Dharma for the world , respectively. The words of wisdom mostly found are Dharma for the world followed by doing good respectively.

In term of propose sermon usage has 4 style as the most of motivation affair in good doing topic and speaking forthrightly topic in Dharma for life and reference background of the stories most in the good speaking topic and to make frankly speech in Dharma for household in including a good eulogize words in Dharma govern the minds. For the approach of text of dharma figure speech were most preach words in good speaking and most related words in Dharma for household. In summarizing the topics use to unravel of a scene tactic in good speaking and make puzzle in good thinking.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่งของรองศาสตราจารย์ชลอ รอดลอย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ตลอดจนให้กำลังใจ ผู้วิจัยผู้ศึกษาซึ่งในพระคุณของท่านอาจารย์ทั้งสองมาก ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และรองศาสตราจารย์ ดร.ประเทือง ทินรัตน์ประธานกรรมการสอบ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการทำวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทุกท่าน ที่เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในระดับบัณฑิตศึกษาให้แก่ผู้วิจัยด้วยเมตตาธรรม

ขอขอบคุณนาวาโทพรชัย สิงหนุญ คุณพรนเรศวรสิงหนุญ คุณพรนฤเบศร์สิงหนุญ ที่ได้ช่วยเหลือเป็นอย่างมากและให้กำลังใจมาโดยตลอด รวมทั้งเพื่อนๆ และน้องๆ รุ่น 5 และรุ่น 6 ทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำต่างๆ ในช่วงของการศึกษาและทำการวิจัย คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาเพื่อระลึกถึงพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน อีกทั้งเป็นสิ่งที่กราบนมัสการระลึกถึงพระพรหมมังคลาจารย์ (ปั่น ปญฺญานนฺโท) ระบุผู้เป็นดวงประทีปของพุทธบริษัทและชาวโลกซึ่งจะอยู่ในหัวใจของผู้วิจัยตลอดไป

มุกดา สิงหนุญ

เมษายน 2554

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
แนวคิดเกี่ยวกับภาษา	8
ภาษาคน ภาษาธรรมชาติ	9
ภาษาธรรมชาติที่ใช้ในการสอนหรือการเทศนา	13
ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนา	18
กลวิธีการเขียนหนังสือธรรมะ	37
กลวิธีการใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม	39
ประวัติของพระพรหมมังคลาจารย์ (ป๋น ปญฺญานนฺโท)	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	45
แหล่งข้อมูล	45
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 4 ผลการวิจัย	50
ลักษณะการใช้ภาษาไทย	51
การใช้เนื้อหาการบรรยายธรรม	75

สารบัญ (ต่อ)

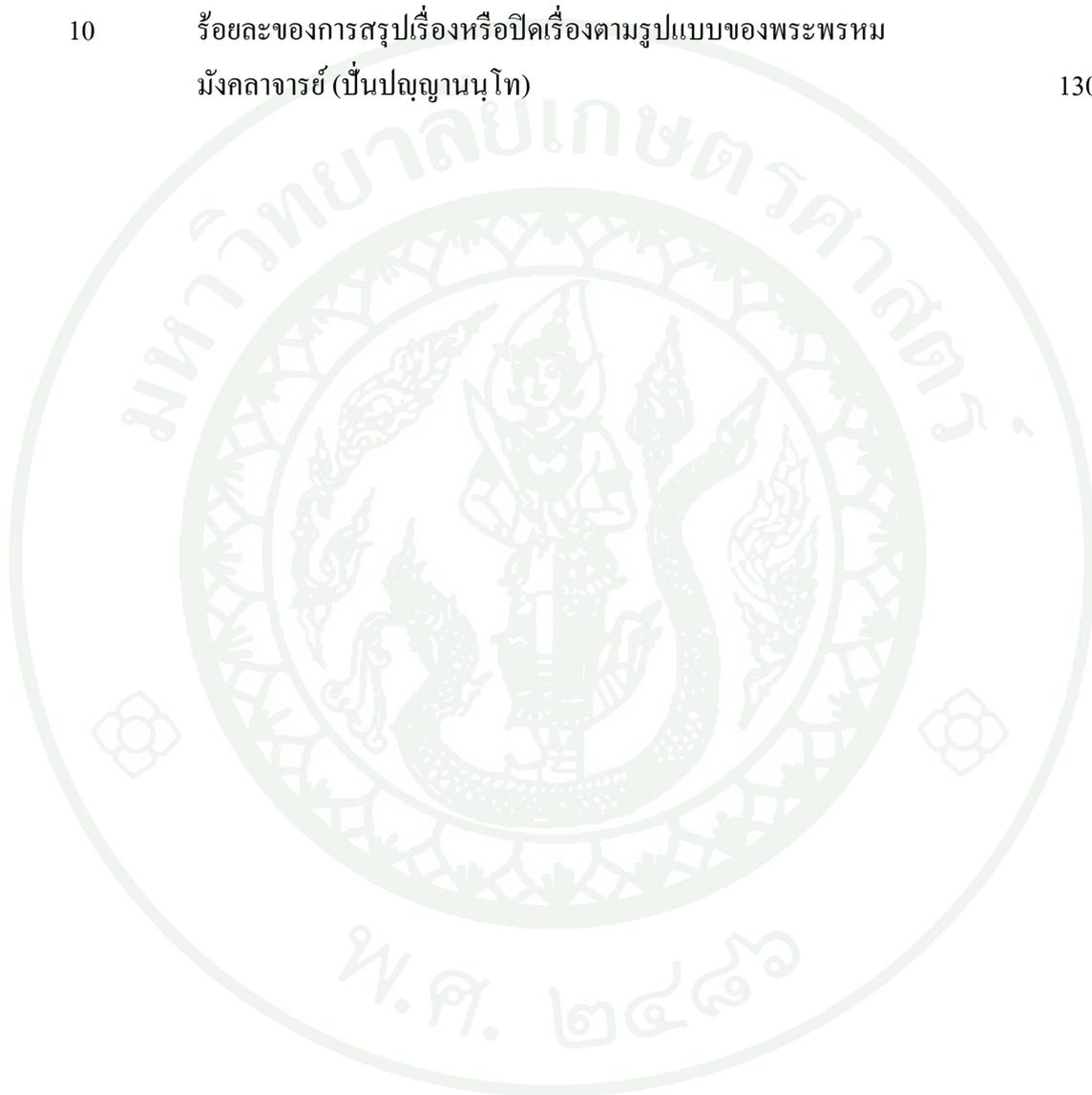
	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	131
สรุปผลการวิจัย	131
อภิปรายผล	135
ข้อเสนอแนะ	139
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	140
ภาคผนวก	146
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	182

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและ ร้อยละของเรื่องในการบรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)	51
2	จำนวนและ ร้อยละของลักษณะการใช้ภาษาไทยในของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)	74
3	จำนวนและร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารให้ความรู้	87
4	จำนวน และร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารโน้มน้าวใจ	95
5	จำนวนและร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารจรรโลงใจ	107
6	จำนวนและร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารให้ความรอบรู้	116
7	จำนวนและร้อยละของเรื่องแบ่งตามลักษณะการใช้เนื้อหาสารในการบรรยายธรรม	116
8	ร้อยละของประเภทการเปิดเรื่องหรือการนำเข้าสู่เรื่องของการบรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)	121
9	ร้อยละของการเสนอเนื้อหาตามโวหารที่ใช้ในบรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)	126

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
10	รายละเอียดของการสรุปเรื่องหรือปิดเรื่องตามรูปแบบของพระพรหม มังคลาจารย์ (เป็นปณฺญานนุโท)	130

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ธรรมะ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ชัดเกลา สัตยชาติญาณเดิมของมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจสูงไม่กระทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น และส่งเสริมให้มนุษย์ทำความดีกรรมดี เพื่อเป็นแสงสว่างส่องทางในการดำเนินชีวิตให้กับมนุษย์ทุกคนที่จะทำให้ชีวิตมีความสุข คุณลักษณะของธรรมะหรือพระธรรมจะรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในทางที่ชั่ว ดังนั้นเมื่อเราจะไหว้พระธรรม เราต้องนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติ พระธรรมจึงเป็นสิ่งล้ำค่าด้วยเนื่องจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการรวบรวมและประมวลขึ้น เรียกว่า พระไตรปิฎก มีเนื้อความทั้งหมด 84,000 พระธรรมขันธ์ ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ พระสุตหรือพระสุตตันตปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปิฎก 42,000 พระธรรมขันธ์ ดังนั้น การที่จะนำธรรมะของพระพุทธเจ้าไปสู่บุคคลใดได้นั้น ผู้สื่อธรรมะอย่างพระสงฆ์จะต้องนำเสนอด้วยภาษา เนื้อหา กลวิธี ที่เหมาะสมจนทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้งและนำไปปฏิบัติให้เกิดความสุขความเจริญต่อไป

พงษ์เทพ ขจรไชยกูล (2533: 69-70) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้สื่อสารธรรมะของพระพุทธเจ้าได้เข้าถึงจิตใจของพุทธศาสนิกชนอย่างชัดเจนและแท้จริง และทำให้พุทธศาสนิกชนสนใจและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ดังนั้นการบรรยายธรรมจึงเป็นการถ่ายทอดธรรมะที่อาศัยความแนบเนียนในการใช้ภาษาที่ทำให้ธรรมะเป็นสิ่งที่เข้าใจง่าย แม้ว่าผู้ที่ฟังธรรมะจะมีสติปัญญาที่แตกต่างกันตามประเภทของคน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแบ่งผู้จำรูญธรรมไว้ ซึ่งได้เปรียบเสมือนดอกบัว 4 เหล่า ได้แก่ 1. อุกมฤตัญญู ได้แก่พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้ และมีปฏิภาณอย่างดีเข้าใจในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที 2. วิปจิตัญญู ได้แก่พวกที่มีสติปัญญาปานกลางเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติมจะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้าเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป 3. เนยยะ ได้แก่พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้

และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง **4. ปทปรมะ** ได้แก่พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิจฉาทิฎฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียรเปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ยังแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน พระพุทธเจ้าทรงตั้งพุทธปณิธานตั้งสอนมหาชนเพื่อให้คนทั้งสามประเภทแรกนี้ได้รับรู้เข้าใจ และนำหลักธรรมไปใช้ได้จริง จนเกิดความสุข ความชอบ ความรัก ความศรัทธาอย่างไม่รู้สึกลัวตนเองถูกบังคับให้นำหลักธรรมไปปฏิบัติ จนซึมซับเข้าไปในความรู้สึคนึกคิด และปฏิบัติออกมาเป็นผลดีแก่ตัวเองและสังคมส่วนรวม และสามารถบรรลุธรรมได้ก่อนที่แสดงอริยสัจให้จิตหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานและเห็นธรรมวิเศษต่อไป

ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข (2546: 215-217) ได้กล่าวว่าพระสงฆ์นักเทศน์ทั้งหลายจึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะช่วยให้มนุษย์ที่ยังไม่พ้นวิถีสงสาร ตามหลักธรรมแห่งปัจจุสมุปบาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าได้เริ่มเผยแผ่ธรรมะโดยการเทศน์หรือการบรรยายธรรมเป็นครั้งแรก เรียกว่า ปฐมเทศนา ในวันเพ็ญ เดือน 8 ปีระกา หรือที่มาของการบูชาเดือน 8 คือ อาสาฬหบูชา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี แคว้นกาสิ นับเป็นการแสดงปฐมเทศนาครั้งแรกของพระพุทธเจ้า ผลการแสดงผลปฐมเทศนาครั้งแรก ปรากฏว่าโกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้าเบญจวัคคีย์ได้เกิดความเข้าใจธรรม เกิดดวงตาแห่งธรรมหรือธรรมจักษุ บรรลุเป็นโสดาบัน จึงทูลขอบรรพชาและถือเป็นพระภิกษุ(สงฆ์)สาวกูปแรกหรือปฐมสาวกมีชื่อว่า อัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งหมายถึงการเกิดสังฆรัตนะที่เรียกว่า พระรัตนตรัย มี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นในพระพุทธศาสนาโดยปริบูรณ์สืบไปนับจากนั้น ซึ่งพระองค์ได้ทรงแสดงธรรมเผยแผ่หลักพระธรรมสำคัญ 3 ประการไว้อย่างชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ คือ **1. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** หรือปฐมเทศนา ซึ่งเป็นพระสูตรว่าด้วยการหมุนธรรมจักรให้เป็นไป โดยเกี่ยวข้องกับหลักอริยสัจ 4 แปลว่าความจริงอันประเสริฐของอริยะ ซึ่งคือ บุคคลที่ห่างไกลจากกิเลส คือ ทุกข์ ได้แก่ ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์, สมุทัย ได้แก่ เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา, นิโรธ ได้แก่ ความดับทุกข์ ด้วยการไร้ปัญหา ซึ่งทางที่นำไปสู่การดับทุกข์คือหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ถูกต้องและเหมาะสมที่จะให้บรรลุถึงจุดหมายได้ มิใช่การดำเนินชีวิตที่เอียงสุด 2 อย่าง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง มรรค ได้แก่ กระบวนวิธีแห่งการแก้ปัญหา ซึ่งมีองค์ 8 ประการคือ สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ **2. อนัตตลักขณสูตร** ซึ่งเป็นพระสูตรที่เกี่ยวกับความไม่เที่ยง สิ่งทั้งหลายต้องมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นพระสูตรที่แสดงลักษณะแห่งเบญจขันธ์ หรือธาตุรู้ทั้ง 5 คือ รูป เวทนา

สัญญาสังขาร และวิญญาณ 3. **กาลามสูตร** เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการใช้ความคิดด้วยเหตุผลโดยรอบคอบหรือหลักตรรกศาสตร์ อยู่ในคัมภีร์ติกนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งพระพุทธเจ้าสอนชาวกาลามะแห่งเกสปุตตนิคมในแคว้นโกศลไม่ให้เชื่อมงายไว้เหตุผล 10 ข้อ คือ อย่าปลงใจเชื่อเพราะฟังตามกันมา การถือสืบกันมา การเล่าลือ การอ้างตำรา ด้วยตรรกะ ด้วยการอนุমান ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล ด้วยเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ ด้วยเพราะนับถือว่าเป็นสมณะนี้เป็นครูของเรา จะเชื่อก็ต่อเมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเท่านั้น

พระมหาวิเชียร สีหาบุตร (2537: 89) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ด้วยลักษณะการเทศน์หรือบรรยายธรรมนับว่าพระสงฆ์มีบทบาทอย่างสูงในการสืบทอดหลักธรรมสำคัญมาอย่างยาวนานกว่า 2500 ปี พระสงฆ์จึงจัดว่าเป็นผู้สื่อสารโดยอาศัยการใช้วจนภาษาหรือการสื่อสารหลักธรรม โดยผ่านการ พูด อ่าน เขียน ในระบบคำและประโยค โดยจะมีคำเป็นตัวสื่อความหมาย ซึ่งในประโยคใดๆ คำแต่ละคำจะเขียนและอ่านให้เข้าใจได้เพียงวิธีเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ได้พัฒนาบทบาทต่างๆ ขึ้นมามากมาย เพื่อนำหลักธรรมสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับสภาวะของสังคมไทยต่อไป ดังนั้นพอกกล่าวถึงบทบาทหลักหรือกิจวัตรของพระสงฆ์ไทยในวงกว้างได้ ดังนี้ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์เองก็จำเป็นต้องศึกษาและยึดหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา เพื่อฝึกอินทรีย์ให้เกิดอินทรีย์สังวร ไม่เสพวัตถุปัจจัยหรือเทคโนโลยีโดยยึดหลักความพอดีของโภชนมัตตัญญูตา จิตสิกขา เพื่อเรียนรู้ธรรมชาติของจิตและพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิ สงบ และสำรวม ปัญญาสิกขา เพื่อพัฒนาปัญญาให้เกิดโยนิโสมนสิการ รู้จักคิดและรู้จักเข้าถึงความจริงของโลกและอยู่เหนือกระแสโลกตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก จนเกิดประโยชน์สูงสุดจากความจริงในการดำเนินชีวิตและสังคมมนุษย์ ดังนั้นบทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมเผยแผ่ธรรม คือการใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสต่างๆ ก็เป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจจะลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดหลักธรรม หรือในโอกาสที่มีงานบุญวันเกิดหรือพิธีกรรมต่างๆ แล้วขอพรจากพระสงฆ์ การมาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ให้พร และอบรมสั่งสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าจะถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน คติธรรม จนเกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอนขึ้นเอง เมื่อพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้จริงๆ พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมในเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ ได้ทั้งสิ้น นอกจากรูปแบบและโอกาสต่างๆ แล้ว ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) หลักธรรมโดยผู้ฟังเองได้เกิดการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง

(Learning Center) ที่เกิดแก่ผู้ฟัง จนสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เข้าใจรู้แจ้ง หลักธรรมอย่างลึกซึ้งต่อไป

ดังนั้น จึงได้รวบรวมพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงที่ได้รับการยกย่องและมีลักษณะการบรรยาย ธรรมโดดเด่นเฉพาะตัวในด้านการเผยแผ่หลักธรรมรวมทั้งมีผลงานเขียนหนังสือเป็นจำนวนมาก และพระสงฆ์ที่ได้บรรยายธรรมจนเกิดแรงจูงใจ ศรัทธาสูงและมีชื่อเสียงแพร่หลาย และมีบทบาท ในสังคมไทยสูงมากหลายรูป เช่น 1. พระธรรมโกษาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ) รู้จักในนาม “พุทธ ทาสภิกขุ” 2. พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) 3. พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) 4. พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กฤษยาโณ) 5. พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปั้น ปญฺญานนฺโท) ประวัติด้อย เกิดวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 ณ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มรณภาพวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2550 รวมอายุ 96 ปี 76 พรรษา อดีตเจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัด นนทบุรี พระสงฆ์ผู้บรรยายธรรมที่ยิ่งใหญ่และโดดเด่นมีชื่อเสียง คนทั่วไปรู้จักในนาม หลวงพ่อ ปัญญานันทภิกขุ นับเป็นพระผู้ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ประทีปแห่งชีวิตของพวกเราชาวไทยทั้งหลาย เป็น แบบอย่างในการดำเนินชีวิต เป็นพระภิกษุผู้ที่กล้าหาญและต่อสู้โดยแสดงธรรมเพื่อทำลายความ เชื่อความเห็นผิด ตามหลักธรรมที่แท้จริงขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผลงานการเขียนหนังสือของท่านได้รวบรวมพระธรรมเทศนาและคำสอนไว้มากกว่า 15 เล่ม ผลงานเหล่านี้ปลูกฝังด้านจริยธรรมได้เหมาะสมในสังคมปัจจุบันมาก เช่น เรื่องของชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในสังคมที่ขาดความรักความสามัคคี เรื่องของเศรษฐกิจรายได้ การหาเลี้ยงชีพ ในครอบครัว รวมทั้งปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ที่รุมเร้าคนในยุคสังคมปัจจุบัน ผลงานธรรมดังกล่าวคือ 1. ชุดพุดดี 2. ชุดทำดี 3. ชุดคิดดี 4. ชุดธรรมครองเรือน 5. ชุดธรรมครองโลก 6. ชุดธรรม ครองจิตใจ 7. ชุดธรรมครองชีวิต ซึ่งพระธรรมเทศนาทั้ง 7 ชุด เป็นธรรมที่ทำให้พุทธศาสนิกชน ได้เข้าใจธรรม มีความเข้มแข็งในด้านจิตใจ มีส่วนในการดำเนินชีวิต เพื่อความเจริญแพร่หลายแห่ง ธรรมและความเจริญอกงามแห่งปัญญา เพื่อความสงบสุขในชีวิตตนเองและความสงบสุขของการ อยู่ร่วมกันของคนในสังคม และสันติภาพให้แก่โลก

สืบเนื่องจากมีผู้นิยมศึกษาลักษณะการใช้ถ้อยคำภาษาไทย การใช้สำนวน แนวคิดและ การนำเสนอแนวคิด ตลอดจนเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความรู้สึกที่ต้องการพัฒนา อนุรักษ์ ในด้านต่างๆ โดยใช้ธรรมเป็นสื่อกลาง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่มนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาในเชิงวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาไทย

เนื้อหาและกลวิธีการบรรยายธรรม จากหนังสือชุดมรดกธรรม ทั้ง 7 ชุด เนื่องจากพบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์ลักษณะดังกล่าวในหนังสือชุดนี้ ซึ่งมีความน่าสนใจและถือเป็นสื่อแทนใจที่จะแสดงออกและสะท้อนสู่จิตใจของพุทธบริษัททั้งหลายได้สามารถหยิบยกรธรรมที่ได้เผยแผ่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง จากการรวบรวมและศึกษาเบื้องต้นพบว่าการใช้คำต่างๆ ได้อย่างโดดเด่น ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท เป็นต้น ซึ่งสามารถสร้างอรรถรสให้กับผู้ฟังได้เป็นอย่างมาก และเป็นแบบฉบับในการบรรยายธรรมที่จะทำให้พุทธบริษัททั้งหลายได้เข้าใจแก่นแท้ของธรรมะและได้ช่วยกันนำธรรมะที่ถูกต้องไปใช้และช่วยกันจรรโลงให้ธรรมะอยู่คู่กับสังคมไทยและสังคมโลกสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ภาษาไทยในการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญาานนุโท) จากหนังสือชุดมรดกธรรม
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาในการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญาานนุโท) จากหนังสือชุดมรดกธรรม
3. เพื่อศึกษาวิธีการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญาานนุโท) จากหนังสือชุดมรดกธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญาานนุโท) จากหนังสือชุดมรดกธรรม จำนวน 7 ชุด ได้แก่ 1. ชุดพุดดี 2. ชุดทำดี 3. ชุดคิดดี 4. ชุดธรรมครองเรือน 5. ชุดธรรมครองโลก 6. ชุดธรรมครองจิตใจ 7. ชุดธรรมครองชีวิต

2. การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจากหนังสือชุดมรดกธรรม ใน 3 ด้าน ได้แก่
  1. ด้านลักษณะการใช้ภาษาไทย คือ การใช้ถ้อยคำ ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท คำภาษาต่างประเทศ ภาพพจน์อุปมา สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย
  2. ด้านเนื้อหาการบรรยาย

ธรรม เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะการบรรยายธรรมตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การให้ความรู้ การโน้มน้าวใจ การจรรโลงใจ และการให้ความรอบรู้ **3. ด้านกลวิธีการบรรยายธรรม** ได้แก่ การเปิดเรื่องหรือการนำเข้าสู่เรื่อง การนำเสนอเนื้อหาตามลักษณะโวหาร การสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบการใช้ภาษาไทย ลักษณะการใช้คำ ภาษาและ ในการบรรยายธรรมของ ชุมมรดกธรรม ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการสื่อหลักธรรมต่างๆ
2. ทำให้ทราบลักษณะเนื้อหา ใจความ ที่เป็นจุดเด่นต่างๆในการบรรยายธรรมที่สามารถ ทำให้ชาวพุทธเข้าใจจดจำหลักธรรมต่างๆได้ง่าย
3. ทำให้ทราบกลวิธีการบรรยายธรรมการเปิดเรื่อง การเสนอเนื้อหา และการสรุปเรื่อง หรือปิดเรื่องในการบรรยายธรรมได้ เพื่อจูงใจชาวพุทธให้เลื่อมใสศรัทธาให้ซาบซึ้งในหลักธรรมะ ได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

นิยามศัพท์

การใช้ภาษาไทย หมายถึง ลักษณะการใช้ถ้อยคำ โดยพิจารณาด้านคำซ้ำ คำซ้อน คำอุทาน เสริมบท ภาษาต่างประเทศ ภาพพจน์อุปมา สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย ที่ใช้ในการบรรยายธรรม ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)

เนื้อหา หมายถึง ใจความสำคัญ สาระสำคัญ ของการบรรยายธรรมจากหนังสือชุมมรดก ธรรม 7 ชุด ได้แก่ ชุดพุดดี ชุดทำดี ชุดคิดดี ชุดธรรมครองเรือน ชุดธรรมครองโลก ชุดธรรมครอง จิตใจ และ ชุดธรรมครองชีวิต

กลวิธีการบรรยายธรรม หมายถึง กลวิธีการบรรยายธรรมของ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) ในที่นี้พิจารณาการเปิดเรื่อง การเสนอเนื้อหา และการสรุปเรื่องหรือปิดเรื่อง

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารวิจัย ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการบรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปลูกานนุโท) จากหนังสือชุดมรดกธรรม โดยจำแนกประเด็นของการศึกษาค้นคว้าออกเป็น 8 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาษา
2. ภาษาคน ภาษาธรรม
3. ภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือการเทศนา
4. ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
  - 4.1 องค์ประกอบของการใช้ภาษาพูด
  - 4.2 การใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม
  - 4.3 หลักการใช้ภาษาพูดที่ดี
  - 4.4 ลักษณะภาษาพูดด้านการใช้คำ
  - 4.5 ลักษณะภาษาพูดด้านการใช้สำนวน
5. กลวิธีการเขียนหนังสือธรรมะ
6. กลวิธีการใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม
7. ประวัติของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปลูกานนุโท)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับภาษา

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารมีความจำเป็นที่ผู้ส่งสารต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับลักษณะของผู้รับสาร เพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้สารที่ส่งนั้นเกิดประสิทธิภาพตามจุดประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งได้มีผู้รู้ด้านการสื่อสารอธิบาย ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 822) ได้อธิบายความหมายของคำว่า **ภาษา** คือ ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม; เสียง ตัวหนังสือ หรือ กิริยา อากักรที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ; (โบ) คนหรือชาติที่พูดภาษานั้น ๆ เช่น มอญ ลาว ทวาย ฝรั่ง และ แต่งตัวตาม ส่วนภาษาปาก หมายถึง ภาษาพูดที่แสดงความคุ้นเคย ไม่เหมาะที่จะใช้เป็นพิธีรีตอง เช่น ตาแป๊ะ ตะบ๊ะตะบัน เทน้ำเทท่า ซึ่งเป็นภาษาที่เราใช้พูดในชีวิตประจำวันที่ไม่ต้องพิถีพิถันเลือกใช้คำมากนักและเป็นภาษาหรือระเบียบคำที่พูดกันธรรมดาโดยไม่ได้เคร่งครัดกับไวยากรณ์อย่างภาษาหนังสือ

นิสา ศักดิ์เดชยนต์ และคณะ (2526: 30-32) กล่าวถึงภาษาที่ใช้ในการสื่อสารไว้ว่า ภาษามีความสำคัญสำหรับทุกสังคม เนื่องจากการสื่อความหมาย การติดต่อระหว่างกันล้วนต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือที่เป็น **วจนภาษา** (Verbal Language) คือ การใช้ภาษาพูดและการเขียนในการสื่อความ หรือเครื่องมือที่เป็น **อวจนภาษา** (Non-verbal Language) คือ ภาษาท่าทาง กิริยา หรือสัญลักษณ์ต่างๆที่นำมาใช้ในการสื่อความหมาย ซึ่งจะสร้างความรู้ความเข้าใจได้มากขึ้นเพียงใดก็ขึ้นกับ การเรียนรู้ ประสบการณ์ การแปลความหมาย ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสารแต่ละครั้ง

สิริวรรณ นันทจันทุล (2546: 7-8) ได้กล่าวถึงภาษาที่มนุษย์ใช้สื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ **1. วจนภาษา** หมายถึง ภาษาที่ใช้คำพูดทั่วไป **2. อวจนภาษา** หมายถึง ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประการด้วยกันคือ การแสดงออกทางใบหน้า เช่น ผู้ส่งสารยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงว่า เต็มใจหรือพอใจในการสื่อสาร ทำย่น ทำนั้ง และการทรงตัว ทำย่น ทำนั้ง และการทรงตัว ในลักษณะต่าง ๆ ย่อมล้วนแต่แสดงความหมายของแต่ละลักษณะต่างกัน การแต่งกายให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและสภาพแวดล้อมทางสังคมมีผลสำคัญมากต่อ

การสื่อสารเช่นเดียวกัน การใช้ย่นคำส่งสาร ส่วนมากจะเป็นการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ เช่น ความแปลกใจ ความสนใจ ความลังเลใจ ฯลฯ เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าภาษาที่ใช้ในการสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ วจนภาษา หมายถึง ภาษาที่ใช้คำพูดและเขียนทั่วไป และอวจนภาษา หมายถึง ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ คือการสื่อสารที่ใช้สัญลักษณ์อื่นในการสื่อสารแทนที่จะใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียน

ภาษาคน ภาษาธรรม

ภาษาเกี่ยวกับพุทธศาสนามีความจำเป็นที่ผู้ส่งสารต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้รับสาร เพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้สารที่ส่งนั้นเกิดประสิทธิภาพตามจุดประสงค์ของผู้ส่งสาร ดังนั้นผู้ส่งสารที่ดีจะต้องมีหลักการใช้ภาษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ดีด้วย ซึ่งมีผู้รู้ด้านการใช้ภาษาเกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้อธิบาย ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 553) ได้กล่าวถึง **ธรรมหรือธรรมะ** หมายถึง คุณความดี เช่น เป็นคนมีธรรมะ เป็นคนมีศีลมีธรรม; คำสั่งสอนในศาสนา เช่น แสดงธรรม ฟังธรรม ธรรมะของพระพุทธเจ้า; หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา เช่น ปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม; ความจริง เช่น ได้ดวงตาเห็นธรรม; ความยุติธรรม, ความถูกต้อง, เช่น ความเป็นธรรมในสังคม; กฎ, กฎเกณฑ์, เช่น ธรรมะแห่งหมู่คณะ; กฎหมาย เช่น ธรรมะระหว่างประเทศ; สิ่งทั้งหลาย, สิ่งของ, เช่น เครื่องไทยธรรม. **ส่วนภาษาธรรม** หมายความว่า ภาษาที่ใช้มีความหมายในทางธรรม ต่างกับความหมาย ที่ชาวบ้านใช้ เช่น คำว่า เวทนา ในภาษาธรรมหมายถึง การเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ แต่ชาวบ้านใช้หมายถึง สงสารสลัดใจ หรือคำว่า สงสาร ในภาษาธรรม หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด แต่ชาวบ้านใช้หมายถึง รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น

พุทธทาสภิกขุ (2552: 464-469) กล่าวว่าความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า **ธรรม** ให้แยกเป็น 4 ส่วน คือ **1. ตัวธรรมชาติ** หมายถึง สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น รูปธรรม ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนนามธรรมหรือธรรมารมณ์ คืออายตนะภายนอก 6 คือภาวะที่ไม่มีรูปทั้งหมด ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส **2. กฎของธรรมชาติ** คือในธรรมชาติทุกสิ่งมีกฎ ซึ่งกฎทางพุทธศาสนา คือทุกข์ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่องปฏิจจสมุปบาท เรื่องกรรม เป็นต้น **3. หน้าที่ของ**

มนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตทั้งหมดจะต้องปฏิบัติ จะต้องกระทำให้อุถูกตามกฎธรรมชาตินั้นๆ เรามักเรียกกันว่า ปฏิบัติธรรม 4. ผลที่จะได้รับจากการทำหน้าที่ ทำผิดก็เป็นทุกข์ ทำถูกก็เป็นทุกข์ กระทั่งมรรคผล นิพานก็คือผลของหน้าที่ หรือเป็นปฏิเวธธรรม ซึ่งเมื่อรู้ความจริงใน 4 ประการแล้ว เราก็เห็นพระพุทธเจ้า คือเห็นสภาวะธรรม เห็นสังขธรรม เห็นปฏิบัติธรรม เห็นปฏิเวธธรรมในทุกสิ่งที่มีชีวิต เพราะเราสามารถที่จะรู้เข้าใจแล้วทำจิตใจของเราไม่มีทุกข์ จึงเรียกว่าเราเห็นพระพุทธเจ้า

พุทธทาสภิกขุ (2550: 75-96) ยังได้กล่าวว่าภาษาธรรมนั้นเป็นภาษาพูดที่แสดงให้เห็นธรรมะในส่วนลึกหรือเห็นธรรมะที่แท้จริง แล้วพูดไปด้วยภาษาธรรมะขึ้นมาไม่เหมือนภาษาคนเรียกว่า ภาษาธรรม ซึ่งภาษาคนนั้นเอาเกณฑ์ตามทางวัตถุ ตามความรู้ลึกลับอย่างคนธรรมดาและอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐาน จึงพูดถึงแค่เรื่องวัตถุ พูดแต่เรื่องโลก ที่เห็นได้ด้วยตาธรรมดาของสามัญชน ส่วนภาษาธรรมนั้นไปในทางนามธรรมที่ไม่เห็นตัว ไม่เนื่องด้วยวัตถุ ต้องมีปัญญาเห็นนามธรรมเหล่านั้นแล้วจึงพูดเป็นและให้ความหมายเป็น จึงพูดกันในหมู่ผู้ที่เห็นธรรม นั้นเป็นภาษาธรรม ภาษานามธรรมที่เหนือวัตถุ ตัวอย่างเช่น พุทธะ ภาษาธรรมหมายถึงตัวธรรมแท้ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรม” ส่วนธรรมในภาษาบาลีหมายถึง สิ่งที่ละเอียดลึกซึ้งหลายประการรวมกัน ซึ่งอาจหมายถึง ตัวธรรมชาติ กฎเกณฑ์ หน้าที่ ผลอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามกฎธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนคำว่าธรรมะในภาษาธรรม หมายถึงนามธรรมเป็นที่กว้างขวาง ที่ลึกซึ้ง ที่หมายถึงทุกๆ สิ่งที่เข้าใจยากก็มี เป็นต้น ดังนั้นเมื่อคนรู้แต่ภาษาศาสนาที่ลึกซึ้ง แล้วนำไปดับทุกข์ของตนเอง ท่านจึงพยายามกระตุ้นให้ชาวพุทธได้เข้าใจภาษาทั้งสองให้ชัดเจน แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชีวิต ภาษาคนถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กับภาษาธรรม ในแง่ที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่ภาษาที่ลึกซึ้งหรือปรมัตถธรรม เนื่องจากขอบเขตของภาษามีจำกัด เพราะสิ่งใดที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนสิ่งนั้นภาษาไม่สามารถที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งภาษาคนจัดเป็นภาษาในระดับผิวพื้นที่เป็นพื้นฐานให้มองทะลุไปสู่ระดับภาษาที่ลึกกว่า หรือมีความหมายที่เกิดประโยชน์ได้ดีกว่าเรียกว่า ภาษาธรรม

พระมหาจระศักดิ์ ฐมมเมธี (สังเมฆ) (2544: 5) ได้กล่าวถึง ความหมายภาษาคนในพระพุทธศาสนาตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ ว่า ภาษาคนหมายถึง 1. ภาษาที่เนื่องกับโลกของวัตถุหรือเป็นไปในเชิงรูปธรรม 2. เป็นภาษาที่อิงอยู่กับตัวหนังสือหรือคำรามกัณฑ์ 3. เป็นภาษาสามัญที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวัน 4. เป็นภาษาที่ยังเป็นสาเหตุของความทุกข์ 5. เป็นภาษาของคนที่ยังเข้าไปไม่ถึงธรรม

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) (2528: 1) ได้กล่าวว่าทัศนะคนสมัยใหม่มองพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนา(religion)หรือเป็นปรัชญา(philosophy) หรือว่าเป็นวิถีครองชีวิต (a way of life) ซึ่งทำให้ถกเถียงหรือแสดงเหตุผลกันมากมาย แต่อย่างไรก็ตามคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้านั้นในที่นี้เรียกว่า**พุทธธรรม** ดังนั้นการประมวลคำสอนหรือพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนและทรงมุ่งหมายจริงคงเป็นเรื่องยาก เพราะขึ้นต่อการตีความของบุคคลโดยใช้ความเห็น สติปัญญาและความสุจริตใจ การวินิจฉัยความจริงจึงต้องขึ้นต่อความแม่นยำในการจับสาระสำคัญ ความกลมกลืนสอดคล้องแห่งหลักฐานที่แสดงทั้งหมดโดยรวมเป็นสำคัญ ซึ่งอาจหนีไม่พ้นจากอิทธิพลความเห็นและความเข้าใจพื้นฐานของบุคคลนั้นๆ ซึ่งเรื่องนี้สิ่งที่ควรนำมาวินิจฉัยอย่างยิ่งคือความเป็นไปในพระชนชีพ และความเป็นปฏิปทาขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา เท่านั้น

ส่วนภาษาในทางพระพุทธศาสนา สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2523: 201–203) กล่าวไว้ดังนี้ **ภาษาที่ใช้ในพระพุทธศาสนามี 4 ระดับ คือ 1. ภาษาที่ตีความตามอักษร** คือ ภาษาที่ว่าไปตามความหมายของอักษร ที่ไม่ซ่อนความนัยที่ลึกใด ๆ ซึ่งอาศัยภาษาสมมติหรือภาษาคนเป็นหลัก แต่ภาษาเหล่านี้ ไม่สามารถถือเอาเป็นหลักสากลได้ต้องแปลตามภาษาต่าง ๆ ในกลุ่มเดียวกัน **2. ภาษาระดับอุปมาอุปไมย** คือ เป็นภาษาซ่อนนัย ความหมายแฝงอยู่ เป็นภาษากวีวรรณกรรมที่ใช้การร้อยกรองหรือร้อยแก้ว เพื่อให้เกิดความสวยงามของภาษาและเนื้อหาอย่างกลมกลืน เรียกว่า ศิลปภาษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคนที่สนใจด้วย **3. ภาษาระดับนามธรรม** คือ ภาษาที่ใช้ในทางศาสนา เพราะในคัมภีร์ของแต่ละศาสนาล้วนแต่มีความหมายที่ซุกซ่อนความหมาย ความจริงเอาไว้ บางที่ยากแก่การเข้าใจ จึงเป็นปัญหาสำหรับคนที่ไม่ค่อยใส่ใจเรื่องศาสนา เกิดการตีความผิด เชื่อผิดและปฏิบัติผิด อนึ่ง การที่วางภาษาธรรมหรือเนื้อธรรมเอาไว้กว้าง ๆ อย่างนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้แก่คนรุ่นหลังใช้สติปัญญา โดยการตีความตามกาลยุคสมัยนั้น ๆ ได้และยังเป็นการทดสอบความมั่นคงในศรัทธาของศาสนิกชนนั้น ๆ ด้วย **4. ภาษาระดับอภิธรรม** หรืออภิปรัชญา คือ ภาษาที่เหนือโลก เป็นภาษาโลกุตระธรรม ซึ่งมีทั้งเปรียบเทียบและเป็นนามธรรม ที่ต้องอาศัยการตีความอย่างละเอียด บางทีภาษาระดับนี้อาจจะมาจากระดับภาษาธรรมดา แต่มีความหมายไม่ธรรมดา เช่น การกิน การเกิด อาจแปลเป็นได้๒ ความหมายคือ กินทางปากตามภาษาชาวโลกและกินทางอายตนะซึ่งเป็นภาษาธรรม ที่มีความหมายซ่อนความในภาษา ซึ่งผู้ที่เข้าใจต้องมีฐานในการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในด้านศาสนาด้วย ส่วนการเกิด หมายถึง การเกิดจากแม่จริง ๆ หรือการคลอดและเกิดจากกิเลส หมายถึง การเกิดขึ้นของกิเลสที่เกิดจากอกุศลภายในจิต ดังนั้น ภาษาระดับอภิธรรม จึงมีความหมายอยู่ในตัว ขึ้นอยู่กับผู้พูดว่า อยู่ที่ไหน พูดเรื่องอะไร เหมือนดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่สาวกหรือพวกพราหมณ์ที่ใช้ภาษาตามสถานการณ์ต่าง ๆ

ทวิทย์ บุญไวกว (2539: 24) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระนักเทศน์หรือผู้บรรยายธรรมที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธศาสนา จำเป็นต้องประกอบไปด้วย **สัปปุริสธรรม 7 ประการ** ดังที่มานิสิตตกนิบาต อังคุตตรนิกาย คือ 1. ชัมมัญญา เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดทั้งทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน 2. อัถถัญญา คือรู้จักเนื้อหาสาระ ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน (Goal oriented) 3. อัถตัญญา คือรู้จักตนเอง รู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่ พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้วจะนำไปสู่การยอมรับตน (Self Acceptance) และจะเปิดเผยตน (Self Disclosure) สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง 4. มัตตัญญา คือรู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ 5. กาลัญญา คือรู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารย่อมทำให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพลดลง 6. ปริสัจญญา คือรู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่า กลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะพระองค์รู้แจ้งแทงตลอดเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย จึงทำให้การเผยแผ่พุทธธรรมของพระองค์ประสบความสำเร็จ 7. บุคคลปโรปรัญญา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคนแต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง มีจิตอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใดการที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้แยกแยะผู้รับสารได้

พงษ์เทพ ขจรไชยกูล (2533: 24) กล่าวว่าไว้ว่า การใช้สัมมาวาจาเพื่อว่าจะได้รับกรรมดี สัมมาวาจา คือ งดโกหกได้ร้ายละเมิดเรื่องไร้สาระ พระภิกษุสงฆ์ไม่พูดความเท็จพูดแต่ความจริง และเชื่อถือได้ ไม่พูดคำรุนแรง พูดสุภาพ ไม่พูดเล่น ๆ รู้จักพูดในเวลาที่เหมาะสมพูด โดยพูดสอดคล้องกับข้อเท็จจริง

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2546: 210-219) ได้กล่าวถึงพระสงฆ์ที่ใช้ภาษาเพื่อเผยแผ่พระธรรมนั้นต้องรู้จักธรรม รู้หลัก หรือรู้จักเหตุ (ชัมมัญญา) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดหมายอันนั้นๆ เป็นต้น ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ

รู้จักผล (อัตถัญญา) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักกรรมหรือภยิตชื่อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง

ความรู้จักตน (อัตถัญญา) คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ความรู้จักประมาณ (มัตถัญญา) คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่

ความรู้จักกาล (กาลัญญา) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือ ปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลาให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

ความรู้จักบริษัท (ปริสัจญญา) คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้

ความรู้จักบุคคล (บุคคัลัญญา หรือ บุคคัลปโรปริญญา) คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอักษาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่คบ จะใช้จะทำนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

จากแนวคิดของผู้รู้ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ภาษาคน เป็นภาษาที่ใช้เพื่อความเข้าใจโดยทั่วไป แต่ภาษาธรรมเป็นภาษาที่ประกอบด้วยธรรมอันเป็นหลักความจริงที่ถ่ายทอดได้ด้วยจิตใจ ซึ่งภาษาธรรมเป็นภาษาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ ที่ใช้ในการเทศนาหรือการบรรยายธรรมตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่สามารถใช้ภาษาธรรมได้ดีจะสามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้ตรงกับพระพุทธเจ้าทรงสอนและทรงมุ่งหมายไว้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องมีความรู้หลักปฏิบัติและใช้หลักสัปปริสธรรมคือธรรมที่ทำให้เป็นคนดี และยึดหลักสัมมาวาจา เป็นต้น

ภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือการเทศนา

ภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือการเทศนามีความสำคัญในการเผยแผ่ของพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องได้กล่าวไว้ดังนี้

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2552: 11-12) ได้กล่าวว่า พระพุทธพจน์ หมายถึง คำพูด จริงๆ ของพระพุทธเจ้า ส่วนพระไตรปิฎกหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าได้วางหลักการตัดสินพระธรรมไว้ 8 ประการ คือ ธรรมเหล่าใดที่เป็นไปเพื่อ 1. วิราคะ คือ คลายความกำหนัด ไม่ติดพัน มีใช้เพื่อความกำหนัดข้อมใจ 2. วิสัยโยค คือ ความหมดเครื่องผูกมัด ความไม่ประกอบทุกข์ มีใช้เพื่อผูกมัดหรือประกอบทุกข์ 3. อปจยะ คือ ความไม่พอกพูนกิเลส 4. อัปปัจจตา คือ ความสันโดษ มีใช้เพื่อความสันโดษ 5. ปวิเวก คือ ความสงัด มีใช้เพื่อความคลุกคลีอยู่ในหมู่ 6. วิริยารัมภะ คือ ความประกอบความเพียร มีใช้เพื่อความเกียจคร้าน 7. สุภรตา คือ ความเป็นคนเลี้ยงง่าย มีใช้เพื่อความเลี้ยงยาก ธรรมเหล่านี้พึงรู้ว่าเป็นธรรม เป็นวินัย เป็นสัตตสุตสาสน์ (คำสอนของพระศาสดา) ตรงกันข้ามจากนี้ ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่สัตตสุตสาสน์

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) (2528: 12) กล่าวถึงลักษณะของคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ การสอนความจริงที่เป็นประโยชน์กล่าวคือ ความจริงที่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตได้ ส่วนสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ แม้เป็นความจริงก็ไม่สอน และอริยสัจนี้ถือเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์ในที่นี้ โดยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงไม่สนพระทัยและไม่ยอมทรงเสียเวลาในการถกเถียงปัญหาทางอภิปรัชญาต่างๆ ซึ่งสามารถแยกพุทธธรรมได้ออกเป็นสองส่วนคือสังขธรรม กำหนดเป็นคำสอนส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริงของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติหรือความเป็นไปโดยธรรมชาติและจริยธรรมเป็นข้อประพฤติปฏิบัติทั้งหมด หรือการถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาวะและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลายหรือการรู้กฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นคำสอนจึงควบลู่ไปทั้งสังขธรรมและจริยธรรมโดยจะแสดงหลักคำสอนในแง่ของสภาวะแล้วชี้ถึงคุณค่าที่จะนำมาใช้ในทางปฏิบัติเพื่อดำเนินไปถึงจุดหมายโดยลำดับ ดังนั้นภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือเทศนาทั่วไปแล้วคือหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2552: 4-5) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนหรือพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้าที่รวบรวมประมวลขึ้นเป็น **องค์ 9 หรือ นวัคคสัตตสุตสาสน์** แล้วเผยแผ่เป็นหลักธรรมคำสอนแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป มีที่มาดังนี้ คือ 1. **สุตตะ** คือพระสูตรทั้งหลายหมายถึงพระธรรมเทศนา หรือธรรมกถาเรื่องต่างๆ ในพระสูตรตันตปิฎก ที่รวมพระวินัย หรือพุทธบัญญัติ ที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกิจกรรมต่างๆ ของภิกษุและภิกษุณี ส่วนนิทเทส หมายถึง คำแสดง คำจำแนกอธิบาย คำไขความ เป็นต้น 2. **เคยยะ** คือ ความที่มีร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน ได้แก่พระสูตรที่มีคาถาทั้งหมด 3. **เวยยาकरणะ** คือ ไวยากรณ์ ความร้อยแก้วใน

พระอภิธรรม ที่ประมวลพุทธพจน์หมวด อภิธรรม คำอธิบายที่เป็นหลักวิชาการล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับ บุคคลหรือเหตุการณ์ **4. คาถา** คือความร้อยกรอง เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา **5. อุทาน** ได้แก่ พระคาถาพุทธอุทาน 82 สูตร (อุทาน หมายถึงวาทะที่เปล่งโดยความเบิกบาน มักเป็นข้อความยาว 1 หรือ 2 คาถา) **6. อิติวุตตะกะ** พระสูตรที่เรียกว่า อิติวุตตะกะ 110 สูตร **7. ชาดก** ชาดก 550 เรื่อง **8. อัပ္พภูตธรรม** เรื่องอัศจรรย์ คือพระสูตรที่กล่าวถึงข้ออัศจรรย์ต่างๆ **9. เวทลล** พระสูตรแบบถามตอบ ทำให้เกิดความรู้และความพอใจแล้วชักถาม ยิ่งๆขึ้นไป เช่น จุฬเวทลลสูตร เป็นต้น

ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข (2546: 204-212) ได้กล่าวถึงภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือ การเทศนาไว้ว่าแก่นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อย่างแท้จริงนั้น ได้แก่ **อริยสัจ 4** ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แล้วต่อมาได้แสดงธรรมเผยแผ่ขยายความออกไปได้ถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ เพื่อให้ถูกต้องสอดคล้องเหมาะสมต่ออัธยาศัยของผู้รับรู้อธรรมที่แตกต่างกันไป นั้น ส่วนใหญ่ทุกๆข้อธรรมจะอยู่ในหลักของอริยสัจ 4 ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้คือ **1. ทุกขสัจ** ได้แก่ ปริณญา ตัป্পธรรม คือ ธรรมที่ต้องศึกษาและกำหนดให้รู้ผลของกิเลส ในลักษณะภาวะฐานะต่างๆของ ธรรมและไม่อาจแก้ไขได้หรือธรรมชาติอันเป็นไปตามอำนาจแห่งธรรม คือ 1.1 ผัสสะอันมีอาสวะ เป็นที่ตั้งของอุปาทาน นามรูป ได้แก่ รูป 1 นาม 4 คือ รูปขันธ์ กองรูปมี 28 มีดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้นและเวทนาขันธ์ ได้แก่ เวทนา สังขาร สัญญา วิญญาณ 1.2 อายนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ 1.3 โลกธรรม 8 มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์ 1.4 อายุขณะ 12 คือ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส โภจวิพพะกับกาย ใจกับอารมณ์ 1.5 วิญญาณ ฐิติ 7 คือ ที่ตั้งแห่งวิญญาณอันเกิดขึ้นด้วยการปฏิสนธิในกำเนิด 4 ได้แก่ สัตว์ที่มีร่างกายต่างกัน วิญญาณต่างกัน(มนุษย์ เทวดา), สัตว์ที่มีกายต่างกัน มีสัญญาเหมือนกัน(เทพที่เกิดในชั้นพรหมด้วย อำนาจปฐมฌาน), สัตว์ที่มีกายเหมือนกัน สัญญาต่างกัน(พรหมชั้นอาภัสสรา หรือพรหมโลกชั้น 6), สัตว์ที่มีกายเหมือนกัน สัญญาเหมือนกัน (พรหมชั้นสุกกิมหะหรือพรหมโลกชั้นที่ 6) **2. สมุทัยสัจ** ได้แก่ ปหาตัพพะธรรม ธรรมที่เรียนรู้แล้วควรละ ซึ่งมีชื่อตามอาการของกิเลส 2.1 อัสมิมานะ ความยึดมั่นขันธ์ 5 เป็นตัวตน เป็นต้น 2.2 อวิชชา 8 คือ ความไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้สมุทัย ไม่รู้นิโรธ ไม่รู้ มรรค ความไม่รู้อดีต ความไม่รู้อนาคต และไม่รู้ปัจจุสมุปบาท 2.3 ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ความอยากมีอยากได้ในวัตถุตามด้วยอำนาจของกิเลส ภวตัณหา ความอยากมีอยากได้ด้วย อำนาจสัสสตทิฎฐิ ที่มีความเห็นว่าเที่ยง ความเห็นว่าอัตตาและโลกเป็นสิ่งเที่ยงแท้ยั่งยืนคงอยู่ ตลอดไป ส่วนวิภวตัณหา ความทะเยอทะยานอยากในความไม่มีไม่เป็นจนถึงขาดสูญด้วยอำนาจ ของอจุเจตทิฎฐิ เช่น ความเห็นว่าคน สัตว์จืดแล้วขาดสูญ 2.4 นิรวรณ คือ สิ่งกั้นจิตคนไม่ให้ บรรลุความดี มี 5 ประเภท คือ กามฉันทะ(ความรักใคร่ในวัตถุตาม), พยาบาท(ความอาฆาต

พยาบาท), ถีนมิทธะ(เคลิบเคลิ้ม คร้านกาย คร้านใจ), อุทธัจจกุกกุงจะ(ความฟุ้งซ่าน) และ วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย ไม่มั่นใจ) 2.5 อนุสัย คือกิเลสที่นอนอยู่ในใจ คือ กามราคะ(กำหนดในกาม) ปฏิฆะ(ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ได้แก่ความที่จิตหงุดหงิดด้วยอำนาจโทสะ) ทิฏฐิ(ความเห็นผิด); วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) มานะ (ความถือตัวถือตน) ภวราคะ(ความกำหนดในภพ) และ อวิชา (ความไม่รู้ตามความเป็นจริง) 2.6 มิตถัตตะ 8 คือ ความเห็นผิด ความคำริผิด การพูดผิด การทำการงานผิด การเลี้ยงชีพผิด ความพยายามผิด การตั้งสติผิด ความตั้งใจมั่นผิด 2.7 อกุศลมูล 3 คือ โภคะ โภคะ หลง 3. **นิโรธสัง** หรือเรียกว่า สัจฉิกัตถัพพธรรม คือธรรมที่ควรทำให้แจ้ง ซึ่งเป็นผลที่ทำให้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา ได้แก่ 3.1 เจโตวิมุตติ คือ การหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสด้วยการบำเพ็ญเพียรทางจิตจนบรรลุมานแล้วเจริญวิปัสสนาต่อ ส่วนปัญญาวิมุตติคือจิตที่หลุดพ้นด้วยการเจริญวิปัสสนาอย่างเดี่ยว จนบรรลอรหัตผล 3.2 วิมุตติ 5 คือ ความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส 5. ระดับคือ 1.ตทั้งควิมุตติ คือหลุดพ้นด้วยองค์นั้น ๆ เช่น เกิด โภคะ ขึ้นมาห้ามความ โภคะไว้ได้ 2. วิกขัมภณวิมุตติ คือ หลุดพ้นจากอำนาจกิเลสด้วยอำนาจแห่งฌานที่ได้บรรล 3. สมุจเฉทวิมุตติ คือหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสอย่างเด็ดขาดโดยกิเลสไม่กำเริบต่อไป 4. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสอย่างสงบราบคาบ 5. นิสสรณวิมุตติ คือ จิตที่หลุดพ้นจากอำนาจกิเลส 3.3 สามัญญผล คือ ผลแห่งการบวชหรือจากความเป็นสมณะ 4 ได้แก่ โสดาปัตติผล, สกทาคามีผล, อนาคามีผล และอรหัตผล 3.4 ธรรมชั้น 5 คือ การทำให้แจ้งในกองแห่ง สีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ 3.5 อภิญญา 6 คือ การรู้อย่างหรือความรู้พิเศษ อันเกิดจากเหตุมีความสงบจากกิเลส ได้แก่ 1. อิทธิวิธี การแสดงฤทธิ์ได้ คือ ความสำเร็จที่เกิดจากจิตสงบบ้าง 2. ทิพพโสต หูทิพย์ คือ สามารถฟังเสียงเบา เสียงหนัก ไกล ใกล้ ได้ตามต้องการ 3. เจโตปริยญาณ รู้ความคิดสภาพจิตของคนอื่นได้ 4. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ทำให้ระลึกชาติต่างๆ ในอดีตได้ 5. ทิพพจักขุ ตาทิพย์ สามารถมองเห็นภาพที่ปรากฏในที่ต่างๆ ได้ตามต้องการ 6. อาสวักขยญาณ ญาณที่ทำอาสวะให้หมดสิ้นไป 3.6 อนุบุพพวิหาร 9 คือ รูปฌาน 4 อรูปฌาน 4 และ สัจญญาเวทิต นิโรธ(การดับสัญญาและเวทนา เป็นสมาบัติ คือภาวะสงบ 3.7 อเสกขธรรม คือธรรมที่เป็นของ อเสกขะ 10 ประการ ซึ่งหมายถึงผู้ไม่ต้องศึกษาเพราะศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว ได้แก่ บุคคลผู้ตั้งอยู่ใน อรหัตตผล คือพระอรหันต์ รวมถึงมีมรรค 8 ประการ กับสัมมาฌาน(รู้ชอบได้แก่ผลฌาน)และสัมมา วิมุตติ (พ้นชอบ ได้แก่ อรหัตตผลวิมุตติ)ที่เป็นผลถาวรอยู่ภายในใจของพระอรหันต์ทั้งหลาย

4. มรรคสัง หรือเรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความสงบระงับแห่งทุกข์ บางท่านเรียกว่า ภาเวตัพพธรรม คือธรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติกระทำบำเพ็ญให้บังเกิดขึ้น คือ

4.1 วิสุทธหรือปาริสุทธิ 9 ประการ ได้แก่ 1. สีลวิสุทธิ(ความบริสุทธิ์หมดจดแห่งศีล ตามสมควรแก่ฐานะของบุคคล) 2. จิตตวิสุทธิ(ความหมดจดแห่งจิตคือจิตที่สงบจากนิวรณ์ธรรมหรือสิ่งกีดขวาง

จิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม) ทั้ง 5 ประการ เป็นต้น 3. ทิฏฐิวิสูทธิ คือ ความบริสุทธิ์หมดจดแห่งความเห็น คือ เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริง 4. กังขาวิตรณวิสูทธิ คือความหมดจดแห่งฉันทเป็นเครื่องข้ามพ้นความลังเลสงสัย 5. มัคคามัคคญาณทัสสวิสูทธิคือความหมดจดแห่งฉันทที่ช่วยให้รู้ว่าอะไรเป็นทางหรือไม่มีทาง 6. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสูทธิ คือความหมดจดแห่งความเห็นซึ่งปฏิบัติในการปฏิบัติ 7. ญาณทัสสนวิสูทธิ คือความหมดจดแห่งความรู้ความเห็นอันเป็นผลแห่งการปฏิบัติ 8. ปัญญาวิสูทธิ คือ ความบริสุทธิ์แห่งปัญญาเครื่องรู้ 9. วิมุตติวิสูทธิ คือ ความบริสุทธิ์แห่งความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ **4.2 อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ** คือ 1. สัมมาทิฏฐิ (ปัญญาอันเห็นชอบ ได้แก่ เห็นอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) 2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ ได้แก่ ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่พยาบาท ดำริในการไม่เบียดเบียน) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ คือเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบและเพื่อเจ้อ) 4. สัมมากัมมันตะ (การทำกรณชอบ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม) 5. สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ คือการละมิจลาชีพ ดำรงชีวิต) สัมมาวายาม (ความพยายามชอบ คือการสำรวม ระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน พยายามละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามทำกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน พยายามรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม) 6. สัมมาสติ (ความระลึกชอบ ได้แก่ การระลึกถึงกาย เวทนา จิต ธรรม อันนำไปสู่ความสงบจิตจนเกิดปัญญาเห็นประจักษ์ ซึ่งรวมเรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) 7. สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจชอบ ได้แก่ ความสงบจิตอันเกิดจากผลแห่งสมถกรรมฐานจนบรรลุฌาน 4 คือ ปฐมฌาน ทุตตฌาน ตติฌาน จตุตตฌาน) 8. สัมมาฉาน จิตผู้รู้จะเกิดสัมมาวิมุตติ คือหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสและทุกข์โดยชอบ อันเป็นหลักธรรมสูงสุดของพระพุทธศาสนา

จากที่ผู้รู้ได้กล่าวเกี่ยวกับภาษาธรรมที่ใช้ในการเทศน์หรือการสอนข้างต้น สรุปได้ว่าภาษาธรรมคือข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เพื่อให้พระสงฆ์เผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชนและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักธรรมสูงสุดของพระพุทธศาสนา เช่น หลักธรรมที่ใช้มากที่สุดคือ อริยสัจ 4 เป็นต้น ดังนั้นภาษาธรรมที่ใช้ในการสอนหรือการเทศนาทั่วไปแล้วคือหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน

ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคือภาษาที่ใช้เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทุกระดับได้เข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งมีผู้รู้ด้านการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้อธิบาย ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 822) ได้ให้ความหมายภาษาพูดว่า คือ การเปล่งเสียงออกเป็นถ้อยคำ พุดจา ซึ่งเป็นการสื่อสารด้วยภาษา จากตัวผู้พูดไปยังผู้ฟัง เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อื่นทราบความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของตน รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิดเห็น ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันช่วยให้กิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย

นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542(2546:822) ภาษาธรรม น. หมายถึงภาษาที่ใช้มีความหมายในทางธรรม ต่างกับความหมาย ที่ชาวบ้านใช้ เช่น คำว่า เวทนา ในภาษาธรรมหมายถึง การเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ แต่ชาวบ้านใช้หมายถึง สงสารสลดใจ หรือคำว่า สงสาร ในภาษาธรรมหมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด แต่ชาวบ้านใช้หมายถึง รู้สึกเห็นใจในความเดือดร้อนหรือความทุกข์ของผู้อื่น

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2552: 14-15) ได้แสดงทรรศนะอักษรหรือการเขียนหนังสือมีมาก่อนพุทธกาลแต่พระพุทธเจ้าไม่นิยมใช้หันมาใช้วิธีมุขปาฐะแทนซึ่งน่าจะทรงเห็นประโยชน์อันสงบบางอย่าง เช่นการสร้างความสัมพันธ์ทางใจอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และเป็นการสร้างสมาธิฝึกจิตของผู้เรียนด้วย และซึ่งการคิดตัวอักษรแทนการท่องจำทำให้มนุษย์ขาดอานุภาพแห่งความทรงจำแทนที่จะจดจำจากอินทรีย์ภายใน ซึ่งในพระสูตร อังคุตรนิกาย ปัญจกนิบาต บอกรวาทต่างๆที่เป็นประโยชน์ให้มาก 2. ธตา ฟังแล้วพยายามจำให้ได้ จับหลักหรือสาระ ทรงจำไว้แม่นยำ 3. จดสา ปริจิตา ท่องบนสาธยายจนคล่องปาก 4. มนสถานุปกจิตา เฟ่งพินิจพิจารณาความหมายด้วยความเข้าใจ นึกครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัด 5. ทิฏฐิยา สุปปฏิททา ขบให้แตก คือทำความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์ด้วยปัญญา ทั้งแง่ความหมายและเหตุผล แต่เนื่องจากคำสอนของพระพุทธองค์มีมากมายเกินความสามารถของปัจเจกบุคคลคนเดียวจะจำได้หมด จึงมีการแบ่งหมู่สงฆ์ให้เชี่ยวชาญและรับผิดชอบในการท่องจำ จนในที่สุดพระไตรปิฎกได้รับ

การถ่ายทอดสืบมาด้วยวิธีมุขปาฐะหรือการท่องจำอย่างเป็นระบบ และได้รับการจารลงเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อพุทธศตวรรษที่ 5

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2539: 28) อธิบายเกี่ยวกับภาษาว่า “ภาษาไม่สามารถแสดงหรือถ่ายทอดความจริงหรือสัจธรรมได้โดยสมบูรณ์ เพราะว่าภาษานั้น ไม่ใช่เป็นการเอาสิ่งนั้นมาตั้งหรือมาแสดงให้ดู เราไม่ได้เอาของนั้นที่เป็นของจริงมาไว้ข้างหน้า” นอกจากภาษาจะสื่อความจริงได้ไม่สมบูรณ์แล้ว ยังอาจจะมีโทษต่อมนุษย์ได้ด้วยในแง่ที่เป็นตัวปิดบังความจริง ถ้าหากปฏิบัติต่อภาษาอย่างไม่ถูกต้อง ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “นอกจากภาษา จะสื่อความจริงได้ไม่สมบูรณ์ ผิดพลาดแล้ว บางทีก็เป็นตัวบังสัจธรรมเสียเองด้วย ในกรณีนี้คือการที่เราไม่รู้จักปฏิบัติต่อภาษาอย่างถูกต้อง เราก็จะได้รับโทษจากภาษาอย่างที่ทางพระเรียกว่า ดิตสมมติ” มองในแง่หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความจริง ก็ไม่ต่างอะไรกับนิ้วมือที่ชี้ไปยังดวงจันทร์ นิ้วมือทำหน้าที่ได้เพียงชี้ว่าดวงจันทร์อยู่ที่ไหนเท่านั้น ไม่สามารถเอาดวงจันทร์มาวางไว้ตรงหน้าคนดูได้ ในขณะที่เดียวกัน คนที่หลงยึดเอานิ้วมือเป็นดวงจันทร์ ก็ไม่ต่างอะไรกับคนที่หลงยึดภาษาว่าเป็นความจริง ตรงนี้พระธรรมปิฎกได้ยกคำของปราชญ์นิคายชนว่าภาษานั้นเหมือนนิ้วมือไปชี้ไปยังดวงจันทร์ มันเป็นเพียงสื่อสำหรับให้เรามองความจริง สิ่งที่เราต้องการคือความจริง ที่เราต้องการเห็นคือดวงจันทร์ แล้วภาษานี้ก็เป็นสื่อเหมือนนิ้วมือที่ชี้ไป ทีนี้ถ้าหากว่าเราไปคิดในภาษา ก็เหมือนกับเราไปมองดูอยู่แค่นิ้วมือแล้วก็คิดอยู่แค่นิ้วมือที่ชี้ไปดวงจันทร์ แล้วก็ไม่สามารถเห็นดวงจันทร์ได้ เห็นแค่นิ้วมือ... ก็มีปัญหาในแง่ที่ว่า นิ้วที่ชี้ขึ้นที่บอกว่าชี้ไปดวงจันทร์ ชี้ไปยังดวงจันทร์จริงหรือไม่ และสิ่งที่ถูกชี้ขึ้นนั้นชี้ไปเป็นดวงจันทร์จริงหรือเปล่าอย่างไรก็ตาม แม้ภาษา จะสื่อความจริงโดยตรงไม่ได้ แต่พระธรรมปิฎกก็มองว่า ภาษามีความสามารถระดับหนึ่งในแง่ของการสื่อให้บุคคลเข้าถึงความจริงได้ เปรียบเหมือนภาษาไม่สามารถสื่อให้บุคคลเห็นเมืองเชียงใหม่โดยตรงได้ แต่ก็สามารถสื่อให้บุคคลเห็นภาพจำลองและบอกแนวทางสำหรับเดินทางไปเชียงใหม่ได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ภาษานั้นสื่อสัจธรรมโดยตรงไม่ได้ เรายอมรับแล้ว แต่ภาษาก็สื่อเพื่อให้เข้าถึงสัจธรรมได้ โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องใช้โดยรู้จักปฏิบัติต่อภาษาให้ถูกต้อง ถ้าเราปฏิบัติต่อภาษาผิด มันก็ไม่ช่วยให้เข้าถึงสัจธรรมได้”

เสถียร โปชนันตะ (2522: 46) ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งรับรู้โลกแห่งประสบการณ์ของมนุษย์ในฐานะเป็นกระแสที่สืบเนื่อง ไม่ได้มีพระประสงค์ที่ยอมรับภาษาในฐานะเป็นภาวะที่เที่ยงแท้ถาวร ภาษาก็เหมือนกับสิ่งอื่น ๆ ส่วนแต่ตกอยู่ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (เป็นโลกสมัญญา โลกโวหาร โลกสมมติ) องค์ประกอบพื้นฐานของภาษา กล่าวคือ

ตัวอักษร ไม่ได้เป็นตัวแทนของภาวะที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หากแต่เป็นระบบสมมติบัญญัติ ที่คนนำมาใช้ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางสังคม ในความหมายหนึ่ง ถ้อยคำหรือตัวอักษร ก็คือ สิ่งที่ใช้แทนมโนทัศน์ของมนุษย์... ถ้าหากมโนทัศน์ของมนุษย์ถูกระทบจากความเปลี่ยนแปลงใน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทางวัตถุ ก็ไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะไปคิดว่า สัญลักษณ์ ที่แสดงออก ซึ่งมโนทัศน์เช่นนั้น จะคงอยู่อย่างไม่มีเปลี่ยนแปลง

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2552: 292) ได้กล่าวว่า ภาษาพระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทก็คือ ภาษาบาลีเป็นภาษาปรากฏภาษาหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาจากภาษาพระเวท ภาษาบาลี คือ ภาษาที่ ชาวมคธใช้พูดกันในแคว้นมคธ เรียกว่า “ภาษามคธี” พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษานี้ประกาศพระศาสนา และคำสอนของพระองค์ ในสมัยนั้นทรงเผยแผ่พระธรรมด้วยวิธีมุขปาฐะ โดยมีได้มีบันทึกหรือ เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ภาษาบาลีนี้นำมาใช้บันทึกพุทธวจนะเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อประมาณ พุทธศตวรรษที่ 3 ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในจารึกพระเจ้าโตกมหาราช ถือเป็นภาษาประจำ พุทธศาสนิกายหินยาน ส่วนศาสนิกายมหายานใช้ภาษาสันสกฤตบันทึกพุทธวจนะ และต่อ ก็ใช้ภาษาบาลีจารึกพระธรรมลงในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นตำราหลักทางพระพุทธศาสนาใช้เป็นภาษา เขียนในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเท่านั้น

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2523: 5) ได้กล่าวถึงเหตุที่คำภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาป็นอยู่ ในภาษาไทยว่าเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ แต่ที่เกี่ยวกับทางพุทธศาสนา คือ ความสัมพันธ์ ทางด้านศาสนา เมื่อศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยศาสนาพราหมณ์ ใช้ภาษาสันสกฤตและศาสนาพุทธใช้ภาษาบาลีในการเผยแผ่ศาสนา ไทยได้รับศาสนาพุทธเป็น ศาสนาประจำชาติและรับคติของศาสนาพราหมณ์มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในลัทธิ ธรรมนิยมประเพณีต่างๆ เราจึงรับคำในลัทธิทั้งสองเข้ามาใช้ในลักษณะของศัพท์ทางศาสนาและ ใช้เป็นศัพท์สามัญทั่วไปในชีวิตประจำวัน

จากที่ผู้รู้ด้านการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้ให้ความรู้ไว้ข้างต้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่าภาษาเป็นเพียงเครื่องประกอบความเข้าใจคำสอนธรรมให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งมี ประโยชน์มากทั้งนี้ มีส่วนที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลกับคำสอนทางพุทธศาสนามาตั้งแต่ต้น คือ ภาษาบาลีและสันสกฤต หรือกล่าวได้ว่า ภาษาเป็นระบบสมมติที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือ สื่อสารระหว่างกัน แม้ภาษาจะมีความสามารถจำกัดในแง่ที่ไม่อาจสื่อให้เห็นสัจธรรมหรือความจริง แต่ภาษาก็มีความจำเป็นในแง่ที่เป็นเครื่องสำหรับชี้ไปหาความจริงได้เช่นกัน

1. องค์ประกอบของการใช้ภาษาพูด

องค์ประกอบของการใช้ภาษาพูด หมายถึงส่วนประกอบของการใช้ภาษาในการพูด เพื่อถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ไปสู่เป้าหมายในการพูดทั้งนี้เพื่อให้การพูดเกิดประสิทธิภาพ

ปรมะ สตะเวทิน (2538: 40) กล่าวถึงภาษาพูดว่ามีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้พูด ผู้พูดเป็นผู้ที่จะต้องถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดเห็น ข้อเท็จจริง ตลอดจนทัศนคติของตนสู่ผู้ฟังโดยใช้ภาษา เสียง อากัปกิริยาและบุคลิกภาพของตนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้พูดจะต้องคำนึงถึงมารยาทและคุณธรรมในการพูดด้วย สิ่งสำคัญที่ผู้พูดจะต้องยึดไว้เป็นแนวปฏิบัติคือ ผู้พูดจะต้องรู้จักสะสมความรู้ ความคิดและประสบการณ์ที่มีคุณค่า มีประโยชน์ แล้วรวบรวมเรียบเรียงความรู้ ความคิดเหล่านี้ ให้มีระเบียบ เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย แจ่มแจ้ง การสะสมความรู้ ความคิดและประสบการณ์ ผู้พูดสามารถทำได้หลายทาง เช่น จากการอ่าน การฟัง การสังเกต การกระทำหรือปฏิบัติด้วยตนเอง การสนทนากับผู้อื่นนอกจากนี้แล้ว ผู้พูดจะต้องมีทักษะ ในการพูด การคิด การฟัง และมีความสนใจที่จะพัฒนาบุคลิกภาพอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้ผู้พูดเกิดความมั่นใจในตนเอง

2. สารหรือเรื่องราวของภาษาพูด สารหรือเรื่องราวของภาษาพูด คือ เนื้อหาสาระที่ผู้พูดพูดออกไป ซึ่งผู้พูดจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า สารที่ตนพูดนั้นจะต้องมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง อีกทั้งควรเป็นเรื่องที่ใหม่ ทันสมัย เนื้อหาจะต้องมีความชัดเจน ผู้พูดต้องขยายความคือ ความรู้ที่นำเสนอต่อผู้ฟังให้มีความกระจ่าง ซึ่งอาจขยายความด้วยการยกตัวอย่างแสดงด้วยตัวเลข สถิติ หรือยกหลักฐานต่าง ๆ มาอ้างอิง การเตรียมเนื้อหาในการพูดมีขั้นตอนแบ่งได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การเลือกหัวข้อเรื่องในภาษาพูด ถ้าผู้พูดมีโอกาสเลือกเรื่องที่จะพูดเอง ควรยึดหลักที่ว่า ต้องเหมาะสมกับผู้พูด คือ เป็นเรื่องที่ผู้พูดมีความรอบรู้ในเรื่องนั้น และเหมาะสมกับผู้ฟังเป็นเรื่องที่ผู้ฟังมีความสนใจ นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงโอกาส สถานการณ์ สถานที่ และเวลา ที่กำหนดให้พูดด้วย

2.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตของเรื่องภาษาพูด ผู้พูดจะต้องกำหนด จุดมุ่งหมายในการพูดแต่ละครั้งให้ชัดเจนว่าต้องการให้ความรู้ โน้มน้าวใจหรือเพื่อความบันเทิงเพื่อจะได้เตรียมเรื่องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้ผู้พูดจะต้องกำหนดขอบเขตเรื่องที่จะพูดด้วยว่าจะครอบคลุมเนื้อหาหลักซึ่งมาน้อยเพียงใด

2.3 การค้นคว้าและรวบรวมความรู้ ผู้พูดต้องประมวลความรู้ ความคิดทั้งหมดไว้แล้วแยกแยะให้ได้ว่าอะไรคือความคิดหลัก อะไรคือความคิดรอง สิ่งใดที่จะนำมาใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนความคิดนั้นๆ และที่สำคัญ ผู้พูดจะต้องบันทึกไว้ให้ชัดเจนว่า ข้อมูลที่ได้มานั้น มีที่มาจากแหล่งใด ใครเป็นผู้พูด หรือผู้เขียน ทั้งนี้ผู้พูดจะได้ อ้างอิง ที่มาของข้อมูลได้ถูกต้องในขณะทีพูด

2.4 การจัดระเบียบเรื่อง คือ การวางโครงเรื่อง ซึ่งจะช่วยให้การพูด

ไม่วกวน สับสนเพราะผู้พูดได้จัดลำดับขั้นตอนการพูดไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความต่อเนื่อง ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดช่วยให้ผู้ฟังจับประเด็นได้ง่าย การจัดลำดับเนื้อเรื่องจะแบ่งเป็น สามตอน คือ คำนำ เนื้อเรื่องและการสรุป **3. ผู้ฟัง** ผู้พูดกับผู้ฟังมีความสัมพันธ์กัน โดยผู้พูดต้องเร้าความ สนใจผู้ฟังด้วยการใช้ภาษา เสียง กิริยาท่าทางบุคลิกภาพของตน ในขณะที่ผู้ฟังก็มีส่วนช่วย ให้การพูดของผู้พูดบรรลุจุดหมายได้โดยการตั้งใจฟัง และคิดตามอย่างมีเหตุผล ก่อนจะพูดทุกครั้ง ผู้พูดต้องพยายาม ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับผู้ฟังให้มากที่สุด เช่น จำนวนผู้ฟัง เพศ ระดับ การศึกษา ความเชื่อและค่านิยม ความสนใจของผู้ฟัง เป็นต้น การวิเคราะห์ผู้ฟังล่วงหน้า นอกจาก จะได้นำข้อมูล มาเตรียมการพูดให้เหมาะสมแล้ว ผู้พูดยังสามารถนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าที่อาจจะเกิดขึ้นได้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย

อรุณีประภา หัศภาคย์ (2525:26) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการใช้ภาษาพูดไว้ดังนี้

- 1. ผู้พูด** ทำหน้าที่ส่งสารผ่านสื่อไปให้ผู้ฟัง ผู้พูดจะต้องมีความสามารถใช้ทั้งศาสตร์และศิลปะ ของตนเองถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดไปสู่ผู้ฟังให้ได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนความสามารถของผู้พูด ที่จะทำให้ฟังได้เข้าใจมากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้ ผู้พูดมีความสามารถในการใช้ ภาษา เสียง และกิริยาท่าทางเพียงไรผู้พูดมีเจตคติต่อเรื่องที่จะพูด และต่อผู้ฟังแค่ไหน ผู้พูดมีระดับ ความรู้ในเรื่องที่พูดมากน้อย และลึกซึ้งเพียงใดผู้พูดมีฐานะทางสังคม พื้นฐานทางจริยธรรม และ วัฒนธรรมอยู่ในระดับใด
- 2. สาร** เนื้อหาที่ผู้พูดส่งไปนั้นจะต้องมีคุณค่าและคุ้มค่าแก่การเสียเวลา ของผู้ฟัง ดังนั้น สารที่ผู้พูดส่งไปจะต้องเตรียมมาแล้วอย่างดี เช่น การคัดเลือกจัดลำดับขั้นตอน และกรฝึกฝนของตัวเองของผู้พูดอีกส่วนหนึ่ง
- 3. สื่อ** หมายถึง สิ่งที่น่าสารไปสู่ผู้ฟัง ได้แก่ เวลา สถานที่ อากาศ และเครื่องรับรู้ได้ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น
- 4. ผู้ฟัง** ผู้ฟังอยู่ในฐานะที่จะต้องรับสารของผู้พูดโดยอาศัยสื่อเป็น เครื่องนำพาผู้ฟังจะสามารถรับสารได้ตรงกับเจตนาของผู้พูดได้มากน้อยหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ สิ่งอื่น ๆ เช่น ทักษะ ความพร้อม ความสนใจ พื้นความรู้ วัฒนธรรม และเจตคติของผู้ฟังอีกด้วย
- 5. ปฏิกริยาจากผู้ฟัง** ในขณะที่ผู้ฟังรับสารและแปลสารนั้น ก็จะเกิดปฏิกริยาตอบ เช่น จะมีอาการ ผงกศีรษะ ปรบมือหัวเราะ ยิ้ม และแสดงให้เห็นถึงการชื่นชมพร้อมกับตั้งใจฟัง เป็นต้น

จากผู้รู้ได้กล่าวเกี่ยวกับองค์ประกอบของการใช้ภาษาพูดดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การใช้ภาษาพูดต้องมีองค์ประกอบคือผู้พูด สารหรือเรื่องราวที่ผู้พูดจะส่งไปแก่ผู้ฟังหรือผู้รับ และผู้ฟัง หรืออาจมีองค์ประกอบอื่นอีกเช่น ปฏิกริยาจากผู้ฟัง ร่วมด้วยก็ได้

2. การใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม

โดยทั่วไปแล้ว ภาษาพูดเพื่อสารหรือเพื่อสาระในการการบรรยายธรรมของนักเทศน์มักมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฟังเข้าถึงหลักธรรมอันสูงสุด โดยมีผู้รู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:1182-1183) ได้ระบุคำว่า สาร หมายถึง แก่น เนื้อแท้ มักใช้เข้าคู่กับคำ แก่น เป็นแก่นสาร ข้อความ ถ้อยคำ เรื่องราว ส่วนสาระ หมายถึง ส่วนสำคัญ ข้อความใจความ เป็นประโยชน์ ดังนั้นสารหรือสาระในการบรรยายธรรมจึงหมายถึง การพูดถึงแก่น หรือเนื้อแท้ ที่เป็นข้อความใจความ เรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน สัจธรรมต่างๆของพระพุทธเจ้า

พระสุนทร รตนปญโญ (มดียากัดดี) (2548: 202) กล่าวว่าพระสงฆ์หรือผู้ที่มีส่วนเผยแผ่ธรรม ควรใช้ภาษาที่ง่ายควรเป็นภาษาคนหรือภาษาชาวโลกตามกาลเทศะควรอธิบายที่ไปที่ไปของภาษาหรือหัวข้อธรรมนั้นๆ ให้ชัดเจนควรใช้ภาษาอวัจนะมาช่วยในการเผยแผ่ธรรมะและที่สำคัญคือ รู้หลักธรรมดี รู้วิธีนำเสนอ และรู้จักบูรณาการความรู้ใหม่ๆเพื่อให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ แนวทางในการทำให้ภาษาศาสนาสามารถสื่อความหมาย และทำให้คำสอนทางศาสนามีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตในบริบทของคนยุคใหม่ จึงไม่ใช่อยู่ที่เพียงการแสวงหาสำนวนโวหาร หรือคำอธิบายใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวิทยาการยุคใหม่ ตลอดจนถึงการใช้ศิลปะการเทศนาสั่งสอนที่ถูกจริตของคนยุคใหม่ แต่ข้อสำคัญคือ ต้องหากระบวนการทัศนใหม่ เพื่ออธิบายคำสอนแบบใหม่ที่จะนำไปสู่แบบวิถีชีวิตทางศาสนาดั้งเดิมให้ได้

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2528: 78-81) ได้กล่าวว่า ภาษาพูดในการบรรยายธรรมที่สำคัญๆ มีอยู่ 3 ประการ คือ **1. ภาษาพูดเพื่อสารให้ความรู้ความเข้าใจ** เป็นการบรรยายเพื่อจุดมุ่งหมายนี้ เราได้ฟังอยู่เป็นประจำไม่ว่าจะเป็นข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือจากวงสนทนาในชีวิตประจำวัน มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้ฟังเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ไม่เคยรู้ ไม่เคยมีประสบการณ์หรือมีความรู้ประสบการณ์บ้าง แต่ก็ยังไม่กระจ่างชัด ภาษาพูดประเภทนี้ ได้แก่ การรายงาน การพูดแนะนำ การบรรยาย การอธิบายการชี้แจง ดังตัวอย่างหัวข้อเรื่องที่พูดเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เช่น ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่งและประสบความสำเร็จ ภัยแล้ง ทำไมราคาพืชผลทางการเกษตรจึงตกต่ำ งามอย่างไร สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ **2. ภาษาพูดเพื่อการโน้มน้าวใจ** เป็นภาษาพูดที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฟังเชื่อและมีความคิดคล้อยตาม ทำหรือไม่ทำตามที่ผู้พูดต้องการหรือมีเจตนา

ฉะนั้น ผู้พูดจะต้องชี้แจง ให้ผู้ฟังเห็นว่า ถ้าไม่เชื่อหรือปฏิบัติตาม ที่ผู้พูดเสนอแล้วจะเกิดโทษ หรือผลเสียอย่างไร ภาษาพูดชนิดนี้จะประสบความสำเร็จได้ดีมากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับตัวผู้พูดเองว่ามีบุคลิกภาพดีไหม มีการใช้ถ้อยคำภาษาที่ง่ายแก่การเข้าใจของกลุ่มผู้ฟังไหม และที่สำคัญคือ ผู้พูดจะต้องมีศิลปะและจิตวิทยาในการจูงใจ ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี การพูดเพื่อโน้มน้าวใจ จะเห็นตัวอย่างได้จากการพูดเพื่อหาเสียงในการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเพื่อเป็นหัวหน้าชั้น ผู้แทนกลุ่ม หรือองค์การต่างๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) หรือการพูดเพื่อรณรงค์ให้ผู้ฟังเลิกบุหรี่ หรือไม่กระทำการใดสิ่งหนึ่ง เช่น การพูดเพื่อให้ช่วยกันประหยัดการใช้น้ำมัน ไฟฟ้า

3. ภาษาพูดเพื่อสารจรโลงใจ เป็นการพูดที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อบอกเล่า สิ่งที่เป็นนามธรรมให้ผู้ฟังมีความรู้สึกที่สูงส่ง ดึงดูด และให้ได้รับคุณค่าด้านจิตใจ ซึ่งเหมาะสมต่อการใช้ในการบรรยายธรรมของพระนักเทศน์

3.1 ลักษณะภาษาพูดจรโลงใจ การพูดจรโลงใจมีลักษณะแบบบอกเล่า และผู้พูดใช้หลักทั่วไปของการพูดต่อชุมชน แต่ผู้พูดจะต้องปรับการพูดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หรือโอกาสของการพูดแต่ละครั้ง การพูดจรโลงใจเป็นการพูดที่ไม่มุ่งเน้นการให้ความรู้ หรือโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้เชื่อตามถ้อยคำของผู้พูด แต่การพูดจรโลงใจเป็นการพูดที่ทำให้ผู้ฟังได้รับความพึงพอใจ ได้ผ่อนคลายอารมณ์ และทำให้มีความสุขและความเพลิดเพลิน การพูดจรโลงใจในโอกาสต่างๆ กัน เช่น การกล่าวคำปราศรัย การกล่าวแสดงความยินดีและไมตรีจิต และการกล่าวสั่งสอนหรือให้โอวาท

3.2 หลักการใช้ภาษาพูดจรโลงใจ ภาษาพูดกับการจรโลงใจมีกระบวนการพูด 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. พูดตามจุดมุ่งหมายของการพูดจรโลงใจ ให้เหมาะกับสถานการณ์ โอกาส เวลาในการพูด
2. พูดโดยคำนึงถึงผู้ฟัง ผู้พูดควรพูดให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกที่สูงส่ง ดึงดูด และชี้ให้เห็นถึงอุดมคติ หรือให้เห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจะทำให้ได้รับคุณค่าและประโยชน์การฟัง
3. สร้างบรรยากาศในการพูด โดยแทรกอารมณ์ขันที่ทำให้ผู้ฟังผ่อนคลายหรือมีอารมณ์สุนทรีย์
4. ใช้ถ้อยคำภาษา อ่างอิง คำคม หรือยกตัวอย่างต่างๆ เป็นอุทาหรณ์ที่ชัดเจน และตรงกับประสบการณ์ ความสนใจ และทัศนคติของผู้ฟัง

สำหรับประเภทและตัวอย่าง ภาษาพูดกับการจรโลงใจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1. พูดจรโลงใจให้คลายทุกข์** การพูดจรโลงใจให้บุคคลที่มีความทุกข์ได้คลายทุกข์จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้บุคคลมีกำลังใจที่จะต่อสู้อุปสรรคต่อไป การพูดจรโลงใจจึงช่วยปลุกปลอบใจให้ผู้มีความทุกข์ มีกำลังใจที่จะสร้างสรรค์ต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่ทอดทิ้งแม้จะมีอุปสรรคสักเพียงใด
- 2. พูดจรโลงใจให้เพิ่มสุข** การพูดจรโลงใจให้ผู้ฟังมีความสุข การทำได้โดยการบอกเล่าเรื่องที่สนุกสนานแต่มีสาระประโยชน์ผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน และมองเห็นโลกนี้สวยงามน่าอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับแนวคิดที่ดีจากการฟังอีกด้วย เรื่องที่นำมา

พูดจรรโลงใจให้ผู้ฟังมีความสุข ได้แก่ นิทานสนุกๆ การแนะนำหนังสือหรือแนะนำให้ฟังเพลง หรือละคร การท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ เป็นต้น **3. พูดจรรโลงใจให้คติข้อคิด** การพูดจรรโลงใจให้คติข้อคิดแก่ผู้ฟัง เป็นการพูดที่ทำให้ผู้ฟังเกิดกำลังใจที่จะทำความดีหรือนำข้อคิดต่างๆ จากการฟังไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้ ดังนั้นการพูดให้คติข้อคิดมักจะมีลักษณะเป็นการพูดสั่งสอน หรือให้โอวาทในโอกาสสำคัญ ๆ หรือเมื่อเกิดเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดขึ้น ซึ่งผู้พูดจะนำเอา เหตุการณ์นั้นมาบอกเล่าแก่ผู้ฟัง โดยมีจุดมุ่งหมายในการพูดเพื่อให้ผู้ฟังได้แง่คิดและนำข้อคิดต่างๆ ไปพิจารณา หรือนำไปปฏิบัติต่อไป

จากแนวคิดของผู้รู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรมสรุปได้ว่าเป็นภาษา ที่ต้องการสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมอันสูงสุดทั้งนี้ภาษาพูดดังกล่าวต้องให้คติ ข้อคิด ให้กำลังใจ ในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพการงาน ทำให้ผู้รับมีสติไตร่ตรองแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ มีความขี้คิด รอบคอบ ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรม

หลักการใช้ภาษาพูดที่ดี

ผู้พูดที่ต้องการสื่อความเข้าใจกับผู้ฟังให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร ได้ดีนั้นต้องคำนึงถึง หลักการพูด ซึ่งมีหลักเกณฑ์และวิธีการที่ควรพิจารณา จากผู้รู้ต่างๆ ดังนี้

กุลชาติ พงษ์จันทร์ (2544: 52) ได้กล่าวถึงหลักการพูดที่ดีว่าต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ การใช้ภาษา ต้องเลือกใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง ผู้พูดและผู้ฟังมีจุดมุ่งหมาย ตรงกัน ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการสื่อความหมายไปยังผู้ฟังเพื่อให้เข้าใจเรื่องราวต่างๆ ผู้ฟังก็มีความตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้พูดสื่อความหมายให้ ออกเสียงพูดให้ชัดเจน ดังพอประมาณ อย่าตะโกนหรือ พูดค่อยเกินไป สีสหน้า ท่าทางยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกันเอง ไม่เคร่งเครียด ท่าทางในการยืน นั่ง ควรสง่าผ่าเผย การใช้ท่าทางประกอบการพูดก็มีความสำคัญ เช่น การใช้มือ นิ้ว จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจ เรื่องราวได้ง่ายยิ่งขึ้น ต้องรักษามารยาทการพูดให้เคร่งครัดในเรื่องเวลาในการพูด พูดตรงเวลาและ จบทันเวลา พูดเรื่องใกล้ตัวให้ทุกคนรู้เรื่อง เป็นเรื่องสนุกสนานแต่มีสาระ และพูดด้วยท่าทางและ กิริยานุ่มนวล เวลาพูดต้องสบตาผู้ฟังด้วยไม่ควรพูดเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง โดยไม่จำเป็น และไม่ควรถูกแต่เรื่องของตัวเอง ไม่พูดคำหยาบ นินทาผู้อื่น ไม่พูดแซงขณะผู้อื่นพูดอยู่และไม่ชี้หน้าคู่สนทนา

สุวิทย์ มูลคำ (2550: 32) ได้กล่าวถึงหลักการพูดที่ดีไว้ ดังนี้ 1. พูดให้มีเนื้อหาสาระ
เชิงสร้างสรรค์ น่าสนใจ พูดแล้วทำให้ผู้ฟังเกิดกำลังใจ มีความหวัง รู้สึกดี สดชื่น สมหวัง
2. มีความตั้งใจ จริงใจในการพูด น้ำเสียงในการพูดนั้นต้องแสดงออกถึงความจริงใจ สุภาพ
อ่อนโยน ดังชัดเจน ตั้งใจที่จะให้ความรู้ที่มีเนื้อหาสาระดี 3. มีความเข้าใจผู้ฟัง ผู้ที่เราจะพูดด้วย
หากเรามีความเข้าใจผู้ฟังว่าต้องการอะไร ผู้พูดมีเจตนาดี การพูดนั้นก็จะเป็นประโยชน์อย่างมาก
4. การพูดที่ดีนั้นต้องให้เกียรติผู้ฟังเสมอ กริยาท่าทาง การพูดให้เกียรติซึ่งกันและกันเป็นการสร้าง
ความเป็นมิตร สร้างความรัก ความผูกพัน ความสามัคคี

จากการที่ผู้รู้ได้ให้หลักการพูดที่ดีไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการพูดที่ดีทำให้เกิดสิ่งที่ดีๆ
ตามมาอย่างมากมาย ทำให้ผู้พูดมีเสน่ห์ ทำให้เกิดความสำเร็จตามที่ผู้พูดต้องการ การพูดที่ดีเป็น
ส่วนหนึ่งของความสำเร็จในชีวิต การพูดที่ดีนั้นเป็นศิลปะที่ต้องฝึกฝน หมั่นพูดแต่เรื่องที่ดีๆ ชีวิตก็
จะดีมีความสุข

ลักษณะภาษาพูดด้านการใช้คำ

ภาษาพูด บางทีเรียกว่า ภาษาปาก หรือ ภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่น ภาษากลุ่มวัยรุ่น ภาษากลุ่ม
มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ภาษาพูดไม่เคร่งครัดในหลักภาษาบางครั้งฟังแล้วไม่สุภาพ แต่เข้าใจง่าย
มักใช้พูดระหว่างผู้สนิทสนม ดังมีผู้รู้ได้อธิบายเกี่ยวกับภาษาพูดไว้ ดังนี้

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540: 43-47) ได้กล่าวถึงภาษาพูดว่าเป็นภาษาเฉพาะกลุ่มหรือ
เฉพาะวัย มีการเปลี่ยนแปลงคำพูดอยู่เสมอ เช่น ภาษาพูด วัยโจ้ เจ็ง แห้ว เดี้ยง โหลยโท่ย จีบจ้อย
เซ็ง เป็นต้น และ ภาษาพูด มักเป็นภาษาไทยแท้ คือ เป็นภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย เช่น คั่ว เมีย ค่อย
ยังชั่ว ดาราหนัง โคนสวด ดินเปล่า เกือก นอกจากนี้ภาษาพูดมักเปลี่ยนแปลงเสียงสระและเสียง
พยัญชนะรวมทั้งนิยมตัดคำให้สั้นลง เร็ว ไข่ปะ ไข่มะ จิงอะป่าว ลุย มหาลัย และภาษาพูด
มักจะนิยมยืมคำภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ และมักตัดคำให้สั้นลง รวมทั้งภาษาจีน
เป็นต้น เช่น เวอร์ (over) แอ็บ (abnomal) จอย (enjoy) ก๊อบ (copy) ซี (xerox) บ๊วย (ภาษาจีน)
ตัว (ภาษาจีน)

สิริวรรณ นันทจันทุล (2549: 72-78) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภาษาพูดด้านการใช้คำไว้ดังนี้ ได้แก่ 1. ภาษาพูดมักใช้คำธรรมดาเข้าใจง่าย เช่น พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย หมู หมา วัว ควาย 2. ภาษาพูดมักใช้คำขยาย เพื่อให้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เห็นภาพ และได้อารมณ์ ความรู้สึก เช่น เธอพอมลงเยอะแต่สวยขึ้นมาก หล่อนค้อนขวับเดินตบปิดคุปองไปแล้ว 3. ภาษาพูดมักใช้คำเสริม คำเสริม คือคำที่เสริมเข้าไปในประโยคเพื่อเน้นเจตนาของผู้ส่งสารว่าต้องการบอกเล่า สั่ง ขอร้อง ถาม หรือ บอกสถานภาพของผู้พูดกับผู้ฟังว่าเหมือนกันหรือต่างกัน บอกความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังว่าสนิทสนมกันหรือไม่ เช่น ไปเดี๋ยวนี้นะ(ชักชวน) ไปเดี๋ยวนี้นะ(คำสั่ง) ลืมเสียเถอะน้ำ (ปลอบใจ) 4. ภาษาพูดมักใช้คำเรียก - คำร้อง คำเรียก คือ คำที่ผู้พูดใช้เรียกผู้อื่นเป็นคำที่มีลักษณะพิเศษ คือ ไม่ต้องประกอบคำอื่นให้เป็นประโยค ใช้ลำพังก็ได้ ผู้เรียกอาจใช้คำแสดงสถานภาพ ชื่อเล่น สมญา คำสรรพนาม คำแสดงเครือญาติ เป็นต้น เช่น คุณผู้อ่านที่รัก ท่านคะ คุณปกรณมาแล้วค่ะ ส่วนคำร้อง คือ เสียงที่เปล่งเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก คำลักษณะนี้ใช้ตามลำพังได้ เช่น เอ๊ะ! กลับมาจากเมืองนอกแล้วหรือ พุทโธ! เเวอร์กรรมอะไรถึงเป็นแบบนี้ 5. ภาษาพูดมักตัดส่วนของคำ เช่น เดี่ยวนี้สุพรรณเจริญมาก พุทโธ! สนั่นมีการประชุมกรรมการสภานะคะ 6. ภาษาพูดมักใช้การย่อชื่อ ใช้สมญานาม และใช้อักษรย่อหรือคำย่อ เช่น กรมพระยาดำรงฯ ทรงอธิบายเรื่องนี้ไว้ดีมาก (การย่อชื่อโดยใช้เครื่องหมายไปยาลน้อย พระนามเต็ม คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ) ผู้ว่า ก.ท.ม. (หรือ กทม.) กำลังมีปัญหา เรื่องคอร์รัปชัน ก.ท.ม. หรือ กทม. เป็นอักษรย่อของกรุงเทพมหานคร) 7. ภาษาพูดมักใช้คำไม่สุภาพ (คำหยาบคายและหยาบโลน) คำภาษาตลาด คำแสดง และคำเฉพาะกลุ่ม ดังนี้ 7.1 คำไม่สุภาพ (คำหยาบคายและคำหยาบโลน) มักใช้กับบุคคลสนิทสนมคุ้นเคยกันมากเป็นพิเศษ หรือใช้ในภาวะอารมณ์โกรธ ฉุนเฉียว หงุดหงิด 7.2 คำภาษาตลาด หมายถึงคำที่ใช้พูดจากันทั่วไป ไม่คำนึงถึงความไม่เหมาะสมแก่คู่สื่อสาร เน้นการสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันเป็นหลัก เช่น ชี้อ้างจริงๆ โดนแบบนี้ 7.3 คำแสดงหรือคำคะนอง หมายถึง คำที่ใช้คลาดเคลื่อนไปจากปกติใช้เฉพาะกลุ่มชั่วระยะหนึ่ง ไม่ใช่ภาษาที่ยอมรับกันว่าถูกต้องตามหลักภาษา เช่น เซ็งระเบิดเลย การบ้านเพียบ 7.4 คำเฉพาะกลุ่ม หมายถึง คำที่แต่ละกลุ่มคิดขึ้นใช้พูดจากันภายในกลุ่มของตน สื่อความหมายให้เข้าใจกันได้ในช่วงการเดียวกัน หรือวงสนทนาเดียวกัน คนนอกวงการอาจจะไม่เข้าใจ นอกจากจะศึกษา เช่น อย่าโศดไทยคอม นะ ไม้จั่นไทร์แน่ 8. ภาษาพูดมักใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ เช่น อย่าลืมหิวไปคอนเฟิร์มตัว ค่าแป๊ะเจี๊ยะโรงเรียนนี้โหดมาก 9. ภาษาพูดมักใช้คำที่มีภาษาโดยนัย หรือ ความหมายแฝง เช่น สาวๆสมัยนี้ต้องระวังแต่่าหัวงูไว้มากๆ ได้แก่ ภาษาพูดมักใช้คำทักทาย เช่น สวัสดีค่ะ สบายดีหรือเปล่า ภาษาพูดมักใช้ชื่อเล่น ชื่อจริง คำลำดับญาติ คำบอกตำแหน่ง คำบอกสถานภาพ คำบอกอาชีพ คำว่า “ตัวเอง” “เค้า” เพื่อแทนบุรุษสรรพนาม

ในบทสนทนา เช่น โอ้ไม่ไปทำงานวันนี้เพราะโอ้ปวดหัว เย็นนี้ป่าจะทำอาหารอร่อยๆ
ให้คุณหมอทานนะคะ ตัวเองสบายดีไหม คำไม่ค่อยดีเท่าไรวันนี้

นววรรณ พันธุมธา (2527: 56-64) ได้กล่าวถึงภาษาพูดไว้ว่า 1. ภาษาพูดมักใช้คำในบริบทใหม่ หมายถึง คำที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของคำว่า แตกต่างไปจากเดิม ผู้สังสารสร้างลักษณะนี้เพื่อให้เกิดการใช้ภาษาที่แปลกใหม่ทำให้ผู้รับสารสนใจติดตามรับสารอย่างต่อเนื่อง เช่น โจรชุมที่นครปฐมจะขอเชิญพบกับผู้อุปถัมภ์ราชการก่อนนะคะ 2. ภาษาพูดมักใช้คำประสม คำซ้อน คำซ้ำ 2.1 คำประสม คือ คำที่เกิดจากคำมูลตั้งแต่ 2 คำ ขึ้นไปมาประสมกันเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใหม่ หรือ คงคำความหมายเดิมอยู่บ้าง เช่น คุณชายที่ดินแปลงนี้ได้ค่านายหน้าเท่าไร คู่หวานประจำปีนี้ คือคู่ผลไม้กระป๋องตราแม่ลิ 2.2 คำซ้อน เป็นการประสมคำประเภทหนึ่ง ซึ่งนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาซ้อนกัน เพื่อให้ความหมายของคำนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น หรือนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกันเพื่อให้ออกเสียงได้สะดวก มีความไพเราะ เช่น เด็กสมัยนี้เด็บโตรวดเร็วจริงๆ (คำซ้อนเพื่อเสียง) นักธุรกิจยุคใหม่ต้องตัดสินใจ ฉับไว เด็ดขาด (คำซ้อนเพื่อความหมาย) 2.3 คำซ้ำ คือการนำคำเดียวกันมาซ้ำกันเพื่อสื่อความหมายของคำให้เพิ่มขึ้นหรือลดลง คำซ้ำมีหลายลักษณะ เช่น คำซ้ำที่เลียนเสียงธรรมชาติ คำซ้ำที่บอกพหูพจน์ คำซ้ำที่เน้นความหมายหนักแน่นยิ่งขึ้น คำซ้ำที่แยกจำนวน คำซ้ำในคู่ คือคำซ้ำ 2 คู่ซ้อนกัน เช่น ฝนตกจ๊กๆ เด็กรๆ อย่าเล่นกันเสียงดังนะคะ

จากการที่ผู้รู้ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภาษาพูดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าภาษาพูดเป็นภาษาที่ใช้พูดกันไม่เป็นแบบแผนภาษา ไม่พิถีพิถันในการใช้แต่ใช้สื่อสารกันได้ดี สร้างความรู้สึกที่เป็นกันเอง ใช้ในหมู่เพื่อนฝูง ในครอบครัว และติดต่อสื่อสารกันอย่างไม่เป็นทางการการใช้ภาษาพูดจะใช้ภาษาที่เป็นกันเองและสุภาพ ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงว่าพูดกับบุคคลที่มีฐานะต่างกันการใช้ถ้อยคำก็ต่างกันไปด้วย ไม่คำนึงถึงหลักภาษาหรือระเบียบแบบแผนการใช้ภาษามากนัก

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2548: 110) ได้กล่าวถึงภาษาพูดในการใช้ คำอุทานเสริมบทไว้ว่าเป็นคำอุทานที่ผู้พูดกล่าวเพิ่มเติมถ้อยคำเสริมขึ้น เรียกว่า อุทานเสริมบท อุทานพวกนี้มักจะนิยมใช้ในภาษาไทย เพราะภาษาไทยมีน้อยพยางค์พูดหมดเสียงเร็วจึงมีวิธีใช้ลากหางเสียงเลียนคำเดิมยื่นออกไปอีก เช่น ลูก เต้า, แขน แมน, เลข ผา เป็นต้น ดังนี้ คำเต้า แมน ผา ย่อมไม่มีใจความเลย เรียกว่าคำอุทานเสริมบท บางทีก็เป็นคำธรรมดาเรานี้เอง แต่ผู้พูดไม่ประสงค์เนื้อความของคำนั้นเลย เช่น กล่าววว่า ไม่ลืมหูลืมตา บ้างเลย, ไม่มีเรือ แพ จะไปเที่ยว ดังนี้คำ ลืมหู หรือ แพ ในที่นี้ต้อง

เป็นอุทานเสริมบท เพราะผู้พูดไม่ต้องการความหมายของคำเสริมนั้นเลย แต่ต้องการให้คำหน้านั้นแน่นอนยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมก็เอาคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเสริม เช่น เสื่อ สาด , เรือ แพ ม้า ลา ฯลฯ ครั้นต่อมาก็ใส่คำเสริมเอาเองพอให้คล้องจองเท่านั้น ซามแซม ผู้หญิงยิงเรือ เป็นต้น

กำชัย ทองหล่อ (2547: 78-80) กล่าวถึงคำอุทานเสริมบทไว้ว่า มักใช้ในภาษาพูดโดยไม่ได้คำนึงถึงความหมาย แต่เพื่อเพิ่มน้ำหนักแก่คำที่ถูกเสริม เมื่อผู้กล่าวเกิดความรู้สึกอย่างไรอย่างหนึ่ง เช่น รู้สึกโล่งใจ – ออ หมดเรื่องหมดราวไปเสียที รู้สึกหมั่นไส้ – แหม เขาซื้อผ้ามาบานเบอะเลย รู้สึกรำคาญ – เขามัวแต่โอเอ้อวิหารราย รู้สึกรังเกียจ – ไปอาบน้ำอาบท่าเสียดที่เออะ คำอุทานเสริมบท บางคำมีความหมายไม่แจ่มชัด บางคำไม่มีความหมายเลย เช่น หล่อนเป็นลูกเต้าของใคร ไปดูหนังสือหน้าเสียดบ้าง นายแก้วนั่งขบเขี้ยวเคี้ยวฟันอยู่ตลอดเวลา พอเขาได้ดิบได้ดีก็เลยลืมเรายามจนเพื่อนฝูงก็ไม่เหลียวแล วิชาเดี๋ยวนี้ช่างเต็มไปด้วยร้านรวง คำที่ไม่ใช่คำไทย เราก็ให้มีอุทานเสริมบทได้ เช่น ถิ่นไม่ค่อยเข้าใจเรื่องศัพท์เทคนิค เด็กๆ เขาชอบดูวิดีโออะไรก็ไม่รู้

เสนีย์ วิลาวรรณ (2542: 25-27) ได้อธิบายอุทานเสริมบทไว้ว่าคำอุทานเสริมบทแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. คำที่กล่าวเสริมขึ้นเพื่อให้คล้องจอง หรือมีความหมายในการพูดดีขึ้น เช่น หนังสือ, หน้าหา, สัมสูกลูกไม้, กางกึ่งกางเกง ฯลฯ 2. คำที่แทรกลงในระหว่างคำประพันธ์ เพื่อให้เกิดความสละสลวยและให้มีคำครบถ้วนตามต้องการในคำประพันธ์นั้นๆ คำอุทานชนิดนี้ใช้ เฉพาะในคำประพันธ์ ไม่นำมาใช้ในการพูดสนทนา เช่น อ้า, โอ้, โอ้วว่า, แล, นา, ฤา, แส, เอย, เฮย เป็นต้น

จากคำอธิบายของผู้รู้เกี่ยวกับอุทานเสริมบท จึงสรุปได้ว่าอุทานเสริมบทเป็นคำที่ไม่มี ความหมายแต่ต้องการเสริมเพื่อ ไม่ต้องการให้เสียงของคำนั้นหมดเร็วและเพื่อเพิ่มน้ำหนักคำที่ถูกเสริมให้น่าฟังมีอรรถรสมากขึ้น

ลักษณะของการพูดด้านการใช้สำนวน

สำนวนโวหารเป็นวัฒนธรรมทางภาษา ทุกชาติทุกภาษาจะมีสำนวนโวหารเป็นของตนเอง เพื่อใช้ในการพูดหรือเขียน คนไทยเราก็ชอบใช้สำนวนโวหารประกอบการพูดหรือการเขียนอยู่เสมอ เพราะสำนวนโวหารช่วยให้การพูดประทับใจและช่วยให้ข้อเขียนมีรสน่าอ่าน ดังมีผู้รู้กล่าวถึงสำนวนโวหารไว้ดังนี้

1. สำนวน

เป็นที่ทราบกันดีว่า คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน จะพูดจาหรือสั่งสอนใคร ก็มักจะอ้างเอาสำนวน สุภาษิต หรือคำพังเพยที่พูดต่อกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณมาเปรียบเทียบเปรียบเทียบเปรยคำเหล่านี้มักจะเป็นคำที่คล้องจองกัน ทำให้จดจำได้ง่าย ดังมีผู้รู้อธิบายไว้ ดังนี้

สง่า กาญจนาคพันธ์ (2521: 3) ได้อธิบายความหมายของ คำว่า สำนวน ไว้ในหนังสือ สำนวนไทย ดังนี้ สำนวน แยกออกได้กว้างๆ เป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้ความหมายในคำพูดนั้นๆ คน ฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าพูดคำนั้น ใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจ หรือบางทีคิดแล้วเข้าใจอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้ เราเรียกกันว่า สำนวน คือ คำพูดเป็นสำนวนอย่างชาวบ้านเขา เรียกว่า พูดสำบัดสำนวน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 835) ให้ความหมายของคำว่า สำนวน ไว้ดังนี้ สำนวน (น.) ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี ความเรียงเรื่องนี้สำนวนโวหารลุ่มๆ ดอนๆ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบท่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือ มีความหมายอื่นแอบแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ราไม่ดีโทษปีโทษกลอง ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษ เฉพาะภาษาหนึ่งๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี ชั้นเชิง หรือท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือพูด

อุทิส นาคสวัสดิ์ (2549: 145) อธิบายความหมายของสำนวนว่า หมายถึง คำพูดที่พูดออกมาอย่างหนึ่ง แต่ให้มีความหมายไปอีกอย่างหนึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับสำนวนไว้ ดังนี้ สำนวน เป็นคำนาม มีหลายความหมาย คือ 1. ถ้อยคำที่เรียบเรียงหรือโวหาร และมีเสียงสัมผัสกัน บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี ความเรียงเรื่องนี้สำนวนโวหารลุ่มๆ ดอนๆ เช่น ก่อร่างสร้างตัว ขับไล่ไล่ส่งมีสัมผัสสระ 2. ถ้อยคำหรือข้อความ ที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตัว มีลักษณะเป็นความเปรียบหรืออุปมาอุปไมยถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้ อุปมา คือ สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง มักจะมีคำว่า เหมือน เปรียบเหมือน คู่เคียง ส่วนอุปไมย คือ สิ่งหรือข้อความที่เปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งใช้คู่กับอุปมา เช่น ขาวเหมือนสำลี เป็นการกล่าวเปรียบเทียบลักษณะของความขาวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 3. ถ้อยคำที่แสดงออกมา มีลักษณะเป็นคำคม คือ ถ้อยคำที่เป็นคารม หรือ โวหารอันคมคายเป็นคำพูดที่ทำให้แฉกคิด มีความหมายลึกซึ้งกินใจ เช่น มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน (สุนทรภู่) หรือเป็นถ้อยคำพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี 4. มีลักษณะเป็นบุคลาธิษฐาน คือ สำนวนที่นำคำกริยาที่ใช้สำหรับมนุษย์ไปใช้กับสัตว์หรือสิ่งไม่มีชีวิต ทำให้สิ่งเหล่านั้นมีอารมณ์กริยาความรู้สึกลึกซึ้งคิดเหมือนคน เช่น น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า กระจ่างตื่นตม วัวลี้มดิน 5. ชั้นเชิงหรือท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือคำพูด เช่น สำนวนเจ้าพระยาพระคลัง (หล) สำนวนยาขอบ และลักษณะนามใช้เรียกข้อความหรือบทประพันธ์รายหนึ่งๆ เช่น อิเหนามีหลายสำนวน บทความ 2 สำนวน

จากที่ผู้รู้ได้อธิบายเกี่ยวกับสำนวนดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า สำนวน หมายถึง คำพูดเป็นชั้นเชิง คำพูดที่ไม่ตรงไปตรงมา แต่มีความหมายในตัว เมื่อจะใช้สำนวนในการพูดหรือเขียน จำเป็นต้องเข้าใจความหมายถ่องแท้เสียก่อน การรู้จักเลือกใช้สำนวนมาประกอบการพูด การเขียน จะทำให้การพูดการเขียน กระชับ มีอรรถรส และชวนคิดว่าการพูดการเขียนตามปกติ

2. โวหาร

โวหารเป็นวัฒนธรรมทางภาษาคู่กับสำนวนดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีผู้รู้ให้ความหมายของโวหารไว้มากมาย ดังนี้

จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2549: 209-221) ได้สรุปเกณฑ์การวิเคราะห์โวหาร ไว้ดังนี้

1. **บรรยายโวหาร** คือ โวหารเล่าเรื่องซึ่งเป็นการยกกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันโดยชี้ให้เห็นถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ สาเหตุที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่เกิดจากเหตุการณ์นั้น เนื้อหาที่บรรยายอาจเป็นเรื่องสมมุติหรือเรื่องจริงก็ได้ ตัวอย่างเรื่องที่ใช้บรรยายโวหาร เช่น นิทาน ประวัตินี้ หรือตำนานของบุคคลหรือสถานที่และการเล่าเรื่องต่างๆ
2. **อธิบายโวหาร** คือ โวหารที่ทำให้ความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งกระจ่างชัดเจนขึ้น มักใช้ในงานเขียนทางวิชาการและตำราต่างๆ โดยมีจุดประสงค์จะนำประเด็นที่สงสัยมาอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง การเล่าเรื่องบางตอนถ้ามีประเด็นใดที่เป็นปัญหาที่อาจใช้อธิบายโวหารเสริมความต่อนั้นจนเรื่องกระจ่างชัดเจนขึ้น บางท่านจึงถือว่าอธิบายโวหารเป็นส่วนหนึ่งของบรรยายโวหารอธิบายโวหารนี้มักใช้ในการอธิบายกระบวนการ การวิเคราะห์หรือจำแนกเนื้อหาออกเป็นประเภท หรือเป็นพวก และการอธิบายความหมายของคำ
3. **เทศนาโวหาร** คือ โวหารที่กล่าวชักจูงผู้อื่นให้มีความเห็นคล้อยตามให้เชื่อถือและปฏิบัติตาม การเขียนโวหารนี้ต้องอาศัยเหตุผล มีหลักฐานอ้างอิง ตลอดจนหยิบยกคติธรรมและสัจธรรมมาเป็นอุทาหรณ์ มักใช้อธิบายหลักธรรม โวหาร คำแนะนำสั่งสอน และคำชี้แจงเหตุผลต่างๆ
4. **สาธกโวหาร** คือ โวหารที่ยกตัวอย่างหรือยกเรื่องราวมาประกอบเนื้อเรื่องเพื่อให้ผู้อ่าน เข้าใจเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างหรือเรื่องราวที่ยกมาอาจเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์หรือเป็นนิทานก็ได้ ข้อความที่เป็นสาธกโวหารนี้ต้องปรากฏร่วมกับโวหารชนิดอื่น เช่น เทศนาโวหารหรืออธิบายโวหาร
5. **พรรณนาโวหาร** คือ โวหารที่ใช้เล่าถึงเรื่องราว สถานที่ บุคคล สิ่งของ หรืออารมณ์อย่างละเอียด และอาจแทรกความรู้สึกของผู้เขียนลงไปด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ หรือเกิดอารมณ์คล้อยตาม

เพ็ญศรี จันทรดวง (2542: 53-74) กล่าวถึงโวหารสรุปได้ว่าหมายถึง คำหรือสำนวนโวหารที่กวีหรือผู้ประพันธ์ใช้ เพื่อสร้างมโนภาพช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายเข้าถึงความคิดความรู้สึกของผู้ประพันธ์ จนก่อให้เกิดความซาบซึ้งในวรรณกรรม ซึ่งโวหารที่นักวรรณคดีกล่าวถึงซ้ำ ๆ มี 4 ลักษณะคือ

1. **อุปมาโวหาร** คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งอื่นที่มีลักษณะเด่นบางอย่างเหมือนกัน ในการเปรียบเทียบมักจะนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้วมาใช้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความคิดหรือช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้น
2. **อุปลักษณ์** หรือ การเปรียบเทียบโดยนัย มีลักษณะคล้ายอุปมาแต่ไม่ใช่คำว่าเหมือนหากแต่จะกล่าวว่าสิ่งนี้คือสิ่งนั้น อาจมีคำว่า คือ หรือ เป็น อยู่ด้วย หรือไม่มีก็ได้
3. **บุคลาธิษฐาน (บุคลวัต)** คือ การสมมุติให้มีตัวตน หรือการนำสิ่งไม่มีชีวิตมากล่าวถึงราวกับมีชีวิต
4. **นามนัย** คือ การนำคุณสมบัติที่เด่นของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากล่าวแทนการเอ่ยชื่อสิ่งนั้นหรือการเรียกบุคคลโดยนำความหมายที่ใกล้เคียงกันหรือเกี่ยวข้องกันมาเป็นสัญลักษณ์

วราภรณ์ บำรุงกุล (2537: 344-357) กล่าวถึงโวหารว่า เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้เกิดมโนทัศน์ หรือจินตภาพได้อย่างชัดเจนหรือกว้างกว่าภาษาตรงไปตรงมา เพราะการใช้โวหารคือการใช้ภาษาเปรียบเทียบทั้งที่เป็นรูปธรรมและเป็นนามธรรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539: 84-91) กล่าวถึง **ภาพพจน์** หมายถึง คำหรือสำนวนโวหารที่กวีใช้เพื่อสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่าน ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพเข้าใจความหมายและเข้าถึงความคิดของกวี ภาพพจน์ที่ใช้แยกเป็นประเภทได้ ดังนี้

1. **อุปมา (Simile)** คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง คำที่ใช้เชื่อมสิ่ง ที่เปรียบเทียบ เช่น เหมือน เปรียบ ประดุจ ราว ฯลฯ
2. **อุปลักษณ์ (Metaphor)** คือการกล่าวเปรียบเทียบโดยไม่กล่าวโดยตรง ใช้วิธีกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอง
3. **บุคลาธิษฐาน (Personification)** คือภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตเสมือนมีชีวิต โดยอาจจะมองเห็นภาพเหล่านั้นเคลื่อนไหวมีกิริยาอาการเหมือนคน
4. **นามนัย (Metonymy)** คือภาพพจน์ที่เรียกชื่อสิ่งของสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทนไม่เรียกตรงๆ ส่วนใหญ่จะเป็นคำที่รู้จักกันทั่วไป และเมื่อกล่าวก็จะเข้าใจได้โดยง่าย
5. **อนุมาณนัย (Synecdoche)** คือการนำส่วนน้อยหรือส่วนย่อยหรือส่วนที่เด่นชัดมากกล่าวให้หมายถึงส่วนทั้งหมด
6. **อธิพจน์ (Hyperbole)** คือการกล่าวเกินจริงเพื่อผู้อ่านคำประพันธ์เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง เกิดอารมณ์คล้อยตาม
7. **ปฏิพจน์ (Paradox)** คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือขัดแย้ง โดยนำมากล่าวได้อย่างกลมกลืน คล้องจอง ทำให้ได้ความหมายกินใจลึกซึ้ง ผู้อ่านต้องคิดวิเคราะห์ ความหมายเพื่อเข้าถึงอรรถรสและเห็นความงามเพราะส่วนใหญ่จะเป็นไปในทำนองแนวคิดและปรัชญา
8. **สัทพจน์ (Onomatopoeia)** คือภาพพจน์ที่เลียนเสียงธรรมชาติ ผู้ฟังหรือผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงเหล่านั้นด้วยตนเอง
9. **การลดความสำคัญของคำ (Euphonium)** คือการใช้ถ้อยคำอื่นแทนคำที่มีความหมายรุนแรงหรืออาจกระทบกระเทือนจิตใจ ถือเป็นความสุภาพโดยใช้ภาษาเป็นสื่อก็ได้
10. **การใช้ประโยคคำถาม (Interrogation)** คือการใช้ข้อความที่มีลักษณะเป็นคำถาม

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่าโวหาร หมายถึงถ้อยคำที่เป็นสำบัดสำนวนชั้นเชิงหรือสำนวนในการแต่งหนังสือหรือบุคคลิกขณะการใช้โวหารในเชิงเปรียบเทียบประเภทต่าง ๆ

3. สุภาษิต

สุภาษิต คือ คำสั่งสอนที่เป็นคติ ภาษาที่ใช้สละสลวยมีความหมายลึกซึ้งกินใจ น่าฟังสามารถจูงใจให้ผู้ฟังคิดเห็นคล้อยตามได้ ซึ่งถ้อยคำดังกล่าวมีผู้รู้ได้อธิบายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:823) ให้นิยามคำว่า **สุภาษิต** ว่า หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ เช่น รักยาวให้บั้น รักสั้นให้ต่อ น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ

เจือ สตะเวทิน (2533: 1-8) กล่าวถึง **สุภาษิต** แปลว่า ถ้อยคำที่ดี หมายถึง คำสอนหรือ คำเตือนสติ มีคำที่เป็นพวกเดียวกับสุภาษิต เช่น คติธรรม คติพจน์ คำพังเพย คำขวัญ คำคม สุภาษิต ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Proverb มุ่งที่การสอนหรือการให้สติ ชีวีศทาง ให้คนประพฤติ โดยแยกเป็น 3 วิธีคือ สอนให้ทำ สอนให้เว้น และสอนโดยใช้ความจริง ซึ่งคำว่าสุภาษิตมีความหมายเท่ากันกับ คำว่า คติธรรม แปลว่า ธรรมเนียมควรถือเป็นทางปฏิบัติในชีวิต คติพจน์ แปลว่า ถ้อยคำที่เป็น แนวทาง สำหรับประพฤติดของบุคคล คำพังเพย คือ คำกลางๆยกมาให้เข้ากับเรื่อง ยาวกว่าสำนวน แต่ยังไม่เป็นคำสอน “พอเหยอริมฝีปากก็เห็นไรฟัน” มักกล่าวขึ้นลอย ๆ เป็นกลาง ๆ เพื่อตีความ ให้เข้ากับเรื่อง ส่วนคำพังเพยจีนมีหลายลักษณะ เช่นคำวิจารณ์ สุภาษิต คำเตือนสติ คำตลกขบขัน บางที่เป็นคำอธิบายคล้ายพืดโน้ตของฝรั่ง คำขวัญ เป็นคำเกิดขึ้นใหม่ ซึ่งแปลมาจากภาษาอังกฤษ จากคำว่า Slogan มักใช้เพื่อมุ่งให้คนหมุ่มมากประพฤติตาม คำคม หมายถึง คำพูดที่หลักแหลมของ ใครคนหนึ่งทีพูดขึ้น อย่างสละสลวย น่าคิด น่าฟัง รับฟังกันในหมู่นกกลุ่มเล็ก ๆ เป็นคำที่เกิดจาก สติปัญญาของผู้พูดเอง ไม่มีเจตนาสั่งสอนใคร

วิมล คำศรี (2540: 115-116) กล่าวถึง ความหมาย และคุณค่าของ**ภาษิต**และ**สำนวน** รวมถึงความเป็นมาประเภทลักษณะและ โครงสร้างของ**ภาษิต**และ**สำนวน** สรุปความได้ดังนี้ **ภาษิต**และ**สำนวน**เป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ **ภาษิต**เป็นคำกล่าวที่เป็นความจริง มีประโยชน์ และถูกกาลเทศะ มีคติและถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี ส่วน**สำนวน**เป็นคำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายหลายนัยไม่ตรงไปตรงมา เป็นเชิงของการใช้ภาษา **ภาษิต**และ**สำนวน**มีคุณค่าในด้านสติปัญญาและจินตนาการ คุณค่าด้านสังคมและวัฒนธรรม คุณค่า ทางด้านการศึกษาและถ่ายทอด และคุณค่าด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม **ภาษิต**และ**สำนวน**เป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มีแหล่งกำเนิดมาจาก

แหล่งต่างๆ หลายแหล่งคือ จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการกระทำของมนุษย์ จากอาชีพ จากอุบัติเหตุ อุบัติภัย จากระเบียบแบบแผนประเพณี จากลัทธิปรัชญาศาสนา จากความประพฤติ และนิสัยใจคอของผู้คน จากการละเล่นกีฬาและนันทนาการ จากนิทาน นิยาย วรรณคดี และตำนาน พงศาวดาร ประวัติศาสตร์ ในการศึกษาภษิตและสำนวนสามารถจัดแยกประเภทโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ 5 เกณฑ์ คือ หลักฐานที่มา มูลเหตุการณเกิดหรือที่มา ลักษณะเนื้อหา สารัตถะหรือนัย แห่งความหมาย และสิ่งที่มาอ้างอิงเปรียบเทียบ ลักษณะที่น่าสังเกตของภษิตและสำนวนมีหลายประการคือ การจัดจังหวะและระเบียบคำ มีทั้งคำน้อยพยางค์น้อยแต่กินความหมายมาก กับคำมากพยางค์มากแต่มีความหมายเด่น การใช้เสียง มีการใช้เสียงสัมผัสสระเสียงสัมผัสสระและอักษร และการเล่นเสียงเล่นคำโดยอาศัย โครงสร้างของคำหรือความขัดแย้งกันหรือตรงกันข้าม และหรือซ้ำกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน การใช้ภาพพจน์ มีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมย แบบอุปลักษณ์ แบบอรรถาธิบาย แบบอุปนิพนธ์ แบบบุคลาธิษฐานแบบสมพจน์ ซึ่งภษิตและสำนวน มีกลวิธีการสอนหลายลักษณะ ดังนี้ คือ การบอกให้รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี การห้ามกระทำหรือห้ามปฏิบัติในสิ่งที่สังคมเห็นว่าไม่ดี การบอกให้ทำในสิ่งที่ดี

ประกาศรี สือฮาไพ (2538: 90) ได้อธิบายคำว่า **สุภษิต** สรุปได้ว่า เป็นคำนาม หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความ ที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านาน แต่มีเนื้อความหรือความหมายที่ดี เป็นคำตักเตือนสั่งสอน และสะกิดใจให้ระลึกถึงอยู่เสมอ มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1. คำสุภษิตประเภทที่ พูด อ่าน เข้าใจเนื้อความได้ทันที คือเป็นข้อความสั้นๆ กินความลึกซึ้ง มีความหมายเป็นคติ คำสอนหรือหลักความจริง โดยไม่ต้องแปลความหมาย ดีความหมาย เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว 2. คำสุภษิตประเภทที่ พูด อ่าน หรือฟังแล้วยังไม่เข้าใจเนื้อความนั้นในทันที ต้องนึกตรึกตรอง ต้องแปลความ ดีความหมายเสียก่อนจึงจะทราบเนื้อแท้ของคำเหล่านั้น เช่น ฝิบ้าน ฝิป่าก็พลอย

จากความหมายของสุภษิตดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า สุภษิต หมายถึง คำพูดสั้นๆ ที่ให้คติสอนใจ มีความหมายลึกซึ้งทั้งที่สามารถเข้าใจได้ทันที และทั้งต้องแปลความหมายดีความ ให้เข้ากับบริบทนั้นๆ

4. คำพังเพย

การใช้คำที่กล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความหมายเข้ากับเรื่อง มีลักษณะแสดงความคิดเห็น ตีชม ทำนองสะกิดใจให้คิด แต่ไม่ถึงกับสั่งสอนโดยตรงอย่างสุภาษิต เรียกว่า คำพังเพย นั้น ผู้รู้อธิบายไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:779)ให้นิยามว่า คำพังเพย หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสลับต่อกันมาช้านานแล้ว โดยกล่าวเป็นกลาง ๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง เช่น กระจายดินตุม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ(2543:97-99) กล่าวถึง สำนวน คำพังเพย ภาษิตหรือ สุภาษิต สรุปความได้ดังนี้ สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตามอักษร มีความหมายเป็นเชิงเปรียบเทียบเช่น หนั่งหน้าไฟ ตาบอดได้แวง เกลือจิ้มเกลือ คำพังเพย มีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวน มีลักษณะตีชมหรือแสดงความคิดเห็นในตัว แต่ยังไม่ได้วางหลักความจริงอันเที่ยงแท้ และไม่เป็นคำสอนแท้ เช่น ทำนาบนหลังคน เสียน้อยเสียยากเสียมากเสียง่าย น้ำถึงไหนปลาถึงนั้น ส่วนภาษิตหรือสุภาษิต ประกอบด้วยลักษณะ 2 ประการ คือ เป็นข้อความสั้น ๆ แต่กินความลึกซึ้ง และเป็นคำสอนหรือวางหลักความจริง เช่น คนแลเป็นที่พึ่งของตน การศึกษา สำนวน คำพังเพย ทำให้ทราบ ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา การกินอยู่ ความรู้สึกนึกคิด เช่น ความจงรักภักดี ความอ่อนโยน ความประนีประนอม ความเคารพผู้ใหญ่ ซึ่งจะทำให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงของสังคมสมัยนั้น ๆ

ประภาศรี สีหอำไพ (2538: 89) ได้กล่าวไว้ว่า คำพังเพย เป็นถ้อยคำที่มีลักษณะเดียวกับสำนวน แต่ต่างจากสำนวนตรงที่มีจุดมุ่งหมายเชิงสั่งสอน แต่เป็นไปในทำนองเสียดสี ประชดประชัน แฝงความหมายเชิงตีชมไว้ด้วย คำพังเพยส่วนมากมีลักษณะเป็นข้อคิด และมีความหมายลึกซึ้ง เนื้อความที่สั่งสอนนั้น ไม่ได้เป็นความจริงอันเที่ยงแท้

ประสงค์ ราชณสุข (2535:15-17) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่าง สุภาษิต และ คำพังเพย ไว้ดังนี้ คำพังเพย เป็นคำนาม หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นมาเป็นความหมายกลางๆ คือ ไม่เน้นการสั่งสอน แต่ก็แฝงคติเตือนใจหรือ ข้อคิดสะกิดใจให้นำไปปฏิบัติได้ และ เนื้อหาของใจความนั้นก็ไม่ว่าจำเป็นว่าจะต้องเป็นความดี หรือ ความจริงแท้แน่นอน เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง

มีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวน มีลักษณะ ดิขมหรือแสดงความเห็นในตัว แต่ยังไม่ได้วางหลักความ
จริงอันเที่ยงแท้ และยังไม่เป็นคำสอน เช่น กระต่ายตื่นตูม, ทำนาบนหลังคน , ถีลอดตาข้าง ห้างลอด
ตาเส้น, เสียน้อยเสียยากเสียมากเสียง่าย, น้ำถึงไหน ปลาถึงนั้น เป็นต้น

วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (2539:63) ให้ความหมายคำพังเพยว่า หมายถึง คำที่กล่าวขึ้น
ลอยๆ เป็นคำกลางเพื่อตีความให้เข้ากับเรื่องมักมีลักษณะดิขมหรือแสดงความเห็น แต่ยังไม่ถึงขั้น
เป็นคำสอน ภาษิต หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นคติเตือนใจ หรือคำสอนที่ควรฟัง

จากแนวคิดที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้จึงสรุปได้ว่าคำพังเพย เป็นถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นมาเป็น
ความหมายกลาง ๆ คือ ไม่เน้นการสั่งสอน แต่ก็แฝงคติเตือนใจหรือ ข้อคิดสะกิดใจให้นำไปปฏิบัติ
ได้ เป็นส่วนเสริมสร้างภาษาที่ควรรวบรวมไว้และนำมาใช้ประกอบการพูด เพื่อให้ข้อความที่พูดมี
น้ำหนัก และมีความหมายลึกซึ้งขึ้น

กลวิธีการเขียนหนังสือธรรมะ

หนังสือธรรมะเป็นหนังสือที่เขียนเพื่อสื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้รู้และเข้าใจในหลักธรรม
คำสอนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในทางพุทธศาสนา การเขียนหนังสือธรรมะจึงต้องมีกลวิธีเขียน
เนื้อหาสาระที่หลากหลายเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจอย่างซาบซึ้งและชัดเจนในหลักธรรม
การเขียนหนังสือที่มี สารหรือสาระที่ใช้ในการศึกษาการบรรยายธรรมของนักเทศน์มักเผยแพร่
อย่างมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ฟังเข้าถึงหลักธรรมะ มีผู้รู้กล่าวไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:1182-1183) ระบุว่า สาร หมายถึง
แก่น เนื้อแท้ มักใช้เข้าคู่กับคำ แก่น เป็นแก่นสาร ข้อความ ถ้อยคำ เรื่องราว ส่วน สาระ หมายถึง
ส่วนสำคัญ ข้อความใจความ เป็นประโยชน์ และ เนื้อหา หมายถึงใจความสำคัญ ข้อความสำคัญ
สาระสำคัญ เป็นต้น

ดังนั้นสารหรือสาระในการบรรยายธรรมจึงหมายถึง การพูดถึงแก่นหรือเนื้อแท้ที่เป็น
ข้อความใจความสำคัญเรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน สัจธรรมต่างๆของพระพุทธเจ้า

สิริวรรณ นันทจันทุล (2549: 63-64) ได้กล่าวถึงกลวิธีการเขียนเนื้อหาสารตาม วัตถุประสงค์แบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ **1. เนื้อหาสารให้ความรอบรู้** คือ ข้อความหรือเรื่องราว ที่เกี่ยวกับข่าวสาร เหตุการณ์ความเป็นไปของสังคม ประเทศชาติ อาทิ ข่าวคราวของคน ในครอบครัว วงศาคณาญาติ เพื่อนร่วมงาน ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของหน่วยงานที่ทำงาน ข่าวคราวในวงการอาชีพที่ประกอบกิจการงานอยู่ ตลอดจนความเป็นไปของบ้านเมืองในด้านต่างๆ **2. เนื้อหาสารให้ความรู้** คือ ข้อความหรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปในการดำเนินชีวิต เช่น การรับประทานอาหารอย่างถูกต้อง มารยาทในสังคมปัจจุบัน ระวังเพื่อสุขภาพกายและใจ เป็นต้น นอกจากนี้รวมถึงข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการในสาขาวิชาต่างๆ เช่น แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ เป็นต้น **3. เนื้อหาสารให้ความบันเทิง** คือ ข้อความหรือเรื่องราวที่มีเนื้อหาให้ความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจรวมทั้งข้อความเรื่องราวที่ กระตบใจ สะเทือนอารมณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกหรือทางลบ สารประเภทนี้ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย การ์ตูน ขำขัน เพลง บทร้อยกรอง เป็นต้น **4. เนื้อหาสารโน้มน้าวใจ** คือ ข้อความหรือ เรื่องราวที่มีเนื้อหาชักจูงใจให้คิดคล้อยตาม เชื่อถือตามจนถึงปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารต้องการ เช่น โฆษณา คำขวัญ ข้อความเชิญชวนให้บริจาคทรัพย์ สิ่งของ เพื่อกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น **5. เนื้อหา สารจรรโลงใจ** คือข้อความหรือเรื่องราวที่มีเนื้อหาให้คติข้อคิดในการดำเนินชีวิต ในการประกอบ อาชีพการงาน ทำให้ผู้รับสารมีสติไตร่ตรองแก้ไขปัญหาต่างๆ มีความขี้คิด รอบคอบ ประพฤติ ปฏิบัติตนในทางถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรมอันจะก่อให้เกิดความสุขในชีวิต สารประเภทนี้ เช่น ปาฐกถาธรรม พระบรมราโชวาท พระธรรมเทศนา คำแนะนำ นิทาน ชาดก หนังสือธรรมะ เป็นต้น

กิติมา สุรสนธิ (2542:12) ได้กล่าวถึงลักษณะการเขียนเนื้อหาสารแยกออกเป็นประเภท ต่างๆตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน เช่น เนื้อหาสารประเภทสาระบันเทิงเพื่อมุ่งให้ผู้อ่านได้ความรู้ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความบันเทิงในด้านต่างๆ สารให้ความรู้ สารโน้มน้าวใจ สารจรรโลงใจ และ สารให้ความรอบรู้ เป็นต้น

จากแนวคิดของผู้รู้เกี่ยวกับกลวิธีการเขียนหนังสือธรรมะมีเนื้อหาสารมีหลายแบบดังกล่าว ข้างต้น เพื่อถ่ายทอดคคิธรรม ข้อคิด ให้กำลังใจในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพการงาน ทำให้ผู้รับมีสติไตร่ตรองแก้ไขปัญหาต่างๆได้ มีความขี้คิด รอบคอบ ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ ถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม

กลวิธีการใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม

การใช้ภาษาพูดในการบรรยายธรรม นับว่ามีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพได้ ดังนั้นจึงต้องมีกลวิธีในการใช้ภาษาพูด จำเป็นต้องมีกลวิธี เทคนิคการใช้บรรยายธรรมให้ประทับใจคนนับว่าเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่ช่วยทำให้การพูดประสบผลสำเร็จ ดังนั้นผู้พูดจึงควรรู้เทคนิคการใช้ภาษาพูดซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการสื่อสาร ในเรื่องเทคนิคการใช้ภาษาพูดให้ประทับใจคน มีนักวิชาการได้ให้ความรู้ไว้อย่างมาก สรุปได้ดังนี้

กลวิธีการพูดนั้น ต้องมีลำดับขั้นตอนซึ่งผู้รู้และนักวิชาการได้ให้ความรู้ไว้อย่างน่าสนใจ สรุปได้ ดังนี้

เรณู สันตโยภาส (2547: 82-88) ได้ศึกษารวบรวมเกี่ยวกับขั้นตอนการใช้ภาษาพูดในการบรรยายไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ การเปิดเรื่องหรือการนำ, เข้าสู่เรื่องการเสนอเนื้อหา, การสรุป/การปิดเรื่อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้ คือ 1. การเปิดเรื่อง คำนำ หรือการนำเข้าสู่เรื่อง ควรใช้เทคนิค อะไรบ้าง ดังนั้นในการเปิดเรื่องพูด ควรจะมีเทคนิคการนำ เสนอดังต่อไปนี้ ได้แก่ การอ้างประวัติความเป็นมาของเรื่องที่พูด อ้างตัวผู้พูด แนะนำ ตัวเองสั้น ๆ มีอารมณ์ขันแทรกอย่างสุภาพ คำน่า ฟังเพย คำ กินใจ สะดุดใจ นำ เหตุการณ์ปัจจุบันมาเล่าเชื่อมโยง ใช้คำ ถามให้คิด กระตุ้นความสนใจ พูดถึงความดี ยกย่องสรรเสริญผู้ให้อุปการคุณ ชวนหัว ตลกขำ ขัน เล่าตลกให้ขบคิด พูดตรงไปตรงมา 2. การเสนอเนื้อหา โดยทั่วไปแล้วการเสนอเนื้อหาและการบรรยายธรรมจะมีลักษณะตามโวหารรูปแบบต่างๆ ดังนี้ 2.1 การยกสารกโวหาร หมายถึง การยกตัวอย่างประกอบเรื่องราวที่กล่าวขึ้น กล่าวคือเมื่อเราแสดงข้อความใดๆที่เห็นว่ายากแก่ผู้ฟัง เราจึงยกตัวอย่างหรือหาข้อเปรียบเทียบมาให้เขาฟังง่ายๆ ให้เข้าใจและเชื่อถือ เพื่อให้สำเร็จผลในการแสดงเช่นเดียวกัน เรื่องที่ยกมาประกอบนั้นอาจเป็นประวัติบุคคล เหตุการณ์ที่กล่าวขึ้น หรือเรื่องนิทานต่างๆ 2.2 การยกเทศนาโวหาร หมายถึง ส่วนที่ใช้แสดงหรืออธิบายข้อความให้กว้างขวางออกไป โดยเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้พูดด้วยความมุ่งหมายจะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายชัดเจน และเพื่อให้เห็นจริงและให้เชื่อถือตามเป็นข้อใหญ่ ดังนั้นข้อความที่ใช้เทศนาโวหารจึงมักเป็นข้อปัญหา ความเห็น วิชา และข้อจรรยา หรือสุภาษิต 2.3 การสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่อง การสรุปหรือการปิดเรื่อง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เนื้อหานั้นมีความสมบูรณ์มากขึ้น ความจบมีหลายแบบ เช่น 2.3.1 การจบเรื่องแบบสรุปความ คือ การนำเนื้อเรื่องมาสรุปประเด็นสำคัญเพื่อทบทวนความจำของผู้ฟังอีกครั้ง 2.3.2 การจบเรื่องแบบคลี่คลายประเด็น คือ การจบ

ที่ทำให้ผู้ฟังหมดความสงสัยประเด็นที่ผู้พูดทำเป็นปริศนาให้คิดในเนื้อเรื่อง **2.3.3 การจบแบบทิ้งปริศนา**ให้ผู้ฟังคิดต่อไปโดยผู้พูดอาจจะสอดแทรกการคาดเดาของคนไว้ด้วย ความจบที่ดีต้องสัมพันธ์กับความนำและเนื้อเรื่องโดยไม่ดึงความสนใจของผู้ฟังไปจากประเด็นหลักของเรื่องนั้นๆ

นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ (2546: 32-35) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนการใช้ภาษาพูด สรุปได้ดังนี้ **1. คำนำหรือคำขึ้นต้น** การเริ่มต้นที่ดี สร้างความสนใจให้เกิดขึ้นได้ ย่อมสร้างความศรัทธา ทำให้ผู้ฟังติดตามฟังต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า การเริ่มต้นที่ดี หมายถึง สำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง ถ้าเริ่มต้นล้มเหลว ไม่น่าสนใจ ย่อมยากที่จะจุดความสนใจของผู้ฟังขึ้นมาใหม่ **1.1 ลักษณะการขึ้นต้นที่ล้มเหลว** การขึ้นต้นลักษณะต่อไปนี้ 1.1.1 ออกตัว เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟัง เช่น ผมมาพูดวันนี้ ผมไม่ค่อยพร้อมเท่าไรหรือครับ ไม่รู้ตัวล่วงหน้ามาก่อนเลย ความจำเป็นบีบบังคับให้ผมต้องมาพูด 1.1.2 ถ่อมตน เพราะเกรงว่าผู้ฟังจะมีความรู้ มีประสบการณ์มากกว่า พยายามลดระดับฐานะความรู้ ความสามารถของตนเอง ให้ต่ำกว่าผู้ฟัง 1.1.3 ขอโทษ ขออภัย เนื่องจากกลัวว่าจะพูดได้ไม่ดี พูดผิดพลาด ไม่ถูกต้อง ถ้าได้ขอโทษหรือขออภัยไว้ก่อน ผู้ฟังจะได้ไม่โกรธหรือยกโทษให้ 1.1.4 อ้อมค้อม อ้างเหตุผลนานาประการที่เป็นเรื่องของตนเองหรือเหตุการณ์อื่นๆ ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่พูด **2. วิธีการขึ้นต้นที่สัมฤทธิ์ผล** วิธีการขึ้นต้นที่สัมฤทธิ์ผล สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้ในทันที ผู้พูดอาจเลือกวิธีหนึ่งในการขึ้นต้นตามความเหมาะสม **2.1 พาดหัวข่าว** การพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ ฯลฯ ด้วยประโยค หรือถ้อยคำที่น่าสนใจติดตาม **2.2 กล่าวคำถาม** การตั้งคำถามในการเริ่มต้นการพูดจะดึงความสนใจจากผู้ฟังได้ ผู้ฟังอาจนึกตอบคำถามไปด้วยใน การตั้งคำถามนั้นฟังคำนี้ถึงสิ่งต่อไปนี้ ต้องเป็นคำถามเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับเรื่องที่จะพูด ตั้งคำถามที่ผู้ฟังมีโอกาสตอบหรือคิดตามไปด้วย ไม่ควรเป็นคำถามซ้อนคำถาม หรือมีคำถามมากเกินไป เมื่อตั้งคำถามผู้ฟังแล้ว ผู้พูดควรใช้คำเฉลยของคำถาม นำเข้าสู่เนื้อเรื่องที่จะพูดต่อไป **2.3 ทำให้เกิดความสงสัย** วิธีการทำให้เกิดความสงสัยนี้ เช่น ปราบฏุกการณ์ประหลาดที่ไม่เคยพบมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทยได้อุบัติขึ้นแล้ว เป็นการจุดประกายความอยากรู้อยากทราบของผู้ฟังให้ติดตามต่อไป การใช้วิธีนี้ควรเป็นเรื่องที่น่าสงสัยจริง ๆ อย่างสมเหตุสมผล **2.4 ใช้วาตะหรือบทกวี** การขึ้นต้นแบบนี้ค่อนข้างจะง่ายและสะดวก ผู้พูดสามารถสรรหาวาตะ คำคม บทกวี หรือประการอื่น ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ได้โดยให้เหมาะสมกับเรื่อง เช่น เมตตาเป็นธรรม คำจุนโลก ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักสรรสอ้อยอรร้อยจิต แม้นพูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา การอ้างบทกวีควรเป็นของบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น สุนทรภู่ รัชกาลที่ ๖ ศรีปราชญ์ หลวงวิจิตรวาทการ วาตะหรือบทกวีที่นำมาขึ้นต้นถูกต้อง **2.5 ทำให้มีความสนุกสนาน** การขึ้นต้นโดยทำให้ผู้ฟังมีอารมณ์ขันสนุกสนานได้ ย่อมสร้างความสนใจให้ผู้ฟัง

ได้อย่างมาก แต่เป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากและเสี่ยงพอสมควร ผู้พูดต้องใช้ศิลปะในการสร้างอารมณ์
ขัน ประกอบด้วยจึงจะได้ผล เช่น พูดดีเป็นศรีแก่ปาก พูดมากปากจะมีลี

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ (2545: 47-49) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนกลวิธีการใช้ภาษาพูดไว้ ดังนี้

1. การพูดความนำ คือ คำพูดตอนเริ่มแรกหรือที่เรียกว่า “อาร์มภบท” มีความสำคัญมาก ถือเป็น
ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพูด การเริ่มต้นที่ดีถือเป็นชัยชนะที่สำคัญของการพูด อย่างปล่อยให้ส่วน
ที่สำคัญที่สุดนี้เป็นไปตามยถากรรม เพราะจะทำให้ผู้ฟังหมดศรัทธาตั้งแต่ประโยคแรก ความนำใน
การพูดที่ไม่เหมาะสม ควรหลีกเลี่ยง คือ การออกตัว ขอภัย ขอโทษ คำนำที่ยาวเกินไป คำนำที่
ไม่ตรงกับเนื้อเรื่อง 2. การดำเนินเรื่อง พูดไปตามลำดับเวลาหรือเหตุการณ์ อย่าพูดวกไปวนมาจน
จับต้นชนปลายไม่ถูก ดำเนินเรื่องแบบกล่าวถึงสถานที่ ดำเนินเรื่องแบบให้คำจำกัดความ ซึ่งให้เห็น
หรือเข้าใจแจ่มชัด คือกล่าวถึงเหตุและแสดงผลอันเกิดจากเหตุนั้นๆ 3. การสรุปจบ การสรุปจบ
จะต้องมีความหมายชัดเจน กระชับรัด ไม่เลื่อนลอย ไม่เยิ่นเย้อ และสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและหัวข้อ
คำที่ผู้พูดมักใช้ และถือว่าเป็นการสรุปที่ล้นเหลือ มีดังนี้ ขอบจบ ขอยุติ เช่น “ที่พูดมาก็สมควรแก่
เวลาแล้ว ขอยุติลงเพียงเท่านี้” ไม่มากก็น้อย เช่น “ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้หวังว่าผู้ฟังจะได้รับ
ประโยชน์ไม่มากก็น้อย” “ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังทุกท่านที่ให้เกียรตินั่งฟังผมพูดตั้งแต่ต้น
จนจบ” การสรุปจบที่ได้ผล อาจใช้วิธีดังต่อไปนี้ จบด้วยคำกล่าว หรือสุภาษิต จบด้วยคำนิยาม
สั้นๆ จบด้วยอาการวิงวอน ขอร้อง ชักชวน การสรุปจบต้องมีความหมายชัดเจน มีความสัมพันธ์
กับเนื้อเรื่องและหัวข้อ ความกระชับรัด

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2548: 340) ได้อธิบายวิธีการเกี่ยวกับ เทศนา หรือการใช้เทศนา
โวหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการนำเสนอเนื้อหาไว้ ดังนี้ คือ เทศนาโวหาร คำ เทศนา นี้เป็นศัพท์
เดียวกันกับ เทศนา ที่พระท่านแสดง แต่เทศนาของพระท่านมีความหมายเหมือนปาฐกถาคือท่านจะ
ใช้โวหารใดๆ ก็ได้แล้วแต่จะเหมาะกับเรื่องราว แต่เทศนาโวหาร หมายถึง ส่วนวนที่ใช้แสดงหรือ
อธิบายข้อความให้กว้างขวางออกไปโดยเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็น
ของผู้แต่งด้วยความมุ่งหมายจะให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจความหมายชัดเจนและเพื่อให้เห็นจริงและเชื่อถือ
ตามเป็นข้อใหญ่ ดังนั้นข้อความที่ใช้เทศนาโวหารนี้ จึงมักเป็นข้อปัญหา ความเห็น วิชา และข้อ
จรรยา หรือสุภาษิต ฯลฯ ซึ่งผู้แสดงต้องการจะให้ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อถือ ซึ่งมีลักษณะย่อๆ ดังนี้ 1. จำกัด
ความและอธิบายความ จำกัดความ หมายถึง การอธิบายศัพท์หรือข้อความ ให้อยู่ในความหมาย
ที่ต้องการ ส่วนอธิบายความนั้น หมายถึง การอธิบายความหมายของศัพท์หรือข้อความออกไปโดย
สั้นเชิง ซึ่งมักจะใช้ในการเรียงความหรือตอบคำถาม 2. พิสูจน์ข้อเท็จจริง เช่นครูชี้แจงให้ศิษย์

เห็นจริง เรื่องน้ำถูกความร้อนย่อมกลายเป็นไอ ทางวิทยาศาสตร์ 3. ชี้แจงเหตุผล เช่นชี้เหตุแห่ง
 ขงจื๊อว่า เกิดจากปล่อยให้มีน้ำขังอยู่บนพื้นดินมาก และชี้ผลแห่งการค้ำน้ำโตโครกว่าจะเป็น
 โรคอหิวาต์ โรคบิด และไข้รากสาด เป็นต้น 4. อธิบายคุณและโทษ เช่น ชี้แจงคุณของไฟว่า
 ให้ความอบอุ่น ให้ประโยชน์ในการหุงต้มอาหาร ฯลฯ หรือชี้แจงโทษว่า ถ้าพลังเพลิงก็อาจจะไหม้
 บ้านได้ เป็นต้น 5. แนะนำสั่งสอน ได้แก่ กล่าวสั่งสอน ให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเชื่อฟัง และประพฤติตาม
 ด้วยอุบายต่างๆ เป็นต้น หลักสำคัญของเทศนาโวหาร ข้อแรกก็คือ ผู้แต่งจะต้องมีความรู้ให้มาก และ
 จะต้องมีศิลปะ คือพูดให้เข้าใจตามความคิดของตัว ทั้งจะต้องถ่วงรู้จิตใจของผู้อ่านผู้ฟังว่า เรื่องที่
 แสดงนั้นจะถูกใจเขาหรือไม่

จากแนวความคิดของผู้รู้ดังกล่าวสรุปได้ว่า ขั้นตอนกลวิธีการใช้ภาษาพูด มี 3 ประการ
 ได้แก่ การนำเข้าสู่เรื่องหรือการเปิดเรื่อง การนำเสนอเนื้อหา และการปิดเรื่อง ทั้ง 3 ขั้นตอน นับว่า
 มีความสำคัญและจำเป็นที่ผู้พูดจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมในทุกขั้นตอน เพื่อจะทำให้การพูดประสบ
 ผลสำเร็จในการบรรยาย

ประวัติของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปั่น ปัญญาานุโท)

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปั่น ปัญญาานุโท) หรือที่เรียกขานกันว่า “หลวงพ่อบุญญานันท
 ภิคุ” เป็นพระผู้มีหลักธรรม คำเทศน์ ข้อคิด ข้อเขียนเฉพาะตัวและโดดเด่นมาก มีผลงานด้าน
 คำสอนที่ลึกซึ้งกึ่งใจชาวพุทธ มาเป็นระยะเวลาช้านาน ประวัติโดยย่อ เกิดวันที่ 11 พฤษภาคม 2454
 มรณภาพ วันที่ 10 ตุลาคม 2550 สิริอายุรวม 97 ปี ณ ตำบลคูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง เดิมมีนาม
 ว่า ปั่น เสน่ห์เจริญ หลังใช้ชีวิตฆราวาสจนมีอายุได้ 18 ปี ก็บรรพชาเป็นสามเณรที่วัด อุปนันทนา
 ราม จังหวัดระนอง โดยมี พระรณังคมุณี เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออายุครบ 20 ปี อุปสมบทเป็นภิกษุ
 ที่วัดนางลาด อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยมี พระจรัญกรณีย์ เป็นอุปัชฌาย์ เมื่อปี พ.ศ. 2474
 หลังจากศึกษาหลักธรรมจนสอบได้นักธรรมเอก และศึกษาต่อด้านภาษาบาลีจนสามารถสอบ
 ได้เปรียญธรรม 4 ประโยค ณ วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และได้เคยจำพรรษาที่วัดสี่ตวันาราม
 และวัดปิ่นบังอร รั้วปิ่นัง ประเทศมาเลเซีย จนมีความรู้ด้านภาษาอังกฤษและภาษาจีนเป็นอย่างดี
 ปี พ.ศ. 2475 ได้เดินทางแสวงบุญไปประเทศพม่าพร้อมกับพระโลกนาถ พระชาวอิตาเลียน และ
 นับเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่เดินทางไปเผยแผ่หลักธรรมในประเทศแถบยุโรป พ.ศ.2477 และ
 กลับมาจำพรรษาที่พระธรรมโกศาจารย์(เงื่อม อินทปญฺโญ) หรือ พุทธทาสภิกขุ ณ สวนโมกข์พล
 ราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2492 ต่อมาได้จำพรรษา ณ วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่

และมีผลงานการเทศน์และงานเขียนรวมทั้งได้ก่อตั้งมูลนิธิ เมตตาศึกษา ณ วัดเจดีย์หลวง พ.ศ. 2502 จนกรมชลประทานได้สร้างวัด ชื่อวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ อาราม ท่านเป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 จนกระทั่งมรณภาพ ปี 2550

สมณศักดิ์ที่ได้รับคือ เริ่มจากวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2499 เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ ที่ พระปัญญาบันทมนิ ปี พ.ศ. 2514 เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราช ที่ พระราชบันทมนิ ปี พ.ศ. 2530 เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นเทพ ที่ พระเทพวิสุทธิเมธี ปี พ.ศ. 2537 พระราชอาคันตุกะชั้นธรรม ที่ พระธรรมโกษาจารย์ สุนทรญาณดิลก สาธกธรรมภาณ วิสาธธรรมวิภูษิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี ปี พ.ศ. 2547 เป็น พระราชอาคันตุกะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ หรือรองสมเด็จพระราชาคณะ ที่ พระพรหมมิ่งคณาจารย์ ไพศาลธรรมโกศล วิมลศีลาจารย์วิญญู พิพิธธรรมนิเทศ พิเศษ วรกิจจานุกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

ผลงานการเขียน คือ เรื่อง ทางสายกลาง คำถามคำตอบพุทธศาสนา คำสอนในพุทธศาสนา หน้าทีของคณบับสมบรูณ์ รักลูกให้ถูกทาง ทางดับทุกข์ อยู่กันด้วยความรัก อุดมการณ์ทางปัญญา ปัญญาสาส์น ชีวิตและผลงาน มรณานุสติ ทางธรรมสมบรูณ์แบบ 72 ปี ปัญญาบันทมนิ กรรมสนอง กรรม เป็นต้น รวมทั้งผลงานด้านเกียรติคุณมากมาย เช่น รางวัลสังข์เงิน นักพูดดีเด่น รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระศาสนา และปริญญาคุณฐิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ หลายสาขา รวมทั้งผู้สูงอายุแห่งชาติ เป็นต้น (พระพรหมมิ่งคณาจารย์(ปุ่น ปญญานนุโท), 2541: 1-64)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัตนภรณ์ บางจริง (2537: 5) ได้ศึกษาและวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญาบันทมนิกขุ) จากหนังสือซึ่งถอดจากแถบบันทึกเสียงปาฐกถาธรรมที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 ถึง 2533 รวม 10 ปี พบว่ามีลักษณะเนื้อหาของผลงานการนำเสนอธรรมจำแนกได้เป็น 3 ประเภทคือ 1. ประเภทพัฒนา ได้แก่การพัฒนาบุคคล การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ มีจำนวน 65 เรื่อง 2. ประเภทอนุรักษ์ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุโบราณ มีจำนวน 3 เรื่อง 3. ประเภทสตุติ จำนวน 2 เรื่อง คือ วิรกรรมกษัตริย์ไทยในอดีต, พระจริยาวัตรของกษัตริย์ไทย เป็นต้น

พระมหาทวีป กตปุญโญ (2538: 4) ได้ศึกษาวิเคราะห์งานปลุกฝังจริยธรรมของพระปัญญานันทภิกขุ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย พบว่าจริยธรรมที่ได้รับการปลุกฝังคือ เตือนใจชาวพุทธ, ปลุกใจเพื่อนมนุษย์, ปลุกใจตนเอง, ศิลปะแห่งการครองเรือน, ศิลปะในการดำเนินชีวิต, ศิลปะในการคบมิตร, ศิลปะในการฝึกตน, ศิลปะในการครองใจคน, ศิลปะในการทำงาน, การรู้แจ้งในธรรม, เตือนใจพ่อ, เตือนใจแม่, เตือนใจลูก, เตือนใจผู้นำ, เตือนใจนักการเมือง, เตือนใจข้าราชการ, พุทธธรรมสูงสุด, หลุดพ้น, ปัญญา เป็นต้น

พระมหาธำรงค์ สมาธิ (2546: 6) ได้ศึกษาถึงความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี ต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์ และกล่าวว่าพระปัญญานันทะจัดเป็นพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดโดยมีวาทศิลป์พอสรุปถึงลักษณะการเทศน์บรรยายธรรมดังนี้คือ ใช้ภาษาพูดอย่างระมัดระวังคำ, เปล่งเสียงแต่พองาม, พูดได้เหมาะสมกับสถานการณ์, สร้างความประทับใจในการพูดได้ดี, สร้างความไว้วางใจเชื่อใจในการพูด, ใจสงบเยือกเย็นระหว่างคำพูด, มีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง, กล่าวถ้อยคำด้วยคำหวานสมานใจ, กล่าวถึงความดีของผู้อื่นๆบ่อยๆ, ไม่กล่าวถ้อยคำส่อเสียด, พูดเพื่อสร้างสถานภาพทางใจของผู้ฟังให้ดีขึ้น, ตั้งใจให้สงบก่อนกล่าววาจา เป็นต้น

ฉุมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547: 9) ได้ศึกษากลไกภาษาเทศนาของพระปัญญานันทภิกขุและพระพยอม กัลยาโณ โดยศึกษาจากแถบบันทึกเสียงของพระปัญญานันทภิกขุ ซึ่งเทศนาในปี พ.ศ.2542 จำนวน 10 ม้วน และปี พ.ศ.2543 จำนวน 5 ม้วน และจากแถบบันทึกเสียงของพระพยอม กัลยาโณ ในปี พ.ศ.2545 จำนวน 10 ม้วน พบว่า ลักษณะภาษาเทศน์ของพระปัญญานันทภิกขุมีการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบมากกว่าพระพยอม กัลยาโณ ส่วนการใช้สำนวนภาษาปากในภาษาเทศน์ของพระพยอม กัลยาโณ มากกว่าพระปัญญานันทภิกขุ สำหรับการใช้ภาษาพระ และคำสอน คำสแลง คำพื้นสมัย พระปัญญานันทภิกขุใช้มากกว่าพระพยอม กัลยาโณ ส่วนด้านการโน้มน้าวโดยรวม การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์พระพยอม กัลยาโณมีการใช้มากกว่า แต่พระปัญญานันทภิกขุใช้การอ้างอิงพุทธศาสนาและพุทธภาษิตมากกว่าเช่นกัน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรมของ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญา นุ โท) ผู้วิจัยได้เลือกการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงพรรณนา วิเคราะห์ (Descriptive Analysis Research) และได้ลำดับขั้นตอนสำหรับวิธีการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญา นุ โท) และการบรรยายธรรมของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงต่างๆ รวมทั้งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม ภาษาธรรม และลักษณะการใช้ภาษาไทย ภาษาพูด ภาษาเขียน นอกจากนี้ยังได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. สืบค้นเอกสาร หนังสือรวบรวมบทบรรยายธรรม หลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า ลักษณะการใช้ภาษาไทย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจาก หอสมุดแห่งชาติ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน หอสมุดแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขต ศาลายา หอสมุด มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ศาลายา) ร้านหนังสือของวัดชลประทานรังสฤษฎ์

2. เรื่องในการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปัญญา นุ โท) คือ ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากหนังสือชุดมรดกธรรม จำนวน 7 ชุด มี 73 เรื่อง ได้แก่ ได้แก่ ชุดพุดดี ชุดทำดี ชุดคิดดี ชุดธรรมครองเรือน ชุดธรรมครองโลก ชุดธรรมครองจิตใจ และ ชุดธรรมครองชีวิต ได้แก่

- 2.1 ชุดพุดดี หนังสือเกี่ยวกับการกล่าววาจาดี เป็นมงคลอันอุดม จำนวน มี 12 เรื่อง คือ พุดดีการกล่าววาจาดีเป็นมงคลอันอุดม สิ่งที่ชีวิตไม่มีไม่ได้ผู้ประพฤติธรรมย่อมเป็นสุข พึงสำรวจในวาจาระมัดระวังวาจาเป็นความดี สร้างความดีในจิตใจการฝึกจิตท่านกล่าวว่าเป็นความดี ฐานของชีวิตทุกคนควรทำหน้าที่ของตนและไม่ควรประมาท สลัดตนให้พ้นบ่วงกาม ความประมาท

หุนหมอนไม้ ทำสิ่งใดข้อมได้สิ่งนั้น เหตุแห่งทุกข์ ความสงบแห่งนิพพาน และ ปรัชญาแห่ง การงาน 2. ชุดทำดี หนังสือเกี่ยวกับการทำความดี มี 11 เรื่อง คือ ทำดี...วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ความเข้าใจก่อนการปฏิบัติ ไม่ว่าจะงานน้ำใจ คนดีชอบแก้ไข เพิ่มความดี แก่ชีวิต ปฏิบัติธรรมกันเถิด ฝึกตนก่อนจึงสอนผู้อื่น กตัญญูกตเวทิตา พึงชนะด้วยความดี ผู้ประพฤดิธรรม ปรัชญาแห่งความก้าวหน้า

3. ชุดคิดดี หนังสือเกี่ยวกับการใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ มี 10 เรื่อง คือ คิดดี...ใคร่ครวญ ก่อนแล้วจึงทำดีกว่า ความเข้าใจเรื่องชีวิต ความดีที่ควรกระทำ เพิ่มพลังทางจิตใจธรรมชาติของ จิตใจ อาหารหล่อเลี้ยงจิตใจ จิตที่รู้เท่าทันอารมณ์ ดับทุกข์ได้ในปัจจุบัน จากชีวิตทาสสู่ชีวิตไท ปรัชญาชีวิต..อมตวาจา

4. ชุดธรรมครองเรือน หนังสือเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ครอง-ครองเรือน มี 11 เรื่อง คือ ผู้ครองเรือน ศิลธรรมกับผู้นำครอบครัว ต้นแบบแห่งความดี เรื่องของชีวิต ห่วงแห่งชีวิต เดือนตนเอง เรื่องของปาก ความโกรธ ความมมงาย ยาแก้กลุ่ม แก้ใจตนเอง

5. ชุดธรรมครองโลก หนังสือเกี่ยวกับความทุกข์เป็นภัยอันใหญ่หลวงของสัตว์โลก มี 8 เรื่อง คือ พระพุทธเจ้า ศึกษาพุทธธรรม ศาสนาประจำใจ ปลดปล่อยตัวเอง ทางไปสู่ ความสงบ ของดีในพม่า ศาสนาเก่าแก่ของอินเดีย พระพุทธศาสนาที่แท้

6. ชุดธรรมครองจิตใจ หนังสือเกี่ยวกับหลักการทำสมาธิแบบพื้นฐานและการฝึกจิตทั่วไป มี 9 เรื่อง คือ แสงแห่งสังขธรรม อาหารของดวงใจ ธรรมะรักษาจิตใจ จิตของมนุษย์ สภาพแห่ง จิตใจ ความสุขทางธรรม เตือนใจ ดี-ชั่วอยู่ที่ตัวเรา อยู่กันด้วยความรัก

7. ชุดธรรมครองชีวิต หนังสือเกี่ยวกับธรรมะนำแสงสว่างสู่ชีวิตใหม่ มี 12 เรื่อง คือ แนวทางของชีวิต ชีวิตที่ทันสมัย การสร้างชีวิต สุขของมนุษย์ ปลุกตัวเอง กลับตัวกลับใจ ชีวิต ที่สะอาด ความตาย ความยึดติด ทางเดินของชีวิต ฝึกใจให้เข้มแข็ง ผู้มาความดี

เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากประชากรข้างต้นเนื่องด้วยการบรรยายธรรมในหนังสือ ชุดมรดกธรรมมีจุดเด่นด้านการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรมเป็นที่ยอมรับ แก่ประชาชนผู้สนใจอย่างกว้างขวาง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือหรือเกณฑ์ที่สร้างขึ้นจากการประมวลความรู้ในเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่ได้เสนอไว้ในบทตรวจเอกสารมาใช้ในการงานวิจัย ซึ่งเครื่องมือที่ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ขึ้นในการศึกษาวิเคราะห์ มีดังนี้

1. เกณฑ์ลักษณะการใช้ภาษาไทย ได้แก่ การใช้ถ้อยคำ คือ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท คำภาษาต่างประเทศ(ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน) ภาพพจน์อุมา สำนวน สุภาษิตและคำพังเพย โดยใช้เกณฑ์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546); อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2519: 145); สง่า กาญจนาคพันธ์ (2521: 3); นววรรณ พันธุเมธา (2527: 56-64); เจือ สตะเวทิน (2533: 1-8); ประภาศรี สีหอำไพ (2538: 90); วิมล คำศรี (2540: 15-116); อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540: 43-47); เสนีย์ วิลาวรรณ (2542: 25-27); กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2543: 84-91); กำชัย ทองหล่อ (2547: 78-80) และสิริวรรณ นันทจันทุล (2549: 72-78)

2. เกณฑ์เนื้อหาการบรรยายธรรม ได้แก่ เรื่องราวเนื้อหาของธรรมะที่นำมาเสนอตามวัตถุประสงค์ คือ เนื้อหาธรรมให้ความรู้ เนื้อหาธรรมให้ความบันเทิง เนื้อหาธรรมโน้มน้าวใจ เนื้อหาธรรมให้ความจริงใจ และเนื้อหาธรรมให้ความรอบรู้ โดยใช้เกณฑ์ของสุชีพ ปุญญานุภาพ (2528: 78-81); กิติมา สุรสนธิ (2542: 12) และสิริวรรณ นันทจันทุล (2549: 63-64)

3. เกณฑ์กลวิธีการบรรยายธรรม ได้แก่ การเปิดเรื่อง คำนำหรือการนำเสนอเข้าสู่เรื่อง ด้วยอรรถปริวรรตความเป็นมาของเรื่อง อรรถคำกั้นใจสะดุดใจ อรรถเหตุการณ์ปัจจุบันมาแล้วเชื่อมโยง กระตุ้นความสนใจ การยกย่องสรรเสริญผู้ให้อุปการคุณ การพูดตรงไปตรงมา โดยใช้เกณฑ์ของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์(2546:32-35)และเรณู สันตโยภาส(2547:82-88)

การเสนอเนื้อหาตามลักษณะของโวหารในการบรรยายธรรม ได้แก่ การยกสาธกโวหาร การยกเทศนาโวหารโดยใช้เกณฑ์ของเรณู สันตโยภาส (2547); ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ (2545: 47-49) ; พระยาอุปกิตติลปะสาร (2548: 340) และจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2549: 209-221)

การสรุปหรือปิดเรื่อง ได้แก่ การจบแบบคลี่คลายประเด็น การจบแบบทิ้งปริศนา โดยใช้
เกณฑ์ของศิริน โจรนสโรช (2539: 39-41) และเรณู สันตโยภาส (2547: 82-88)

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้คือ

1. การศึกษาสำรวจเอกสารวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ สิ่งตีพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายธรรมของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) และ
พระสงฆ์นักเทศน์รูปอื่นๆ โอกาสวาระต่างๆ
2. การเก็บข้อมูลรวบรวมจากหนังสือชุดมรดกธรรม มีทั้งสิ้น 7 ชุด ประกอบด้วย 73 เรื่อง
ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธี การบรรยายธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำเรื่องการบรรยายธรรมของหนังสือชุดมรดกธรรม มีทั้งสิ้น 7 ชุด มาวิเคราะห์ลักษณะ
การใช้ภาษาไทย ด้วยการใช้อยู่คำ 8 ลักษณะ ได้แก่ การใช้คำซ้ำ คำซ้อน คำวน ภาพพจน์อุปมา
คำภาษาต่างประเทศ คือคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษและคำที่มาจากภาษาจีน การใช้คำอุทานเสริมบท
คำวน คำพังเพย และสุภาษิต
2. นำเรื่องการบรรยายธรรมของหนังสือชุดมรดกธรรม มีทั้งสิ้น 7 ชุด มาวิเคราะห์ลักษณะ
เนื้อหา 4 แบบ คือ เนื้อหาสารให้ความรู้ เนื้อหาสารโน้มน้าวใจ เนื้อหาสารจรรโลงใจ เนื้อหาสารให้
ความรอบรู้
3. นำเรื่องการบรรยายธรรมของหนังสือชุดมรดกธรรม มีทั้งสิ้น 7 ชุด มาวิเคราะห์ลักษณะ
1.กลวิธีการเปิดเรื่อง คำนำ การนำเข้าสู่เรื่อง 5 แบบ ได้แก่ การใช้คำกระตุ้นความสนใจ การใช้คำกิน
ใจและสะกดใจ การอ้างความเป็นมาของเรื่องที่พูด และการพูดตรงไปตรงมา 2. การเสนอเนื้อหา
ตามลักษณะการใช้โวหาร 2 แบบ ได้แก่ การยกสาธกโวหารและการยกเทศนาโวหาร 3. การสรุป
เรื่องหรือปิดเรื่อง 2 แบบ ได้แก่ การคลี่คลายประเด็นและการทิ้งปริศนา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์ที่สร้างขึ้นจากการประมวลความรู้ในเอกสารต่างๆ ที่ได้เสนอไว้ในบทที่ 2 การตรวจเอกสาร มาใช้ในงานวิจัย

5. การสรุปผลและนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์เป็นการนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรมของ พระพรหมมังคลาจารย์(ป๋น ญาณานุนิโท)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรยายธรรม ในหนังสือชุดมรดกธรรม จำนวน 7 ชุด ได้แก่ ชุดพุดดี ชุดทำดี ชุดคิดดี ชุดธรรมครองเรือน ชุด ธรรมครองโลก ชุดธรรมครองจิตใจ และชุดธรรมครองชีวิต ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการวิจัย ดังนี้

1. ลักษณะการใช้ภาษาไทย

1.1 การใช้ถ้อยคำ ได้แก่ 1.1.1 คำซ้ำ 1.1.2 คำซ้อน 1.1.3 คำอุทานเสริมบท 1.1.1 คำภาษาต่างประเทศ

1.2 การใช้ภาพพจน์อุปมา

1.3 การใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย

2. การใช้เนื้อหาการบรรยายธรรม ได้แก่ 2.1 เนื้อหาสารให้ความรู้ 2.2 เนื้อหาสารโน้มน้าวใจ 2.3 เนื้อหาสารจรรโลง 2.4 เนื้อหาสารให้ความรอบรู้

3. กลวิธีการบรรยายธรรม ได้แก่ 3.1 การเปิดเรื่อง คำนำ การนำเข้าสู่เรื่อง 3.2 การเสนอเนื้อหาตามลักษณะของโวหารในการบรรยายธรรม 3.3 การสรุปเรื่องหรือปิดเรื่อง

ผลของการวิจัยปรากฏดังนี้

ผลการรวบรวมจำนวนเรื่องในหนังสือชุดมรดกธรรม สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและ ร้อยละของเรื่องในการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์
(ป๋น ปญญานนุโท)

ชุด	จำนวน (เรื่อง)	คิดเป็น (ร้อยละ)
1. พุคคี	12	16.43
2. ทำดี	11	15.06
3. คิคคี	10	13.69
4. ธรรมครองเรือน	11	15.06
5. ธรรมครองโลก	8	10.95
6. ธรรมครองจิตใจ	9	12.32
7. ธรรมครองชีวิต	12	16.43
รวม	73	100

จากตารางพบว่า เรื่องที่พบมากที่สุดได้แก่ ชุดพุคคีร้อยละ 16.43 ชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 16.43 รองลงมาชุดทำดีร้อยละ 15.06 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 15.06 และ ชุดคิคคี ร้อยละ 13.69 ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 12.32 และชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 10.95 ตามลำดับ

ลักษณะการใช้ภาษาไทย

การใช้ถ้อยคำ

การใช้ถ้อยคำ คือการเลือกสรรคำมาใช้ในการพูดหรือเขียนให้มีความหมายที่ชัดเจน สื่อความได้เข้าใจง่าย และเป็นภาษาที่สละสลวย จากการศึกษาการใช้ถ้อยคำภาษาไทยที่ใช้ในการบรรยายธรรม พบการใช้ถ้อยคำ 4 ลักษณะ ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท และคำภาษาต่างประเทศ

1. คำซ้ำ

คำซ้ำ คือการนำคำเดียวกันมาซ้ำกันเพื่อสื่อความหมายของคำให้เพิ่มขึ้นหรือลดลง คำซ้ำมีหลายลักษณะ คือ คำซ้ำที่แยกจำนวน คำซ้ำที่บอกพหูพจน์ คำซ้ำที่เน้นความหมายเบาลง คำซ้ำที่ความหมายเน้นหนักแน่นยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบการใช้คำซ้ำทั้งหมด 488 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เราไม่ใช่มนุษย์พิเศษที่จะฝันกฎอะไรๆ อันเป็นเรื่องธรรมดาของโลกได้เราอยู่ในอำนาจของสิ่งนั้น เราก็จะต้องไหลไปตามสภาพของสิ่งนั้นคนเราที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนอยู่ในใจนั้นเพราะอะไร ก็เรื่องฝันสิ่งทั้งหลายนั้นเอง สิ่งนั้นมันควรจะเป็นอย่างนั้น ควรจะเป็นอย่างนี้ เราไม่ยอมให้มันเป็น เราไปฝัน ฝันธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เราก็ไม่ควร ”

(ธรรมรักษาจิตใจ, 2550: 42)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำซ้ำจำนวน 2 คำ ได้แก่ อะไรๆ และ นั้นๆ ซึ่งอะไรๆ และ นั้นๆ เป็นคำซ้ำที่แสดงการแยกจำนวนว่า กฎและสิ่งมีปริมาณหรือจำนวนที่สามารถนับได้ นั่นเอง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 571, 1346) นั้น หมายถึง เป็นวิเศษณ์ประกอบนามหรือข้อความที่กล่าวอ้างมาแล้ว ส่วน อะไร หมายถึง คำใช้แทนนามแสดงคำถาม หรือคำแทนนามที่ไม่เฉพาะเจาะจง

ตัวอย่างที่ 2

“คนชาวคอยชาวเขาที่ห่างไกลต่อความเจริญแผนใหม่ เราเห็นเขาแต่งกายรุ่มร่ามและเหม็นสาบเพราะไม่อาบน้ำ กินอาหารดิบๆ ก็คงนึกว่าเขาเป็นคนไม่มีศาสนา เป็นคนป่าเถื่อน แต่ความจริงพวกเขาเป็นคนมีศาสนาสำหรับพวกเขาแล้ว

ที่สวนพุทธธรรมมีนกกมาก นกชนิดหนึ่งมีขนขาวบนกระจุบนหัว เที่ยวหากินเป็นหมู่ๆ มีจำนวนเก้าถึงสิบตัว เวลานกตัวใดไปพบอาหาร เช่น ปลวกที่กลานอยู่ตามดิน หรือพบข้าวที่พวกเราโปรยไว้ให้มันกิน มันต้องเรียกร้องเพื่อนให้มากินด้วย ”

(อาหารของดวงใจ, 2550: 30)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าท่านใช้คำซ้ำจำนวน 2 คำ ได้แก่ คืบๆ และ ห่มๆซึ่งคืบๆ เป็นคำซ้ำที่มีบทบาทในการแสดงการลดความหมายของคำซ้ำให้เบาลง คือไม่คืบมาก และ ห่มๆ เป็นคำซ้ำที่บอกความพหุพจน์ คือมีตั้งแต่ 2 ขึ้นไป นั่นเอง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:408,1263) คืบ หมายถึง ยังไม่สุก ส่วน ห่ม หมายถึง กลุ่มชนิดเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 3

“บ้านไหนมีการไหว้พระสวดมนต์ประจำบ้าน บ้านนั้นก็จะมีพระคุ้มครองรักษาคนในบ้านทุกคนจะเป็นคนของพระ เป็นคนดีงาม มีลูกหลานที่อ่านอนสอนง่าย ไม่ต้องยุ่งยากใจภายหลัง เมื่อได้สวดมนต์แล้วก็ให้นั่งสงบใจ นึกถึงความดีของพระพุทธองค์บ้าง เป็นการสงบใจชั่วคราวอยู่อย่างง่ายๆ และทำกันได้ทุกคน แม้เด็กเล็กๆก็ร่วมการทำได้ นี่เป็นวิธีการทำสมาธิง่ายๆประการหนึ่ง ที่ทุกคนควรทำเป็นประจำ ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 102)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าท่านใช้คำซ้ำจำนวน 2 คำ ได้แก่ ง่ายๆ และ เล็กๆ แต่ปรากฏใน 3 ตำแหน่ง ซึ่ง ง่ายๆ เป็นคำซ้ำที่มีบทบาทในการเน้นย้ำความหมายของคำซ้ำให้หนักแน่นขึ้น ว่าการสงบใจชั่วคราวและวิธีการทำสมาธินั้นเป็นสิ่งที่ง่ายมาก ส่วนคำว่า เล็กๆ เป็นคำซ้ำที่มีบทบาทในการเน้นย้ำความหมายของคำซ้ำเช่นเดียวกัน แต่เป็นการเน้นย้ำความหมายของคำซ้ำให้ลดลง นั่นคือสื่อความหมายถึงเด็กที่อยู่ในวัยที่ค่อนข้างเล็กมาก นั่นเอง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 278, 1030) ง่าย หมายถึง สะดวก ไม่ยาก ส่วนคำว่า เล็ก หมายถึง มีขนาดย่อมกว่าเมื่อเทียบกับ

ตัวอย่างที่ 4

“ ถ้าเรากินของฟุ่มเฟือย มันก็สิ้นเปลืองมากเกินไป ไม่เป็นการประหยัดในครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาสร้างความยุ่งยากด้วยประการต่างๆ เราก็ต้องหัดเป็นอยู่ในทางที่ถูก กินสิ่งที่ควรกิน ดื่มน้ำที่ควรดื่ม เครื่องนุ่งห่มก็เหมือนกัน เอาแต่พอประมาณ ไม่ต้องแข่งกันกินไปให้ลำบาก เดียวนี้ของภัยเถอะ สุภาพสตรีเราเดี๋ยวนี้ซักรจะประหยัดมากเข้าทุกที คือกระโปรงซักรจะสั้นเข้าไปๆ นี้

ประหยัคมากไปหน่อย ไม่เป็นไร เรื่องนั้นไม่ต้องประหยัคมากเกินไป ปล่อยให้มันลงลึกๆสักหน่อย ก็ไม่เป็นไร ”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 70)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าท่านใช้คำซ้ำจำนวน 3 คำ ได้แก่ ต่างๆ เข้าไป และ ลึกๆ ซึ่งต่างๆ เป็นคำซ้ำที่มีบทบาทในการแสดงการแยกจำนวน ส่วน เข้าไป และ ลึกๆ เป็นคำซ้ำที่แสดงการเน้นความหมายของคำให้หนักแน่นยิ่งขึ้น คือเข้าไปมากขึ้น และลึกมากขึ้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:201,1017) ต่าง หมายถึง คำใช้แทนนามหลายฝ่ายให้แยกออกเป็นส่วนๆ คำว่า เข้าไป หมายถึง เป็นคำวิเศษณ์ใช้ประกอบกริยาแสดงการหนุนให้ทำ และ ลึกๆ หมายถึง ต่ำลงไปจากขอบมากกว่าปกติ

ตัวอย่างที่ 5

“ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องที่เราอ่านพบในหนังสือ มีบทใดเรื่องใดอันจะเป็นประโยชน์แก่เด็กได้ เราต้องเอามาพูดหลังอาหาร หรือว่าวันไหนว่างๆวันเสาร์ วันอาทิตย์อยู่กันพร้อมหน้า พ่อ แม่ ลูกทุกคนนั่งกันพร้อมหน้า ก็มานั่งคุยพูดกัน ในสนามหญ้าก็ได้ในห้องรับแขก หรือที่โต๊ะอาหาร หมั่นพูด หมั่นนึก หมั่นเตือนบ่อยๆ ในข้อเหล่านี้ เด็กของเราก็จะมีความรู้ มีความเข้าใจในสภาพชีวิต ในสิ่งแวดล้อมอันอยู่รอบๆตัวเขา ทำให้เขามีปัญญาขึ้นทีละน้อยๆ เมื่อเติบโตขึ้นเขาก็รักชาติตลอด ”

(เตือนตนเอง, 2550: 110)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าท่านใช้คำซ้ำ จำนวนถึง 4 คำ ด้วยกัน ได้แก่คำว่า ว่างๆ บ่อยๆ รอบๆ และ ทีละน้อยๆ ซึ่งว่างๆ เป็นคำซ้ำที่มีบทบาทในการบอกความหมายของคำซ้ำแบบพหูพจน์ ว่ามีเวลาก่อนข้างมาก ส่วน บ่อยๆ และ ทีละน้อยๆ เป็นคำซ้ำที่แสดงการเพิ่มความหมายของคำให้หนักแน่นยิ่งขึ้น คือบ่อยมาก และทีละน้อยมาก และ รอบๆ เป็นคำซ้ำที่แสดงการแยกส่วนหรือแยกจำนวน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 567, 612, 9301166) ว่าง หมายถึง ไม่มีอะไรจะทำ ไม่มีภาระ, บ่อย หมายถึง หลายครั้งหลายหนในระยะเวลาไม่สั้น, รอบ หมายถึง การเวียนไปบรรจบถึงกัน และน้อย หมายถึง ตรงข้ามกับมาก ไม่มาก

สรุปได้ว่า คำซ้ำที่มีการใช้ในการบรรยายธรรม เช่น อะไรๆ นั้นๆ คิบบๆ หมู่ๆ ง่ายๆ เล็กๆ ต่างๆ ลึกๆ เข้าไปๆ ว่างๆ บ่อยๆ รอบๆ และทีละน้อยๆ เป็นการใช้ถ้อยคำที่มีการเลือกสรรคำมาใช้ในการพูดหรือเขียนให้มีความหมายที่ชัดเจน สื่อความได้เข้าใจง่าย เป็นภาษาที่ สละสลวย และมีความน่าสนใจในด้านการใช้คำซ้ำอีกด้วย

2. คำซ้อน

คำซ้อน คือคำที่มีลักษณะเด่นๆ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. คำซ้อนเพื่อเสียง 2. คำซ้อนเพื่อความหมาย 3. คำซ้อนที่ซ้อนทั้งเสียงและความหมาย นั่นเอง จากการศึกษาถ้อยคำพบการใช้คำซ้อนทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ คำซ้อนเพื่อเสียง คำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนที่ซ้อนทั้งเสียงและความหมาย ทั้งหมด 71 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ความนับถือศาสนาอย่างงมงาย ไร้ปัญญา อันมีคายนั่งอยู่ในอินเดียก็ดี พิธีการอันไม่เป็นสาระของลัทธิศาสนาที่ต้องการผูกคนไว้กับความเขลาที่ดี นักบวชผู้ทำอาการอย่างเสียเปล่าจำศีลก็ดี ได้ถูกพระพุทธองค์ทรงกำจัดไปด้วยวิธีการอัน ละมุนละม่อม คือพระองค์ทรงสอนความจริงความแท้เมื่อความจริงปรากฏขึ้นความคิดก็สลายไปด้วย ”

(แสงแห่งสังฆธรรม, 2550: 13)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำซ้อน 1 คำ คือคำว่า ละมุนละม่อม ซึ่งเป็นคำซ้อน 4 พยางค์ และลักษณะของคำซ้อนเป็นการซ้อนทั้งเสียงและความหมาย ซึ่งความหมายของคำทั้ง 2 คู่ คือคำว่า ละมุน และ ละม่อม ต่างมีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546: 998) โดยมีความหมายว่า นุ่มนวล

ตัวอย่างที่ 2

“ในสมัยนี้ โลกเรามีความเจริญ มีความก้าวหน้าในทางด้านวัตถุมากขึ้นทุกวัน ทุกเวลา ความวุ่นวายในทางด้านจิตใจก็เพิ่มปริมาณมากขึ้น ถ้าหากว่าไม่มีการ ชำระสะสาง จิตใจของเราเสียบ้าง เราจะได้รับ ความทุกข์ความเดือดร้อนอีกหลายเท่า”

(จิตของมนุษย์, 2550: 59)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำซ้อน 1 คำ คือคำว่า ชำระสะสาง ซึ่งเป็นคำซ้อน 4 พยางค์ และ ลักษณะของคำซ้อนเป็นการซ้อนความหมาย ซึ่งความหมายของคำทั้ง 2 คู่ คือคำว่า ชำระ และ สะสาง ต่างมีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 1155) โดยมีความหมายว่า ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

ตัวอย่างที่ 3

“คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกไม่ใช่เพียงแต่มีอาหารกิน มีเสื้อผ้านุ่งห่ม ทำงานทำการไปตามหน้าที่เท่านั้นเป็นพอ แต่เราต้องมีหน้าที่รักษาจิตใจของเราให้สะอาด สงบ สว่างด้วย”

(จิตของมนุษย์, 2550: 61)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำซ้อน 2 คำ คือคำว่า เสื้อผ้า และ ทำงานทำการ ซึ่งเป็นคำซ้อน 2 และ 4 พยางค์ ตามลำดับ และลักษณะของคำซ้อนเป็นการซ้อนความหมายทั้ง 2 คำ ซึ่งต่างมีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 526) โดยมีความหมายว่า เครื่องนุ่งห่ม และ ประกอบการทำงาน

ตัวอย่างที่ 4

“ทำอะไรก็รู้เสียก่อนว่าสิ่งนี้เมื่อทำลงไปแล้วจะเป็นเช่นไร จะเป็นความชั่วหรือจะเป็นความดี นำความทุกข์หรือนำความสุขมาให้ชีวิตของเราต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบ ถ้าเห็นว่าสิ่งใดมันไม่ดีไม่งาม ทำลงไปแล้วก่อให้เกิดความเสียหาย เป็นความทุกข์ความเดือดร้อน แม้แต่จะเกิดเป็นลาภเป็นผล เป็นเงินเป็นทองขึ้นมา เราก็ไม่ควรจะถือเอาสิ่งนั้นว่าเป็นเรื่องที่ดีควรทำ”

(การสร้างชีวิต, 2550: 57)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำซ้อน 2 คำ คือคำว่า เป็นลาภเป็นผล และ เป็นเงินเป็นทอง ซึ่งเป็นคำซ้อน 4 พยางค์ ทั้งสองคำ และลักษณะของคำซ้อนเป็นการซ้อนความหมายทั้ง 2 คำ เช่นเดียวกัน ซึ่งต่างมีความหมายหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 1007) โดยมีความหมายว่า ของที่ได้มาโดยไม่คาดคิด และของมีค่า

ตัวอย่างที่ 5

“การที่จะมีใจเย็นก็คือรู้จักควบคุมความอยาก ความปรารถนา ให้มีความพอดีพองาม อยู่ตลอดเวลาไม่ว่าในเรื่องอะไร และการที่จะทำอย่างนี้ได้มันต้องอาศัยศึกษาในชีวิตของเราเอง ว่าเรามีความคิดอย่างนั้นมันเป็นอย่างไร อารมณ์แบบนั้นมากระทบความคิดแบบนั้นเกิดขึ้นในใจ เรามีอาการอย่างไรในใจบ้าง เรามีความร้อนบ้างไหม มีการกระวนกระวายหงุดหงิดงุ่นง่านไหม ทำอะไรถูกต้องเรียบร้อยหรือไม่ เราก็พิจารณามันเป็นบทเรียนที่เราควรจะได้ศึกษาทุกวันทุกเวลา”
(เดือนตนเอง, 2550: 111)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำซ้อน 3 คำ คือคำว่า พอดีพองาม กระวนกระวาย และ ซึ่งหงุดหงิดงุ่นง่าน พอดีพองาม เป็นคำซ้อน 4 พยางค์ มีลักษณะของการซ้อนความหมาย โดยทั้ง พอดี และ พองาม ต่างมีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 775) นั่นคือ เหมาะเจาะ

ส่วน กระวนกระวาย เป็นคำซ้อน 4 พยางค์ มีลักษณะของการซ้อนเสียง โดยคำทั้งสองคู่ประกอบเข้าเป็นคำที่มีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:56) คือ ดิ้นรน เร้าร้อน กระสับกระส่าย

และ หงุดหงิดงุ่นง่าน เป็นคำซ้อน 4 พยางค์ มีลักษณะของการซ้อนทั้งเสียงและความหมาย โดยทั้ง หงุดหงิด และ งุ่นง่าน ต่างมีความหมายเดียวกันหรือไปในทำนองเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 1239) คือ แสดงอาการงุ่นวายไม่เป็นสุข

สรุปได้ว่า คำซ้อนที่ใช้ในการบรรยายธรรม ได้แก่ ละมุนละม่อม ชำระสะสาง เสื้อผ้าทำงานทำการ เป็นลาภเป็นผล เป็นเงินเป็นทอง พอดีพองาม กระวนกระวาย และหงุดหงิดงุ่นง่าน เป็นการใช้คำซ้อนที่มีความหลากหลาย และสามารถสื่อความหมายได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และชัดเจน อีกทั้งยังช่วยสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นในภาษาธรรมของท่านได้เป็นอย่างดี

3. คำอุทานเสริมบท

การใช้อุทานเสริมบทในการพูด ผู้พูดมักกล่าวเพิ่มเติมด้วยคำเสริมเพื่อให้เสียงหรือความหมายดี คำที่นำมาเสริมไม่มีความหมายแต่ช่วยให้คำเด่นชัดขึ้น คำอุทานเหล่านี้ มักจะนิยมใช้แต่ในภาษาไทย เช่น ลูกเต๋า ผู้คงผู้ดี เป็นต้น จากการศึกษาถ้อยคำที่ใช้ในการบรรยายธรรม พบการใช้คำอุทานเสริมบท ทั้งหมด 11 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“อันนี้แหละคือภาพแห่งการยึดถือ ในขณะที่เรากำลังคิดถึงของสิ่งนั้น จิตใจของเราเป็นอย่างไร ลองศึกษาถามตัวเองดูเราก็ตอบว่ามีแต่ความวิตกกังวล อันความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นในใจเพราะของชิ้นนั้น ทำให้ใจเราสงบหรือวุ่นวาย ทำให้เราเย็นหรือร้อน ทำให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ญาติโยมลองคิด เมื่อคิดก็เห็นด้วยตนเองว่า นั่นแหละก่อนทุกข์ละ ใจที่ไปวุ่นวายอยู่กับของสิ่งนั้นแหละมันเป็นทุกข์..นั่นเรื่องของ ทีนี้ถ้าหากมันยิ่งกว่าของ เช่นว่า เป็นลูกเป็นเต้าของเราที่เรารักใคร่เอ็นดู เลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย ใจก็ต้องเข้าไปยึดไปถือในลูกคนนั้นมากยิ่งขึ้น และเมื่อเข้าไปยึดนั้นมีความทุกข์หรือไม่ เราก็ตอบว่ามีความทุกข์ความเดือดร้อน”

(จิตของมนุษย์, 2550: 64)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำอุทานเสริมบท ได้แก่ คำว่า เป็นลูกเป็นเต้า ซึ่งการใช้คำอุทานเสริมบทในตำแหน่งนี้ช่วยทำให้ความหมายของคำว่า เป็นลูก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:1020) หมายถึง ผู้มีกำเนิดจากพ่อแม่ ได้รับการเสริมความให้เด่นชัดขึ้น นับว่าเป็นความน่าสนใจในมิติทางภาษาอีกประการหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 2

“เราจะทำอย่างไรเป็นปัญหาอยู่ เรื่องฝ้ายกายนั้นรักษาได้ง่าย เช่นมี หูกมียา มีเครื่องประกอบการรักษามากอยู่ แต่ว่าเรื่องฝ้ายจิตนั้นจะรักษาโดยทางใจ อันนี้แหละที่เราจะต้องหันเข้าหลักธรรม”

(ธรรมะรักษาจิตใจ, 2550: 38)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำอุทานเสริมบท ได้แก่คำว่า มีหยุกมียา ซึ่งการใช้คำอุทานเสริมบทในตำแหน่งนี้ช่วยทำให้ความหมายของคำว่า มียา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:898) หมายถึงสิ่งที่ใช้แก้หรือป้องกันโรคได้รับการเสริมความให้เด่นชัดขึ้น นับว่าเป็นความน่าสนใจในมิติทางภาษาอีกประการหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 3

“อันบัญญัติเรื่องนี้ นับว่า พอดีพอดี ที่เดียว เพราะว่าเราทำงานหนักวันแล้วก็ควรจะได้หยุดพัก หยุดพักเฉยๆ ทางร่างกายไม่ได้ประโยชน์ เราควรจะได้ทำอะไรในทางวิญญาณให้แก่ตัวเราเองด้วย จึงได้ชักชวนกันไปสู่ศาสนสถาน”

(จิตของมนุษย์, 2550: 58)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำอุทานเสริมบท ได้แก่คำว่า พอดีพอดี ซึ่งการใช้คำอุทานเสริมบทในตำแหน่งนี้ช่วยทำให้ความหมายของคำว่า พอดีพอดี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:775) หมายถึง คำลึงดี พอเหมาะพอเจาะ ได้รับการเสริมบทให้เด่นชัดขึ้น นับว่าเป็นความน่าสนใจในมิติทางภาษาอีกประการหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 4

“โลกเรามีความเจริญ มีความก้าวหน้าในทางด้านวัตถุมากขึ้นทุกวัน ทุกเวลา ความวุ่นวายในทางด้านจิตใจ ก็เพิ่มปริมาณมากขึ้น ถ้าหากว่าไม่มีการชำระสะสางจิตใจของเราเสียบ้าง เราก็จะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนอีกหลายเท่า จึงควรจะได้ มาวัดมาวา รักษาศีล ฟังธรรม เพื่อจะได้สะสมคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจของเราบ้างตามโอกาส”

(จิตของมนุษย์, 2550: 59)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำอุทานเสริมบท ได้แก่คำว่า มาวัดมาวา ซึ่งการใช้คำอุทานเสริมบทในตำแหน่งนี้ช่วยทำให้ความหมายของคำว่า วัด พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 1059) หมายถึง สถานที่ทางศาสนา ได้รับการเสริมบทให้เด่นชัดขึ้น นับว่าเป็นความน่าสนใจในมิติทางภาษาอีกประการหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 5

“เวลาจะบวชเป็นสามเณรนั้นไม่ได้ถูกขูดยามอะไร กินอาหารกลางวันเสร็จแล้ว ท่านอาจารย์บอกว่า ครู ความจริงยังไม่ได้เป็นครูหรอก ท่านพาไปเป็นครู แต่ว่าตำแหน่งนั้นเพื่อนเอาไปเสียแล้ว เลยไม่ได้เป็น อาจารย์ก็เรียกครูล่วงหน้าไว้ก่อน พอฉันอาหารเพลเสร็จ เทกระโถนกวาดขยะเสร็จ อาจารย์บอกว่า ครูบวชเอาไหม บอกว่า เอาครับ ฮือ โจนหัว ได้ถูกขูดแล้ว โจนหัวเลย แล้วก็เข้าโบสถ์บวช เป็นสามเณรสองปี เรียนหนังสือหนังสือก็เรียนร้อยก้าวหน้าพอไปได้แหละ ถ้าหากว่าไม่ดีก็ไม่ได้มาผูกกับพี่น้องอย่างนี้”

(เรื่องดี-ชั่วอยู่ที่ตัวเรา, 2550: 169)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำอุทานเสริมบท ได้แก่คำว่า หนังสือหนังสือ ซึ่งการใช้คำอุทานเสริมบทในตำแหน่งนี้ช่วยทำให้บทบาทของคำว่า หนังสือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546:1244) หมายถึง เอกสาร ลายลักษณ์อักษร ได้รับการเสริมบทให้เด่นชัดขึ้น นับว่าเป็นความน่าสนใจในมิติทางภาษาอีกประการหนึ่ง

สรุปได้ว่า การใช้คำอุทานเสริมบทที่ใช้ในการบรรยายธรรม ได้แก่ เป็นลูกเป็นเต้า มีหูกมียา พอคิบพอดี มาวัดมาวาหนังสือหนังสือ นั้น นอกจากจะมีบทบาทในด้านการเสริมความหมายแล้ว ยังช่วยสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นกับภาษาของผู้ใช้ได้อีกด้วย

4. คำภาษาต่างประเทศ

คำภาษาต่างประเทศ คือคำที่ไม่ใช่คำไทยแท้ แต่คนไทยนำเอาคำเหล่านี้เข้ามาใช้ปะปนอยู่ในภาษาไทย เพื่อมีผลในด้านความหมายและช่วยทำให้คนไทยมีคำใช้เพิ่มมากขึ้นจากการศึกษาพบการใช้คำภาษาต่างประเทศที่เด่นชัด ได้แก่ คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน ทั้งหมด 12 คำ ดังนี้

4.1 คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

จากการศึกษาพบการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ เป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ร่างกายก็มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา แต่ไม่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่แข็งแรง กลับเปลี่ยนไปในทางที่อ่อนแอ ผิวหนังที่เปล่งปลั่งก็ค่อยๆ ซีดลงไป สมอที่เคี้ยวคล่องๆ ก็ชักจะมีเนิ่นๆ เวลามานั่งฟัง เลกเชอร์ ก็นั่งดูเพดานว่า เพดานนี้มันมีดวงดาวที่ดวง อาจารย์ก็ เลกเชอร์ เรื่อยไป ลูกศิษย์ไม่เข้าใจ แล้วผลที่สุดอยู่มหาวิทยาลัยไม่ได้”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 32)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 1 คำ คือคำว่า เลกเชอร์ ซึ่งเป็นคำไทยทับศัพท์ภาษาอังกฤษ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 68) ว่า lecture และมีความหมายในภาษาไทยคือการบรรยาย

ตัวอย่างที่ 2

“พบเด็กหนุ่มคนหนึ่ง หน้าตาพอไปวัดไปวาได้ ผิวขาวแต่ว่าขาวซีด นำสงสาร คล้ายๆกับคนเป็นมะเร็งในเส้นโลหิต ได้ความว่าติดเฮโรอีน เพราะเป็นคนขายเอง เดี่ยวนี้เราคนสมัยใหม่ ขอพูดกันอย่างตรงไปตรงมา บางทีเราอาจจะนิยมอะไรมากเกินไป นิยมในการที่เรียกว่าสนุก คือถ้าหากว่าเป็นคน ร็อยเปอร์เซ็นต์ ก็สนุกไม่ถนัด ต้องลดราคาเสียก่อนต้องเสพของประเภทมีเนิ่นๆมาๆ หน้ามันชักจะช้ำๆ ความเป็นตัวเองไม่ค่อยจะมี สนุกกันใหญ่”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 32)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 1 คำ คือคำว่า เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นคำไทยทับศัพท์ภาษาอังกฤษ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 930) ว่า percent และมีความหมายในภาษาไทยว่า ร้อยละ

ตัวอย่างที่ 3

“เราทั้งหลายที่เป็นนักศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย พวกที่เรียนอยู่วารสารศาสตร์ก็จะกลายเป็นคนนักเขียนต่อไปเราจะเป็นนักเขียน ต้องเขียนให้พระเอกเข้มแข็งหน่อย อย่าให้พระเอกเป็นคนที่อ่อนแอ ให้ไปเที่ยวกลางคืน ไปไนท์คลับ ต้องให้พระเอกไปจุดดินเสียบ้างในทุ่งในนา เมืองไทยเรายังกว้าง พระเอกจุดดินยังไม่ค่อยจะมี ”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 34)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 1 คำ คือคำว่า ไนท์คลับ ซึ่งเป็นคำไทยทับศัพท์ภาษาอังกฤษ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 79) ว่า night club และมีความหมายในภาษาไทยว่าสถานสำหรับคนเที่ยวกลางคืน

ตัวอย่างที่ 4

“ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองผ่านไปแล้ว ภาษาไทยของเราได้ความร่ำรวยในทางภาษามากขึ้น ที่ว่าร่ำรวยนั้น หมายถึงเราได้คำใหม่ๆเพิ่มขึ้นหลายคำ คำใหม่ที่ได้ยินกันมากที่สุดและเป็นความจริงอย่างที่สุด คือคำว่าคอร์รัปชัน อันเป็นคำภาษาอังกฤษ เราได้นำมาใช้กันจนแพร่หลายในเวลาไม่กี่ปี คำนี้หมายถึง การทุจริตคดโกง การเอารัดเอาเปรียบกันด้วยประการต่างๆ เป็นคำใหม่ในภาษาของเรา แต่แพร่หลายไปทุกหนทุกแห่ง มิใช่แพร่หลายเพียงถ้อยคำเท่านั้น การกระทำตามความหมายของคำนี้ก็พลอยแพร่หลายไปด้วย ”

(ชีวิตที่สะอาด, 2550: 121)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษจำนวน 1 คำ คือคำว่า คอร์รัปชัน ซึ่งเป็นคำไทยทับศัพท์ภาษาอังกฤษ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (2546: 534) ว่า corruption และมีความหมายในภาษาไทยว่า ทุจริต คดโกง

สรุปได้ว่าคำ ภาษาต่างประเทศ(คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ)ที่ใช้ในการบรรยายธรรม เช่น เลกเซอร์ เปอร์เซ็นต์ ไนต์คลับ คอร์รัปชัน เป็นต้น ใช้เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเพิ่มคำในภาษาไทย ซึ่งนอกจากการเพิ่มคำแล้วยังเป็นการกระทำตามความหมายของคำให้แพร่หลายขึ้น นั่นคือท่านต้องการเน้นให้เห็นถึงอิทธิพลของคำภาษาต่างประเทศที่คนไทยนำมาใช้ในภาษาไทย นั่นเอง

4.2 คำที่มาจากภาษาจีน

จากการศึกษาพบการใช้คำที่มาจากภาษาจีนเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เมื่อยังไม่หมดลมหายใจก็ต้องทำเรื่อยไปตามหน้าที่ เรามีหน้าที่อย่างไรก็ต้องทำเรื่อยไปตามหน้าที่ ทำจนวาระสุดท้ายคือทำไม่ได้แล้วจึงจะเลิก ถ้ายังทำได้เราก็กทำเรื่อยไปตามหน้าที่ อย่างนี้เรียกว่า นึกถึงความตายแล้วก็ไม่ประมาณ ชีวิตมีค่า มีราคา เราพากุลหลานไปไหว้ศพ เช่นว่า เดือนห้าไปไปเซ็งเม้งที่ฮวงซุ้ย ก็ควรจะบอกลูกหลานให้รู้เสียว่า นี่แหละชีวิตมันสิ้นสุดกันตรงนี้”

(ความตาย, 2550: 148)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำที่มาจากภาษาจีน จำนวน 2 คำ คือคำว่า เซ็งเม้ง และ ฮวงซุ้ย ซึ่งเป็นคำที่แปลไทย-ไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:595-1208) ว่า ช่วงเวลาแห่งความแจ่มใส รื่นรมย์ และสถานที่ฝังศพตาม ประเพณีหรือสุสาน

ตัวอย่างที่ 2

“อาทังตายไปแล้ว อาตุ๋ อาม้าตายไปแล้ว แล้ววันหนึ่งก็จะถึงวาระของพวกเรา พวกเราไม่รู้ว่าจะไปก่อน ไม่รู้ว่าเตี้ยหรือว่าแม่ ไม่รู้ว่าคนไหน เมื่อนึกได้แบบนี้ ก็อย่าจี้เกียดเหลวไหลอย่ามัวแต่เที่ยวเล่น เอาแต่สนุก ตั้งใจทำหน้าที่”

(ความตาย, 2550: 148)

จากตัวอย่าง ปรากฏการใช้คำที่มาจากภาษาจีน จำนวน 4 คำ ได้แก่คำว่า อาทัง อาตุ๋ อาม้า และ เตี้ย ซึ่งเป็นคำที่แปลไทย-ไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 703) มีความหมายในภาษาไทยว่า พ่อของพ่อ-พ่อของแม่ น้องสาวหรือพี่สาวของพ่อ แม่ของพ่อ-แม่ของแม่ และ พ่อ

สรุปได้ว่า การใช้คำภาษาต่างประเทศ (คำที่มาจากภาษาจีน) ได้แก่ **เซ็งเม้ง ฮวงซุ้ย อากัง อาถู๋ อาม้า และ เตี้ย** ประปนกับคำไทยนั้น มิได้ทำให้มิติทางความหมายเปลี่ยนแปลงไป แต่ในขณะเดียวกัน กลับเป็นการสร้างความแปลกใหม่และแสดงให้เห็นถึงภูมิความรู้ของผู้สื่อสารข้อความได้เป็นอย่างดี

การใช้ภาพพจน์อุปมา

อุปมา (simile) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่มีสภาพแตกต่างกันแต่มีลักษณะเด่นร่วมกัน และใช้คำที่มีความหมายว่า เหมือนหรือคล้าย **ดุจ ราวกับ ปาน เป็นเช่น เป็น** คำเชื่อม นั่นเอง จากการศึกษาพบการใช้ภาพพจน์อุปมา เป็นจำนวนมาก ทั้งหมด 31 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ชีวิตของคนเราเหมือนอยู่ในทะเลที่มีคลื่นจัด มีปลาร้าย มีลมใต้ฝุ่น ถ้าหากเราข้ามฝั่งไม่ได้ เราก็จะจมอยู่ในกองทุกข์เรื่อยไป การสะสมบารมี คือการทำความดีทุกแง่ทุกมุมเป็นการสร้างบารมี ให้แก่จิตใจ เพื่อจะได้เป็นพวงแหวน เป็นสะพานนำเราข้ามจากฝั่งแห่งความทุกข์ไปอยู่ในฝั่งที่เกิดความสุข”

(จิตของมนุษย์, 2550: 60)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบชีวิตของคนเรากับทะเลที่มีคลื่นจัด โดยใช้คำเชื่อมอุปมา ด้วยคำว่า เหมือน

ตัวอย่างที่ 2

“อาหารที่ทรงเสวยอาหารที่ผู้ใจดีงามสละให้ เป็นอาหารแบบง่ายๆ ในบาตรที่ทำด้วยเปลือกไม้ ถ้าเทียบกับอาหารของพระราชาก็เปรียบเหมือนเอาจี๋เสื่อไปเทียบกับทองคำะนั้น”

(พระพุทธเจ้า, 2550: 16)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบอาหารที่ง่ายกับขี้เลื่อย และเปรียบเทียบ อาหารชั้นดีของ พระราชากับทองคำโดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า เปรียบเทียบ และ เทียบ

ตัวอย่างที่ 3

“สมัยใดที่พระภิกษุพากัน เมลาภ เมาศ ถือผิคนอกทางของพระพุทธศาสนา เห็นแก่ตน มุ่งหาลาภผล เงินทอง และสะสมไว้เพื่อประโยชน์ตนถ่ายเดียว ลืมคำสั่งของพุทธบิดาเสียแล้ว พุทธศาสนาก็อับเฉา ร่วงโรย เหมือนใบไม้หน้าร้อนจะนั้น”

(แสงแห่งธรรม, 2550: 15)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบสภาพของพระพุทธศาสนาถ้าหากเสื่อมลงก็ไม่ต่างไปกับ ใบไม้ในหน้าร้อนที่อับเฉาและร่วงโรยลงไป โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า เหมือน

ตัวอย่างที่ 4

“ที่เราเรียกว่าสัตว์ เรียกว่าบุคคล นั้นหมายถึงอะไรกัน ควรหาคำตอบที่ถูกต้องมาตอบกัน ให้เข้าใจ เพียงแต่มีร่างกายจะเรียกว่าเป็นคน เป็นสัตว์ได้ไหม ถ้าขาดใจครองร่างก็พอที่จะตอบได้ว่า เป็นคนไปไม่ได้ เพราะกายที่ไม่มีใจก็เป็นเช่นกับท่อนไม้”

(อาหารของดวงใจ, 2550: 22)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบร่างกายที่ขาดซึ่งจิตใจเป็นตัวควบคุมว่าเหมือนกับท่อนไม้ ที่ไม่มีชีวิต โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า เป็นเช่น

ตัวอย่างที่ 5

“ในการปฏิบัติธรรมต้องทำให้เหมาะแก่ฐานะของตน และต้องทำเป็นลำดับไปตั้งแต่ต้น เหมือนกับว่าเราจะสร้างบ้านสักหลังหนึ่ง ในขั้นแรกเราก็ต้องทำพื้นให้ดีก่อน ต่อนั้นก็ต้องขุดหลุม ลงรากให้มั่นคง แล้วจึงวางเสาติดเครื่องบนไปโดยลำดับ งานสร้างบ้านก็จะเรียบร้อยไม่เสียหาย”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 84)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบขั้นตอนในการปฏิบัติธรรมให้บรรลุผลสำเร็จว่าเหมือนกับ การสร้างบ้านหนึ่งหลัง โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า เหมือนกับว่า

ตัวอย่างที่ 6

“ถ้าหากบุคคลใดมีจิตใจผ่องใสแล้ว การทำ การพูด การคิด ย่อมเป็นไปตามใจนั้น และ ผลก็ติดตามเขาไป ประดุจลื้อที่หมุนตามรอยเท้าของโคที่ลากแอกไปฉะนั้น ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 88)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการมีจิตใจผ่องใสกับลื้อที่หมุนตาม รอยเท้าของโค โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า ประดุจ

ตัวอย่างที่ 7

“ถ้าจะเปรียบจิตเดิมก็ ประดุจน้ำที่ใสสะอาด จนสามารถมองเห็นอะไรได้ชัดเจน หรืออาจ ใช้เป็นเครื่องส่องแทนกระจกเงาได้ แต่ในขณะที่นิวรรณ์ห้าตัวใดเข้าครอบงำแล้ว สภาพของน้ำที่ สะอาดนั้นก็เปลี่ยนไปทันที เช่นในขณะที่กามฉันทะครอบงำก็กลายเป็นเช่นกับน้ำที่ปะปนด้วยสี ต่างๆ แดงบ้างเขียวบ้าง เลอะเทอะไปหมด ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 97)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบจิตดั้งเดิมของมนุษย์ที่ยังมิได้ถูกปรุงแต่งอะไร ว่า เหมือนกับน้ำที่ใสสะอาด บริสุทธิ์ โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า ประดุจ

ตัวอย่างที่ 8

“จิตที่ถูกพยาบาทครอบงำก็ เช่นกับน้ำที่กำลังเดือดบนเตาไฟ จิตที่ถูกฉันทะครอบงำเป็น ดุจน้ำที่ถูกจอก آهنปิดไว้ ไม่สามารถมองเห็นอะไรในน้ำได้ จิตที่ถูกอุทธัจจะกุกุจะครอบงำ เป็น ดุจน้ำที่กระเพื่อมอยู่เป็นนิจ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 97)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบสภาพของจิตที่ถูกพยาบาทครอบงำ กับน้ำที่กำลังเดือด สภาพของจิตที่ถูกความหุดหู่และเคลิบเคลิ้มครอบงำ กับน้ำที่ถูกจอกแหวนปิดไว้ และสภาพของจิตที่ถูกความฟุ้งซ่านรำคาญใจครอบงำ กับน้ำที่กระเพื่อมอยู่ตลอดเวลา โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า เช่นกับ และ ดุจ ตามลำดับ

ตัวอย่างที่ 9

“ส่วนจิตที่ถูกวิกิจจนาครอบงำ เป็นดุน้ำขุ่นเป็นตมตั้งอยู่ในที่มีด ลักษณะของน้ำที่เป็นไปในสภาพที่กล่าวมานี้ ไม่เป็นวิสัยที่บุคคลจักส่องดูเงาหน้าได้ฉนั้นใด จิตที่ถูกนิรฆห้ครอบงำก็ไม่เป็นวิสัยที่จะรับรองสมาธิภาวนาได้ฉนั้นั้น”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 97)

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบสภาพของจิตที่ถูกความลึกลับสงสัยครอบงำ ว่าเหมือนกับน้ำที่อยู่ในสภาพขุ่น เป็นตม และมองไม่เห็นสีของน้ำแต่อย่างใด โดยใช้คำเชื่อมอุปมาด้วยคำว่า ดุจ

สรุปได้ว่าการใช้ภาพจน์อุปมา ได้แก่ เหมือน เปรียบเหมือน เทียบกับ เป็นเช่น เหมือนกับว่า ประดุจ เช่นกับ เป็นการมุ่งแสดงให้เห็นถึงความสมดุระหว่างน้ำหนักและคุณค่าของสิ่งสองสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพื่อมุ่งให้เกิดจินตภาพจากการเปรียบเทียบแบบอุปมา และให้ความเปรียบเทียบนั้นดูมีน้ำหนัก มีความสมดุ และน่าเชื่อถือฉนั้นเอง

การใช้สำนวน สุภาษิต คำพังเพย

จากการศึกษาพบทั้งการใช้สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย จำนวนทั้งหมด 43 คำ

1. สำนวน เป็น คำพูดที่เป็นชั้นเชิง คำพูดที่ไม่ตรงไปตรงมา แต่มีความหมายในตัว เมื่อจะใช้สำนวนในการพูดหรือเขียน จำเป็นต้องเข้าใจความหมายให้ถ่องแท้เสียก่อน เพราะจะทำให้การพูดกระชับ มีอรรถรส และน่าสนใจว่าการพูดและการเขียนตามปกติ ทั้งหมด 34 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“คนชาวคอยชาวเขาที่ห่างไกลต่อความเจริญแผนใหม่ เราเห็นเขาแต่งกายรุ่มร่ามและเหม็นสาบเพราะไม่อาบน้ำ กินอาหารดิบๆ ก็คงนึกว่าเขาเป็นคนไม่มีศาสนา เป็นคนป่าเถื่อน แต่ความจริงพวกเขามีศาสนาสำหรับพวกเขาแล้ว เขามีที่สำหรับกราบไหว้บูชา เขามีกฎของสังคม ในหมู่ของเขา เป็นกฎที่ทุกคนต้องทำตาม เขาอยู่กันอย่างมีความสงบ มีการซื้อสตั๊ยต่อกัน เสียสละกันและกัน เขาไม่มีการสวมหัวโขนเข้าหากัน เป็นคนตรงไปตรงมาตามวิสัยของเขา กล่าวได้ว่าเขามีศาสนาของเขาแล้ว”

(อาหารของดวงใจ, 2550: 30)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน สวมหัวโขน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542(2546:1142) ซึ่งมีความหมายว่า หน้าทีหรือยศถาบรรดาศักดิ์ ในการกล่าวถึงชาวเขาว่าเป็นคนตรงไปตรงมาตามวิสัยของเขา เขาไม่มีการสวมหัวโขนคือไม่มีการใช้หน้าที่ หรือยศถาบรรดาศักดิ์มาใช้ในสังคมของเขา กล่าวได้ว่าเขามีศาสนาของเขาแล้ว

ตัวอย่างที่ 2

“ถ้าพูดในทางเปรียบเทียบกันแล้ว คนในสมัยก่อนมิได้มีการศึกษาก้าวหน้าเหมือนอย่างคนในสมัยนี้ ความคิดความอ่านก็อยู่ในวงจำกัดกว่าพวกเราในสมัยนี้ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้เล่า เพราะเหตุว่าคนที่ขาดการศึกษาเป็นคนเชื่อง่าย ใจไม่กระด้างเกินไป ถ้าได้รับคำเตือนของใคร ก็ยินดีและทำตามทันที เขาเป็นคนว่านอนสอนง่าย จึงประพฤติธรรมได้ดีมาก”

(อาหารของดวงใจ, 2550: 33)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน ว่านอนสอนง่าย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:1064) ซึ่งมีความหมายว่า อยู่ในโอวาท ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างการศึกษาของคนสมัยก่อนและคนในสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีผลทางจิตใจในเรื่องความเชื่อในการปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างที่ 3

“พวกเราในสมัยปัจจุบัน ขอโทษที่จะเรียกว่ารู้มากยกยอกนาน เป็นจำพวกอวดคืออวดเด่น อยู่เสมอๆ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใครง่ายๆนัก ใจจึงซัดจะห่างเหินไปจากศาสนา ยิ่งใน วงการศาสนามีการปฏิบัติบางประการอันนับเนื่องในพิธี เขามักไม่พอใจในพิธีการนั้นๆ ใจของเขา ไม่เลื่อมใสเลย คิดว่าศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นไปเสีย ชำร่ายบางคนกล่าวว่า ผมไม่ต้องมีศาสนา อะไรก็ได้ผมไม่ทำให้ใครเดือดร้อนก็พอแล้ว ”

(อาหารของดวงใจ, 2550: 33)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน รู้มากยกยอกนาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546:963) ซึ่งมีความหมายว่า รู้มากเกินไปจนทำให้ยุ่งยากใจ ซึ่งได้พูดเกี่ยวกับผู้ที่มีความรู้มากแล้วไม่ยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น เชื่อกันตนเองมากเกินไป ยิ่งจะห่างเหินศาสนา

ตัวอย่างที่ 4

“คนเราในสมัยนี้ การดำรงชีวิตต้องอาศัยการแข่งขันตลอดเวลา เพราะอาชีพที่ทำนั้น ไม่ใช่ทำแต่เราคนเดียว แต่คนอื่นก็ทำอาชีพอย่างนั้น ด้วยวิสัยของมนุษย์นั้น ไม่อยากให้ใครเจริญ ไม่อยากให้ใครก้าวหน้าไปกว่าตัว ก็ย่อมจะมีการปิดแข่งปิดขากัน อันเป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยาก ขึ้นในจิตใจ บางทีก็มีอุปสรรคขัดข้องในการปฏิบัติงาน เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์มากขึ้นใน ชีวิตประจำวัน ถ้าเราไม่สามารถจะบังคับจิตใจของเราไว้บ้าง ใจก็จะฟุ้งซ่าน ทำให้เกิดความทุกข์ เกินพอดี เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมโทรมในทางกายและในทางใจด้วย ”

(ธรรมะรักษาจิตใจ, 2550: 39)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน ปิดแข่งปิดขา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:688) ซึ่งมีความหมายว่า ทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เขาหลุดพ้นตำแหน่งหน้าที่ หรือคนที่คอยขัดขวางความเจริญความก้าวหน้าของผู้อื่น ไม่ให้ดีกว่าตนเอง

ตัวอย่างที่ 5

“พอเขาได้ยื่นเรื่องงานเท่านั้น เขาบอกว่า ผมมิได้ตั้งใจมาทำงานคนใช้อย่างนั้น ผมมาเพื่อต้องการที่จะปฏิบัติธรรม ถ้ายังมีการถือเนื้อถือตัว ลดตัวลงไปทำงานพรรคนี้ไม่ได้แล้ว จะปฏิบัติธรรมขั้นสูงขึ้นไปได้อย่างไรกัน ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 85)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน ถือเนื้อถือตัว พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:494) หมายถึงไว้ตัวไม่ยอมลดตัว เพราะหึงในศักดิ์หรือฐานะของตน ซึ่งเป็นการยึดมั่นในตนเองว่าต้องเหมาะสมกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ ไม่เหมาะสมกับสิ่งนั้นสิ่งนี้ นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 6

“พระพุทธรูปที่พ่อขุนรามคำแหงสร้างไว้บนยอดเขานั้น ส่วนมากเป็นพระยืนไม่ใช่พระนั่ง หรือนอน ในเมืองสุโขทัยไม่มีพระนอนสักองค์เดียว เพราะที่ไม่ต้องการนอน ต้องการให้เดิน ต้องการให้ก้าวหน้า เป็นเมืองที่เริ่มสร้างเนื้อสร้างตัว จะมัวไปนอนกันอยู่นั้นก็ไม่ได้ ต้องคิดก้าวหน้ากันจึงทำพระแบบ อุฏฐารส คือพระก้าวเดินอยู่บนยอดเขาๆ ”

(เตือนใจ, 2550: 134)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สำนวน สร้างเนื้อสร้างตัว พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:1136) มีความหมายว่าทำความเป็นอยู่ฐานะให้ดีขึ้น ทั้งนี้การใช้คำดังกล่าว เพื่อให้คนเกิดความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม ต้องการให้คนคิดก้าวหน้า ให้ลุกขึ้นประกอบการงาน อย่าเกียจคร้าน ให้ก้าวไปข้างหน้า

สรุปได้ว่าการใช้สำนวนนั้นเพื่อให้ผู้ฟังได้กระชับเนื้อหาในการฟัง ฟังได้เข้าใจลึกซึ้ง และมีอรรถรสในการฟังมากขึ้น นั่นเอง

2. **สุภาษิต** เป็น ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว หรือคำพูดที่เป็นคติ มีลักษณะเป็นคำสั่งสอนให้แนวคิดอยู่ในตัว มักเป็นคำพูดสั้นๆ แต่สละสลวยและมีความหมายลึกซึ้งที่สามารถเข้าใจได้ทันที และทั้งต้องแปลความหมายตีความให้เข้ากับบริบทนั้นๆ นั่นเอง จากการศึกษาพบการใช้ สุภาษิต มากพอประมาณ ทั้งหมด 4 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

ผู้ชำนะตนเองได้เป็นความชนะที่ดียิ่ง สมดังคำของพระพุทธองค์ที่ว่า การชำนะตนนั้น แหละเป็นความชนะที่ดียิ่ง และคนเราจักชำนะตนได้ก็โดยวิธีฝึกจิตของตนตามแบบแห่งการทำสมาธิ การทำสมาธิจึงเป็นวิธีการอันดียิ่ง ในการทำจิตของตนให้เป็นสมาธิ เพื่อเอาชนะมาร คือกิเลส

(จิตมณูษย์, 2550: 93)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สุภาษิต การชำนะตนนั้นแหละเป็นความชนะที่ดียิ่ง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:344) ให้ความหมายว่า ชนะหรือชำนะ ว่าทำให้อีกฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ และคำว่า ตน หมายถึง ตน(ตัวคน) ดังนั้น การชำนะตนนั้นแหละเป็นความชนะที่ดียิ่ง จึงหมายถึงการที่ไม่ทำให้ตนพ่ายแพ้ นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 2

“พึงจำตามคำสอนของพระตถาคตที่กล่าวว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอมาพบกัน กิจที่ควรทำมีสองประการเท่านั้น คือ พุดสัมมาวาจาหรือหนึ่งอย่างพระอรหิยะเจ้า นี่เป็นคำเตือนที่น่าฟังมาก ถ้าเราคำเนินตาม บาปเพราะวาจาจงไม่มี ถ้าจะพุดจงคิดก่อนพุด พุดแต่เนื้อหา อย่าพุดสิ่งที่ไม่จำเป็น (เรื่องของปาก, 2550: 127)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สุภาษิต จงคิดก่อนพุด พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542(2546:251) ให้ความหมายว่าคำว่าคิด ไว้ว่า ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ดังนั้นจงคิดก่อนพุด จึงหมายถึงให้ใคร่ครวญ ไตร่ตรองก่อนพุด เพื่อสอนให้ผู้ฟังมีสติยังคิดไตร่ตรองในการพุดจา

ตัวอย่างที่ 3

“ชาวพุทธมีความเชื่ออย่างนั้น ไม่เชื่อเรื่องเวลานาที โชคดี โชคร้าย เรื่องนี้มีสิ่งคลบั่นดาล สิ่งนั้นศักดิ์สิทธิ์สิ่งนี้ไม่ศักดิ์สิทธิ์ เราไม่เกี่ยวทั้งนั้น แต่เราเชื่อการกระทำโดยถือหลักเกณฑ์ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เราจะหนีผลที่เรากระทำไว้ไม่ได้เด็ดขาด”

(ความมงมาย, 2550: 166)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้สุภาษิต ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 409) มีความหมายว่า ดี คือ สิ่งน่าปรารถนา น่าพอใจ ลักษณะที่เป็นไปตามต้องการ ส่วนคำว่าชั่ว คือเลว ร้าย ดังนั้น ถ้าทำในสิ่งที่น่าปรารถนา น่าพอใจผลก็จะได้ตามที่ทำ แต่ถ้าทำชั่ว ผลที่ได้ก็จะเลวร้ายนั่นเอง

3. คำพังเพย เป็นคำที่กล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความหมายเข้ากับเรื่อง มีลักษณะแสดงความคิดเห็นตลก ทำนองสะกิดใจให้คิด แต่ไม่ถึงกับสั่งสอนโดยตรงอย่างสุภาษิตจากการศึกษาพบการใช้คำพังเพย มากพอประมาณ ทั้งหมด 5 คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ขอพวกเราผู้เป็นพุทธบุตร จงมาทำหน้าที่กันเถิด อย่ามัววิรโรยอยู่เลย น้ำขึ้นแล้วจรีบตักเสีย เหล็กกำลังร้อนจรีบตีเสียเถิด ทั้งไว้จะเสียการหมด จงปฏิบัติตนตามคำสั่งฉบับที่หนึ่งของสมเด็จพระพุทธบิดากันเถิด ท่านผู้รักศาสนาทั้งหลาย ”

(วัตถุเจริญธรรมะเล่ม ๑, 2550: 18)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้คำพังเพย น้ำขึ้นให้รีบตัก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:579)มีความหมายว่ามีโอกาสดีควรรีบทำ และเหล็กกำลังร้อนจรีบตี ซึ่งมีความหมายเดียวกันหรือไปในทางเดียวกันว่า มีโอกาสดีควรรีบทำ เพื่อชักชวนให้ผู้ที่ป็นชาวพุทธรีบทำหน้าที่ตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 2

“การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อนที่จะเป็นนักปฏิบัติ เมื่อได้ลงมือเป็นนักปฏิบัติแล้ว ก็ยังจำเป็นที่จะต้องศึกษาต่อไปอีกด้วย เพื่อให้ตนเป็นคนหูยาวตายาวอยู่เสมอ การศึกษาด้วยความมีเหตุผล และรู้ทันต่อเหตุนี้ๆ หากทำให้นักปฏิบัติเสียคนแต่อย่างใดไม่ ส่วนนักปฏิบัติที่ไม่สนใจในการศึกษาเลยนั้น จะเป็นการถอยหลังเข้าป่าเสมอไป ไม่สามารถจะพูดอะไรกับใครในเรื่องที่มีเหตุผลได้ ”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 91)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้คำพังเพย หนูยาวตายาว พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:1299)ซึ่งมีความหมายว่า รอบรู้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคือเป็นสิ่งจำเป็นก่อนเป็นนักปฏิบัติ และเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วยังต้องศึกษาต่อไป เพื่อให้มีเหตุมีผล รอบรู้ทันเหตุการณ์นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 3

“พวกเราในสมัยนี้ แทนที่จะเปลี่ยนแปลงให้เข้ารูปตามแบบของพระองค์ กลับเปลี่ยนของพระองค์ให้ไปสู่วงของที่มีอยู่ก่อนองค์พระพุทธเจ้า อย่างนี้เรียกว่าถอยหลังเข้าคลอง ไม่ใช่คลองสั้นๆ นะ ถอยเข้าไปหลายสิบหลายร้อยกิโลเมตรเสียด้วย อย่างนี้จะชื่อว่าก้าวหน้าได้อย่างไร”
(เตือนใจ, 2550: 161)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้คำพังเพย ถอยหลังเข้าคลอง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:489)มีความหมายว่า หวนกลับไปหาแบบเดิมเพื่อเตือนให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 4

“มีคนเป็นจำนวนมากเข้าใจผิดคิดว่า ชีวิตของคนนั้นไม่มีความจำเป็นในทางธรรมะ เขาจึงตีตนออกห่างศาสนา ไม่ไปฟังคำสอนของพระตามวัด ไม่สนใจอ่านหนังสือธรรมะ เขากล่าวว่าเขายังหากินได้อยู่ โดยมีตังค์นับถือศาสนาเลย คนที่มีความคิดแบบนี้เป็นพวกกึ่งแองไม่รู้คุณเกลือ เพราะเกลือที่พ่อครัวใส่ในแกงมันละลายหายไปแล้ว หาว่าไม่รู้แองมีรสดีนั้นเพราะเกลือตนเองไม่เข้าใจจึงไม่รู้ เมื่อใดแกงจืดเขาจึงจะรู้ว่าเกลือมีประโยชน์ต่อเขา”

(แนวทางของชีวิต, 2550: 13)

จากตัวอย่าง เป็นการใช้คำพังเพย กึ่งแองไม่รู้คุณเกลือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542(2546:126)มีความหมายว่า ได้ประโยชน์ไม่นึกถึงคุณ เพื่อเตือนสติให้คนรู้ว่าคนที่มีความสุขทางใจได้นั้นเป็นผลมาจากการให้ธรรมะแก่จิตใจ ธรรมะจึงมีประโยชน์ มีบุญคุณต่อชีวิต

สรุปได้ว่าการใช้คำพังเพยเพื่อแสดงความคิดเห็นตีม ทำนองสะกิดใจให้คิด และให้ผู้ฟังได้มีความสุขในการคิดมากขึ้น นั่นเอง

สรุปได้ว่าสำนวน สุภาษิต และคำพังเพย คือเครื่องมือเพื่อถ่ายทอดแนวคิด ปรัชญา และคติธรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จึงนับได้ว่าสำนวน สุภาษิต และคำพังเพย ยังคงมีบทบาท และยังใช้ได้เข้ากับสังคมในทุกยุคทุกสมัยได้เป็นอย่างดีและน่าสนใจ

จากการศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทยสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนและ ร้อยละของลักษณะการใช้ภาษาไทยในของพระพรหมมงคลจารย์ (ปั่น ปญฺญานนฺโท)

ชุด	คำซ้ำ	คำซ้อน	คำอุทานเสริมบท	คำภาษาต่างประเทศ	ภาพพจน์อุปมา	สำนวน	สุภาษิต	คำพังเพย
1. พุคฺติ	48	15	1	-	4	14	-	-
2. ทำดี	68	8	1	3	7	9	-	-
3. คิดดี	19	10	-	1	2	1	1	2
4. ธรรมครองเรือน	112	12	2	2	-	1	-	1
5. ธรรมครองโลก	60	16	-	1	3	1	1	1
6. ธรรมครองจิตใจ	85	10	7	-	12	9	2	-
7. ธรรมครองชีวิต	96	-	-	5	3	-	-	1
รวม	488	71	11	12	31	34	4	5
คิดเป็นร้อยละ	74.39	10.82	1.68	1.83	4.73	5.18	0.61	0.76

แสดงว่าลักษณะการใช้ภาษาไทย 8 ลักษณะ พบว่ามีการใช้คำซ้ำมากที่สุด ร้อยละ 74.39 รองลงมาคำซ้อน ร้อยละ 10.82 สำนวน ร้อยละ 5.18 ภาพพจน์อุปมา ร้อยละ 4.73 คำภาษาต่างประเทศ ร้อยละ 1.83 คำอุทานเสริมบท ร้อยละ 1.68 คำพังเพย ร้อยละ 0.76 และสุภาษิต ร้อยละ 0.61 ตามลำดับ

การใช้เนื้อหาการบรรยายธรรม

การบรรยายธรรม เป็นการพูดเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักธรรมอย่างชัดเจนดังนั้นผู้บรรยายธรรมะจึงต้องมีวิธีการนำเสนอเนื้อหาสารในลักษณะต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้ ความรอบรู้ ได้รับคติ ข้อคิดและคิดคล้อยตามได้ จากการศึกษาการบรรยายธรรมของพบรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา 4 ลักษณะ ดังนี้

เนื้อหาสารให้ความรู้

เนื้อหาสารให้ความรู้ คือการใช้ข้อความหรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปในการดำเนินชีวิต มาบรรยายให้กับผู้ฟัง จากการศึกษา พบการบรรยายธรรมในลักษณะดังกล่าว ดังนี้

1. ชุตพุทธิ

ตัวอย่างที่ 1

“สร้างความประทับใจในครั้งแรกของการพูดเมื่อเราจะไปหาใครจะพูดอะไรกับใครอย่าพูดให้เขารู้สึกว่ำน้อยเนื้อต่ำใจ หรือให้เขารู้สึกว่ามิปมค้อยกว่าคนที่ไปพูดด้วย แต่พูดให้เขาภูมิใจภูมิใจว่าเราเป็นคนสำคัญไม่ใช่ข้อยเหมือนกัน คนนั้นยังมาง้อเรา ยังมาพูดกับเรา อย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น”

(การกล่าววาจาดี, 2550: 42)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะการพูดการกล่าววาจาที่ดีเป็นมงคลแก่ชีวิตที่เป็นประโยชน์มีคุณค่าแก่ตนเองและต่อผู้อื่น

ตัวอย่างที่ 2

“ในพุทธประวัติ เวลาพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วมีพราหมณ์ท่านหนึ่งชื่อว่า โทณพราหมณ์ ห้ามทัพแข่งพระธาตุพระพุทธรูป ท่านเป็นคนพูดเก่งเหมือนกัน พูดห้ามทัพได้ เขากำลังจะรบกันแล้ว แต่ท่านพูดไม่ให้รบกันได้ “พวกเราทั้งหลายที่มาประชุมกันในสถานที่นี้ เรามาเพื่อ

ประสงค์อะไร ทุกคนมาเพื่อต้องการพระธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็แสดงว่าทุกท่านที่มาเคารพบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเราเคารพบูชาองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ต้องการสิ่งเป็นเครื่องหมายแทนพระองค์ ถ้าได้ไปแต่เพียงพระธาตุก็ไม่สำคัญสักซึ่งอะไร แต่ถ้าเราได้ธรรมะใส่ใจไปด้วยแล้วจะสำคัญมากกว่านั้น”

(การกรกล่าววาจาดี, 2550: 5)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสำรวมปาก เป็นผู้มีสติคอยกำกับทุกขณะที่พูด กล่าววาจาให้เหมาะกับเวลา บุคคล เหตุการณ์สามารถทำเรื่องร้ายให้กลายเป็นดี

ตัวอย่างที่ 3

“บางคนพูดไม่ดี ปากให้ทั้งคุณและโทษแก่เจ้าของ คนโบราณจึงว่า ปากฆ่าคอ คือปากเป็นเหตุให้ถูกตัดคอก็มี ในสมัยที่บ้านเมืองถูกยึดครองโดยอำนาจเผด็จการ คนใช้ปากไม่จำเป็นต้องติดคุก ต้องถูกฆ่าเสียเป็นจำนวนมาก เขาจึงเรียกว่าโษษุภย ...ภัยที่เกิดแต่ปาก คือการพูดนั่นเอง”

(ฟังสำรวมในวาจา, 2550: 41)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรู้จักสำรวมวาจาเพื่อเป็นการรักษาความดีอย่างหนึ่ง หรือเสมือนการรู้จักเดินตามรอยพระพุทธเจ้า เพราะวาจาจากปากเป็นการแสดงออกของใจโดยผ่านการพูด จนบางครั้งเรียกกันว่าปากให้คุณ ปากให้โทษ (โษษุภย) นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 4

“ใจต้องการอาหารเหมือนกัน อาหารของใจมิใช่วัตถุ แต่เป็นเรื่องของความรู้สึกอันก่อให้เกิดกำลังกระตุ้นเตือน จริงอยู่กำลังจะเกิดก็ต้องมีวัตถุเป็นสิ่งล่อดึง กระนั้นเราจะกล่าวว่าวัตถุเป็นอาหารของใจก็ไม่ได้ ใจมีอาหารคือความรู้สึกในทางใจเป็นอาหาร ไม่ว่าจะโน้มเอียงไปแนวไหน เป็นส่วนดีก็ตาม ส่วนชั่วก็ตาม ต้องมีกำลังเป็นเครื่องกระตุ้นเตือน ทั้งนั้น”

(สิ่งที่ชีวิตไม่มีไม่ได้, 2550: 27)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารใจว่ามีทั้งสองอย่าง คือด้านดีและด้านเสีย อาหารทั้งสองด้านนี้คอยกระตุ้นเตือนใจให้เกิดอารมณ์แรงอยู่เสมอ ฉะนั้นความรู้สึทางใจทำใจให้เข้มแข็งในการที่จะสลัดตนเองออกเสียจากความเหลวไหล และก้าวหน้าไปสู่ความพ้นทุกข์พ้นร้อน

ตัวอย่างที่ 5

“สิ่งใดเกิดขึ้นแก่ร่างกาย ก็ย่อมจะส่งผลไปถึงจิตด้วย สิ่งใดที่เกิดขึ้นในจิต ก็ส่งผลมาถึงร่างกายของเราด้วย เพราะร่างกายกับจิตนั้นว่ากัน โดยความจริงแล้วเป็นสิ่งที่เนื่องถึงกัน อาศัยความเป็นอยู่ร่วมกันตลอดเวลา เพราะฉะนั้น เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นก็มีความเป็นทุกข์ทั้งกายและใจ”

(ฐานของชีวิต, 2550: 82)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับร่างกายกับจิตใจว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไม่ว่าจะมีเหตุให้สุขหรือทุกข์ก็จะสุขหรือทุกข์ทั้งกายและใจนั่นเอง

จากชุด พุทธศิ สรุปลได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญของปากและการพูดซึ่งจะต้องแสดงถึงความคิดและจิตใจภายในของผู้พูดและการแสดงออกทางกาย กิริยา ซึ่งจัดว่ามีความสำคัญมากต่อตัวเองและสังคม โดยท่านสอนว่าชาวพุทธควรมีลักษณะการพูดที่ดีในทางธรรมะไว้มากๆ เช่น เว้นการพูดต่อเสียดเปรียบเปรย พูดให้เกิดคุณค่า พูดอย่างมีสติ สร้างส่งเสริมความสงบสันติ พูดประนีประนอม ไม่พูดยกตนข่มท่าน พูดให้เขาภูมิใจให้ความสำคัญ พูดให้พอใจให้เกียรติ พูดให้เป็นกลาง พูดแล้วไม่เกิดความลำเอียงและประสานไมตรี ไม่กระทบกระทั่งใคร พูดด้วยใจสงบ รู้จักสวดมนต์บ้าง พูดอ่อนหวานให้เกิดความสบายใจ ไม่พูดคำหยาบ แล้วยกตัวอย่างเรื่องโคนันทวิศาล และเรื่องการพูดถึงความดีความเหมาะสมของผู้อื่นเหมือนท่าน โกษาธิบดี (ปาน) เป็นแบบอย่าง การรู้จักพูดห้ามทัพอย่างมีเหตุผล และอ้างถึงพระพุทธรเจ้ากล่าวถึง 2 กิจของพระสงฆ์ คือ ต้องพูดธรรมะและนั่งอย่างอริยะเจ้า ส่วนผลและอานิสงค์ของการพูดดี จะทำให้ไม่เป็นทุกข์ เกิดความรักสามัคคี เป็นทานและสร้างคุณค่ามีมงคลของชีวิตทั้งตนเองและผู้อื่นเสมอ หรือหากถ้าพูดมุ่งเพ่งโทษของบุคคลอื่นมากๆ ก็เลศของคนที่เจริญขึ้น ควรพูดถึงความดีของผู้อื่นอยู่เรื่อยๆ ซึ่งจะทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีจิตใจสูง เกิดเจริญปัญญาขึ้นได้

2. ชุดทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“เทวดามีสามเหล่า คือ อุบัติเทวดา หมายถึง เทวดาเก่าๆที่เชื่อกันมา ทำความดีแล้วก็ไปเกิดตามที่เขาเชื่อกันมาก่อน สมมติเทวดา หมายถึง คนในโลกนี้แหละ แต่ว่าได้รับการสมมุติยกย่องให้เป็นเสมือนเทวดา เช่น พระราชามหากษัตริย์ อย่างนี้เราเรียกว่าสมมติเทวดา ส่วนเทวดาอีกพวกหนึ่งนั้น เทวดาแบบพุทธแท้ เรียกว่า วิสุทธิเทวดา หรือ วิสุทธิเทพ หมายถึงบุคคลผู้มีใจบริสุทธิ์ปราศจากกิเลส คือพระอรหันต์นั่นเอง”

(ทำดี, 2550: 5)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในเรื่องเทวดาว่าเทวดามีอยู่สามเหล่าและผู้ใดประพฤติธรรมข้อที่จะทำให้เป็นเทวดาแล้ว ก็เรียกว่า ผู้นั้นเป็นเทวดาแล้วนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 2

“เรารู้ว่าฝ่ายกุศล คือความไม่โลภความไม่ดกระ ไม่หลง ถ้ามีความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง อยู่ในใจ ก็ทำให้กิจการด้านกุศลเจริญงอกงามต่อไป แต่ถ้าเรามีความโลภ ความโกรธ ความหลงอยู่ในใจแล้ว กิจการด้านกุศลก็เจริญขึ้นในใจเรา นี่เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ไว้ เพราะความโลภ ความโกรธ ความหลงนี้ เป็นรากเหง้าเค้ามูลของความชั่วร้ายโดยการทิ้งปวง”

(ความเข้าใจก่อนการปฏิบัติ, 2550: 36)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับกุศลและอกุศลซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกันที่จะทำให้จิตใจไปในทางเจริญขึ้นหรือไปในทางเลวร้ายนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 3

“ตื่นตัวก็หมายความว่า มีสติคอยคุมไว้ ไม่ผลอ ไม่ประมาท ไม่หลับไหล มัวเมา ระวัง ไม่ประมาทในที่ต่างๆ เช่นไม่ประมาทในอารมณ์ ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ไม่ให้หลงในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ระวังไม่ให้มัวเมาในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา”

(ไม่วู่วาม งามน้ำใจ, 2550: 71)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการตื่นตัวซึ่งไม่ได้หมายถึงการแตกตื่น ตื่นกลัวหรือตื่นตื่นอะไรทำนองนั้นแต่การตื่นกลัวหมายถึงการมีสติควบคุมใจไม่ให้ใจผลอไปในทางของกิเลสนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 4

“การบริหารใจ หมายถึง การรักษาใจให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ร่างกายต้องการอาหาร ต้องการพักผ่อน ใจก็ควรมีอาหารมีการพักผ่อนกันบ้าง อาหารของใจมีทั้งด้านดีและด้านเสีย อาหารดี หมายถึง การศึกษาการสนทนา การทำให้มากในสิ่งที่เป็นประโยชน์อันอาจทำใจของตนให้เจริญงอกงามในทางสะอาด สงบ สว่าง”

(ปฏิบัติธรรมกันเถิด, 2550: 107)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารใจด้วยการเลือกให้อาหารใจประเภทดีๆ ไม่เลือกให้อาหารผิดๆ ก็จะเป็นผู้ที่บริหารใจได้อย่างถูกต้องและมีความสุขทางด้านจิตใจนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 5

ทฤษฎีปาทาน แปลว่า ความยึดมั่นในทฤษฎีนั้นจะต้องมีความทุกข์เรื่อยไปเพราะความเห็นของตนไม่ตรงกับผู้อื่น ขณะที่เราไปคบใครที่มีความเห็นไม่ตรงกับเรา เราก็มีความทุกข์ ความเดือดร้อน เพราะความยึดมั่นในทฤษฎีนั้นๆ อันเป็นเครื่องแสดงอยู่ในตัวของผู้นั้นถือ

(ผู้ประพาศธรรม, 2550: 173)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับความขีตถื้อ ซึ่งความขีตถื้อนี้จะมียอยู่ในคนประเภทที่ไม่ยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่นไม่ยอมรับทฤษฎีอื่น นอกจากทฤษฎีของตัวเอง เป็นผลให้บุคคลนั้นมีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน

จากชุดทำดี สรุปได้ว่ากล่าวถึงเนื้อหาสาระให้ความรู้ว่าสิ่งแรกที่มนุษย์ควรปฏิบัติ ทำดีในขณะที่ใช้ชีวิตในปัจจุบันไว้ว่า เราควรมีหลักธรรมประจำใจ หมั่นฟังธรรม ไม่ควรว่าบุคคล ที่ควรสรรเสริญหรือ คนพาลไม่ควรสรรเสริญการให้ทาน ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คนทำลายตนเอง มักไปไม่รอด หรือประทุษร้ายคนไม่ประทุษร้ายตอบ อย่าทำอะไรไม่เหมาะสมไม่ควร ทำสิ่งที่ควร ทำ ละสิ่งที่ควรละ จะ เป็นคนวิญญูณตถกต่า ต้องช่วยเหลือช้กจุง หลีกเลียงทุกข์ที่มักเกิดจากอวิชชา ครอบงำจิตใจ มองสวรรค์เป็นแค่ทางผ่านไปสู่จุดหมายคือพระนิพพาน ที่มีสภาพจิตที่สงบเย็น และมีนิพพานขณะใช้ชีวิตอยู่

3. ชุดคิดดี

ตัวอย่างที่ 1

“ความคิดอันใดเกิดขึ้นในใจเรา เราอย่าทำทันทีตามความคิดนั้น แต่ควรเอามาวิจยดู เสียก่อนว่าความคิดที่เกิดขึ้นในใจของเราเนี้ เป็นบุญหรือเป็นบาป ดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ ทำลายหรือ ว่าสร้างสรรค์ เอามาพิจารณา”

(คิดดี, 2550: 17)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับความคิดที่เกิดขึ้น ในใจเราว่าให้อามาพิจารณาว่าดีหรือไม่ดีก่อนที่จะพูดหรือก่อนที่จะทำนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 2

“สูงขึ้นไปจากศีลก็เรียกว่า มีการปฏิบัติในด้านสมาธิ การทำสมาธิเป็นข้อปฏิบัติสูงขึ้นไป กว่าศีล สมมติว่าเราถือศีลได้แล้วแต่เราไม่ก้าวหน้า ไม่รักษาจิตให้เป็นสมาธิ ศีลนั้นก็ไม่สามารถ ตั้งอยู่ได้นาน เพราะฉะนั้น ท่านจึงบัญญัติให้ปฏิบัติในส่วนที่เรียกว่า สมาธิ คือการรักษาจิตนั่นเอง”

(อาหารหล่อเลี้ยงจิตใจ, 2550: 123)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีลและสมาธิ
ซึ่งเป็นการอธิบายให้รู้ถึงความสัมพันธ์ของศีลและสมาธิได้อย่างชัดเจน

ตัวอย่างที่ 3

วิชากับอวิชานี้เป็นสิ่งคู่กัน อวิชาเป็นฝ่ายมืด ฝ่ายบอด วิชาเป็นฝ่ายสว่าง
ฝ่ายปัญญา ถ้าเราขังเต็มไปด้วยอำนาจอวิชา สิ่งที่มากระทบเราก็เป็นพิษเป็นภัยแก่เรา แต่ถ้าเรา
อยู่ด้วยวิชาหรือปัญญา สิ่งที่มากระทบก็ไม่เป็นพาเป็นภัย เราจะอยู่ด้วยความปลอดภัย แม้สิ่ง
เดียวกันนั้นมากระทบประการใดก็ตาม

(จิตรู้เท่าทันอารมณ์, 2550: 147)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาและอวิชา
ทำให้รู้ชัดเจนว่าวิชาและอวิชามีผลอย่างไรต่อการดำเนินชีวิต

ตัวอย่างที่ 4

“ความชั่วเกิดแก่เด็กๆ ได้โดยอาการอย่างไร ตอบได้ว่า เกิดจากการกระทำใ้ดูบ่อยๆ
ของผู้ใหญ่นั้นเอง ผู้ใหญ่ที่ขาดการระมัดระวังในการกระทำ มักชอบตามใจตนเองก็ทำอะไร
หลายอย่าง อันเป็นการชักจูงความนิยมของเด็ก โดยตั้งใจบ้างไม่ตั้งใจบ้าง ทีละน้อยๆจนกลายเป็น
เด็กเสียคนไป”

(จากชีวิตทาสน...สู่ชีวิตไท, 2550: 192)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุความชั่ว
ที่เกิดแก่เด็กว่าเกิดขึ้นเพราะการกระทำที่ไม่ระมัดระวังของผู้ใหญ่
ซึ่งเป็นการชี้ให้ผู้ใหญ่ได้รู้ได้ระมัดระวังการกระทำของตนเอง

จากชุดคิดดี สรุปได้ว่าเป็นการกล่าวถึงเนื้อหาสาระให้ความรู้ว่าการรู้จักควบคุมตนเอง
ด้วยความคิดแล้วทำจิตใจให้สงบ สะอาด สว่าง รู้ชัดสิ่งใดๆด้วยความจริงอย่างองค์พุทธะ แล้วจึง
กระทำสิ่งนั้นๆ ด้วยความถูกต้องตามตถาคตชี้แนะนำไปเดินทางตามรอยพระองค์ ซึ่งก็คือเดินตาม
รอยพระธรรมที่ทรงสั่งสอนไว้ โดยในระดับชาวบ้านท่านให้เริ่มที่ทาน ศีล แล้วเจริญภาวนาให้เกิด

สมาธิในจิตใจที่ตั้งมั่นบริสุทธ์ อ่อนโยน เหมาะแก่การใช้งานจึงเลื่อนระดับทางธรรมะให้มากขึ้น ด้วยปัญญา ซึ่งในปัจจุบันความเจริญทางวัตถุได้ถูกสร้างขึ้นมามากเพื่อหลอกล่อกิเลสให้เกิดค้นหา โลก โกรธ หลง คอยเป็นเครื่องกั้นจิตใจให้หลงไหลไปตามสภาพแวดล้อมนั้นดังนั้นเราจึงควรคิด ไคร่ครวญก่อนทำ กันไว้ดีกว่าแก้

4. ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“ความเชื่อเรื่องการกระทำ เรียกว่ากรรมศรัทธา หมายความว่า การกระทำความสุข ความทุกข์ ความมั่งมี ความยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความสะดวกสบายในชีวิต เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของเราเอง ไม่ใช่เนื่องมาจากอะไรมาดลบันดาลให้เป็นไป แต่มันเป็นเรื่องของชีวิต เป็นเรื่องของ การกระทำ”

(ผู้ครองเรือน, 2550: 23)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกรรม การกระทำของตนเองที่จะดลบันดาลหรือมีผลให้ชีวิตเป็นไปเช่นนั้นนับว่าเป็นความรู้ที่ทำให้เข้าใจ ได้ชัดเจนที่ให้เชื่อในการกระทำไม่ให้โทษ โศก โทษดวง นั้นเอง

ตัวอย่างที่ 2

“ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกลูกไว้สามพวก คือ บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ บุตรที่เสมอกับพ่อแม่ และบุตรที่ต่ำกว่าพ่อแม่ ในบุตรทั้งสามเหล่านี้ที่ดีกว่า ต่ำกว่าพ่อแม่ ท่านหมายถึงความเป็นอยู่ และความประพฤติของบุตรเป็นเกณฑ์ เช่นพ่อแม่เป็นคนดีมีศีลธรรม ลูกเกิดมาเป็นคนไร้ศีลธรรม อย่างนี้ต่ำกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ขาดศีลธรรม แต่ลูกกลายเป็นคน มีศีลธรรม ลูกก็เป็นคนที่ดีกว่าพ่อแม่”

(ต้นแบบแห่งความดี, 2550: 57)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับประเภทของบุตร ทำให้ได้รู้ว่าบุตรจะประพฤติดังไรจึงได้ชื่อว่าเป็นบุตรที่ดีกว่าพ่อแม่เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิตนั่นเอง

จากชุดธรรมครองเรือน สรุปลงได้ว่าเป็นกล่าวถึงเนื้อหาสาระให้ความรู้เกี่ยวกับผู้ครองเรือนควรมีคุณสมบัติบริษัของทุกศาสนาส่วนชาวพุทธก็คืออุบาสกอุบาสิกาหรือหมายถึงผู้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เป็นผู้นำครอบครัวที่ดี ผู้รู้ ผู้ตื่นตัวในความก้าวหน้าแล้วศึกษา ปฏิบัติธรรมอย่างผู้มีปัญญาไตร่ตรองเหตุผลตามความเป็นจริงอยู่เสมอ รู้จักใช้ธรรมะขจัดความหลงมกมาย ส่งเสริมหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้พระธรรมชำระกาย วาจา ใจ แม้นเชื่อสิ่งใดก็เชื่ออย่างมีปัญญา ควบคุมกับศรัทธา ศีล บริจาค สิ่งที่ชาวพุทธควรเชื่อคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และต้องเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม ชอบจะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบชอบเรื่องผลของการกระทำตามกฏธรรมชาติ ทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น ไม่ใช้งานร่างกายมากเกินไป ไม่กินเที่ยวมากเกินไป ดี ชั่ว ทุกข์ เจริญ เกิดจากการกระทำ มองเห็นกฎแห่งกรรม เรียกว่ากรรมศรัทธา ส่วนจิตใจก็เป็นสิ่งสำคัญที่สร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุข อย่าให้อารมณ์มีอำนาจเหนือตัวเรา จิตเราบริสุทธิ์อยู่ไม่ขึ้นกับรูปนามภายนอก พยายามหมั่นขูดโคลนออกจากจิตใจจึงมีความสุข

5. ชุดธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“กามคุณห้า คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสนั้น จงพิจารณาเถิดว่ามันมีความจริงทั้งอยู่ที่ตรงไหนบ้าง รูปอันเป็นส่วนของธาตุสี่มี ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น มันเป็นที่เที่ยงแท้ถาวรหรือเปล่า เหลวไหลทั้งนั้น มันมีอาการเป็นไปตามเรื่องของมันเอง เกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรไปในการทำกลาง และแตกสลายไปในที่สุด ความแตกสลายนั้นก็คือที่สุดแห่งการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง”

(ปลดปล่อยตัวเอง, 2550: 130)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับกามคุณห้าได้อย่างเข้าใจโดยให้พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงแท้แน่นอน

ตัวอย่างที่ 2

“เสรีภาพ หมายถึง เสรีภาพของทุกคน รัฐธรรมนูญและกฎหมายเกือบทั้งหมดของประเทศ ในสมัยปัจจุบันนี้ได้จัดเสรีภาพให้แก่ประชาชนของเรา ดังนี้ คือเสรีภาพในเรื่องที่อยู่อาศัย เสรีภาพในเรื่องอาชีพ เสรีภาพในเรื่องความเชื่อ เสรีภาพในเรื่องการพูด และเสรีภาพในการพิมพ์ โฆษณา แต่เสรีภาพเหล่านี้ไม่เพียงพอ มันยังไม่เป็นอิสระที่สมบูรณ์”

(ทางไปผู้ความสงบ, 2550: 154)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของเสรีภาพ ทำให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนว่าประชาชนมีเสรีภาพอย่างไรบ้างในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บรรยายธรรมมีความรู้อย่างหลากหลายแม้จะเป็นเรื่องทางโลกก็ตาม

6. ชุดธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“สัญญา นั้นหมายความว่า อาการจิตที่จำได้ หมายรู้ในเรื่องต่างๆ จำรูปคนนั้นได้ จำกลิ่นที่กระทบจมูกได้ จำเสียงที่ผ่านหูได้ จำสิ่งที่เราจับได้ ต้องได้จำอาการต่างๆ ได้ นี้เขาเรียกว่าสัญญา”

(จิตของมนุษย์, 2550: 75)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับอาการจิตได้อย่างเข้าใจนับเป็นการหยิบยกความรู้ให้ผู้ฟังได้อย่างดียิ่ง

ตัวอย่างที่ 2

“สังขาร หมายถึงอาการที่ใจถูกปรุงแต่ง ใจอยู่ดีๆ เต็มมันเกิดความโลภ เต็มมันมีความโกรธ มีความหลง มีความริษยา มีความอยากได้นั้น ได้นี้ อันเขาเรียกว่าถูกปรุงแต่ง อาการที่ถูกปรุงแต่งอย่างนี้ท่านเรียกว่าสังขาร”

(จิตของมนุษย์, 2550: 76)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เรื่องของสังขารซึ่งได้หยาบ
ยกอธิบายได้เข้าใจอย่างชัดเจน

ตัวอย่างที่ 3

“การฝึกหัดสมาธิแบบพื้นฐานทั่วไปต้องหมั่นปฏิบัติ สติหรือการกระทำกายวาจาให้
เรียบร้อยเพื่อรักษาใจให้มั่นคงเกิดสมาธิจนสามารถดำเนินการถึงขั้นปัญญาได้ เช่น นักบวชต้อง
รักษาศีล ผู้ครองเรือนต้องรักษาทาน เพื่อลดความเห็นแก่ตน มีเมตตา กรุณา แล้วรักษาศีล แล้ว
ภาวนาให้มีความดีเกิดขึ้นแก่ตัวเรา เพื่อเราจะได้รู้หลักของการปฏิบัติธรรม การรู้จักรักษาศีลห้า
และทำหน้าที่ทำงานโดยไม่เห็นแก่ตัวเป็นทั้งประโยชน์ตนและท่านมีความเห็นอกเห็นใจ การเอาใจ
เขามาใส่ใจเรา การไม่ทำสิ่งที่เราไม่ชอบใจ ให้คนอื่นทำแก่เรา การแย่งชิงเบียดเบียน ใช้หลักปฏิบัติ
ของศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีใจเป็นหัวหน้ามีสมาธิ เพราะใจที่ประเสริฐสุด ใจที่ผ่องใสแล้ว
การกระทำ การพูด การคิด ก็ประเสริฐไปด้วย”

(สภาพแห่งจิตใจ, 2550: 79)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกหัดสมาธิ
แบบพื้นฐานและได้ยกตัวอย่างประกอบอย่างชัดเจนซึ่งผู้ฟังสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง
นั่นเอง

ตัวอย่างที่ 4

“ความสุขทางธรรมมีดังนี้ 1. เมตตา กรุณา 2. เคารพในกรรมสิทธิ์ 3. ตำรวมกาม
4. มีวาจาเป็นที่น่ารักน่าฟัง 5. มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ทุกขณะ การประพาสอิทธิพรหมจรรย์ หรือถือ
อุโบสถศีล คือการอยู่ในความดีทั้งหมด เช่น งดเสพกามทั้งหมด งดกินอาหารยามวิกาล งดตกแต่ง
เครื่องประดับ งดที่นั่งนอนสบาย ให้จิตใจกระหวัดไปถึงกามคุณ เพื่อขุดเกลียดใจให้พ้นจาก
อกุศลข้อใหญ่ ตัดสันดานให้พ้นจากบาปทั้งปวง”

(ความสุขทางธรรม, 2550: 79)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เรื่องความสุขทางธรรม โดยได้อธิบายให้เห็นชัดเจนว่าความสุขทางธรรมมีอะไรบ้างซึ่งทำให้ผู้ฟังได้รู้ถึงแก่นแท้ของความสุขทางธรรมว่าเกิดจากอะไร

จากชุดธรรมครองจิตใจ สรุปลงได้ว่าเป็นการกล่าวเนื้อหาสาระให้ความรู้เกี่ยวกับที่พึงสูงสุดของมนุษย์ ของชาวพุทธทั้งหลายควรเตือนใจตนที่จะเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งสูงสุดไว้คือ พระคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อการพ้นทุกข์ทั้งปวง รวมทั้งเครื่องรางของขลัง ชาวพุทธก็มีไว้เตือนใจ เพื่อรู้สำนึกคิดหรือชั่ว ดังนั้นจุดหมายของการสร้างพระก็เพื่อเตือนใจให้ทำความดี นึกถึงพระองค์ซึ่งมีความกรุณา ปัญญา บริสุทธิ์ และต้องนำพระธรรมติดตัวไปเสมอพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ และหิริ โอตตปปะ(ความละอายเกรงกลัวต่อบาป) นอกจากนี้ต้องมีจิตใจที่กรุณา สงสาร และมีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องขูดเกลากิเลส เพื่อให้พ้นจากความยุ่งยากใจได้โดยไม่ลำบาก

7. ชุด ธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“ธรรมะมีทั้งอย่างต่ำ อย่างกลาง อย่างสูง เป็นสิ่งที่ทุกคนอาจนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ อย่างชั้นต้นๆ ก็มุ่งประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกันโดยทางสันติ อย่างกลางก็เพื่อทำประโยชน์ตนในด้านให้ก้าวหน้า เป็นการฟอกจิตใจให้สะอาดอย่างสูง เป็นหนทางให้เกิดปัญญา การรู้แจ้งเห็นจริง และถอนความหลงผิดในโลกออกได้หมด ไม่มีความทุกข์แม้แต่เพียงเล็กน้อยเกาะจับใจตนอีกต่อไป”

(แนวทางของชีวิต, 2550: 11)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมให้ความรู้เรื่องการนำระดับของธรรมะมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตรงตามความต้องการของสังคมและบุคคล ซึ่งเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมะที่ชัดเจน

สรุปได้ว่า การบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารให้ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้บรรยายธรรมใช้เพื่อให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตแก่ผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจเรื่องราวต่างๆเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างชัดเจนขึ้น

ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารให้ความรู้

ชุด	จำนวน(เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1. พุคคิ	3	12.00
2. ทำดี	5	20.00
3. คิคคิ	9	36.00
4. ธรรมครองเรือน	2	8.00
5. ธรรมครองโลก	1	4.00
6. ธรรมครองจิตใจ	4	16.00
7. ธรรมครองชีวิต	1	4.00
รวม	25	100

แสดงว่าการบรรยายธรรมมีลักษณะเนื้อหาสารให้ความรู้มากที่สุดได้แก่ ชุดคิคคิ ร้อยละ 36.00 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 20.00 และชุดธรรมครองจิตใจร้อยละ 16.00 ชุดพุคคิ ร้อยละ 12.00 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 8.00 ชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 4.00 และชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ

เนื้อหาสารโน้มน้าวใจ

สารโน้มน้าวใจ คือ ข้อความหรือเรื่องราวที่มีเนื้อหาชักจูงใจให้คิดคล้อยตาม เชื่อถือตาม จนถึงปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารต้องการ

จากการศึกษาพบการบรรยายธรรมในลักษณะดังกล่าว ดังนี้

1. ชุดพุดดี

ตัวอย่างที่ 1

“สำหรับผู้มีปัญญาไม่ควรสมคบด้วยความประมาท หรือเกี่ยวข้องกับความประมาททั้งปวง และซึ่งทุกชีวิตมีคุณค่าจะไม่ควรอยู่บนมูลฐานเหตุแห่งของความเสื่อมใดๆตลอดเวลา ดังนั้นอย่ามัวเมาในการใช้ชีวิตตามวัย อย่าหลงในความไม่มีโรค ต้องแสวงหาความจริงของชีวิตและมีชีวิตอยู่อย่างผู้ไม่ประมาท จะทำให้รักษาชีวิตของตนให้พ้นจากทุกข์ภัยต่างๆ ได้อย่างมีปัญญาของชาวพุทธที่แท้จริง”

(ความประมาท, 2550: 121)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโน้มน้าวใจว่า ผู้มีปัญญาไม่ควรสมคบด้วยความประมาท ซึ่งความประมาทนั้นเป็นสาเหตุของความทุกข์ จากข้อความนี้ทำให้ผู้ฟังมีความคิดคล้อยตามนำไปปฏิบัติได้

ตัวอย่างที่ 2

“เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันทั้งด้านความคิดและจิตใจ การกระทำต่างๆทั้งในอดีตทำให้สืบผลที่ได้กระทำกันไว้ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ถึงลูกและหลาน ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นก็จะเป็เพราะการกระทำที่ผ่านมาหากขาดธรรมะเป็นหลักครองใจ จึงมักตกเป็นทาสของทุกข์และผลกระทบของการกระทำนั้นเสมอ ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องสร้างตนเองและสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เป็นคนที่มีคุณภาพจิตใจที่ดีและควรแก่การเป็นคนดีแท้ให้คู่ควรกับการพัฒนาวัตถุต่างๆ เพื่อเป็นการสะสมมรดกการศึกษาที่ดีมีจริยธรรมของชาวพุทธ สำหรับอนาคตของชนรุ่นต่อไป”

(ทำสิ่งใดย่อมได้สิ่งนั้น, 2550: 145)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเป็นข้อความและเรื่องราวที่มีเนื้อหาชักจูงใจให้คิดคล้อยตาม เชื่อถือตามจนถึงปฏิบัติตามได้

2. ชุดทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“การรู้จักแก้ไขสิ่งต่างๆในชีวิตเป็นคุณธรรมของคนดีเพราะการแก้ไขหมายถึงการทำสิ่งต่างๆให้ดำเนินต่อไปได้ดีขึ้นและมีประโยชน์ เนื่องจากทุกชีวิตและทุกสิ่งบนโลกดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการแก้ไขสิ่งที่ผิดๆอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทุกสิ่งมีความสอดคล้องกันไหลและสมดุลกัน โดยธรรมดั่งนั้นมนุษย์จึงต้องสำรวจตนเองให้มีความสำคัญกับตนเองเพื่อบังคับและข่มใจตน รักษาความดีให้ยืนนานตลอดเวลาโดยใช้จิตใจที่อยู่ในกรอบของธรรมะ ความเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง คอยพิจารณาแก้ไขตนเองและสิ่งแวดล้อมให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จที่ดี”

(คนดีชอบแก้ไข, 2550: 74)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับการแก้ไขสิ่งต่างๆให้ดีขึ้น โดยใช้หลักธรรมและความเที่ยงตรงในการพิจารณานับว่าท่านสามารถใช้ข้อความและเรื่องราวที่มีเนื้อหาชักจูงใจให้คิดคล้อยตาม ได้อย่างดียิ่ง

ตัวอย่างที่ 2

“การปฏิบัติแต่ความดีก็จะเป็นประโยชน์กับชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งความดีทางธรรมะที่ปฏิบัตินี้ผลดีที่เกิดจะเกิดปัญญา รู้แจ้ง ซึ่งให้ผลเฉพาะคนๆนั้น คั่งคำเตือนของพระพุทธเจ้าว่าชีวิต เป็นอกาลิโล สันติภูริโก ปัจฉัตถัง เท่านั้น ซึ่งผลของการปฏิบัติธรรมสร้างควมดีนั้นจะเกิดการพ้นทุกข์สงบเย็นอย่างแท้จริง ดั่งนั้นอย่าเป็นคนที่ไม่รู้ศีลธรรม จาริตประเพณี หรือถือและแสวงหาประโยชน์ตนเป็นที่สำคัญ หรือส่งเสริมกันปฏิบัติในทางไม่ดี จะเป็นเหตุให้โลกประสบแต่ความยุ่งยากเสมอ แม้ในชีวิตทุกคนอาจยังมีความบกพร่องบ้าง ทำผิดพลาดบ้างก็ควรได้รับการชี้แนะตักเตือนกันให้รู้จักเจริญธรรมะ ด้วยเหตุผลและปัญญา เพื่อเพิ่มพูนความดีแก่ชีวิตต่อกัน โดยอาศัยหลักศีลธรรมหลักพุทธศาสนาโดยทั่วไปจึงสอนให้ทุกคนฝึกหัดปล่อยวาง ไม่ยึดติดหรือตกเป็นทาสสิ่งใดๆ และปฏิบัติตนและจิตใจให้เย็นด้วยธรรมะ”

(เพิ่มความดีแก่ชีวิต, 2550: 89)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรม โดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับการเพิ่มความดี การปฏิบัติดีซึ่งผลจากการปฏิบัติดีทำให้เกิดความสงบ เย็นอย่างแท้จริง โดยใช้ข้อความโน้มน้าวใจ ไม่ให้ย่อท้อแม้จะบกพร่องหรือผิดพลาดบ้าง นับว่าท่านใช้เนื้อหาโน้มน้าวใจได้อย่างวิเศษมาก

3. ชุดคติดี

ตัวอย่างที่ 1

“การชนะตนเองเป็นความชนะที่เลิศ(ด้วยปัญญา)” นั่นคือการทำความดีจากหลักธรรม โดยการศึกษาให้เข้าใจในหลักธรรม แล้วปฏิบัติตามที่ตนเข้าใจสามารถนำไปสั่งสอนคนอื่นๆ ให้ปฏิบัติดีด้วยรวมถึงการส่งเสริมกิจการของคนทำความดีทุกวิถีทาง พูดประกาศความดีให้เขาทำดีไปเรื่อยๆ อย่าขาดการสนับสนุนกันและกัน หากผู้ใหญ่ผู้น้อยทำดี อย่าวางเฉยให้ชมเชยประกาศความดี ความเห็นแก่ตนเป็นเครื่องบั่นทอนความเจริญของตนและผู้อื่นที่คิดทำความดี การตัดทอนคนดีเป็นการหาทุกข์ใส่ตน”

(ความดีที่ควรกระทำ, 2550: 50)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรม โดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับความดีที่ควรกระทำคือทำความดีจากหลักธรรม ช่วยกันส่งเสริมคนทำดีทั้งนี้คนที่ช่วยส่งเสริมความดีของผู้อื่นก็จะเป็นคนที่เจริญ โดยใช้ข้อความโน้มน้าวใจที่กินใจชวนคิดคล้อยตามเป็นอย่างยิ่ง

4. ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“บางคนตกกันวันละหลายหนตกไม่เจ็ดไม่หลาบ เช้าตก เย็นตก กลางคืนจะนอนแล้วเฮ้อ.. ตกนรกเสียก่อน แล้วจึงค่อยนอนกันหน่อย นี่มันเรื่องอะไร เขาเรียกว่าหาเรื่อง หาเรื่องให้ตกนรกให้ร้อนใจ ให้เผาใจตัวเอง สร้างความทุกข์ไม่เข้าเรื่อง คนที่ถูกโกรธเขาไม่เป็นไร เขานั่งเฉยๆ อันนี้เขาเรียกว่า อวิชชามันปรุงแต่งนำทางชีวิตของเรา”

(ความโกรธ, 2550: 143)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับความโกรธ โดยเน้นคนที่โกรธเขามีความทุกข์แต่คนที่ถูกโกรธไม่เป็นไรซึ่งโน้มน้าวใจไม่ให้โกรธได้อย่างดีเยี่ยมเพราะแต่ละคนก็ไม่อยากมีความทุกข์

ตัวอย่างที่ 2

“การแก้คือการละเป็นส่วนของศีล และการใจ เป็นส่วนของการสร้างคือการทำดี ซึ่งมนุษย์จะมักคืนรนเพื่อแสวงหาความเย็น ด้วยการรู้จักแก้ไขให้เป็นธรรม ทั้งในทางโลกและทางธรรม แต่การแก้ไขจำเป็นต้องแก้ไขให้ถูกปมปัญหา เอาสิ่งที่ไม่ดีออกไป และเชื่อว่านิสัยสันดานเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ หากสำรวจตนเองด้วยความเที่ยงธรรม เพราะโดยทั่วไปคนมักจะชอบยึดติดกับสิ่งที่คุ้นเคย ดังนั้นต้องรู้จักข่มใจตนเอง อย่าตามใจตนเองจะนำความทุกข์มาให้ อย่ายอมแพ้อำนาจฝ่ายต่ำ ใช้ธรรมะมาหยุดขังใจให้อยู่ในอำนาจของความรู้สึกลึกซึ้งดีชอบ เมื่ออยู่ในสังคมหมู่คณะคนดีเท่านั้นจะนำประโยชน์มาสู่หมู่คณะได้ดี ผู้หวังคบสมาคมกับคนดีจึงควรได้รับคำสั่งสอนจากคนดี เพื่อจะนำความเจริญได้สมปรารถนา”

(แก้ไขตนเอง, 2550: 185)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับการแก้ไขตนเองโดยให้ละสิ่งไม่ดีและให้สร้างสิ่งดี โดยโน้มน้าวใจไม่ให้ยอมแพ้อำนาจฝ่ายต่ำ ถ้าหวังจะอยู่ในหมู่คณะคนดีก็จะต้องได้รับการสั่งสอนจากคนดี นับว่าท่านโน้มน้าวใจให้คล้อยตามให้คิดตามและทำตามได้อย่างเป็นเลิศเพราะทุกคนก็อยากเป็นคนดี

5. ชุดธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“ในทัศนะของผู้เชื่อเรื่องกรรมของตน เขาจะไม่เห็นอะไรพิเศษไปกว่านี้อีก ในสมองของเขาจึงไม่มีสิ่งที่เรียกว่าศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ อันอาจคลบับดาลให้คนเป็นอย่างไรอย่างนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างจักเกิดจากการคลบับดาลของตนเอง เขาจะไม่รอคอยใครในเมื่อโอกาสที่จะได้ทำงานมาถึงตามหลักที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ประโยชน์เป็นอุภยของประโยชน์ ดวงดาวในท้องฟ้าจะทำอะไร

ใครได้ ความเชื่อแบบนี้ทำให้คนเป็นอิสระที่สุดในการปฏิบัติงาน ทำให้คนก้าวหน้าไปตามแนวทางของตนได้อย่างมั่นคง”

(ศึกษาพุทธธรรม,2550:40)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม โดยเน้นให้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากการคลบนันดาลหรือการกระทำของตนเอง ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์มาบันดาลให้

ตัวอย่างที่ 2

“พระผู้มีพระภาคเจ้าเคยตรัสเตือนอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า คุณก่อนคฤหบดี ถ้าหากทุกสิ่งทุกอย่างพึงสำเร็จด้วยการอ้อนวอนแล้ว โลกนี้จักไม่มีคนจนเลย แต่ความจริงการอ้อนวอน การกระทำพิธีกรรมต่างๆ ไม่ก่อให้เกิดผลอะไรแก่ใคร โลกจึงยังมีคนจนอยู่เสมอ คำของพระองค์ตอนนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าการกระทำเท่านั้นจะก่อให้เกิดสิ่งที่เราหวัง เพียงแต่หวังไม่พอ ต้องทำตามที่ตนหวังด้วย และการกระทำนั้นต้องถูกต้องตามธรรม ความหวังของตนจึงจะสำเร็จ”

(ศึกษาพุทธธรรม,2550:42)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจเกี่ยวกับการกระทำที่ถูกต้องตามธรรม ก็จะทำให้สิ่งที่ตนหวังสำเร็จ โดยที่ไม่ต้องพึ่งการอ้อนวอนหรือพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเชื่อในการกระทำของตนเอง

6. ชุดธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“ประการสุดท้าย ทรงอบรมสั่งสอนภิกษุสาวกให้เป็นสาวกที่ดีให้รู้จักก้มหน้าก้มตาทำงานบ้านเขาสะอาดให้ เพราะเห็นว่าภิกษุเป็นผู้เสียสละการครองเรือนมากระทำหน้าที่ช่วยโลก ถ้าภิกษุใดไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ก็เป็นผู้เอาเปรียบให้เขาเลี้ยงโดยส่วนเดียว ไม่ควรเรียกตนเองว่าเป็นศิษย์ของตถาคต”

(แสงแห่งศีลธรรม, 2550: 11)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมโดยได้สร้างเนื้อหาธรรมแบบโน้มน้าวใจให้พระภิกษุทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์โดยโน้มน้าวใจให้เห็นความสำคัญของก้อนข้าวของชาวบ้านซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจที่วิเศษยิ่งเพราะไม่ว่าภิกษุหรือบุคคลธรรมดาชอบความกตัญญูรู้คุณ

ตัวอย่างที่ 2

“สมาธิเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน อันจักทำจิตของตนให้สงบอยู่ในอำนาจของตนได้ อารมณ์ร้ายต่างๆ ที่อยู่ภายในโลกก็จักไม่รังจิตจูงใจไปสู่อำนาจของมัน กล่าวได้ว่าพระยามารต้องหมกมุ่นอยู่แทบเท้าของบุคคลที่เป็นตัวเอง การเป็นตัวเองก็คือการรักษาใจของตนไว้ได้อย่างมั่นคงนั่นเอง”

(จิตของมนุษย์, 2550: 93)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สอนและบรรยายธรรมในเรื่องสมาธิเพราะสมาธิสามารถรักษาใจได้อย่างมั่นคง โดยโน้มน้าวใจคนที่รักษาใจได้อย่างมั่นคงนั่นคือพระยามารหรือสิ่งชั่วร้ายที่ยิ่งใหญ่จะหมดไปซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจที่เห็นผลอย่างเด็ดขาดชัดเจนนับว่าท่านโน้มน้าวใจได้อย่างยอดเยี่ยมมาก

7. ชุดธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“มนุษย์ต้องกล้าปลุกตัวเองในการสร้างนิสัยที่ดีพระพุทธเจ้าให้กล่าวคำ “พุทโธ” หมายถึงความเป็นผู้ตื่นจากกิเลส ชีวิตจะดีชั่วอยู่ที่ใจดี คิดดี พุทธิ ความคิดดีๆ จะเป็นสร้างชีวิตสร้างชาติให้ดี คุณความดีขั้นสูงเป็นสิ่งสาธารณะใครก็คิดได้ ต้องฝึกหัดและสร้างเป็นบารมีเมื่อสะสมความดีนั้นนานๆ ซึ่งจิตใจเราต้องกระตุ้นด้วยธรรมะบ่อยๆ ให้ตื่นตัวเสมอ และหมั่นรักษาด้วย หลักการปลุกใจมี 7 อย่าง 1 ปลุกใจให้ขยันในอาชีพ 2 รู้จักประหยัด 3 เอื้ออารีต่อเพื่อนบ้าน 4 อดทนเข้มแข็ง 5 เสียสละเพื่อส่วนรวม 6 ชะนในทางที่ถูก 7 มีนิสัยรอบคอบในการประกอบกิจ ซึ่งการปลุกใจให้คิด ทำในสิ่งที่ดีงามเป็นแนวทางการทำดีงามเสมอ เพื่อให้เกิดความสะอาด สงบสว่าง ในใจสมที่ปรารถนา”

(ปลุกตัวเอง, 2550: 93)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยโน้มน้าวใจคนให้ตื่นตัวโดยใช้ธรรมะ กระตุ้นให้ใจสะอาด สว่าง สงบ โดยโน้มน้าวใจว่าชีวิตจะดีชั่วอยู่ที่ใจดี เมื่อใจดีก็จะคิดดี ทำดี ซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจให้เห็นตรงจุดตรงประเด็นเห็นอย่างชัดเจนนับว่าท่านโน้มน้าวใจได้อย่าง ลึกซึ้งมาก

ตัวอย่างที่ 2

“ทางเดินชีวิตของชาวพุทธต้องประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นทางพ้นทุกข์ เพราะความทุกข์เกิดจากความไม่รู้ ไม่ได้พิจารณาด้วยปัญญา ในการระงับจิตใจของตนโดยใช้ ธรรมะเป็นอาหารใจเสมอ การปฏิบัติของชาวพุทธก็ต้องศึกษาให้เข้าใจ เชื้อด้วยศรัทธาและ ปัญญาควบคู่กัน และปฏิบัติให้รู้จริง รู้แจ้งในสิ่งนั้นได้ โดยมีพระพุทธเป็นผู้นำทาง ด้วยความรู้ ความตื่น(มีสติไม่ประมาท) ความเบิกบาน(มีสัมปชัญญะ) อย่างบริสุทธิ์อันเกิดจากการทำความดี มีมรรคแปดเป็นทางสู่ความพ้นทุกข์ คือ 1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริ ชอบ 3. สัมมาวาจา การพูดในทางที่ชอบ 4. สัมมากัมมัฏเฐ การทำงานที่ชอบ 5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ 6. สัมมาวายามะ ความพยายามในทางที่ชอบ 7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ 8. สัมมาสมาธิ การตั้งใจมั่นชอบ และเชื่อในผลการกระทำคือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วพุทธบริษัทที่แท้ ต้องรู้ผลกระทำด้วยตนเอง เพราะธรรมชาติของจิตมนุษย์นั้น กลับกลอก รักษาได้ยาก ห้ามได้ยาก ถ้าไม่พยายามรักษาไว้ ก็จะตกไปสู่บาป ผู้หวังความสะอาด สว่าง สงบ จึงควรรีบประพฤติธรรม โดยไม่ชักช้า”

(ทางเดินชีวิต, 2550: 175)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยโน้มน้าวใจให้ประพฤติธรรมเพื่อให้ ทางเดินของชีวิตเดินได้อย่างถูกต้อง โดยโน้มน้าวใจเรื่องลักษณะจิตของมนุษย์ว่าเป็นอย่างไรเมื่อ ความจริงเป็นอย่างนั้นให้รีบประพฤติธรรมซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจได้อย่างน่าอัศจรรย์

สรุปได้ว่า การบรรยายธรรมแบบเนื้อหารโน้มน้าวใจเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการ หนึ่งที่ผู้แสดงธรรมใช้เพื่อชักจูงใจให้ผู้ฟังคิดคล้อยตาม เชื่อถือตามจนถึงปฏิบัติตามทั้งนี้ผู้แสดง ธรรมได้ใช้การบรรยายธรรมแบบโน้มน้าวใจเพื่อจุดประสงค์ในการเผยแผ่หลักธรรมอันสูงสุด โดยแท้

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของเรื่องลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารโน้มน้าวใจ

ชุด	จำนวน(เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1. พุคคี	3	23.07
2. ทำดี	2	15.38
3. คิคคี	1	7.69
4. ธรรมครองเรือน	2	15.35
5. ธรรมครองโลก	2	15.38
6. ธรรมครองจิตใจ	1	7.69
7. ธรรมครองชีวิต	2	15.35
รวม	13	100

แสดงว่าการบรรยายธรรมของที่มีลักษณะเนื้อหาสารโน้มน้าวใจมากที่สุดได้แก่ ชุดพุคคี ร้อยละ 23.07 รองลงมาได้แก่ชุดทำดี ร้อยละ 15.35 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 15.35 ชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 15.35 ชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 15.35 และชุดคิคคี ร้อยละ 7.69 และชุดธรรมครองจิตใจร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

2.3 เนื้อหาสารจรโลงใจ

สารจรโลงใจ เป็นข้อความหรือเรื่องราวที่มีเนื้อหาให้คติข้อคิดในการดำเนินชีวิต ในการประกอบอาชีพการงาน ทำให้ผู้รับสารมีสติไตร่ตรองแก้ไขปัญหาต่างๆมีความซึ้งคิด รอบคอบ ประพฤติ ปฏิบัติตนในทางถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรมอันจะก่อให้เกิดความสุขในชีวิต จากการศึกษาพบการบรรยายธรรมในลักษณะดังกล่าว ดังนี้

2.3.1 ชุดพุคคี

ตัวอย่างที่ 1

“กามคุณสิ่งที่ล่อใจสัตว์ การเสพกามของมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานสัตว์ :
ผู้ข้อง ผู้ติด ผู้ตกเป็นทาสของกาม ความใคร่ในกามเป็นสัญชาตญาณทั่วไป อิทธิพลของกาม

ความสวยงามเกิดจากความคิดในกามแฝงอยู่ ด้านโลกีย์มีกามเป็นฐานรองรับเสมอ กามเป็นอุจห้วง
น้ำใหญ่ว่ายข้ามพ้นได้ยากยิ่ง สลัดตนให้พ้นไปเสียบ่วงกาม พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า...และทรง
อุปมาเปรียบเทียบกาม กามเปรียบด้วยเชื้อในร่างกระดูก กามเปรียบเสมือนชิ้นเนื้อ กามเปรียบด้วย
คบเพลิงทำด้วยหญ้า กามเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง กามเปรียบด้วยของที่ฝันเห็น กามเปรียบด้วย
ของยืมเขามาใช้ กามเปรียบเหมือนผลไม้”

(สลัดตนให้พ้น บ่วงกาม, 2550: 105)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยการจรรโลงใจให้เห็นถึง
ลักษณะและอานิสงค์ของกามคุณ ที่อยู่ในจิตใจและสันดานของมนุษย์บนโลกนี้ทุกคน ซึ่งพึง
หลีกเลี่ยงโดยการเล็งเห็นโทษ อันตรายและความไร้ประโยชน์ให้คึดข้อมคึดเปรียบเทียบเหมือนห้วง
น้ำใหญ่ว่ายข้ามพ้นได้ยาก ให้มีสติข้อมคึดในเรื่องของกามนับว่าท่านได้คึดข้อมคึดที่สามารถยับยั้งชั่งใจได้
อย่างยิ่งใหญ่มาก

ตัวอย่างที่ 2

“เหตุแห่งทุกข์ของบุคคลธรรมดา ที่ต้องอยู่ร่วมกันอย่างมีธรรมะ โดยการ
รู้เท่าทันความอยากของตัณหาของตนเองแบบต่างที่เป็นทุกข์ คือ จากกามตัณหา ภวตัณหาอยาก
มีอยากเป็น วิภวตัณหา ความอยากไม่มีไม่เป็น ดังนั้นการควบคุมความทุกข์เหล่านี้ต้องใช้ปัญญา
เป็นรากฐานของจิตและสร้างแนวทางชีวิต อย่างมีระเบียบ เป็นขั้นตอน เช่น การรู้จักประมาณตน
การรักษาศีลเอาชนะความชั่ว รู้จักหนักแน่นต่อตนเอง เป็นพุทธบริษัท รู้จักธรรมชาติของจิตเมื่อยึด
ติดแล้วก็คลายออก การนึกถึงคุณพระ พุคคุยกับพระ แนะนำปรับปรุงแนวทางชีวิต ใช้กฎธรรมคา
และหมั่นยกระดับเตรียมความพร้อมกับชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะ ความพร้อม ก้าวหน้าอย่างมี
ระบบหลักเกณฑ์ ก็ไม่เป็นทุกข์”

(เหตุแห่งความทุกข์, 2550: 160)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยการจรรโลงใจให้เห็นถึง
การควบคุมความทุกข์ รู้จักธรรมชาติของจิต เมื่อยึดติดแล้วก็คลายออก นับว่าเป็นการเตือนสติให้ข้อม
คึดในเรื่องของทุกข์ได้อย่างมาก

ตัวอย่างที่ 3

“หลักการปฏิบัติธรรมะในชีวิตประจำวันของมนุษย์เพื่อให้ได้มาซึ่งความสงบ เยือกเย็นหรือพระนิพพานปัจจุบันกาล ซึ่งต้นเหตุแห่งทุกข์ล้วนมาจากอารมณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอกประกอบขึ้นเป็นไฟร้อนอย่างระกะ โทสะ โมหะดังนั้นจึงควรฝึกควบคุมความคิดและจิตใจให้สงบตลอดเวลาและใช้ปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งทุกข์นั้นๆ เช่น การปรับจิตใจให้สงบ การปฏิบัติธรรม การอยู่คนเดียวเงียบบ้าง การไม่ถ่อมมั่นในหลักความเป็นคู่ๆ ของโลก คือไม่ยินดียินร้าย ไม่ทุกข์ ไม่สุข กำจัดอารมณ์ค้างที่กีดขวางใจให้เป็นทุกข์ออก การใช้ทางสายเอกคือมรรคแปดเป็นที่ตั้ง ใช้ปัญญาก่อน การรักษาศีล การปฏิบัติสมาธิ ใช้ความเชื่อด้วยปัญญา หลักทำดี ทำชั่วได้ชั่ว กำจัดมิถาภิภูฏิ เจริญสัมมาภิภูฏิ อย่างเคร่งครัด”

(ความสงบแห่งนิพพาน,2550:181)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยการจรรโลงใจเป็นข้อความ และเรื่องราวที่มีเนื้อหาทำให้ผู้รับสารมีสติไตร่ตรองเพื่อให้ได้มาเพื่อความสงบ เยือกเย็นโดยให้ลึกลับ ข้อคิดการไม่ถ่อมมั่นในหลักความเป็นคู่ๆของโลก นับว่าเป็นข้อคิดที่วิเศษมาก สามารถทำให้ผู้ฟังได้คิด ยับยั้งชั่งใจได้

2.3.2 ชุดทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“อันชีวิตของคนเรานั้นต้องมีการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ ทั้งแก้และทั้งไข ในภาษาไทยนั้นเราใช้คำควบกัน คือคำว่า แก้ แล้วก็คำว่า ไข หมายความว่า ปรับปรุงให้ดีขึ้น เหมือนอย่างนาฬิกา เราแก้แล้วต้องไขลานเพื่อให้ลานมันหมุนมันเดินแล้วจะได้ดูว่าเข็มสั้น เข็มยาว มันเป็นอย่างไร เวลาที่เดินนั้นเที่ยงตรงหรือไม่ในชีวิตของเรานี้ก็เหมือนกัน เราก็ต้องมีการแก้ก่อน แล้วเราก็ไขเพื่อเดินทางต่อไป ทุกชีวิตในโลกนี้ล้วนแต่เคยพบกับความผิดพลาดมาแล้ว ผู้หวังการมีชีวิตที่ก้าวหน้าพึงใช้ความผิดพลาดที่แล้วมาเป็นบทเรียนนำมาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินชีวิตต่อไป

(ปรัชญาแห่งความก้าวหน้า, 2550: 194)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเนื้อหาสาระการจรรโลงใจให้เห็นถึงชีวิตนั้นต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลาผู้ที่พบกับความผิดพลาดมาแล้วก็ต้องนำความผิดพลาดมาเป็นบทเรียนและปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งทำให้ผู้ฟังลดความตึงเครียดในความผิดพลาด ทำให้สบายใจ มีความสุข มีกำลังใจที่จะแก้ไขทำให้ชีวิตให้ดีขึ้น

2.3.3 ชุคคิคิ

ตัวอย่างที่ 1

“หากใช้ชีวิตตามกระแสของกิเลส เราก็จะตกเป็นทาสมันแล้วจะนำความเดือดร้อนมาให้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเข็มทิศของชีวิตที่ถูกต้องก็คือธรรมะ ซึ่งทำให้เรารู้จักแบ่ง สรรบันส่วนอย่างพอเหมาะให้แก่ประโยชน์สุขและความก้าวหน้าเพื่อผู้อื่นโดยไม่มีอึดตาย ไม่มีความเห็นแก่ตนใดๆ ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ยึดหลงมัวเมาหลงใหลที่มากับความโง่เขลา รู้จักปล่อยวาง ทำให้จิตว่าง หมั่นบังคับตนเองให้ได้ฝืนกระแสจิตที่ไหลไปสู่ฝ่ายต่ำหรือความชั่ว รู้จักความมีระเบียบประเพณีของวงศ์ตระกูล ครอบครัวและสังคม คบหากับผู้อื่นเพื่อช่วยดับทุกข์ทางจิตวิญญาณ มองโลกได้ถูกต้องแล้ว ก็จะสามารถยกระดับจิตใจให้สูงสุดและดับทุกข์ได้ทั้งของตนเองและผู้อื่น จนชีวิตถึงจุดหมายด้วยอุดมการณ์สูงสุดอย่างผู้ประเสริฐ ผู้เจริญคือการดับทุกข์ในที่สุด”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต, 2550: 25)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมโดยการจรรโลงใจ เรื่องความเข้าใจเรื่องชีวิต...ผู้มีความรู้ในทางที่ดี เป็นผู้เจริญ ท่านบรรยายเนื้อหาธรรมแบบจรรโลงใจด้วยข้อความและเรื่องราวที่มีเนื้อหาให้คติข้อคิดที่เข็มทิศชีวิตที่ถูกต้องคือธรรมะ ซึ่งเป็นคติข้อคิดที่สร้างสรรค์อย่างวิเศษมาก

ตัวอย่างที่ 2

“เราสามารถเพิ่มพลังทางจิตใจ และเมื่อจิตได้ฝึกดีแล้วก็จะนำความสุขมาให้ ซึ่งสิ่งที่เราจำเป็นต้องนำมาปฏิบัติในกิจวัตรของชีวิตประจำวันนั้นคือกำลังใจ ซึ่งสามารถเพิ่มด้วยการปฏิบัติธรรม เพราะหากกำลังใจไม่พอก็จะต่อสู้กับอุปสรรคไม่ได้หรือเมื่อมีสรรพสิ่ง

ในโลกหรือกิเลสครอบงำและเผาใจเรา ทำให้ก่อเกิดความทุกข์ขึ้น หรือแม้แต่การยินดีและยินร้าย ก็เป็นเรื่องของทุกข์ เราจึงต้องพยายามอบรมจิตใจของเราวางเฉยด้วยปัญญาเพื่อให้รู้ชัดความเป็นจริง เนื่องความยินดีมักจะมีทุกข์ตามมาภายหลังขณะที่ความยินร้ายเป็นความทุกข์ในขณะนั้น และทั้งสองอย่างนี้ก็เกินไปตามกฎการเปลี่ยนแปลงหรืออนิจจัง เป็นกฎตายตัวและเที่ยงตรงของสรรพสิ่งทั้งปวง

(เพิ่มพลังทางจิตใจ, 2550: 69)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเป็นข้อความและเรื่องราวให้คิด ข้อคิดในการดำเนินชีวิตในเรื่องการเพิ่มพลังทางใจด้วยการปฏิบัติธรรมซึ่งจรจรโลงใจด้วยการใช้กำลังใจในการปฏิบัติกิจวัตรของชีวิต นับว่าเป็นหลักการจรจรโลงใจที่ยอดเยี่ยมมากเพราะไม่ต้องไปไฝ่คว้าจากที่อื่นนอกจากที่ตัวเราเอง

ตัวอย่างที่ 3

“ การดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งประกอบด้วยการกระทำทั้งกายวาจาใจโดยมีจิตใจเป็นหัวหน้านำก่อนนั้น ถ้าตั้งฐานจิตว่าไม่มีอะไรบกวนจิต จิตก็อยู่นิ่งอย่างสงบ แต่ถ้าจิตมีความคิดใดมากกระทบก็จะเปลี่ยนแปลงสภาพเกิดความทุกข์ขึ้น ดังภาษาบาลีว่า ในพุทธพจน์ อุปคฺคิ จิตฺทิวคฺค อูปตฺติ หรือ เกิดขึ้น...ตั้งอยู่...ดับไป...หรือ กฎอนิจจัง ซึ่งสามารถดับเชื้อและควบคุมความคิดนั้นได้ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์ โดยการปล่อยวางคือการดับทุกข์ แต่มนุษย์มีจิตความเชื่อศรัทธาต่างๆ เป็นมูลฐาน ก็เกิดเป็นความเชื่อที่มงายไม่มีเหตุผล ขาดการวินิจฉัย อยู่ในอำนาจระจกริตที่อยู่เปลือกนอกของจิต คอยยึดคิดทั้งบุญและบาปก็ย่อมเป็นทุกข์เช่นกัน”

(ธรรมชาติของจิตใจ, 2550: 93)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเป็นข้อความและเรื่องราวให้คิด ข้อคิดในการดำเนินชีวิตในเรื่องของจิต การควบคุมความคิดโดยใช้ข้อความจรจรโลงใจ ในพุทธพจน์ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ทำให้เกิดการปล่อยวาง นับว่าเป็นการให้คิด ข้อคิดด้วยหลักธรรมะที่ชัดเจน แจ่มแจ้งอย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 4

“ปรัชญาแห่งชีวิตซึ่งใช้หลักธรรมะควบคุมในการดำเนินชีวิตให้ราบรื่นและดีขึ้นจนถึงจุดหมายแห่งชีวิตคือการพ้นทุกข์ โดยเน้นหนักให้รู้จักควบคุมฝึกฝนจิตใจให้ตั้งมั่นด้วยศรัทธา เมตตา กรุณา การช่วยเหลือ เกื้อกูล แบ่งปันเป็นทานแก่ทุกคน แล้วคิดและทำแต่สิ่งดีๆ ลดความยึดมั่นในตัวตน ละ ลดความอยากมี อยากได้ อยากเป็นลง และหมั่นรับฟังเสียงเตือนจากจิตใจจนเกิดความคิดการกระทำที่มีคุณค่า มีอำนาจในตนเอง ดังที่พระพุทธเจ้าสอน ผู้ใดซึ่งทุกข์ สุขแก่เรา คนผู้นั้นซึ่งขุมทรัพย์ได้อย่างแท้จริง”

(ปรัชญาแห่งชีวิต, 2550: 201)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเป็นข้อความและเรื่องราวให้คิดขบคิดในการดำเนินชีวิตในเรื่องของการฝึกควบคุมจิตใจให้ตั้งมั่นด้วยศรัทธา การแบ่งปัน โดยใช้ข้อความจริง ใจจริง ผู้ใดซึ่งทุกข์ สุขแก่เรา คนผู้นั้นซึ่งขุมทรัพย์ได้อย่างแท้จริง ทำให้ผู้รับสารมีสติ ไตร่ตรอง มีความขบคิด รอบคอบ เห็นแก่นแท้ของการช่วยเหลือแบ่งปันนับว่าเป็นการจริงใจ ใจได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2.3.4 ชุทธธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“ผู้ครองเรือนต้องหมั่นเตือนตนเองอยู่เสมอ ไม่คิดหลงผิด ให้กระทำในความดีที่ถูกต้อง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ให้หมั่นตักเตือนบุตรธิดาให้รู้จักหน้าที่ของเยาวชน ตักเตือนเพื่อนร่วมงานรวมทั้งหัวหน้าและลูกน้อง อย่างเคารพต่อกัน ควรรับฟังความคิดเห็นทุกคนคอยปรึกษาหารือ หากหวังความเจริญทุกๆ ด้านต้องพิจารณาสิ่งต่างๆ ให้รอบคอบ ใช้ทั้งหลักศีลธรรมและหลักกฎหมาย โดยพระธรรมจะเป็นกฎที่ตายตัว ที่เที่ยงตรง และยุติธรรม คนที่ไม่เคารพธรรม รู้คุณค่าของธรรม มักทำอะไรด้วยอารมณ์เป็นใหญ่ ชอบทำลายศีลธรรม ดังนั้นชาวโลกควรทำงานเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้ที่ทำดียอมได้ดีเสมอ จงเกรงกลัวต่อการทำบาป”

(ศีลธรรมกับผู้นำครอบครัว, 2550: 31)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเป็นข้อความและเรื่องราวให้คติ
ข้อคิดเกี่ยวกับผู้ครองเรือนให้ระทำความดีที่ถูกต้อง โดยใช้ข้อความจรรโลงใจ ผู้ที่ทำดียอมได้ดี
เสมอ นับว่าเป็นข้อความที่ให้คติ ข้อคิด และเป็นทั้งกำลังใจประจักษ์ว่าเป็นยาวิเศษ ฉะนั้น

ตัวอย่างที่ 2

“พระพุทธเจ้าทรงเตือนผู้คนที่ให้สำนึกว่า “วันเวลาล่วงไปๆบัดนี้เราทำอะไร
อยู่” ซึ่งหมายถึงการเตือนเรื่องเวลาให้เป็นผู้ไม่ประมาทในวัย ชีวิต ในการเพิ่มพูนคุณความดีด้วย
ปัญญาความรอบรู้ ชีวิตอยู่ได้ด้วยความรู้ ความสามารถ ความประพฤติดี ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติธรรม
อย่างหนึ่ง เพื่อหลุดพ้นจากอวิชชา ความไม่รู้ความจริงชัด ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์คือตัณหา”

(เดือนตนเอง, 2550: 99)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คติข้อคิดเกี่ยวกับการไม่ประมาท
เรื่องเวลาโดยใช้ข้อความจรรโลงใจ วันเวลาล่วงไปๆบัดนี้เราทำอะไรอยู่ นับว่าเป็นการใช้ข้อความ
ที่ทำให้คิดได้ ตื่นตัว เตือนตนเองให้เห็นคุณค่าของเวลา เพื่อเพิ่มพูนคุณความดีได้อย่างน่าอัศจรรย์

ตัวอย่างที่ 3

“การฟังเทศนาธรรม เป็นการแก้ทุกข์ สามารถเห็นสังขารของชีวิตจาก
เหตุของความกั้มหรือความทุกข์มี 5 ประการ คือความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง ความละเอียดรอบาป
อกุศล ความเพียรในอันทำตนให้หลุดพ้น ความรู้ที่ตรงกับความจริง ความเฝ้าระวังปัญหาในการรักษา
ตน เช่น อย่าอยากให้เป็นขบเจต อย่าอยากในเมื่อยังไม่ถึงเวลาที่ตนจะฟังได้ อย่าอยากให้เป็น
การกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันเอาเท่าที่ความจำเป็นของการดำรงอยู่ ฟังเอาและอย่ายึดถือ
ให้เกินไปคิดถึงกฎธรรมคา”

(ยาแก้กั้ม, 2550: 176)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมเกี่ยวกับการแก้ทุกข์ แก้กั้ม
โดยใช้ข้อความจรรโลงใจ การฟังเทศนาธรรม เป็นการแก้ทุกข์ นับว่าเป็นการให้คติ ข้อคิดโดย
การนำธรรมะไปแก้ปัญหในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตรงประเด็นที่หาที่เปรียบมิได้

2.3.5 ชุคธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“เนื่องจากมนุษย์มักจะปรารถนาให้ได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็ผลักดันสิ่งที่ไม่ต้องการ ดังนั้นมนุษย์ต้องน้อมรับศาสนาไว้ประจำใจแล้วจะเข้าใจความเป็นไปของชีวิตอย่างถ่องแท้ รู้จักวิถีทางแห่งทุกข์ รู้จักแก้ไขทุกข์ ซึ่งทุกอย่างได้กล่าวไว้อย่างละเอียดในพระไตรปิฎก ตั้งแต่ชั่ว มีกิเลส สิ่งนั้นไม่ใช่บุญกุศล”

(ศาสนาประจำใจ, 2550: 108)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คิด ข้อคิดความเป็นจริงของโลก โดยใช้ข้อความจรรโลงใจว่า มนุษย์ต้องน้อมรับศาสนาไว้ประจำใจแล้วจะเข้าใจความเป็นไปของชีวิตอย่างถ่องแท้ ซึ่งเป็นการจรรโลงใจโดยใช้หลักธรรมะอันสูงสุดซึ่งสาธุชนสามารถนำข้อคิดไปใช้เป็นเครื่องนำทางชีวิตได้อย่างแท้จริง

2.3.6 ชุคธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“สิ่งภายนอกล้วนเป็นสิ่งสมมติ ความจริงมีสิ่งเดียวคือธรรม ความจริงทั้งหลายคือทุกข์ ต้องรู้จักดับทุกข์ ภาวะที่ควรปล่อยวาง คือกิเลสที่รบกวนจิตใจ ธรรมะเป็นเครื่องรักษาจิต ให้ตนเองได้คิดและปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสมและสมดุลเสมอ โดยมีหลักเหตุและผลที่สัมพันธ์กัน สังขารของชีวิตคือการเปลี่ยนแปลงของ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเรามักปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเราควรเสียดสละสิ่งซึ่งไม่ควรยึดมั่นต่อไป”

(ธรรมะรักษาจิตใจ, 2550: 37)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คิดข้อคิดเกี่ยวกับการรักษาจิตใจ ไม่ให้กิเลสมารบกวนจิตใจ โดยใช้ข้อความจรรโลงใจว่า สังขารของชีวิตคือการเปลี่ยนแปลงของ ดิน น้ำ ลม ไฟ นับว่าเป็นการจรรโลงใจที่จักทำให้ไม่ยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวางได้อย่างสิ้นเชิง

ตัวอย่างที่ 2

“การเกิดอุปาทานยึดมั่นในขันธห้าเป็นทุกข์ มักหลงผิด ดังนั้นจงคลายความยึดมั่นทำลายความหลงผิดด้วยกฏธรรมดา และเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง หลักรวมไม่เที่ยงแท้ ทุกสิ่งย่อมดับไปสูญสลาย และหมุนเรื่อยไปไม่รู้จบสิ้น เวทนา สัญญาสังขาร วิญญาณ เป็นสิ่งไม่เที่ยง ซึ่งที่มาของเวทนา คือผัสสะ ทั้งห้า พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าการเป็นตัวเรา ของเรานั้นแหละทุกข์ ต้องหมั่นพิจารณาด้วยปัญญา มนุษย์จะบริสุทธิ์พ้นทุกข์ใดๆ ด้วยปัญญาเท่านั้น”

(จิตของมนุษย์, 2550: 64)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คิดขบคิดเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเพื่อทำจิตให้บริสุทธิ์ โดยใช้ข้อความจริงโลงใจว่า จงคลายความยึดมั่นทำลายความหลงผิดด้วยกฏธรรมดา และเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ให้ขบคิดว่ากฏธรรมดาและการเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริงทำให้จิตบริสุทธิ์ได้อย่างแท้จริง

2.3.7 ชุดธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“ชาวพุทธต้องทำประโยชน์แก่ผู้อื่นได้เสมอ ชักชวนให้ทำความดีช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นมหากุศลผลบุญยิ่งใหญ่ โดยใช้การพิจารณาเหตุผลทางปัญญาในการดับทุกข์ รู้จักระงับใจไม่ปล่อยตามอารมณ์แห่งทุกข์นั้น ไม่สร้างกรรมใดๆ ความดีจึงยังคงรักษาความดี ความชั่วยังคงทำลายคนชั่วอยู่เสมอ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เป็นแสงสว่างแห่งธรรม เป็นกฏความเที่ยงธรรมของโลก”

(แนวทางของชีวิต, 2550: 16)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คิดขบคิดเกี่ยวกับการนำธรรมะเป็นแสงสว่างแห่งชีวิต โดยใช้ข้อความจริงโลงใจว่า ชักชวนให้ทำความดีช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นมหากุศลผลบุญยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นการจรรโลงใจที่มีผลต่อจิตใจเป็นอย่างมากสำหรับพุทธศาสนิกชน

ตัวอย่างที่ 2

“การใช้ธรรมครองชีวิตด้วยหลักตนเป็นที่พึ่งของตน อัตตาหิ อัตตโน นาโถ เพราะพระพุทธเจ้าท่านสอนว่าทุกสิ่งไม่เที่ยงแท้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราต้องรู้จักใช้ชีวิตต่อสู้อดทนเสียดสละซื่อสัตย์และมีชีวิตอยู่ได้บนความเปลี่ยนแปลงเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่กลัวอุปสรรคความลำบาก และให้เข้าใจศึกษาตัวเองให้ถูกต้อง เพื่อเราจะได้ว่าชีวิตเรามีความเปลี่ยนแปลงไปในทางเป็นระเบียบเรียบร้อย และก้าวหน้าต่อไปอย่างเข้มแข็ง มีการศึกษาวิชาหน้าที่การงานที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ และมีเสรีภาพทางธรรมคือจิตใจหลุดพ้นจากสิ่งที่จะมาบงคับเราให้เป็นทาสสิ่งนั้นได้ ดังคำสอนที่ว่า การเป็นไทแก่สิ่งทั้งปวงเป็นสุข หรือความทุกข์และการดับทุกข์คือหัวใจของชาวพุทธทุกคน เราต้องมีธรรมะคู่ชีวิตเสมอ เพราะธรรมะทำให้สิ่งทั้งหลายมีระเบียบ

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 24)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คิดขบคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง มีชีวิตอยู่ได้บนความเปลี่ยนแปลงและมีจิตใจหลุดพ้นจากทาส จากกิเลส โดยใช้ข้อความจริงใจใจ การเป็นไทแก่สิ่งทั้งปวงเป็นสุข ซึ่งเป็นข้อความที่กินใจ ลึกซึ่งผู้ฟังสามารถไตร่ตรอง ยังคิดและปฏิบัติให้เป็นจริงได้

ตัวอย่างที่ 3

“มนุษย์มีใจเป็นหัวหน้าใหญ่เป็นประธานทุกสิ่งสำเร็จเรียบร้อยด้วยใจ หากใจได้ฝึกฝน อบรมมาดีมีสติปัญญาแล้วก็เป็นเครื่องคุ้มครองความทุกข์ทั้งหมด อย่าไขว่ไขวจนเป็นเหตุให้เกิดการกระทำผิดและต้องหมั่นยอมรับความผิดที่เกิดขึ้นเสมอเพื่อให้เกิดการยอมรับแล้วนำไปแก้ไขและค้นหาเหตุแห่งทุกข์เสมอ ชาวพุทธมีคติธรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อยู่อย่างพอดี ซึ่งโลกนี้ไม่เคยว่างจากพระอรหันต์ ถ้ามีคนปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความคิดชอบ สัมมาวาจา การพูดจาชอบ สัมมากัมมันตะ การทำชอบ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามชอบ สัมมาสติ ความระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ ธรรมะเป็นอกาลิโก คือให้ผลไม่จำกัดเวลา หากปฏิบัติได้แล้วใจก็จะสะอาด สว่าง สงบ พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน”

(การสร้างชีวิต: วิธีแก้ไข, 2550: 45)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คติข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างชีวิต โดยการแก้ไขสิ่งที่ผิดและหาสาเหตุแห่งทุกข์ โดยใช้ข้อความจรรโลงใจ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อยู่อย่างพอดี ซึ่งเป็นข้อความที่ชี้ชัดตามหลักความเป็นจริงให้คติข้อคิดได้อย่างดียิ่ง

ตัวอย่างที่ 4

“แนวทางการกลับตัวกลับเป็นคนดีไม่มีคำว่า สาย โดยให้ข้อคิดเตือนใจคน ว่าอย่าเห็นความทุกข์เป็นสุขหรือเห็นความดีเป็นความชั่ว อย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว มองให้เห็นโทษของความชั่วที่ถูกยึดครองด้วยอำนาจกิเลส ฝึกหัดรับฟังความคิดของผู้อื่น ซึ่งต้องพิจารณาด้วยหลักธรรม ค้นหาความจริงด้วยตนเองเสมอด้วยจิตใจที่สงบ ความจริงแนวทางของพุทธศาสนาที่แท้ และจงคิดกลับตนอยู่เสมอ”

(กลับตัวกลับใจ, 2550: 109)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คติข้อคิดเกี่ยวกับการกลับตัวกลับใจ โดยใช้คติข้อคิดว่า อย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องมือจรรโลงใจที่ให้สติ ไตร่ตรอง ยับยั้งใจที่ได้ผลอย่างน่าอัศจรรย์

ตัวอย่างที่ 5

“ชีวิตการทำงานที่ไร้ความสะอาดเกิดจากความโลภ ความเห็นแก่ตน การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นเป็นมูลฐานทำการค้าที่ชอบธรรม กิเลสแบบนี้เกิดขึ้นกับทุกๆ คนที่ยังใจไม่สูงพอ และจะนำไปสู่สังคมที่ขาดศีลธรรมได้ง่าย แต่บาปย่อมลงโทษคนบาป บุญย่อมรักษาคนทำดีเสมอ เราควรเดินให้ถูกและชอบธรรมนำความสุขสงบที่แท้ด้วยการทำงานที่สะอาด ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นๆ ประพฤติธรรมอยู่ในมูลฐานของเบญจศีล ทำงานเพื่อให้เกิดงาน มีใช้เพื่อลาภ ยศ สรรเสริญและความสุขที่ตนต้องการเสมอ”

(ชีวิตที่สะอาด, 2550: 124)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คติข้อคิดเกี่ยวกับการทำงานที่ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นจะทำให้ชีวิตสะอาด โดยใช้ข้อความจรรโลงใจว่า บาปย่อมลงโทษคนบาป บุญย่อมรักษาคนทำดีเสมอ ซึ่งเป็นข้อความที่กินใจ ให้เกิดความคิดมีสติไตร่ตรอง ยับยั้งเกรงกลัวได้อย่างดีเยี่ยม

ตัวอย่างที่ 6

“หลักธรรมะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ประทานโอวาทชี้ทางให้เท่านั้น เมื่อสมาทานศีล ฟังเทศน์แล้วต้องปฏิบัติตามด้วย และการรักษาตัวโดยปราบมาร ความชั่วในตัวเองก่อนแล้วได้ชื่อว่ารักษาผู้อื่นด้วย เช่น พ่อดี ลูกดี ลูกน้องดี เราต้องอดทนต่อสิ่งภายนอกด้วย การตั้งใจปฏิบัติคุณงามความดีและมีความคิดที่ดี ก็เหมือนปราบมารแล้ว ซึ่งมารผู้มาความดี มี 5 จำพวก คือ 1. ชนัชมาร มารคือปัญญาชั้น 2. กิเลสมาร มารคือกิเลส 3. อภิสังขารมาร คือ มารอภิสังขาร 4. มัจจุราช มารคือมรณะ 5. เทวบุตรมาร คือ เทวบุตร(การชนะใจตน) ดังนั้นเราต้องใช้ความเพียรในการเพิ่มพูนบารมีให้กล้าในการชนะมารต่างๆได้”

(ผู้มาความดี, 2550: 169)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้คติข้อคิดเกี่ยวกับการปราบมารหรือความชั่วโดยให้ปราบมารในตนเองก่อน โดยใช้ข้อความจรรโลงใจว่าปราบมารความชั่ว ในตัวเองก่อนแล้วได้ชื่อว่ารักษาผู้อื่นด้วย นับว่าให้คติข้อคิดได้ไตร่ตรองให้เห็นผลได้จริงได้อย่างวิเศษยิ่ง

สรุปได้ว่า การบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารจรรโลงใจเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้แสดงธรรมใช้เพื่อให้คติข้อคิดการดำเนินชีวิตแก่ผู้ฟังเพื่อให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจธรรมะได้อย่างชัดเจน มีสติไตร่ตรอง มีความยังคิดเรื่องราวต่างๆ ปฏิบัติตนถูกต้องตามธรรมนองคตองธรรมอันจะก่อให้เกิดความสุขในชีวิต

ตารางที่ 5 จำนวน และร้อยละของเรื่องลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสาระจรโลงใจ

ชุด	จำนวน(เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1. พุคฺคี	5	20.83
2. ทำดี	1	4.16
3. คิคฺคี	3	12.50
4. ธรรมครองเรือน	3	12.50
5. ธรรมครองโลก	1	4.16
6. ธรรมครองจิตใจ	2	8.33
7. ธรรมครองชีวิต	9	37.50
รวม	24	100

แสดงว่าการบรรยายธรรมที่มีลักษณะเนื้อหาสาระจรโลงใจมากที่สุดได้แก่ ชุด ธรรมครองชีวิต ร้อยละ 37.05 รองลงมาได้แก่ชุดพุคฺคี ร้อยละ 20.83 ชุดทำดี ร้อยละ 20.83 ชุดคิคฺคี ร้อยละ 12.50 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 12.50 ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 8.33 ชุดทำดี ร้อยละ 4.16 และชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 4.16 ตามลำดับ

2.4 เนื้อหาสาระให้ความรอบรู้

สารให้ความรอบรู้ เป็นข้อความหรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับข่าวสาร เหตุการณ์ ความเป็นไปของสังคม ประเทศชาติ อาทิ ข่าวคราวของคนในครอบครัว วงศาคณาญาติ เพื่อนร่วมงาน ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของหน่วยงานที่ทำงาน ข่าวคราวในวงการอาชีพที่ประกอบกิจการงานอยู่ ตลอดจนความเป็นไปของบ้านเมืองในด้านต่างๆ จากการศึกษาพบการบรรยายธรรมในลักษณะดังกล่าว ดังนี้

2.4.1 ชุดพุดดี

ตัวอย่างที่ 1

“ได้ฟังการอภิปรายในสภาผู้แทนราษฎร วันพฤหัสบดีถ้าไม่ไปไหนก็เปิดวิทยุนั่งฟังนอนฟังไปตามเรื่อง ทำงานอื่นไปบ้าง ฟังไปบ้าง ฟังๆดูแล้วรู้สึกว่าการพุดอภิปรายของผู้แทนบางคนนั้น ขาดหลักคุณธรรม ลืมความเป็นมนุษย์ไปมักจะพุดใช้ถ้อยคำสำนวนซึ่งเด็กเลี้ยงวัวในทุ่งนามันก็ใช้ คำประเภทที่เด็กเลี้ยงวัวใช้ เราไม่น่าเอามาใช้ในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีเกียรติ เป็นคนที่ประชาชนเขาเลือกเข้ามา เพื่อให้ทำหน้าที่แทนเขา เราก็ควรสำรวมปากสำรวมวาจาให้เป็นการเรียบร้อย พุดหยาบคายจนท่านประธานต้องบอกว่า ผมเช็ดคอแล้วว่าเครื่องขยายเสียงก็เรียบร้อย ประธานก็ดี ฟังดูก็ใจเย็นพอใช้”

(ฐานของชีวิต, 2550: 98)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับข่าวการเมือง เรื่องการใช้คำพุดของผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนที่ได้มาทำหน้าที่อันทรงเกียรติในสภาผู้แทนราษฎรควรใช้คำสุภาพมีนวลให้สมกับเกียรติที่ได้รับมาจากประชาชน

ตัวอย่างที่ 2

“ทำไมชาติญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาวเอเชียเหมือนคนไทย รูปร่างหน้าตาก็เป็นแบบเดียวกับคนไทย อาหารการบริโภคก็แบบเดียวกับคนไทย ในสมัยเมื่อเจ็ดสิบปีมาแล้ว ชาวญี่ปุ่นกับชาวไทยมีความเป็นอยู่ในระดับเดียวกัน เขาเป็นประเทศที่ล่าหลังกว่าประเทศยุโรปและอเมริกามาก แต่ต่อมาญี่ปุ่นได้ถีบตัวขึ้นไปถึงขั้นเป็นประเทศมหาอำนาจ มีความเจริญในเรื่องต่างๆทุกด้าน ทั้งที่ไทยไว้ไกลลิบทีเดียว ก็เพราะว่า ชาวญี่ปุ่นเป็นคนประเภทหนูนหมอนไม้ กินข้าวกล้อง นอนบนเสื่อ ผืนเดียว เขามีได้เป็นอยู่อย่างสบายและสะดวกเลย เขาคิดถึงงาน คิดถึงประเทศชาติ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมของเขาเสมอ”

(หนูนหมอนไม้, 2550: 135)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับ
ความเป็นไปของสังคมโลก คือความเจริญของประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นเหตุมาจากลักษณะการดำเนิน
ชีวิตของชาวญี่ปุ่นและการคิดถึงเรื่องส่วนรวมเป็นหลัก

2.4.2 ชุคทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“ผู้ที่จะสอนผู้อื่นให้เป็นคนดีนั้นควรที่ประพฤติธรรมให้ดีก่อน โดยเฉพาะ
ผู้ที่มีบุคลิกสามารถใช้ความรัก ความผูกพันซึ่งนำศีลธรรมที่ควรละเลิกเพื่อเป็นผู้สืบสกุลที่ดี
มีคุณค่าโดยการซึ่งนำความสุข ความเจริญ ฝึกตัวเองเป็นต้นแบบเยี่ยงอย่างที่ดี วางตน ได้ดีและ
ส่งเสริมหลักศีลธรรม ในสังคมผู้มีหน้าที่สั่งสอนผู้อื่นคือ พ่อแม่ ครู อาจารย์ และพระสงฆ์ เป็น
พื้นฐานในรู้จักรักษาการสืบทอดมรดกของชาติจากบรรพบุรุษ ได้แก่ แผ่นดินไทย, เอกราช,
พระพุทธศาสนา และได้ยึดหลักสัมมาทิฐิ สิ่งทั้งหลายเกิดจากการกระทำของตนเอง ร่วมมือร่วมใจ
ฝึกหัดการอดทนควบคุมจิตใจ เพื่อนำมาปรับปรุงเด็กและเยาวชนต่อไป”

(ฝึกตนก่อนจึงสอนผู้อื่น, 2550: 122)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของ
ตนต่อคนในครอบครัว ซึ่งมีส่วนให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติด้วย นับว่าท่านได้ให้ความ
รอบรู้ได้อย่างดีเยี่ยม

ตัวอย่างที่ 2

“การมีชีวิตของเราที่สืบทอดอยู่มาแต่โบราณได้จนถึงปัจจุบันอย่างมี
ความสุขสบายนั้นได้อาศัยสติปัญญาความรู้ความสามารถของบรรพบุรุษมาก่อน ดังนั้นเราจึงมี
ธรรมเนียมประเพณี เช่นวันสารทไทย-จีน เพื่อรำลึกนึกถึงผู้มีพระคุณทั้งหลายทั้งที่ล่วงลับไปแล้ว
และที่อยู่ปัจจุบัน ซึ่งในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อรำลึกนึกคิดถึงคนที่ตายแล้ว เรา
ควรทำความดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และทำบุญกุศลอุทิศแผ่ส่วนบุญแก่ผู้บูชาคุณความดีล่วงลับ
ให้เกิดขึ้นตามโอกาสต่อไป เพื่อสังเคราะห์ เพื่อนมนุษย์ให้เป็นบุญกุศลสืบไป ซึ่งการแผ่ส่วนบุญ
นั้นมี 2 แบบ คือ ปัตติทานมัย ได้แก่บุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญตามบุญกิริยาสิบอย่าง ส่วน

อนุโมทนา มัชฌิม บัญชีสำเร็จด้วยการอนุโมทนาหรือยินดีในบุญที่บุคคลอื่นกระทำแล้วอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ ในฐานะที่เราเป็นลูกหนี้ของเขาเราต้องคืนให้ด้วยการตั้งหน้าปฏิบัติคุณงามความดีต่อไป”

(ความกตัญญูกตเวทิตี, 2550: 121)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้สังคมเป็นสังคมที่ค้ำจุนอยู่กันอย่างสงบร่มเย็นซึ่งเป็นการให้ความรอบรู้ที่ยึดหลักความกตัญญูซึ่งทำให้สังคมมีความสุขอย่างแท้จริง

2.4.3 ชุดคดี

ตัวอย่างที่ 1

“ชาวพม่าถือเคร่งครัดมากในฤดูเข้าพรรษา เช่นว่าถ้าไปค้าขายอยู่ทางไกล และจะต้องกลับบ้าน ก็มักจะกลับมาให้ทันก่อนวันเข้าพรรษา บ้านช่องที่หลังคารั่ว รั่วชำรุดก็ต้องซ่อมแซมให้ดีก่อนวันเข้าพรรษา เพื่อจะได้อยู่อย่างสงบตลอดเวลา 4 เดือน ปกติเขาไม่มีการย้ายบ้าน ในฤดูเข้าพรรษาเป็นอันขาด ถึงจะลำบากอย่างไร ก็ต้องอดทนอยู่ไปจนตลอดพรรษา แต่ถ้าเป็นผู้เฒ่าผู้แก่และมีฐานะดีก็มักปลื้กตนออกจากบ้าน ไปถือศีลบำเพ็ญภาวนาอยู่ตามวัดหรือตามเจดีย์สถาน เป็นการแสวงหาความสงบให้แก่ตน”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต, 2550: 51)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของสังคมพม่าในฤดูเข้าพรรษาซึ่งทำให้ผู้ฟังสามารถมีความรอบรู้และนำส่วนที่ดีมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

ตัวอย่างที่ 2

“ในหลวงรัชกาลที่ 5 เวลาเสด็จไปต่างประเทศ เวลาเสด็จกลับมา ตอนกลางคืนก่อนที่จะบรรทมก็เขียนจดหมาย เขียนถึงลูกสาว เขียนถึงพระพันปีหลวง เขียนถึงพระมหาสมณเจ้า เขียนถึงเสนาบดีหลายคน ในคืนเดียวท่านเขียนจดหมายได้ตั้งหลายฉบับ แล้วในฉบับหนึ่งๆ

ไม่ใช่ว่า 2-3 บรรทัดจบเสียเมื่อไร 2-3 หน้ายืดยาว เล่าเรื่องอะไรต่ออะไรต่างๆ เวลาพระองค์เสด็จไปที่ไหน เห็นอะไรก็เห็นอย่างชัดเจน นำมาเขียนได้เรียบร้อย”

(อาหารหล่อเลี้ยงจิตใจ, 2550: 133)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับข่าวคราว ความเคลื่อนไหวของในหลวงรัชกาลที่ 5 ขณะที่ทรงเสด็จกลับจากต่างประเทศ ว่าพระองค์สามารถจดจำและเขียนจดหมายเล่าเรื่องที่ได้เสด็จไปตามที่ต่างๆ ได้อย่างยืดยาว นั้นแสดงให้เห็นถึงความรอบรู้ของผู้แสดงธรรมที่มีต่อในหลวงรัชกาลที่ 5 นั้นเอง

2.4.4 ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“คนในสมัยโบราณที่มีความทุกข์เหมือนกับเรามี ก็แสวงหาทางพ้นทุกข์ ด้วยการปลีกตัวออกไปจากบ้านจากเรือน ในบางครั้งบางคราว เช่น การไปถืออุโบสถ การถืออุโบสถนั้นก็คือ การปลีกตัวไปจากครอบครัว ไปอยู่ในที่เงียบ เพื่อจะได้มีเวลาศึกษาเรื่องความจริงของชีวิต เช่น ความสุข ความทุกข์ ว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีอะไรเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง เราจะหลีกเลี่ยง หรือจะต่อสู้กับสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร”

(ความโกรธ, 2550: 134)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมให้ความรอบรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของคนในครอบครัวในสมัยโบราณ เกี่ยวกับวิธีการแสวงหาความพ้นทุกข์ด้วยวิธีต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรอบรู้นำสิ่งที่ได้ฟังไปประยุกต์ใช้ได้

2.4.5 ชุดธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“พระพุทธเจ้าทรงเสียสละชีวิตเพื่อค้นหาและชี้ทางพ้นทุกข์โดยเน้นย้ำไม่ให้ชาวโลกผูกจิตไว้ในทางต่ำและแปดเปื้อนความทุกข์เศร้าหมองใดๆ แล้วทำตนเองให้เป็น

ผู้สงบทางใจเสมอ ซึ่งพระองค์ได้ใช้น้ำพระทัยช่วยเหลือค้นหาวิถีโลกให้พ้นทางบ่วงบาปและให้ออกจากกามคุณทั้งห้า แล้วโลกจะร่มเย็นดับเจ็ญได้ด้วยธรรมะ และทรงยึดถือความเสียสละเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อทำความสุขให้บังเกิดแก่ชาวโลกทุกคนที่เหมือนพี่น้องกัน”

(พระพุทธเจ้า, 2550: 12)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า ผู้ทรงช่วยให้โลกร่มเย็นด้วยธรรมะนับว่าเป็นการให้ความรอบรู้ที่ย้ำเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นคุณค่าของธรรมะซึ่งได้มาด้วยความยากยิ่ง

ตัวอย่างที่ 2

“แนวทางการศึกษาของพุทธธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับความสุขของสัตว์โลกอย่างแท้จริง ส่วนศาสนาเทวนิยมที่ยึดในแบบของความสุขและแบบที่ทรمانร่างกายให้คลายความกำหนด แตกต่างจากศาสนาแนวธรรมนิยมจะใช้แบบการค้นหาความจริงในทางดับทุกข์โดยธรรมนิยมหรือสัจจะนิยม ซึ่งเป็นแนวทางของพุทธศาสนาที่ให้มนุษย์ประพฤติกองชีวิตอย่างชอบธรรม ดังนั้นผู้ครองเรือนควรอาศัยความจริงของพุทธะที่พระพุทธเจ้าทราบและค้นพบวิธีการพ้นทุกข์ดีแล้ว ซึ่งมีพร้อมอยู่ในกายและใจ เพียงเชื่อมั่นในศรัทธาด้วยปัญญา เชื่อมั่นในแรงกรรมและการกระทำของตนเองที่แก้ปัญหาชีวิตได้”

(การศึกษาพุทธธรรม, 2550: 2)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมซึ่งแตกต่างศาสนาอื่นๆซึ่งนับว่าเป็นความรอบรู้ที่ชี้ชัดถึงวิถีปฏิบัติตน โดยใช้ธรรมะดับทุกข์ได้อย่างดีเยี่ยม

ตัวอย่างที่ 3

“วัฒนธรรมชาวจีนใช้คัมภีร์อี้จิง ซึ่งว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงตามแผนผังแห่งเซน โดยดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพและกลมเกลียว แม้สังคมมนุษย์ไม่สามารถดำรงได้ด้วยปราศจากการต่อสู้ดิ้นรน แต่ไม่ใช่เพื่ออำนาจและยึดครองทำลายล้าง แต่ต้องเป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามและต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเสมอและต้องเป็นสังคมที่เน้นการสะสมความรู้กว้างขวางด้วยเจตนาบริสุทธิ์ สะอาด ด้วยจิตใจมีระเบียบแล้วโลกจะสงบเยือกเย็นด้วย ซึ่งต้นเหตุ

แห่งความไม่สงบเหล่านั้น หรือ อุกุศลมูล 3 ประการ คือ ความโลภ โกรธ หลง เท่านั้น ส่วนแนวทางของมุสลิม ได้วางกฎสำคัญไว้ 5 ข้อ ความเชื่อมั่นในพระเจ้า การสวดมนต์ การถือศีลอด การแจกทาน การนบัตการสถานศักดิ์สิทธิ์เมืองเมกกะ ส่วนศาสนาเซน มีหลักศีล 5 ข้อ ไม่ฆ่า พุศความจริง ไม่ลักขโมย ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่สะสมทรัพย์ ศาสนาซิก เน้นการสอนว่า ความพ้นทุกข์ จักมิได้โดยการปฏิบัติต่อพระเจ้า โดยช่วยสิ่ง ที่พระเจ้าสร้างไว้ ส่วนศาสนาพุทธได้ให้ข้อปฏิบัติอันเป็นราชาแห่งเกสัช ด้วยหลักธรรม 84000 อย่าง และที่ดำรงให้โลกสงบคือ หลักศีล 5 อริยสัจ 4 บารมี 6 สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 ส่วนของศาสนาฮินดูมีหลักตามคัมภีร์อุปนิสัท 5 ข้อ การบำเพ็ญตบะ การให้ทาน การประพฤดิชอบ การไม่ทำร้าย มีสัจจะ เป็นต้น และท่านได้เสนอและสรุปเป็นหลัก 12 ประการ คือ ความรักไม่มีขอบเขต(เมตตาอภัยปมัญญา) ทุกคนเท่าเทียมกัน(สมานัตตา) เสรีภาพที่สมบูรณ์ การรวมกันอย่างสมัครใจ การช่วยเหลือกันและกัน ใจมั่นคง(ขันติ) ไม่มีรัฐที่แตกต่าง ไม่แบ่งแยกผิวพรรณ ไม่แตกต่างระหว่างชนชั้น ไม่ถือประโยชน์ตน ไม่รุกราน ไม่เบียดเบียนกัน เป็นต้น ซึ่งลักษณะการปฏิบัติเหล่านี้จะนำไปสู่ความมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์

(ทางไปสู่ความสงบ, 2550: 136)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้ด้วยข้อความ และเรื่องราวที่เกี่ยวกับข่าวสาร เหตุการณ์ความเป็นไปของวิถีชีวิตสังคมพุทธ และลัทธิที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยถอดความของศาสตราจารย์ ดันยญา นัว่าเป็นความรอบรู้ที่หาได้ยากยิ่ง

ตัวอย่างที่ 4

“สังคฆชาวพุทธในพม่าเน้นการมีจิตใจที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาพุทธโดยไม่เลือกชั้นวรรณะใดๆ จะใช้จิตใจที่กว้างขวางและศรัทธาเป็นที่ตั้ง ดังนั้นการรู้จักอบรมจิตใจอยู่เสมอจะทำให้สามารถเข้ากับคนทุกหมู่เหล่าได้ดีไม่ถือตน และเหยียดหยามคนชั้นต่ำมุ่งหลักของศีลธรรมเป็นหลัก โดยทำนุบำรุงพระให้เป็นตัวอย่างในการนำธรรมะให้แก่ประชาชน บทบาทของพระจะเป็นผู้เตือนให้ทุกคนใช้หลักธรรมะให้ถูกต้อง”

(ของดีในพม่า, 2550: 168)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมความตั้งใจให้ความรอบรู้ด้วยข้อความเรื่องราวที่เกี่ยวกับข่าวสาร เหตุการณ์ความเป็นไปของสังคฆพุทธในประเทศเพื่อนบ้าน นัว่าเป็นความรอบรู้ที่ได้จากประสบการณ์ที่ดีมาปรับใช้กับสังคฆได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 5

“ความน่าสนใจที่ชาวอินเดียโดยเฉพาะวรรณะศูทรได้หาทางออกจากสังคมชนชั้นวรรณะของอินเดียโดยวรรณะศูทรจัดเป็นคนชั้นต่ำสุดและมักได้รับการกดขี่จากวรรณะพราหมณ์ จึงได้กลับใจมานับถือพุทธศาสนาจำนวนมาก หลังประเทศอินเดียได้รับอิสรภาพแล้ว เนื่องจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เก่าแก่มีต้นกำเนิดในอินเดียและให้มนุษย์ยึดหลักคำสอนที่เป็นหลักเสรีภาพ หลักภราดร ความเสมอภาคและหลักความดีความชั่วหรือบาปบุญกุศลเกิดจากการกระทำในปัจจุบันและสภาพของจิตใจและหลักความเมตตาต่อกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสามัคคีธรรมกัน ซึ่งบุคคลที่เป็นนักการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาในอินเดียอย่างมากขณะนั้นคือท่านมหาตมะคานธี (ท่านคนวรรณะพราหมณ์) และท่านดร.อัมเบทการ์ (ท่านเป็นคนวรรณะศูทร) เป็นต้น”

(ศาสนาเก่าแก่ของอินเดีย, 2550: 189)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคมพุทธและศาสนาอื่นๆ ซึ่งนับว่าท่านมีความรอบรู้ในเรื่องราวของศาสนาเป็นอย่างมาก

2.4.6 ชุดธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“ในประเทศลังกามีเด็กขนาด 10 ขวบ 12 ขวบ มารักษาอุโบสถศีลกันในวันพระเด็กเหล่านั้นเป็นเด็กธรรมดาที่ยังซุกซน และกินจุบกินจิบอย่างเด็กบ้านเรา พ่อแม่ใครจะสอนเขาให้เป็นเด็กรู้จักหักห้ามใจตนเองเสียบ้าง จึงพากันมาถือศีลอุโบสถในวันพระให้รับแต่เข้ามิด แล้วบอกว่าวันนี้เจ้านุ่งผ้าขาวห่มผ้าขาว เป็นพรหมจารีแล้วเจ้าต้องเป็นคนเลี้ยงง่าย ว่าง่าย สอนง่าย และต้องกินเมื่อถึงเวลากิน กินอะไรเล่นจุบจิบไม่ได้จะขาดจากความดีที่เจ้ารักษา วันหนึ่งกับคืนหนึ่งเจ้าต้องอยู่ในระเบียบวินัยของพระพุทธองค์ เด็กก็รับคำด้วยดี”

(ความสุขทางธรรม, 2550: 120)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นไปของเด็กในประเทศลังกาที่สมาทานศีลอุโบสถแล้วทำให้กลายเป็นเด็กเรียบร้อย ไม่ซุกซน และไม่กินจุบกินจิบอีก

2.4.7 ชุดธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“ในประเทศญี่ปุ่นเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว มีอาจารย์สอนธรรมะอยู่คนหนึ่ง ชื่ออาจารย์กุโด ท่านอาจารย์ผู้นี้มีความรู้ในทางธรรมะลึกซึ้งมาก จึงได้รับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนธรรมะให้แก่พระเจ้าจักรพรรดิในประเทศญี่ปุ่นสมัยนั้น ตามปกติอาจารย์ผู้นี้มักจะเดินทางท่องเที่ยวออกไปจากสำนักของตนเสมอ เพื่อไปช่วยเหลือประชาชนที่มีความทุกข์ความเดือดร้อน ท่านไปเยี่ยมเยียนบ้านโน้นบ้านนี้ ถ้าใครมีปัญหาที่มีความทุกข์มีความเดือดร้อน ท่านก็ช่วยแก้ปัญหาให้ และแนะนำชีวิตให้ใหม่ ให้เขาเดินในทางที่ถูกที่ชอบต่อไป”

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้บรรยายธรรมตั้งใจให้ความรอบรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นไปของเด็กในประเทศลังกาที่สมาทานศีลอุโบสถแล้วทำให้กลายเป็นเด็กเรียบร้อย ไม่ซุกซน และไม่กินจุบกินจิบอีก

สรุปได้ว่า การบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสาระให้ความรอบรู้เป็นเครื่องมือสำคัญผู้แสดงธรรมใช้เพื่อให้ความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องราว ข่าวดสาร เหตุการณ์ความเป็นไปของสังคม ประเทศชาติ รวมทั้งของโลก เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้ฟังได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อันจะก่อให้เกิดความสุขในชีวิตทั้งส่วนตนและส่วนรวม

ตารางที่ 6 จำนวน และร้อยละของเรื่องที่มีลักษณะการบรรยายธรรมแบบเนื้อหาสารให้ความรอบรู้

ชุด	จำนวน(เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1. พุคฺคี	1	9.09
2. ทำดี	2	18.18
3. คิคฺคี	1	9.09
4. ธรรมครองเรือน	1	9.09
5. ธรรมครองโลก	4	36.36
6. ธรรมครองจิตใจ	1	9.09
7. ธรรมครองชีวิต	1	9.09
รวม	11	100

แสดงว่าการบรรยายธรรมที่มีลักษณะเนื้อหาสารให้ความรอบรู้มากที่สุด ได้แก่ ชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 36.36 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 18.18 ชุดพุคฺคี ร้อยละ 9.09 ชุดคิคฺคี ร้อยละ 9.09 ชุดธรรมครองเรือนร้อยละ 9.09 ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 9.09 และ ชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

ดังนั้นหากพิจารณาร้อยละของจำนวนเรื่องตามลักษณะการใช้เนื้อหาสาร ได้ดังนี้

ตารางที่ 7 จำนวน และร้อยละของเรื่องแบ่งตามลักษณะเนื้อหาสารในการบรรยายธรรม

ประเภทเนื้อหา	จำนวน(เรื่อง)	คิดเป็นร้อยละ
1. สารให้ความรู้	25	34.27
2. สารโน้มน้าวใจ	13	17.80
3. สารจรรโลงใจ	24	32.87
4. สารให้ความรอบรู้	11	15.06
รวม	73	100

แสดงว่าการบรรยายธรรมมีการใช้ลักษณะเนื้อหาสารให้ความรู้มากที่สุด ร้อยละ 34.27 รองลงมาเนื้อหาสารจรรโลงใจ ร้อยละ 32.87 และเนื้อหาสารโน้มน้าวใจ ร้อยละ 17.80 เนื้อหาสารให้ความรอบรู้ ร้อยละ 15.06 ตามลำดับ

3. กลวิธีการบรรยายธรรม

3.1 การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่อง คำนำ หรือการนำเข้าสู่เรื่อง มีเทคนิค ดังต่อไปนี้

อ้างอิงประวัติความเป็นมาของเรื่องที่พูด อ้างตัวผู้พูด แนะนำ ตัวเองสั้น ๆ มีอารมณ์ขันแทรกอย่างสุภาพ คำน่าฟัง เพียบ คำ กินใจ สะดุดใจ นำ เหตุการณ์ปัจจุบันมาเล่าเชื่อมโยง ใช้คำถามให้คิด กระตุ้นความสนใจ พูดถึงความดี ยกย่องสรรเสริญผู้ให้อุปการคุณ ชวนหัว ตลกขำขัน เล่าตลกให้ขบคิด พูดตรงไปตรงมา จากการศึกษาการเปิดเรื่อง คำนำ หรือการนำเข้าสู่เรื่องในการบรรยายธรรมพบ 5 ลักษณะ คือ การอ้างอิงประวัติความเป็นมาของเรื่อง การใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การพูดตรงไปตรงมา การใช้คำกินใจและคำสะดุดใจ และการพูดถึงความดี ยกย่องผู้ให้อุปการคุณ

3.1.1 การอ้างอิงประวัติความเป็นมาของเรื่อง

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าวดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชุดพูดดี

ตัวอย่างที่ 1

“คนเรามีอวัยวะอย่างหนึ่งที่สำคัญก็คือปาก ปากเป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดสำหรับชีวิตก็ว่าได้ เพราะเป็นที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกในใจ แล้วก็เป็นทางที่จะนำวัตถุเข้าไปเลี้ยงร่างกาย คืออาหารและน้ำดื่ม คำพูดที่ออกมาจากใจก็ผ่านปากของเรา”

(พูดดี, 2550: 1)

จากผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่อง การพูดดี โดยการอ้างเรื่อง ปาก เพราะปากเกี่ยวข้องกับกรพูด นั่นเอง

3.1.2 การใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจ

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1.2.1 ชุคพูดดี

ตัวอย่างที่ 1

“คนโบราณจึงว่า ปากหมาคือปากเป็นเหตุให้ถูกตัดคอก็มี ในสมัยที่บ้านเมืองถูกยึดครองโดยอำนาจเผด็จการ คนใช้ปากไม่ต้องติดคุก ต้องถูกฆ่าเสียเป็นจำนวนมาก เขาจึงเรียกกันว่าโอษฐ์ภัย..ภัยที่เกิดแต่ปาก คือการพูด นั่นเอง”

(พึงสำรวมในวาจา, 2550: 41)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่อง พึงสำรวมในวาจา โดยการใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจว่า ปากเป็นเหตุให้ถูกตัดคอ นั่นเอง

3.1.2.1 ชุคทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“คนเราถ้าทำลายตัวเองแล้วมันก็ไม่รอด ชีวิตไม่เจริญก้าวหน้า ถ้าไปประทุษร้ายคนที่ไม่ประทุษร้ายตอบ ย่อมได้รับโทษทัณฑ์หลายสถาน เป็นโทษทัณฑ์แรงๆ ทั้งนั้น เช่นเป็นบ้าเป็นหลัง มีโรคขนาดหนักรักษาไม่ได้ ไม่มีใครอยากคบหาสมาคม เป็นต้น”

(ทำดี, 2550: 2)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่อง ทำดี:วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่โดยการใช้จ่ายกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ว่า คนเรากล้าทำลายตัวเองแล้วมันก็ไปไม่รอด นั่นเอง

3.1.3 การพูดตรงไปตรงมา

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“ชีวิตร่างกายนี้ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความแตกดับทุกลมหายใจเข้าออก ถ้าเราไม่รีบใช้มันให้เป็นประโยชน์ มันจะมีค่าที่ตรงไหน ค่าของชีวิตอยู่ที่การใช้ให้เป็นประโยชน์ ถ้าไม่ได้ใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ ก็ไม่มีค่าไม่มีราคา”

(เดือนตนเอง, 2550: 101)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่องเดือนตนเอง:ควบคุมความอยาก ให้พอดี ไม่มีทุกข์ โดยการใช้จ่ายตรงไปตรงมาว่าค่าของชีวิตอยู่ที่การใช้ให้เป็นประโยชน์ นั่นเอง

3.1.4 การใช้คำกินใจและสะอึกใจ

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1.4.1 ชุดธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“ชาวไทยมีคำกล่าวอยู่คำหนึ่งว่า พรหมลิขิต อันหมายถึงกำบังนาคล ของพระเป็นเจ้า ชาวฮินดูถือว่าพระพรหมเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดในโลก เป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่าง

แบบเดียวกับพระยะโฮวา พระอาหาล่าห์นั่นเอง เลยเกิดเป็นหลักความเชื่อว่า “สุดแล้วแต่เทวัญจะบันดาล”

(ศึกษาพุทธธรรม, 2550: 36)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่องศึกษาพุทธธรรม:ความทุกข์เป็นภัยอันใหญ่หลวงของสัตว์โลก โดยใช้คำกึ่งใจและสะอึกใจคือ พรหมลิขิต นั่นเอง

3.1.4.2 ชุดธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ควรจะศึกษาพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็ได้แก่คนที่อยู่ในวัยหนุ่มวัยฉกรรจ์ เช่นเด็กเรานี้ ซึ่งส่วนมากยังอยู่ในวัยความรู้สึกที่รุนแรง ซึ่งภาษาตลาดเขาเรียกว่า วัยคะนอง”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 47)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้กล่าวเปิดเรื่องชีวิตที่ทันสมัย:ชีวิตของตนแลเป็นที่พึ่งแห่งชีวิตตน โดยใช้คำกึ่งใจและสะอึกใจคือวัยคะนอง นั่นเอง

3.1.5 พูดถึงความดี ยกย่องผู้ประกอบการคุณ

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชุดธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“กลางวันกลางคืนสำหรับคนตาบอดมีค่าเท่ากัน ต่อเมื่อใดคนตาบอดได้พบ นายแพทย์ผู้วิเศษ รักษาตาให้หายบอด เขาก็ได้รับแสงทันที ชาวโลกกำลังบอดต่อแสงแห่งความจริง ถึงกระนั้นผู้รักษาตาให้เห็นแสงก็ยังไม่มาโปรด พระพุทธองค์เป็นแพทย์ผู้รักษา

ท่านรักษาคณ 60 คน ให้หายบอดแล้วโดยพระองค์เอง ทรงรักษาด้วยการแนะนำการรักษาให้เขา ด้วยทุกท่านหายบอด พระพุทธเจ้าได้อุทิศตนเพื่อ โลกเป็นตัวอย่างแล้ว”

(แสงแห่งสัจธรรม, 2550: 11)

ตารางที่ 8 ร้อยละของประเภทการเปิดเรื่องหรือการนำเข้าสู่เรื่องของการบรรยายธรรมของ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) ดังนี้

ชุด/แบบ	อ่างประวัติ ความเป็นมา ของเรื่องที่พูด	ใช้คำกระตุ้น ให้เกิดความ สนใจ	พูด ตรง ไปตรงมา	ใช้คำกินใจ และคำ สะดุดใจ	พูดถึง ความดียก ย่องผู้มีอุป การคุณ
1. พุคดี	20.75	17.44	16.04	11.06	12.07
2. กิดดี	10.20	18.66	9.10	9.26	9.24
3. ทำดี	12.35	19.32	14.15	15.23	16.15
4. ธรรมครองเรือน	15.24	11.47	20.26	16.52	12.01
5. ธรรมครองโลก	16.01	07.62	16.41	17.57	17.43
6. ธรรมครองจิตใจ	14.12	14.24	13.36	10.34	18.01
7. ธรรมครองชีวิต	11.33	11.25	11.72	20.02	15.09
รวม	100	100	100	100	100

จากตารางแสดงว่าลักษณะการเปิดเรื่องมี 5 แบบ จะเห็นได้ว่าการเปิดเรื่องแบบที่พบมากที่สุดคือแบบพูดตรงไปตรงมาซึ่งพบในชุดธรรมครองเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 20.26 แบบอ่างประวัติความเป็นมาของเรื่องที่จะพูดพบมากที่สุด ในชุดพุคดี ร้อยละ 20.75 แบบใช้คำกินใจและใช้คำสะดุดใจพบมากที่สุด ในชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 20.02 แบบพูดถึงความดียกย่องผู้มีอุการะคุณ พบมากในชุด ธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 18.01 แบบใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจพบมากที่สุด ในชุดทำดี ร้อยละ 19.32 เป็นต้น

3.2 การเสนอเนื้อหา

การเสนอเนื้อหาตามลักษณะโวหารรูปแบบต่างๆ ในการบรรยายธรรม เช่น แบบการยกสาธกโวหาร แบบยกเทศนาโวหาร เป็นต้น จากการศึกษาพบการเสนอเนื้อหา 2 แบบ คือ แบบการยกสาธกโวหารและการยกเทศนาโวหาร

3.2.1 การยกสาธกโวหาร คือ การยกตัวอย่างประกอบเรื่องราวที่กล่าวขึ้น เรื่องที่ยกมาประกอบนั้นอาจเป็นประวัติบุคคล เหตุการณ์ที่กล่าวขึ้น หรือเรื่องนิทานต่างๆ จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.2.1.1 ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“คราวหนึ่งพราหมณ์ไปถามพระองค์ว่า พระองค์บรมมหัศจรรย์ดีหรือ พระองค์บอกว่า เราเป็นคนหนึ่งในโลกที่นอนหลับสบาย เพราะไม่ต้องกังวล ว่าจะหายควายจะสูญ เรื่องหลาน เรื่องลูก เรื่องบ้าน เรื่องเรือน กินได้นอนหลับ เป็นสุข พราหมณ์นั้นบอกว่า ข้าพระองค์นอนไม่หลับแล้วก็ไม่มีความสุข พระองค์ถามว่าเพราะอะไร พราหมณ์ตอบว่าเพราะมีความห่วงใยอยู่หลายเรื่อง”

(เรื่องของชีวิต, 2550: 79)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเหตุการณ์ของพราหมณ์ที่ได้ถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการนอน ซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาด้วยการยกสาธกโวหารนั่นเอง

3.2.1.2 ชุดธรรมครองโลก

ตัวอย่างที่ 1

“ชายคนหนึ่งถูกยิงด้วยศรอาบยาพิษ ล้มลงด้วยความปวดร้าว ร้องครางก้องไป มีหมอผู้ชำนาญการมาสู่สถานที่นั้น และพลบโชนว่า อย่าเป็นทุกข์ไปเลย เราเป็นหมอชำนาญการผ่าตัด จะทำการผ่าตัดเอาลูกศรออกจากตัวท่านเอง ชายคนนั้นกลับบอกว่า ไม่เอาๆ เราจะยอมให้ท่านทำเช่นนั้นไม่ได้ ถ้าหากเรายังไม่ได้ทราบว่ามีใครเป็นคนยิง”

(ศึกษาพุทธธรรม, 2550: 28)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเหตุการณ์ของชายคนหนึ่งที่ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษ ซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาด้วยการยกสาธกโวหารคือการยกเหตุการณ์ ขึ้นมากล่าวนั่นเอง

3.2.1.3 ชุดธรรมครองจิตใจ

ตัวอย่างที่ 1

“ในประเทศอินเดียในยุคโบราณ นับ วัน เดือน ปีตามการโคจรของดวงจันทร์เขาจึงได้หยุดงานกันในวันพระตามจันทรคติ คือ วันขึ้นเดือนแปดค่ำ กลางเดือนแรมแปด วันดับเดือนหนึ่งสี่ครั้ง พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในประเทศอินเดียเห็นว่าการนับถือแบบจันทรคติเป็นวันที่ชาวอินเดียทั่วไปนิยมกันอยู่แล้วก็ได้บัญญัติว่า เป็นวันพระในทางพระพุทธศาสนาด้วย แต่ว่าในวันกลางเดือนนั้น เป็นวันพระพิเศษสำหรับพระสงฆ์ วันสิ้นเดือนนี้ ก็เป็นวันที่พระลงอุโบสถทำสังฆกรรม”

(จิตของมนุษย์, 2550: 57)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเหตุการณ์เกี่ยวกับ การนับ วัน เดือน ปี ในประเทศอินเดียในสมัยโบราณ ซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาด้วยการยกสาธกโวหารคือการยกเหตุการณ์ ขึ้นมากล่าวนั่นเอง

3.2.1.4 ชุคธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“ฝรั่งชาวเกาะซอน โนลลูคนหนึ่ง แกเป็นคนมั่งมีทรัพย์สมบัติ แต่กลุ่มวันยังค่ำ ไม่มีความสงบใจ ครั้งหนึ่งท่านธรรมปาละผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ ซึ่งเป็นสมาคม ที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาพุทธชั้นนำในอินเดีย เดินทางกลับจากประชุมสันนิบาตศาสนาที่ชิคาโกใน อเมริกา แล้วเดินทางกลับมาทางเกาะซอน โนลลู แกก็ไปหา เล่าให้ฟังท่านธรรมปาละก็สอนแก แกก็นำไปปฏิบัติจนได้ผล จึงเขียนจดหมายไปบอกท่านธรรมปาละ และให้การช่วยเหลือในการเผยแผ่พุทธธรรม เป็นการใหญ่”

(ชีวิตที่ทันสมัย, 2550: 39)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเหตุการณ์ของ ฝรั่งชาวเกาะซอน โนลลู ซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาด้วยการยกสาธกโวหารคือการยกเหตุการณ์ ขึ้นมา กล่าวนั่นเอง

3.2.2 การยกเทศนาโวหาร หมายถึง ส่วนวนที่ใช้แสดงหรืออธิบายข้อความ ให้กว้างขวางออกไป โดยเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้พูดด้วยความมุ่งหมายจะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายชัดเจน และเพื่อให้เห็นจริงและให้เชื่อถือตามเป็นข้อใหญ่ ซึ่งมักเป็นข้อปัญหา ความเห็น วิชา และข้อจรรยา หรือสุภาษิต จากการศึกษา พบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.2.2.1 ชุคพุดดี

ตัวอย่างที่ 1

“ถ้าเราจะพิจารณากัน โดยมีเหตุผลแล้ว จะเห็นว่าคนทุกคนทุก จำพวก ไม่ว่าเขาจะอยู่ในสภาพเช่นใด เขาก็ต้องมีหลักศาสนาสำหรับรักษาใจ เป็นกฎระเบียบของ หมู่คนนั้น ยังไม่เคยพบคนพวกใดที่อยู่อย่างไม่มีศาสนาเลย”

(สิ่งที่ชีวิตไม่มีไม่ได้, 2550: 34)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้พูดซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาด้วยการยกเทศนาโวหารคือการยกเหตุผล ขึ้นมากล่าวนั่นเอง

3.2.2.2 ชุคทำดี

ตัวอย่างที่ 1

“อาหารดี หมายถึงการศึกษาการสนทนา การทำให้มากในสิ่งที่เป็นประโยชน์ อันอาจทำใจของตนให้เจริญงอกงามในทางที่สะอาด สงบ สว่าง เช่นการได้ไปฟังคำสอนของพระ การสนทนาในเรื่องที่เป็นความรู้ รวมทั้งการทำให้สงบ ล้วนเป็นอาหารประเภทดีของใจทั้งนั้น การไปดูหนัง ดูละคร การแสวงหาความสุขสนุกในกาม การเพลิดเพลินในสิ่งที่ไม่ลบล้าง ถ้าเกินพอดีไปก็เป็นการให้โทษแก่จิตใจ จะเห็นได้ในบางคน ดิดนั้งติดลิเกจนนอนฝันบางทีก็ติดของเสพติดจนเสียผู้เสียคน นั่นเป็นผลจากการให้อาหารผิดๆแก่ใจตน”

(ปฏิบัติธรรมกันเถิด, 2550: 107)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้เสนอเนื้อหาโดยการอธิบายข้อความให้กว้างขวางออกไป โดยเอาเหตุผลหรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้พูดด้วยความมุ่งหมายจะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายชัดเจน นั่นเอง

3.2.2.3 ชุคคิดดี

ตัวอย่างที่ 1

“อารมณ์นี้มันไม่ได้ประโยชน์อะไร ที่เรากลับมาใส่ไว้ในใจ มีแต่เรื่องขุ่นมัว เรื่องเศร้าหมองเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในใจ บางทีไม่มีใครมารบกวนรอกนั่งคนเดียวก็อดสำห้เอาของเก่ามานั่งเป็นทุกข์เล่นๆ ของเก่านั้นแล้วเก็บไว้ตั้งหลายปี ใส่ไว้ในอัลบั้มคือดวงใจของเรา ว่างๆ นั่งเปิดดูเสียหน่อย หาเรื่อง นี้แหละคำโบราณเขาบอกว่า ฟันฝอยหาตะเข็บ อ้ายตะเข็บมันอยู่ในฝอยเรียบร้อยแล้ว เราอดสำห้เอานี้ว้เข้าไปคู้เข้าไปเข็บ ให้ตะเข็บมันกัดนี้ว้ แล้วจะได้มานั่งปวดหัวร้องไห้ร้องให้ นี่มันเรื่องอะไร เรื่องไม่รู้เท่าทันต่ออารมณ์ แล้วหา

ความทุกข์ความเดือดร้อนใส่ตัว การเป็นอยู่ที่ลาคานั้น เขาไม่เก็บไม่หาอะไรๆ มาใส่ไว้ในตัวในใจ
อย่างนั้น แต่ปล่อยเสีย วางเสีย มันก็หมดเรื่องไป”

(ความเข้าใจเรื่องชีวิต, 2550: 43)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรม ได้เสนอเนื้อหาโดยการยกเอาข้อปัญหา
เรื่องอารมณ์และใช้คำพังเพย มาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้พูดซึ่งเป็นการเสนอเนื้อหาให้
ผู้ฟังได้เข้าใจ นั่นเอง

สรุปได้ว่าการนำเสนอเนื้อหาเพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจนนั้น
ต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงภูมิความรู้ของผู้แสดงธรรมได้อย่างชัดเจน

ตารางที่ 9 ร้อยละของการเสนอเนื้อหาตามโวหารที่ใช้ในบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์
(ป๋น ปญฺญานนฺโท) ดังนี้

ชุด/แบบ	การยกสาธกโวหาร	การยกเทศนาโวหาร
1. พุคฺคิ	12.04	17.33
2. กิตฺติ	10.57	16.49
3. ทำดี	11.73	13.28
4. ธรรมครองเรือน	19.21	14.32
5. ธรรมครองโลก	14.52	11.02
6. ธรรมครองจิตใจ	10.57	14.91
7. ธรรมครองชีวิต	16.82	12.65
รวม	100	100

จากตารางแสดงการเสนอเนื้อหาตามโวหารที่ใช้ 2 แบบ พบว่าการ
ยกสาธกโวหารมากที่สุดในชุดธรรมครองเรือนมากที่สุด ร้อยละ 19.21 รองลงมาชุดธรรมครองชีวิต
ร้อยละ 16.82 และแบบการยกเทศนาโวหารพบมากที่สุดในชุดพุคฺคิ ร้อยละ 17.33 รองลงมาชุด
กิตฺติร้อยละ 16.49 เป็นต้น

3.3 การสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่อง

การสรุปหรือการปิดเรื่อง เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เนื้อหานั้นมีความสมบูรณ์มากขึ้น ความจบมีหลายแบบ เช่น จบแบบสรุปความ คือ การนำเนื้อเรื่องมาสรุปประเด็นสำคัญเพื่อทบทวนความจำของผู้ฟังอีกครั้ง การจบแบบคลี่คลายประเด็น คือการจบที่ทำให้ผู้ฟังหมดความสงสัย ประเด็นที่ผู้พูดทำเป็นปริศนาให้คิดในเนื้อเรื่อง การจบแบบทิ้งปริศนาให้ผู้ฟังคิดต่อไปโดยผู้พูดอาจจะสอดแทรกการคาดเดาของตนไว้ด้วย จากการศึกษาพบ 2 แบบคือแบบคลี่คลายประเด็น และแบบทิ้งปริศนา

3.3.1 แบบคลี่คลายประเด็น คือ การจบเรื่องที่ทำให้ผู้ฟังหมดความสงสัย

จากการศึกษา พบลักษณะดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.3.1.1 ชุดพุดดี

ตัวอย่างที่ 1

“อยากให้ญาติโยมทั้งหลายได้นำตัวสัมมาทิฏฐินี้ คือเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นหลักคุ้มครองจิตใจไว้ มีปัญหาอะไรก็คิดในตัวเองว่าบรพรงอะไร เสียหายอะไร คิดดูให้ดี ค้นหากจากตัวแล้ว ท่านจะรู้จักตัวเองมากขึ้น แล้วก็รู้จักคุณ โทษของสิ่งนั้นมากขึ้น แล้วก็รู้จักว่าจะแก้ไขสิ่งนั้นด้วยวิธีใด เราก็จะพ้นจากความทุกข์เดือดร้อนในชีวิตประจำวันได้สมความปรารถนาได้กล่าวมาเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจแก่ญาติโยมในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา”

(ความสงบแห่งนิพพาน, 2550: 200)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สรุปหรือปิดเรื่องโดยการ คลี่คลาย ประเด็นให้ผู้ฟังหมดข้อสงสัย สัมมาทิฏฐิ นั้นเอง

3.3.1.2 ชุคคิตติ

ตัวอย่างที่ 1

“ของเก่าเอามาคิดค้นไม่ใช่เสียหาย ถ้าเอามาพิจารณาด้วยปัญญา มันก็ไม่ใช่ไร ที่พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อย่าไปคิดถึงเรื่องที่ผ่านมาแล้ว นั่นหมายความว่า อย่าไปคิดด้วยความโง่ อย่าไปคิดด้วยความยึดถือฝืนเพื่อ แต่ถ้าเราเอาเรื่องเก่าขึ้นมาพิจารณา ศึกษา ค้นคว้า เพื่อปัญญาแล้วอย่างนี้ก็ได้”

(คิตติ, 2550: 23)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สรุปหรือปิดเรื่อง โดยการคลี่คลาย ประเด็นให้ผู้ฟังหมดข้อสงสัยคำว่า ของเก่า นั่นเอง

3.3.1.3 ชุคธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“ประการสุดท้ายก็ต้องรักษาความดีไว้ให้ยืนนาน การรักษาความดี นั่นก็คือการทำความคิดตลอดไป อย่าหยุดการทำความดีเป็นอันขาด เพราะการทำความดี เหมือนกลิ้งครกขึ้นยอดภูเขา ถ้าหยุดดั้นขึ้นมันก็จะตกลงตามกฎของความถ่วงของโลก จึงต้องออกแรงดันอยู่ตลอดเวลา แม้จะไม่ก้าวหน้าก็ดีกว่าจะให้มันถอยหลังกลับทางเดิม”

(แก้วใจตนเอง, 2550: 198)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สรุปหรือปิดเรื่อง โดยการ คลี่คลาย ประเด็นให้ผู้ฟังหมดข้อสงสัยคำว่า การรักษาความดี โดยได้ยกข้อความเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ฟังได้ เข้าใจได้ง่ายคลายความสงสัย นั่นเอง

3.3.2 แบบทึ่งปริศนา คือให้ผู้ฟังคิดต่อไปโดยผู้พูดอาจจะสอดแทรกการคาดเดา ของตนไว้ด้วย

จากการศึกษาพบลักษณะดังกล่าวใน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.3.2.1 ชุดธรรมครองชีวิต

ตัวอย่างที่ 1

“โทษของการคิดพันมีทุกข์มาก บรรดาความทุกข์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นแก่คนนั้นก็เนื่องมาจากความคิดทั้งนั้น จึงมีภาษิตกล่าวไว้ว่า ความคิดในสิ่งใดแล้วไม่เป็นทุกข์เพราะสิ่งนั้นๆ ไม่มี คิดจึงเกิดทุกข์ ปล่อยวางเสียได้ก็หมดทุกข์ จึงขอให้ท่านเลือกเอาว่าจะคิดหรือจะปล่อย” (ความยี่ดัด, 2550: 16)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สรุปเรื่องหรือปิดเรื่องโดยการตั้งปริศนาให้ผู้ฟังนำไปคิดเรื่อง โดยสอดแทรกความคิดของผู้พูดเอาไว้ นั่นเอง

3.3.2.1 ชุดธรรมครองเรือน

ตัวอย่างที่ 1

“เชื่อ โขก เชื่อลา เราไม่เชื่ออย่างนั้น แต่เราเชื่อลมฟ้าอากาศ เชื่อเรื่องฝนอันเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งของโลก เชื่ออย่างนี้ถูกต้องกว่า นี่เป็นข้อมูลที่นำมาพูดเพื่อแก้ไขความเชื่อของญาติโยมทั้งหลาย ญาติโยมฟังแล้วอาจมาไม่ได้บังคับขอร้องให้เชื่อทันที แต่ให้นำไปพิจารณาไตร่ตรองด้วยตนเองให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ถ้าเห็นว่ามันไม่ได้เรื่อง โยมก็ขว้างมันไปเสียเลย ถ้อยแต่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีความเชื่อมั่นในเรื่องกฎของกรรม ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เท่านั้นที่พอ”

(ความมงาย, 2550: 167)

จากตัวอย่างผู้แสดงธรรมได้สรุปเรื่องหรือปิดเรื่องโดยการตั้งปริศนาเรื่องความเชื่อให้ผู้ฟังนำไปคิด นั่นเอง

สรุปได้ว่าการสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่องมีส่วนทำให้เนื้อหาที่พูดมีความสมบูรณ์ขึ้นและทำให้เพิ่มอรรถรสในการฟังให้กับผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 10 ร้อยละของการสรุปเรื่องหรือปิดเรื่องตามรูปแบบของพระพรหมมังคลาจารย์ (ป๋น ญาณนุโท) ดังนี้

ชุด/แบบ	คลี่คลายประเด็น	ทิ้งปริศนา
1. พูดดี	19.72	14.68
2. คิดดี	12.03	24.16
3. ทำดี	10.15	16.44
4. ธรรมครองเรือน	15.20	12.65
5. ธรรมครองโลก	14.40	10.86
6. ธรรมครองจิตใจ	10.44	8.32
7. ธรรมครองชีวิต	18.06	13.49
รวม	100	100

จากตารางแสดงว่าการสรุปเรื่องหรือปิดเรื่อง พบมี 2 ประเภท คือ แบบคลี่คลายประเด็นพบมากที่สุด ชุดพูดดี ร้อยละ 19.72 รองลงมาชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 18.06 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 15.20 แบบทิ้งปริศนาพบมากที่สุด ชุดคิดดี คือร้อยละ 24.16 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 16.44 และชุดพูดดี ร้อยละ 14.68 เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรมของ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรยายธรรมใน หนังสือชุดมรดกธรรม จำนวน 7 ชุด ได้แก่ ชุดพุดดี ชุดคิดดี ชุดทำดี ชุดธรรมครองเรือน ชุดธรรม ครองโลก ชุดธรรมครองชีวิต และชุดธรรมครองจิตใจ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุป ผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการบรรยายธรรมครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง จากหนังสือชุด มรดกธรรมจำนวน 7 ชุด รวม 73 เรื่องย่อย พบว่า ชุดคิดดี มีจำนวนเรื่องรวบรวมได้มากที่สุดร้อยละ 19.17 รองลงมาชุดพุดดี ร้อยละ 16.43 และชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 16.43 ชุดธรรมครอง เรือน ร้อยละ 15.49 ชุดทำดี ร้อยละ 15.06 ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 12.32 และชุดธรรมครอง โลก ร้อยละ 10.95 ตามลำดับ ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหาและ กลวิธีการบรรยายธรรม ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สรุปผลลักษณะการใช้ภาษาไทย
2. สรุปผลการใช้เนื้อหาการบรรยายธรรม
3. สรุปผลกลวิธีการบรรยายธรรม

สรุปผลลักษณะการใช้ภาษาไทย

การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทยจากหนังสือชุดมรดกธรรมจำนวน 7 ชุด 73 เรื่อง ได้ศึกษาการใช้ถ้อยคำจำนวน 8 ลักษณะ คือ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท คำภาษาต่างประเทศ ภาพพจน์อุปมา สำนวน สุภาษิต และคำพังเพย สรุปได้ดังนี้

ลักษณะการใช้ภาษาไทย 8 ลักษณะ พบว่ามีการใช้คำซ้ำมากที่สุด ร้อยละ 74.39 รองลงมา คำซ้อน ร้อยละ 10.82 คำนำวน ร้อยละ 5.18 ภาพพจน์อุปมา ร้อยละ 4.73 ภาษาต่างประเทศ ร้อยละ 1.83 อุทานเสริมบท ร้อยละ 1.68 คำพังเพย 0.76 และสุภาษิต ร้อยละ 0.61 ตามลำดับ แสดงว่า ท่านสามารถใช้คำซ้ำให้เกิดความรู้การกระตุ้น เพิ่มน้ำหนักลดน้ำหนักเน้นคำ หรือสร้างอารมณ์ เร้าใจต่อผู้ฟังเพื่อให้สามารถติดตามการบรรยายท่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ท่านเป็น พระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงโดดเด่นมากเป็นพิเศษ

สรุปผลการใช้เนื้อหาการบรรยายธรรม

การวิจัยเนื้อหาสาระในการบรรยายธรรม จากหนังสือชุดมรดกธรรมทั้ง 7 ชุด มี 73 เรื่อง โดยใช้เกณฑ์เนื้อหาสาระของธรรมที่นำมาเสนอตามวัตถุประสงค์ของสิริวรรณ นันทจันทู (2543: 4-6) สรุปผลได้ดังนี้ คือ เป็นการบรรยายธรรมโดยการใช้เนื้อหาธรรมที่เป็นสารให้ความรู้มากที่สุด จำนวนร้อยละ 34.27 รองลงการใช้เนื้อหาธรรมที่เป็นสารให้ความจรรโลงใจ จำนวนร้อยละ 32.87 การใช้เนื้อหาธรรมที่เป็นสารโน้มน้าวใจ จำนวนร้อยละ 17.80 และเนื้อหาธรรมที่เป็นสารให้ความรอบรู้ จำนวนร้อยละ 15.06 ตามลำดับ

หากแบ่งการบรรยายธรรมตามลักษณะของเนื้อหาสาระประเภทต่างๆในแต่ละเรื่อง ได้ดังนี้

1. ลักษณะเนื้อหาสาระให้ความรู้ พบว่ามีจำนวน 25 เรื่อง ชุดคิทธิ พบมากที่สุดร้อยละ 36.00 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 20.00 และชุดธรรมครองจิตใจร้อยละ 16.00 ชุดพุดดี ร้อยละ 12.00 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 8.00 ชุดธรรมครองโลกร้อยละ 4.00 และชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 4.00 ตามลำดับ
2. ลักษณะเนื้อหาสาระโน้มน้าวใจพบว่ามีจำนวน 13 เรื่อง ชุดพุดดี พบมากที่สุดร้อยละ 23.07 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 15.38 ธรรมครองชุดร้อยละ 15.38 ชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 15.38 และชุดคิทธิร้อยละ 7.69 และชุดธรรมครองจิตใจร้อยละ 7.69 ตามลำดับ
3. ลักษณะเนื้อหาสาระจรรโลงใจ พบว่ามีจำนวน 24 เรื่อง ชุดธรรมครองชีวิต พบมากที่สุด ร้อยละ 37.50 รองลงมาชุดพุดดี ร้อยละ 20.83 และชุดคิทธิ ร้อยละ 12.50 และชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 12.50 ชุดธรรมครองจิตใจร้อยละ 8.33 และชุดทำดี ร้อยละ 4.16 และชุดธรรมครองโลก ร้อยละ 4.16 ตามลำดับ

4. ลักษณะเนื้อหาสาระให้ความรอบรู้พบว่ามีจำนวน 11 เรื่อง ชุทธธรรมครองโลก พบมากที่สุดร้อยละ 36.36 รองลงมาชุดทำดี ร้อยละ 18.18 และชุดพุทธิ ร้อยละ 9.09 ชุดคติ ร้อยละ 9.09 ชุดธรรมครองเรือน ร้อยละ 9.09 ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 9.09 และชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

สรุปได้ว่าผู้แสดงธรรมมุ่งหมายให้ผู้ฟังธรรมจะได้รับเนื้อหาสาระให้ความรู้ชุดคติเกี่ยวกับธรรมะและพุทธศาสตร์มากที่สุด ร้อยละ 34.27 โดยเฉพาะเรื่องให้รู้จักทำความคิดของตนเองให้ดี มีศีล สมาธิ และปัญญาทางธรรมอย่างเพียงพอ ก่อนที่จะกระทำงานหรือกิจกรรมใดๆอย่างรอบคอบ ต้องรู้จักใช้วาจาดี การพูดเจรจาหรือสร้างมนุษย์สัมพันธ์ออกไปนั้นต้องมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายมีธรรมครองจิตใจอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสะอาด ความสว่าง ความสงบสุขของสังคมและชาวโลก รองลงมาใช้เนื้อหาสาระความจรรโลงใจ ร้อยละ 32.87 โดยเน้นในเรื่องการธรรมครองชีวิตให้ชาวพุทธต้องทำความดีมีประโยชน์แก่ผู้อื่นเสมอในทุกๆ โอกาสซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตพ้นทุกข์เป็นมหากุศลที่ยิ่งใหญ่ และตักเตือนให้รักษาสัมมาวาจาให้มากที่สุด

การใช้เนื้อหาสาระ โน้มน้ำใจในการชักจูงใจหรือผู้ฟังคล้อยตามในการบรรยายธรรมโดยให้ความสำคัญด้านการพูดดีกล่าววาจาอันเป็นมงคลมีสติปัญญาเข้าใจในความจริงและคุณค่าของชีวิตเพื่อความเป็นชาวพุทธที่แท้จริง โดย โน้มน้ำใจให้เกิดการทำดี มีการดำเนินชีวิตในครอบครัวด้วยรู้จักธรรมครองเรือน ซึ่งเป็นสถาบันสังคมครอบครัวที่เล็กที่สุดและรู้จักใช้ธรรมครองชีวิตด้วยหลักอริยมรรค 8 ประการเป็นที่ตั้งเสมอ มีทางเดินของชีวิตกับการใช้หลักธรรมในการครองโลก เพื่อแนวทางชีวิตที่ก้าวหน้าและมั่นคง

การบรรยายธรรมในส่วนของเนื้อหาสาระให้ความรอบรู้ เพื่อประสงค์ให้ชาวพุทธได้ทราบเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวมีความรอบรู้เกี่ยวกับความเป็นมาความสัมพันธ์ของศาสนาอื่นๆ และบุคคลสำคัญทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องไว้มากในชุดธรรมครองโลก เช่น เรื่องราวการปฏิบัติธรรมนับถือศัสตรโบสถของเด็ก เยาวชนในประเทศศรีลังกา การกลับใจของคนวรรณะศูทรในศาสนาพราหมณ์นับถือศาสนาพุทธ นักการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนา เช่น ท่านมหาตมะคานธี (ท่านคนวรรณะพราหมณ์) และท่าน ดร.อัมเบทการ์ (ท่านเป็นคนวรรณะศูทร) ของประเทศอินเดีย การทำนุบำรุงศาสนาพุทธของชาวพุทธในประเทศพม่า วัฒนธรรมชาวจีนที่สอดคล้องกับหลักธรรมของชาวพุทธ การสอนธรรมะของอาจารย์กูโงของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งเรื่องราวการเสด็จประพาสต่างประเทศของรัชกาลที่ 5 เป็นต้น

สรุปผลกลวิธีการบรรยายธรรม

การวิจัยกลวิธีการบรรยายธรรมโดยใช้หลักการนำเสนอเรื่อง โดยวิเคราะห์ตามเกณฑ์ของ เรณู สันตโยภาส (2547) การนำเสนอธรรมสรุปผลได้ 3 ขั้นตอน มีดังนี้

การเปิดเรื่อง คำนำหรือการนำเข้าสู่เรื่องของหนังสือชุดมรดกธรรม มี 5 แบบ พบว่า การเปิดเรื่องแบบที่พบมากที่สุดคือแบบอ้างประวัติความเป็นมาของเรื่องที่จะพูดพบมากที่สุดในช่วง พุคคิ ร้อยละ 20.75 เพราะเป็นชุดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำไว้ซึ่งต้องมีการใช้ปากมากที่สุด รองลงมาแบบพูดตรงไปตรงมาซึ่งพบในชุดธรรมครองเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 20.26 เพราะ ต้องการให้ผู้ฟังซึ่งเป็นผู้นำในครอบครัวหันมาตระหนักถึงการใช้ธรรมในการครองเรือน เพื่อเกิด ความสงบสุขในสังคมให้มากที่สุด แบบใช้คำกินใจและใช้คำสะอึกใจพบมากที่สุดในช่วงธรรมครอง ชีวิต ร้อยละ 20.20 เพราะเป็นชุดที่เกี่ยวข้องกับทุกคนจะได้รำลึกหรือจดจำคำสอน หลักธรรม และ ติดตามเนื้อหาการบรรยายธรรมอย่างตั้งใจและนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคม แบบพูดถึง ความดีของผู้มีอุภาวะคุณ พบมากในช่วง ชุดธรรมครองจิตใจ ร้อยละ 18.01 เพราะส่งเสริมให้ผู้ฟัง เกิดจิตสำนึก ในการรำลึกถึงพระคุณ คุณความดีของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา บรรพบุรุษผู้ ถ่ายทอดมรดกธรรมให้แก่รุ่นลูกหลานสืบไป แบบใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจพบมากที่สุด ในช่วงทำดี ร้อยละ 19.32 เป็นต้น เพราะประสงค์ให้ผู้ฟังสนใจตั้งใจฟังเรื่องราวธรรมที่เกี่ยวข้อง การทำดี การประพฤติธรรมและอนิสงคข์ของการทำดีตั้งแต่เปิดเรื่อง

การเสนอเนื้อหาตามลักษณะโวหารที่ใช้ในการบรรยายธรรมมี 2 แบบ พบว่าแบบการยก สาธกโวหารในช่วงธรรมครองเรือนมากที่สุดคือร้อยละ 19.21 รองลงมาชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 16.82 แสดงว่าการบรรยายธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการครองเรือนเป็นเนื้อหาที่ต้องใช้ การอธิบาย เปรียบเทียบ เล่าเรื่องสังคมชาวพุทธ ยกเหตุการณ์ พุทธประวัติ ชาดก นิทาน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาประกอบบรรยายเพื่อจะได้เนื้อหาที่ชัดเจนและสอดคล้องกับผู้เข้า ฟังบรรยายธรรม และแบบเทศนาโวหารพบมากที่สุดในชุดพุคคิ ร้อยละ 17.33 รองลงมาชุดคิตติ ร้อยละ 16.49 แสดงว่าการพุคคิ คิตติ มีความมุ่งหมายให้ผู้ฟังได้เข้าใจเหตุผล หลักธรรมมาใช้ให้ เกิดความชัดเจนในการประพฤติธรรมและอนิสงคข์ของกล่าววาจาดีมีมงคล การทำดีให้มากที่สุด เพราะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติธรรมที่สำคัญในอริยะสัจ 4 ประการ ข้ออริยะมรรคว่าด้วยสัมมาวาจา และสัมมาสติ เป็นต้น

การสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่องหรือจบเรื่องของการบรรยายธรรมโดยใช้เกณฑ์ของสิรินโรจนสโรช (2539) มี 2 ประเภท พบว่าแบบคลี่คลายประเด็นพบมากที่สุดในช่วงพุทธศักราช 2539-2544 รองลงมาชุดธรรมครองชีวิต ร้อยละ 18.06 แสดงว่า การพูดดี และการใช้ธรรมครองชีวิต มุ่งหมายให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจชัดเจน หอมดข้อสงสัยใดในการกล่าววาจาดี มีสัมมาทิฏฐิ เชื่อในทำดีได้ดี เป็นมงคลแก่ชีวิตสามารถนำไปปฏิบัติชีวิตประจำวันได้และเกิดประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม แบบทั้งปริศนาพบมากที่สุดในช่วงพุทธศักราช 2545-2550 แสดงว่า มุ่งหมายให้ผู้ฟังคิดดี รู้จักไตร่ตรอง รู้จักใช้หลักธรรม ใช้หลักธรรมข้อกาลามสูตรมีตรรกที่ดี หลักอริยสัจ 4 ประการ รู้จักการคิดพิจารณาเรื่องทุกข์ สมุทัย นิโรจ และมรรค เสมอ ก่อนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปฏิบัติดีด้วยสัมมากัมมันตนะ เป็นต้น

สรุปได้ว่ากลวิธีการบรรยายธรรมได้ใช้เทคนิคในการบรรยายธรรมดำเนินตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่การเปิดเรื่อง หรือค่านำหรือนำเข้าสู่เรื่อง ทั้ง 5 แบบ คือ คือแบบอ้างประวัติ ความเป็นมาของเรื่องที่จะพูด แบบพูดตรงไปตรงมา แบบใช้คำกินใจและใช้คำสะอึกใจ แบบพูดถึงความดีของผู้มีอุปการคุณแบบใช้คำกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเสนอเนื้อหาตามลักษณะโวหารในการบรรยายธรรมมีใช้ทั้ง 2 แบบ คือ แบบการยกสาธกโวหาร และแบบเทศนาโวหาร โดยขึ้นอยู่กับว่าเนื้อเรื่องมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมและเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา การสรุปหรือการปิดเรื่องพบว่าการจบ 2 แบบ คือ การจบเรื่องแบบคลี่คลายประเด็น ร้อยละ 10.44 ถึง 19.72 และการจบเรื่องแบบทั้งปริศนา ร้อยละ 8.32 ถึง 24.16 แสดงว่า การจบเรื่องขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อเรื่องหรือหลักธรรม คำสอนที่ใช้ในการบรรยาย ดังนั้นกลวิธีการบรรยายธรรมในชุดมรดกธรรมนี้ได้เลือกใช้เทคนิคการเปิดเรื่อง การเสนอเรื่องตามตามลักษณะของโวหาร และการจบเรื่องหรือปิดเรื่องมีหลายวิธีขึ้นชุดและเนื้อเรื่องที่นำมาบรรยาย เกี่ยวกับหลักธรรมะ คติธรรม ต่างๆ เพื่อให้เกิดความสนใจและชวนติดตามทำให้ชาวพุทธได้นำคำสอนไปปฏิบัติจนได้เกิดผลดีต่อชีวิตครอบครัว สังคม ตลอดถึงชาวโลก

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาลักษณะการใช้ภาษาไทย เนื้อหา และกลวิธีการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท)” ผู้วิจัยขออภิปรายผล ดังนี้

ลักษณะการใช้ภาษาไทยในการบรรยายธรรม ได้ศึกษาการใช้ถ้อยคำจำนวน 8 ลักษณะ คือ คำซ้ำ คำซ้อน คำอุทานเสริมบท คำภาษาต่างประเทศ ภาพพจน์อุปมา สำนวน สุภาษิต และ คำพังเพย ซึ่งถ้อยคำที่ใช้ในการบรรยายธรรมเป็นคำซ้ำสองพยางค์มากที่สุดถึง ร้อยละ 74.39 เพื่อที่จะเพิ่มน้ำหนักความหมายให้หนักแน่นชัดเจนยิ่งขึ้นหรือเพื่อลดน้ำหนักความหมายของคำลง รองลงมาคำซ้อน ร้อยละ 10.82 เพื่อให้ความหมายที่ชัดเจนและนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันมาซ้อนกัน ให้การออกเสียงสะดวกและไพเราะ ซึ่งเป็นลักษณะของการใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างความเป็นกันเอง และสุภาพ ทำให้การสื่อสารในการบรรยายดีขึ้น สอดคล้องกับ ฌุมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547) กล่าวว่า การศึกษาจากเทปบันทึกเสียงการเทศน์ของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) ในพ.ศ. 2542 และพ.ศ.2543 พบว่ามีทักษะในการบรรยายธรรมโดยใช้ลักษณะภาษาเทศน์ ด้วยคำซ้ำ คำสแลง และคำพ้องสัมผัสจำนวนมาก ซึ่งการใช้คำซ้ำใช้ได้หลากหลาย เช่น นาม สรรพนาม กริยา วิเศษณ์ บุพบท และการใช้คำซ้อนลักษณะนี้เพื่อให้ได้ความหมายเฉพาะหรือให้ได้ ความหมายใหม่เพื่อผู้ฟังได้มีความหลากหลายในอรรถรสเพื่อให้ธรรมได้เข้าถึงผู้ฟังอย่างแท้จริง

การใช้สำนวน ร้อยละ 5.18 แสดงว่ามีความมุ่งหมายให้ผู้ฟังธรรมเข้าใจเรื่องธรรมอย่าง ตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดาเมื่อพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที และบางครั้งก็พูดเป็นชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้นๆ คน ฟังแล้วอาจเข้าใจความหมายทันที เพราะ เป็นคำนั้นมีการใช้กันแพร่หลายทั่วไปตามที่ สง่า กาญจนาคพันธ์(2522:1)กล่าวไว้ ซึ่งเป็นการให้ ผู้ฟังได้คิดและติดตามหลักธรรมคำสอนในการบรรยายอย่างน่าสนใจ

การใช้ภาพพจน์อุปมา ร้อยละ 4.73 แสดงว่ามุ่งหมายให้ผู้ฟังการบรรยายธรรมสามารถเห็น ภาพพจน์แยกแยะเปรียบเทียบจินตนาการและสร้างความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้นและ การใช้สำนวน ร้อยละ 5.18 แสดงว่าการใช้ภาษาพูดที่มีชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมาแต่มีความหมาย ในตัวนั้น จะทำให้การบรรยายธรรมมีอรรถรส ทำให้เนื้อเรื่องกระชับและชวนให้คิดและติดตาม น่าสนใจเรื่องได้ดีขึ้น นับว่าผู้แสดงธรรมเข้าใจและมีทักษะการใช้สำนวนได้ชัดเจน

การใช้คำภาษาต่างประเทศ ร้อยละ 1.83 โดยทั่วไปในภาษาพูดมักใช้คำทับศัพท์ ภาษาต่างประเทศ เพื่อสื่อสารกันในเฉพาะกลุ่มหรือวงการศึกษาด้วยกัน ซึ่งสิริวรรณ นันทจินฑู (2549: 72-78) กล่าวไว้ เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้ฟังที่มีการศึกษาอยู่บ้างและเพื่อความทันสมัยทัน ต่อโลกซึ่งคำที่มาจากภาษาต่างประเทศเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นคำที่รู้จักกันเป็นอย่างดีและใช้พูดกัน อยู่แล้วเช่น ภาษาอังกฤษและภาษาจีน แสดงว่ามีผู้ฟังการบรรยายธรรมหลายหลายอาชีพ สอดคล้อง

กับพระมหาธารง สมานธิ (2546) ได้ศึกษาถึงความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมและพบว่าพระพรหมมังคลาจารย์ (ปั่น ปญฺญานนฺโท) เป็นพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในจังหวัดโดยมีวาทศิลป์พอสรุปถึงลักษณะการเทศนาคำนี้ คือ ใช้ภาษาพูดอย่างระวังคำ เปล่งเสียงแต่พองาม พูดได้เหมาะสมกับสถานการณ์ สร้างความประทับใจในการพูดได้ดี สร้างความไว้วางใจในการพูด ใจสงบเยือกเย็นระหว่างคำพูด มีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง กล่าวด้วยคำด้วยคำหวานสมานใจ กล่าวถึงความดีของผู้อื่นๆ บ่อยๆ ไม่กล่าวด้วยคำส่อเสียด พูดเพื่อสร้างสถานภาพทางใจของผู้อื่นให้ดีขึ้น ทำใจให้สงบก่อนกล่าววาจา เป็นต้น

การใช้คำอุทานเสริมบทร้อยละ 1.68 แสดงว่ามุ่งหมายให้ผู้ฟังธรรมเพื่อให้ผู้ฟังได้ผ่อนคลายจากการฟังคำที่ไม่ออกเสียงหมดเร็วเกินไปได้คิดคล้อยตามมีความสุขกับเพื่อเพิ่มน้ำหนักคำที่ถูกเสริมให้นำพียงมีอรรถสมากขึ้นในการฟัง โดยการใช้น้ำคำที่กล่าวเสริมขึ้นเพื่อให้คล้องจองหรือมีความหมายดีขึ้น บางครั้งใช้น้ำคำที่แทรกลงในระหว่างคำเพื่อให้เกิดความสละสลวยและให้มีคำครบถ้วนตามต้องการสอดคล้องกับเสนาีย์ วิจารณ์ (2542)

การใช้สุภาษิตและคำพังเพย ร้อยละ 0.9 และ ร้อยละ 0.61 แสดงว่าความมุ่งหมายเพื่อแฝงคติเตือนใจหรือ ข้อคิดสะกิดใจให้นำไปปฏิบัติได้ ซึ่งเนื้อหาอาจจะไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเกี่ยวกับความดีหรือความจริงแท้แน่นอนแต่เพื่อให้ผู้ฟังธรรมเข้าใจกับเรื่อง อย่างมีความหมายลึกซึ้งกว่าสำนวน ซึ่งอาจมีลักษณะติชมหรือแสดงความเห็นในตัวสอดคล้องกับประสงค์ ราชณสุข (2535) ดังนั้นผู้แสดงธรรมนำถ้อยคำมาใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อหาในการบรรยายธรรม ทำให้เรื่องน่าฟังซึ่งเป็นการสอนในสิ่งที่ดีและเป็นข้อคิดสะกิดใจที่จะกระตุ้นให้ผู้ฟังนำธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีเช่นกัน

นับว่าผู้แสดงธรรมมีความสามารถและทักษะการใช้ถ้อยคำในภาษาไทยได้หลากหลายลักษณะ จึงเป็นที่หายากยิ่งในสังคมปัจจุบัน หากพระสงฆ์รุ่นใหม่ที่มีความสามารถในการเผยแผ่พระธรรมได้ศึกษาและนำแบบอย่างการใช้ภาษาไทยในการบรรยายธรรมของท่านไปใช้ก็จะเป็นการช่วยให้การบรรยายธรรมน่าสนใจมากยิ่งขึ้นเพื่อช่วยให้ธรรมได้ซึมซับและเข้าไปก่อให้เกิดผลอย่างแท้จริงในทุกคน ทุกสังคมได้ สอดคล้องกับนอกจากนี้ การศึกษาของพระมหาธารงค์ สมานธิ (2546) ได้กล่าวว่าพระพรหมมังคลาจารย์ (ปั่น ปญฺญานนฺโท) แสดงธรรมมีการใช้วาทศิลป์ในบรรยายธรรมสามารถใช้ภาษาพูดอย่างระวังคำ มีน้ำเสียงแต่พองามพูดได้เหมาะสม สร้างความประทับใจในการพูดได้ดี สร้างความไว้วางใจได้ง่าย ใจสงบเยือกเย็นระหว่างคำพูด มีความเป็นกันเองกับผู้ฟังกล่าวด้วยคำด้วยคำหวานสมานใจกล่าวถึงความดีของผู้อื่นๆ บ่อยๆ

ไม่กล่าวถ้อยคำส่อเสียด, พูดเพื่อสร้างสถานภาพทางใจของผู้อื่นให้ดีขึ้น นับว่าเป็นนักเทศน์บรรยายธรรมที่มีคุณสมบัติตามแนวหลักของพุทธศาสนาอย่างแท้จริงตามหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ในสังคกนิบาต อังคุตตรนิกาย ตามที่ ทวิทย์ บุญไฉ (2539) กล่าวไว้

การใช้เนื้อหาในการบรรยายธรรม ซึ่งพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) เป็นพระที่มีความรู้ด้านการใช้หลักธรรมมาก ส่วนใหญ่จะอยู่ในหลักของอริยสัจ 4 ในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีการบรรยายธรรมเกี่ยวกับความรู้ด้านหลักธรรม ร้อยละ 34.27 ทำให้เป็นพระนักเทศน์ที่สามารถบรรยายธรรมได้อย่างต่อเนื่องและนานๆ อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับการคิดดีทำดี ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ท่านนำมาบรรยายสามารถปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยการศึกษาของพระมหาทวีป กตปุญฺโญ (2538) ว่าผลงานการบรรยายของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) มีอิทธิพลต่อเยาวชนและคนวัยกลางคนได้ดี และสามารถนำมาเป็นข้อเตือนใจในบุคคลหลายอาชีพ ทั้งกลุ่ม พ่อค้า ข้าราชการ นักการเมือง นิสิต นักศึกษา เยาวชน ประชาชนทั่วไป เป็นต้น ซึ่ง ฌุมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547) ศึกษาเปรียบเทียบกับพระราชธรรมนิเทศ(พยอม กลฺยาณ) แล้วพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท) สามารถบรรยายด้วยเนื้อหาหลักธรรมที่อ้างอิงพุทธศาสนาหรือพุทธภาษิตได้มากและสามารถบรรยายทั้งในแบบจรรโลงใจได้ดี ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมครองชีวิตได้ร้อยละ 40 ทั้งนี้ สอดคล้องกับพระมหาธำรงค์ สมาธิ (2546) กล่าวว่า มีหลักวาทศิลป์ในการบรรยายธรรมตรงกับความต้องการของประชาชนทำให้เป็นพระที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนนทบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงจำนวนมาก

การวิจัยกลวิธีการบรรยายธรรม พบว่าสามารถใช้เทคนิคการนำเสนอเรื่องด้วยการขบกระตุณ ใช้คำกึ่งใจหรือสะอึกใจ หรือบางครั้งก็กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดความสนใจมากขึ้น การเสนอเรื่องตามลักษณะโวหารมีใช้ทั้ง 2 แบบ คือการยกสาธกโวหารและการยกเทศนาโวหารละปนกันทุกชุดและการจบสรุปเรื่องด้านการสร้างปรีศนาธรรม ให้นำไปคิดและปฏิบัติได้ง่าย สามารถใช้เทศนาโวหารเกี่ยวกับหลักธรรมได้จำนวนมาก สอดคล้องกับการศึกษาของฌุมพรี เหล่าวิเศษกุล (2547) ว่าผู้แสดงธรรมจะนิยมใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ ไม่นิยมการโน้มน้าวใจ แต่จะใช้วิธีการบรรยายแบบจรรโลงใจมากและนิยมอ้างอิงยกหลักธรรม คติธรรมมาประกอบ เพราะจะทำให้ผู้ฟังสามารถนำเนื้อหาไปพิจารณาเพื่อจะได้ปลุกใจ เตือนตนเอง อย่างมีสติไตร่ตรองสามารถแก้ไขปัญหิต่างๆ มีความขี้คิด รอบคอบ ประพฤติ ปฏิบัติตนในทางถูกต้องตามธรรมนองคลองธรรมอันจะก่อให้เกิดความสุขในชีวิตเป็นพุทธบริษัทที่ดีต่อไป นอกจากนี้ รัตนาภรณ์ บางจริง (2537) ได้ศึกษาพบว่าการบรรยายด้านเนื้อหาในการพัฒนาสังคม ให้คนไทย

รู้จักอนุรักษ์และหวงแหนขนบธรรมเนียมประเพณีด้านศาสนาบ้านเมือง เนื่องจากเราเป็นเมืองพุทธ ที่บรรพบุรุษได้รักษามรดกพุทธศาสนาอย่างยาวนาน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการที่จะมีการวิจัยเพิ่มเติม เพื่อให้ การศึกษาการบรรยายธรรมของผู้แสดงธรรมได้ขยายความรู้และเผยแพร่ออกไปให้กว้างขวาง ยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมการใช้คำภาษาปาก กลวิธีการเชื่อมโยงคำบาลีกับคำสอนของท่าน เพราะทำให้การบรรยายธรรมน่าสนใจ น่าฟัง ไม่น่าเบื่อ และมีรรถรสในการฟังมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาเนื้อหาการบรรยายธรรมด้านอื่นๆของหนังสือชุดมรดกธรรม
3. เปรียบเทียบผลที่เกิดต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในแ่งมุมต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงประโยชน์ของเนื้อหาการบรรยายธรรมที่สามารถเข้าถึงชีวิตของพุทธศาสนิกชนใน สังคมไทยได้อย่างแท้จริง
4. การวิจัยและพัฒนาด้านภูมิปัญญาทางธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างหรือเป็นแนวทางต้นแบบ ของพระนักเทศน์รุ่นใหม่ๆได้เพราะเป็นพระนักเทศน์ที่พัฒนามาเป็นการบรรยายธรรมสดๆใน โอกาสต่างๆจำนวนมาก
5. การศึกษาความพึงพอใจของการบรรยายธรรมของพระพรหมมังคลาจารย์ (ปิ่น ปลูกานนุโท) ในหนังสือชุดนี้

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2539. การใช้ภาพพจน์ในภาษาไทย ใน ศิลปะการใช้ภาษา.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

_____. 2543. **สำนวนไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

กิติมา สุรสนธิ. 2542. **ความรู้ทางการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: คณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กำชัย ทองหล่อ. 2547. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.

กุลชาติ พงษ์จันทร์. 2544. **ศิลปะการพูดจูงใจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพลิน.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. 2549. **ภาษากับการสื่อสาร**. กรุงเทพมหานคร: พีเพรส.

เจิม ชุมเกตุ. 2530. **ภาษาบาลีประยุกต์**. นครปฐม.: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เจือ สตะเวทิน. 2533. **สุภาษิตไทย**. ม.ป.ท. กรุงเทพมหานคร.: สุทธิสารการพิมพ์.

ฉุมพรี เหล่าวิเศษกุล. 2547. **การศึกษากลไกรายาเทศนาของพระปัญญาญาณนันทิกุญและพระ
พยอม กัลป์ยาโน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์. 2545. **เทคนิคการพูดในที่ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ก้องหล้า.

ทวีทย์ บุญไว. 2539. **ศึกษาการสอนพูดที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นภาลักษณ์ สุวรรณธาดา. 2533. “ความรู้เบื้องต้นทางการประพันธ์” ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาภาษาไทย 2 หน่วยที่ 1-7.

นววรรณ พันธุ์เมธา. 2549. **ไวยากรณ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

นิพนธ์ ศศิธร. 2521. **หลักการพูดต่อชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
ไทยวัฒนาพานิช.

นิตา ศักดิ์เดชยนต์, युพา ส่งศิริ และใจเอื้อ บูรณะสมบัติ. 2526. **ภาษาศาสตร์สำหรับครู**.
กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย.

นิเวศน์ กันไทยราษฎร์. 2546. **อยากเป็นพิธีกรดังฟังทางนี้**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ประมะ สตะเวทิน. 2538. **การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร:
ภาพพิมพ์.

ประภาศรี สีหอำไพ. 2538. **ตำนาน สุภาษิตและคำพังเพยไทย**. กรุงเทพมหานคร:
เอสเอนด์เค บุคส์.

ประสงค์ ราชณสุข. 2535. **เสียงและการออกเสียง: การพัฒนาเพื่อประสิทธิภาพในการพูด**.
กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร).

พุทธทาสภิกขุ. 2550. **ภาษาคนภาษาธรรม: สรรนิพนธ์หลักธรรมสำคัญของพระมหาเถระ**
พุทธทาสภิกขุ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บุญนิมิตการพิมพ์.

_____. 2552. **ธรรมปาฐิโมกษ์ เล่มที่ 1**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2531. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต). 2539. การสื่อภาษาเพื่อเข้าถึงสังคม. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2541. นักเทศน์ผู้ยิ่งใหญ่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ก. คิดดี :ใคร่ครวญก่อนแล้วจะทำดีกว่า. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ข. พูดดี:การกล่าววาจาดี. เป็นมงคลอันอุดม.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ค. ทำดี: วันคืนล่วงไปๆบัดนี้เราทำอะไรอยู่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ง. ธรรมครองชีวิต ธรรมะนำแสงสว่างสู่ชีวิตใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550จ. ธรรมครองเรือน ธรรมะนำแสงสว่างสู่ชีวิตใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ฉ. ธรรมครองโลก ธรรมะนำแสงสว่างสู่ชีวิตใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

_____. 2550ช. ธรรมครองจิตใจ ธรรมะนำแสงสว่างสู่ชีวิตใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระมหาจรัสศักดิ์ ชมมเมธี (สังเมฆ). 2544. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาในพระพุทธศาสนา:
ศึกษาเฉพาะกรณีแนวคิดเรื่องภาษาคนภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ. วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระมหาทวีป กตปุญโญ (หนูด้วง). 2538. การศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญา
นันทภิกษุที่เกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ, มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาธำรงค์ สมานธิ. 2546. ความต้องการของประชาชนในจังหวัดนนทบุรีต่อการแสดงธรรมของพระสงฆ์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาวิเชียร สีหาบุตร. 2537. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยวัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระสุนทร รตนปญโญ(มติยาภักดิ์). 2548. การศึกษาปัญหาการใช้ภาษาในการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธรรมนิเทศ, มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

เพ็ญศรี จันทร์ดวง. 2542. วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย: พินิจวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

พงษ์เทพ ขจรไชยกูล. 2533. พุทธภาพ. สงขลา: โรงพิมพ์พุทธกษบาล.

ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข. 2546. ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภูมิปัญญา.

รัตนภรณ์ บางจริง. 2537. การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของพระวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร).

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

_____. 2553. ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

เรณู สันตโยภาส. 2547. **บุคลิกภาพคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิมล คำศรี. 2540. “ภาษิตและสำนวน”. **วรรณกรรมมุขปาฐะ เมืองนครศรีธรรมราช: นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม**.

วราภรณ์ บำรุงกุล. 2537. **ร้อยกรอง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ต้นอ้อ.

วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์. 2539. “สำนวนไทยถิ่นใต้” **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม**. นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม.

ศิริน โจรนสโรช. 2539. “การเขียนบทเนื้อหาเพื่อการจัดทำสื่อประสม.” **รังสิตสารสนเทศ** 8 (1): 39-41.

ศรีจันทร์ วิชาตรง. 2541. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏ พระนคร.

สง่า กาญจนคพันธ์. 2522. **สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2552. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.

เสถียร โพธิ์นันทะ. 2522. **ปรัชญามหายาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2528. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. 2523. **บาลี-สันสกฤตที่สัมพันธ์กับภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สิริวรรณ นันทจันทุล. 2549. **ภาษาไทยในสื่อมวลชน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุวิทย์ มูลคำ. 2545. **ครบเครื่องเรื่องวิทยากร**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.

เสนีย์ วัฒวรรณ. 2542. **หลักภาษา การใช้ภาษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2540. **ภาษาในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณีประภา หัสภาคย์. 2525. **การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร:
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. 2519. **ศิลปะการพูด**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. 2545. **หลักภาษาไทยอักษรวิธี วจิวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์**.
พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2548. **หลักภาษาไทยอักษรวิธี วจิวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 13.
กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ภาคผนวก

เวลาที่ผ่านไปเราก็บอกว่า เออ...เลิกกันทีเถอะ ฉันไหว้ผิดมานานแล้ว เวลานี้ฉันจะเปลี่ยนชีวิตจิตใจแล้ว ฉันจะไหว้ให้ถูกที่ถูกต้อง ฉันจะกำจัดสิ่งที่ฉันไหว้ให้น้อยลงหน่อย คือพระรัตนตรัยเท่านั้น สิ่งนั้นไม่มีฤทธิ์เดชอะไร อยู่ไปมันก็ผุพังไปเอง ไม่ก่อกุศลก่อความเดือดร้อนให้แก่ใครๆแม้แต่น้อย อย่างกลัวสิ่งในที่ไม่ควรกลัว ต่อกันไปขอให้ท่านทั้งหลายเป็นคนกล้าตามแบบของพระพุทธเจ้า เรื่องทั้งหลายก็จะเรียบร้อยขึ้น นี่ประการหนึ่ง

เชื่อกรรมและผลของกรรม

อีกประการหนึ่ง อันจะเป็นมูลฐานของจิตใจ ให้เราก้าวหน้าในทางปฏิบัติ ปฏิบัติชอบก็คือความเชื่อเรื่องการกระทำ เรียกว่ากรรมศรัทธา หมายความว่า การกระทำความสุข ความทุกข์ ความมั่งมี ความยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความสะดวกรสบายในชีวิต เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของเราเอง ไม่ใช่เนื่องมาจากอะไรมาดลบันดาลให้เป็นไป แต่มันเป็นเรื่องของชีวิต เป็นเรื่องของการกระทำ เราทั้งหลายที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็เนื่องมาจากเราทำผิด ปฏิบัติกฎธรรมชาติดีผิด กฎธรรมชาติในทางร่างกาย เช่น เราใช้งานมันมากเกินไป ทรมานทรมมร่างกายเกินไปบ้าง กินเกินไปบ้าง ทเปียเกินไปบ้าง ทำอะไรที่เกินธรรมชาติไป เราก็เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่ใช่เจ็บไข้ได้ป่วยเพราะโชคไม่ดี เพราะดวงไม่ดี ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เราป่วยเพราะผิอะไรบางอย่าง เราจึงเป็นไปอย่างนั้น

ถ้าเราเป็นคนแก่มันก็เป็นเรื่องเจ็บป่วยธรรมดา เพราะว่าร่างกายใช้มานานแล้ว มันก็ต้องชำรุดทรุดโทรมไปตามธรรมดาของสังขาร ให้เราคิดอย่างนี้ 'พุทธบริษัทเรานั้น ถ้ามีอะไร

อะไรเกิดขึ้นก็ได้ช่วยกันดูแลรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกๆจึงเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นเหนียวแยกออกจากกันได้ยากที่สุด

ประเภทของลูก

ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกลูกไว้สามพวก คือ

๑. บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่
๒. บุตรที่เสมอกับพ่อแม่ และ
๓. บุตรที่ต่ำกว่าพ่อแม่

ในบุตรทั้งสามเหล่านี้ ที่ดีกว่า ต่ำกว่าพ่อแม่ ท่านหมายถึงความเป็นอยู่ และความประพฤติของบุตรเป็นเกณฑ์ เช่น พ่อแม่เป็นคนมีศีลธรรม ลูกเกิดมาเป็นคนไร้ศีลธรรม อย่างนี้ต่ำกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ขาดศีลธรรม แต่ลูกกลายเป็นคนมีศีลธรรม ลูกก็เป็นคนที่ดีกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนยากจน ลูกได้มีฐานะดีขึ้นในทางทรัพย์สินสมบัติ ก็เป็นลูกที่ดีกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนมั่งคั่งได้แสวงหาทรัพย์สินสมบัติไว้มาก พอหมดบุญพ่อแม่แล้ว พวกลูกๆไม่อาจจะรักษาทรัพย์สินสมบัติไว้ได้ ลูกนั้นเป็นลูกที่เสวกว่าพ่อแม่ ส่วนลูกได้มีฐานะความประพฤติเท่าเทียมพ่อแม่ นั่นคือ ลูกเสมอกับพ่อแม่ พ่อแม่ทั่วไปมีความปรารถนาใคร่ได้ลูกที่ดีกว่าเสมอ แต่จะสมหวังหรือไม่นั้น เป็นปัญหาอยู่มากเหมือนกัน

ประเทศชาติใดก็ตามจะมีความเจริญหรือตกต่ำก็อยู่ที่การกระทำของพลเมืองในชาตินั้น เป็นประมาณ ถ้าพลเมืองของชาติเป็นคนดีมีศีลธรรม ชาติก็ก้าวหน้า ถ้าพลเมืองของชาติ

ธรรมคาวงเรือน ๕๗

มักจะเดินคู่กันมาเสมอ ถ้าเราไปเห็นความเท็จแล้วพอใจในสิ่งนั้นเสีย ความจริงก็ไม่ปรากฏแก่เรา แต่ถ้าพยายามมองให้ทะลุความเท็จอันเป็นmayaเข้าไป ความจริงก็จะปรากฏแก่เราได้ คนใดได้ทราบความจริงแล้วคนนั้นจะเป็นไท ไม่มีความหลงใหลมัวเมาในสิ่งนั้นๆต่อไปอีก และเมื่อความหลงไม่มี ปัญญา ก็ปรากฏ ปัญญานั้นแหละเป็นประทีปส่องใจให้ได้เห็นของจริงของแท้

ตัวตนที่เรามายึดถืออยู่นั้น ว่าที่จริงแล้วทมิฬ มันเป็นแต่เพียงภาพมายาที่ปรากฏออกมาเพียงชั่วคราเท่านั้น และเป็นมายาที่มีธาตุแห่งความยั่ววนอยู่ด้วย ผู้ใดได้เห็นแล้ว ก็ย่อมติดใจ และหวั่นไหวในสิ่งนั้นๆทันที อันการติดใจในภาพมายานั้น ก็เป็นเช่นกับความฝันที่เกิดขึ้นในกลางคืน พอตื่นขึ้นมันก็หายไปเสียแล้ว แต่แม้ภาพฝันจะหายไป รอยพิมพ์ใจซึ่งภาพนั้นก็ยังติดอยู่ ผู้ฝันยังเฝ้ามาคิด ก่อให้เกิดความเศร้า หรือก่อให้เกิดความเพลินไปได้เหมือนกัน

กามคุณห้าไม่เที่ยงแท้แน่นอน

กามคุณห้าคือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสนั้น จงพิจารณาดูเถิดว่ามันมีความจริงที่อยู่ตรงไหนบ้าง? รูปอันเป็นส่วนของเราดูสิมี ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น มันเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ถาวรหรือเปล่า? เหลวไหลทั้งนั้น มันมีอาการเป็นไปตามเรื่องของมันเอง เกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรไปในท่ามกลาง และแตกสลายไปในที่สุด ความแตกสลายนั้นก็คือที่สุดแห่งความเปลี่ยนแปลงนั่นเอง

๑๓๐ ปี ๑๓๑๑ ๑๓๑๒ ๑๓๑๓

สัจธรรม

ความนับถือศาสนาอย่างมกมาย ไร้ปัญญา อันมีตาตั้งอยู่ในอันเดียกดี พิธีการอันไม่เป็นสาระของลัทธิศาสนาที่ต้องการผูกคนไว้ด้วยความเขลาที่ดี นักบวชผู้ทำอาการอย่างเสื่อ เฒ่าจำศีลก็ดี ได้ถูกพระพุทธรูปองค์ทรงกำจัดไปด้วยวิธีการอันละมุนละม่อม คือพระองค์ทรงสอนความจริงความแท้ เมื่อความจริงปรากฏขึ้น ความคิดก็สลายไปด้วย การที่ทรงประกาศความจริงนี้เอง มีการกระทบกระทั่งกันในระหว่างของไม้แท็กกับของแท็กก็เกิดขึ้นบ้าง แต่พระองค์เป็นชนะ...ผู้ชนะสิ่งหึงปวง ใครมามุ่งร้ายพระองค์เขาก็หายไปเอง พระองค์ไม่เคยทรงมุ่งร้ายใคร ทรงมีแต่ความเมตตากรุณาต่อคนทุกเหล่า แม้เขาจะฆ่าพระองค์ พระองค์ก็ไม่ทรงกลัว แต่กลับไปหาผู้ที่ฆ่า และเมื่อเจอหน้ากัน ผู้มุ่งร้ายก็กลายเป็นผู้มุ่งดีไป... ความกรุณาข่มขานะความโหดร้าย ความดีข่มขานะความชั่ว สัจจะข่มขานะอสังจะเสมอ

พระองค์และสาวกจึงมีความปลอดภัยในที่ทุกสถาน ทรงเป็นที่เคารพสักการะของพระเจ้าแผ่นดินทุกเขตแดนแคว้นแคว้น และประชาชนทั่วไปก็หั้นมานิยมและดำเนินตามแนวของพระองค์ คำสอนของพระองค์จึงเป็นประโยชน์แก่คนทุกเหล่าในสมัยนั้น พระองค์ทรงสอนพ่อแม่ให้มีความกรุณาต่อบุตรธิดา ทรงสอนบุตรธิดาให้มีความเคารพและเลี้ยงดูพ่อแม่ ทรงสอนครูให้ทำหน้าที่ของครูที่ดี และทรงสอนศิษย์ให้เคารพเชื่อฟังคำของครู ทรงสอนคนมั่งมีให้มีความเอื้ออารีต่อคนจน และสอนคนจนให้สนองคนมั่งมีด้วยการทำงานให้ดี และได้ผลเต็มที่ ทรงสอนให้เข้าใจผลแห่งกรรมที่จำแนกคนออกไปเป็นชั้นๆ ทุกคนเขยิบฐานะของตัวให้ดีขึ้นได้โดยการกระทำที่ดี เพราะทุกอย่างเกิดมาจากการกระทำดี และทุกอย่างเกิดมาจากการกระทำของตนทั้งนั้น

ธรรมครองจิตใจ ๑๓

ว่าทำดีให้มากเมื่อมีชีวิตอยู่ตายแล้วฝังหรือเผา หรือทำอย่างไรผลก็เท่ากัน พระในสมัยนั้น
 ไม่มีความกังวลต่อสรีระอันน่าเกลียดของท่าน แต่ท่านกังวลต่อความสุขทุกข์ของผู้อื่นมากกว่า
 ท่านมิได้คิดให้มีพิธีอะไรเพื่อประกาศเกียรติยศเกียรติคุณของท่านเองเลย เพราะท่านมี
 ความเห็นแก่ตัวน้อย บางท่านก็ไม่มีความเห็นแก่ตัวเลย แล้วการเป็นอยู่ของท่านก็เป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์สุขต่อชุมชนเท่านั้น

ผู้ที่เข้ามาบวชในพระศาสนา ส่วนมากบวชเพราะเห็นภัยในการเกิดอีก คิดบวชเพื่อ
 ทาทางให้หลุดพ้นเท่านั้น หาได้บวชเพราะเหตุใดอื่นไม่ พระภิกษุในสมัยนั้นจึงเป็นที่สักการะ
 เคารพนับถือของประชาชนจริงๆ การเผยแผ่ศาสนาที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิด
 ประโยชน์สุขแก่ชาวโลกได้มากกว่าสมัยนี้

ภิกษุทั้งหลายจึงตื่นเกิด

พวกเราภิกษุสมัยนี้ ถ้าเรามาคิดถึงว่าเราเป็นลูกคนโตของพระพุทธเจ้า เราเป็นผู้นำของ
 ศาสนาแทนท่านที่ล่วงลับไปแล้ว ในสมัยนี้โลกกำลังต้องการความสงบ ต้องการความจริงแท้
 อันเป็นทางพ้นทุกข์ได้จริง ความเสื่อมความเจริญของพุทธศาสนาอยู่ที่ภิกษุเป็นส่วนใหญ่ ใน
 สมัยใดภิกษุเคารพตนเอง เคารพพระบรมศาสดา เคารพหน้าที่ของพระ

ในสมัยนั้นศาสนาเจริญ คนดีมีศีลธรรมก็เกิดมีเพิ่มมากขึ้นจากผลงานของพระ แต่ใน
 สมัยใดที่พระภิกษุพากันเมาลาภ เมายศ ถือผิดนอกทางของพระพุทธศาสนา เห็นแก่ตน
 มุ่งหาลาภผลเงินทองและสะสมไว้เพื่อประโยชน์ส่วนตนถ่ายเดียว ลืมคำสั่งของพุทธบิดาเสีย

ธรรมครองจิตใจ ๑๕

ศักดิ์สิทธิ์นั้นช่วยอะไรได้บ้าง พระพุทธรูปเป็นเพียงวัตถุเครื่องจูงใจ ท่านพูดไม่ได้ พระสงฆ์ต้องพูดแทนท่าน ถ้าพระสงฆ์ไม่พูดกันแล้ว คนก็ยิ่งเมากันหนักเท่านั้นเอง

กรุงเทพฯ. นครหลวงของไทย อันเป็นนครแห่งวัดวาอาราม เข้าๆเราจะเห็นนักบวชเหลืออร่ามไปเกือบทุกถนน เย็นๆเราก็มองเห็นอร่ามไปตามท้องสนามหลวง พระท่านไปดูพระเครื่องกัน กรุงเทพฯ มีพระแก้ว พระโตอีกมาก หลวงพ่อก็มาก แต่กรุงเทพฯ เป็นนครที่ไม่ปลอดภัยของคนเดินถนน เฒ่าในบริเวณวัดใหญ่ๆบางที่ก็มีขโมยเข้าไปซุกซ่อนอยู่ วัตถุก่อสร้างช่วยอะไรได้บ้าง ถ้าพระสงฆ์มีเป็นบุคคลไม่ช่วยกัน หลวงพ่อที่มีความรู้ทางขลังๆนั้น น่าจะช่วยกันทำคนดีกันเสียบ้างจะดี ถ้าสามารถทำคนให้รักกันด้วยนะหน้าทองเวทมนต์อะไรเทือกนั้น จะทำให้รักกันเฉพาะคู่เฉพาะรายท่าไม้ ลองทำให้เกิดรักกันเสียทั้งเมืองมีดีกว่าหรือเป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นความเชื่อที่ตั้งไว้บนมูลฐานที่ผิด อะไรๆก็พลอยผิดไปด้วย

ในสมัยนี้เป็นสมัยของการฟื้นฟู ยิ่งในทางพุทธศาสนาด้วยแล้วเราเรียกกันว่าพุทธศาสนาจะเจริญยิ่งขึ้นในกึ่งพุทธกาลนี้ ฉะนั้นขอให้พวกเรา โดยเฉพาะภิกษุอันเป็นผู้นำวงลูกขึ้นเถิดแล้วหันหน้าเอากลักพัก เพื่อกุศลธรรมของบ้านเมืองอันระส่ำระสายให้ดีขึ้น เพราะสันติสุขของบ้านเมืองนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับศาสนาอันเป็นบ่อเกิดของศีลธรรม ความหวังของสันติจึงอยู่ที่พวกเรา

ขอพวกเราผู้เป็นพุทธบุตร จงมาทำหน้าที่กันเถิด อย่างวีรโรอยู่เลย น้ำขึ้นแล้วจรรีบดับเสีย เหล็กกำลังร้อนจงรีบตีเสียเถิด หิงไว้จะเสียการหมด จงปฏิบัติตนตามคำสั่งฉบับที่หนึ่งของสมเด็จพระพุทธบิดากันเถิด ท่านผู้รักศาสนาทั้งหลาย.

อย่างแรง เขาเข้าใจแต่เรื่องของกายอันเป็นเพียงเปลือกนอกของคนเท่านั้น หาได้เข้าใจถึงเนื้อแท้ของคนไม่

อาหารของดวงใจ

ที่เราเรียกว่าสัตว์ เรียกว่าบุคคล นั้นหมายถึงอะไรกัน ควรหาคำตอบที่ถูกต้องมาตอบกันให้เข้าใจ เพียงแต่มีร่างกายจะเรียกว่าเป็นคน เป็นสัตว์ได้ไหม ถ้าขาดใจครองร่างก็พอที่จะตอบได้ว่าเป็นคนไม่ไม่ได้ เพราะกายที่ไม่มีใจก็เป็นเช่นกับท่อนไม้ ขาดความรู้สึกด้วยประการทั้งปวง หรือมีแต่ใจโดยไม่มีกายจะอยู่ได้ไหม ก็คงอยู่ไม่ได้อีก เพราะวล้างเพียงแต่ใจเป็นนามธรรม ไม่ปรากฏเป็นรูปร่าง จะแสดงอะไรออกมาได้ เหมือนกับไฟฟ้า ถ้าล้างแต่แรงงานไฟฟ้า แต่ไม่มีสายล่อล่อ ไฟก็ไม่ปรากฏออกมา ถ้ามีหลอด มีสายไฟ ก็ให้แสงสว่างได้ฉันใด ใจคนเราก็ต้องอาศัยกายเป็นที่ตั้งอยู่ กายของเราเป็นที่แสดงอะไรต่างๆ ฉะนั้นใจกับกายจึงต้องอาศัยกันอยู่เสมอ แยกออกจากกันวันไหนก็หมดความหมาย ร่างกายเมื่อขาดใจครองก็เป็นดุจท่อนไม้หาสาระมิได้

ร่างกายทรงกำลังอยู่ได้ก็ต้องอาศัยสิ่งหล่อเลี้ยง ที่ชาวโลกเรียกกันว่าอาหารๆนี้แหละ คำว่า "อาหาร" แปลว่า สิ่งที่น่าผลมาให้ ผลในที่นี้ก็หมายถึงการทรงตัวอยู่ได้ เคลื่อนไหวได้ ทำอะไรได้ทุกอย่างอย่างรุ่งโรจน์ เพราะมีกำลังที่เกิดจากอาหาร ขาดอาหารก็ขาดกำลัง ร่างกายก็ตั้งอยู่มิได้

ถ้าพูดในทางเปรียบเทียบกันแล้ว คนในสมัยก่อนมิได้มีการศึกษาก้าวหน้าเหมือนอย่าง คนในสมัยนี้ ความคิดความอ่านก็อยู่ในวงจำกัดกว่าพวกเราในสมัยนี้ แต่ถ้าพูดในด้านของ ความสงบสุข คนสมัยก่อนมีมากกว่าพวกเราในสมัยนี้ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้เล่า เพราะเหตุว่าคนที่ขาดการศึกษาเป็นคนเชื่อง่าย ใจไม่กระด้างเกินไป ถ้าได้รับคำเตือนของใคร ก็ยินดี และทำตามทันที เขาเป็นคนว่านอนสอนง่าย จึงประพฤติธรรมได้ดีมาก

พวกเราในสมัยปัจจุบัน...ขอโทษที่จะเรียกว่ารู้มากยากากาน เป็นจำพวกอวดดีอวดเด่น อยู่เสมอๆ ไม่ยอมที่จะรับฟังความคิดเห็นของใครง่ายนัก ใจจึงซุกจะห่างเหินไปจากศาสนา ยิ่งในวงการศาสนามีการปฏิบัติบางประการอันนับเนื่องในพิธี เขามักไม่พอใจในพิธีการนั้นๆ ใจของเขาไม่เลื่อมใสเลย คิดว่าศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นไปเสีย จ้าร้ายบางคนกล่าวว่า ผมไม่ต้องมีศาสนาอะไรก็ได้ผมไม่ทำให้ใครเดือดร้อนก็พอแล้ว

คำพูดเช่นนี้เป็นคำพูดที่ออกมาจากความเขลา และไม่เข้าใจว่าศาสนานั้นหมายถึงอะไร การไม่ทำใครให้เดือดร้อนก็เป็นศาสนาแล้ว เขาเป็นคนมีศาสนาประจำใจตนอยู่แล้ว แต่ไม่รู้เท่านั้น เหมือนคนที่ได้เคยกินของบางอย่าง และไม่รู้จักว่าของนั้นเป็นอย่างไรด้วย เวลาไปกินข้าวก็ไม่ทราบว่ามันกินอะไร รู้แต่เพียงเปรี้ยวหวานมันเค็มเท่านั้น ในทางศาสนาก็ มีนัยเช่นเดียวกัน

คนที่อยู่กันในโลกอย่างมีระเบียบก็เรียกว่ามีศาสนาแล้ว คนใดที่ก้าวหน้าไปได้ดี ต้องมีคุณธรรมประจำใจของเขา แต่บางทีเขาอาจจะไม่ตั้งชื่อสำหรับคุณธรรมข้อนั้น ไม่มีชื่อสำหรับยึดถือ เป็นแต่เพียงข้อปฏิบัติอันทุกคนจะพึงปฏิบัติกัน เพราะการปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ต้องรู้จักชื่อก็ได้ ถ้าเดินทางถูกก็คงได้ผล

รักษาก็อาจจะหายได้ง่าย เช่น คนที่มีโรคทางกายอย่างเดียวไปหาหมอ หมอก็จะจัดแจง เยียวยารักษาให้ ไม่เท่าใดโรคนั้นก็จะหาย แต่คนที่มีโรคจิต หรือทางวิญญาณนั้น แม้ว่า ร่างกายจะเป็นปกติ เช่น ร่างกายอ้วนพี มีกำลังแข็งแรง กินได้หลับได้อยู่ปกติ แต่ว่าจิตใจ ไม่เป็นปกติ ก็ย่อมจะเกิดคามทุกข์ในทางใจ ทำให้ร่างกายที่อ้วนท้วนแข็งแรงนั้น ทрудโหมรม ได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นการรักษาสุขภาพของคนเราต้องมีการรักษาทั้งสองด้านคือ รักษาสุขภาพทางกาย แล้วก็มีการรักษาสุขภาพในทางจิตด้วยนั้น

เราจะทำอย่างไรเป็นปัญหาอยู่ เรื่องฝ่ายภยันั้นรักษาได้ตั้งเีย เช่นมีหุยมียามีเครื่อง ประกอบการรักษามากอยู่ แต่ว่าเรื่องฝ่ายจิตนั้นจะรักษาโดยทางใจ อันนี้แหละเป็นเรื่องที่เรา จะต้องหันเข้าหาหลักธรรม อันเป็นคำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะธรรมอันเป็นส่วนที่ลึกซึ้ง ละเอียดขึ้นไปนั้น เป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่จิต แก่วิญญาณของเรามาก ถ้าหากเราศึกษาแล้ว นำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเรา เราจะมีความสุขในทางใจแล้วก็มีควมสบายในทางกายด้วย

ขอให้เราสังเกตดูบุคคลบางคน แม้ว่าเขาจะต้องทำงานหนัก เหน็ดเหนื่อย คนอื่นดูแล้ว ก็รู้สึกเหนื่อยแทนบุคคลนั้นที่ต้องทำงานไม่หยุดไม่ยั้ง แต่ว่าจิตใจเขาเป็นปกติ มีความสงบดี มีความสุขในทางใจ อันนี้เนื่องจากอะไร ก็เนื่องจากว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้ทำใจให้เหน็ดเหนื่อย รู้จักปล่อยวาง เมื่อถึงเวลาที่ทำไปตามหน้าที่ แต่ถึงเวลาหยุดเขาก็หยุดได้ทันที ไม่คำนึงถึงสิ่ง นั้นในทางที่จะทำให้เกิดความทุกข์ความร้อใจ เวลาใดต้องการพักผ่อนก็ได้พักผ่อนเต็มเม็ด เต็มหน่วย ไม่เหมือนกับคนบางคน ในเวลาพักผ่อนก็ไม่ได้พัก คือร่างกายนอนอยู่บนเตียง แต่ว่าจิตใจไม่ได้นอนกับเขา เพราะว่ามีความคิดวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา กระสับกระส่าย ดิ้นรน อันนี้เรียกว่าใจไม่ได้พัก

๓๔ ป ญ ญ า นั น ท กิ ก ุ

เมื่อจิตใจไม่ได้พักก็เกิดความทุกข์ขึ้นในทางใจ เป็นเหตุให้ไม่สบายด้วยประการต่างๆ อันเป็นปัญหาชีวิตอยู่ไม่ใช่น้อย คนเราในสมัยนี้ การดำรงชีวิตต้องอาศัยการแข่งขันตลอดเวลา เพราะอาชีพที่ทำนั้น ไม่ใช่ทำแต่เราคนเดียว แต่ว่าคนอื่นเขาก็ทำอาชีพอย่างนั้น ด้วยวิสัยของมนุษย์นั้นไม่ยากให้ใครเจริญ ไม่ยากให้ใครก้าวหน้าไปกว่าตัว ก็ย่อมจะมีการปิดแข่งปิดขากัน อันเป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในจิตใจ บางทีก็มีอุปสรรคขัดข้องในการปฏิบัติการณ์ เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์มากขึ้นในชีวิตประจำวัน ถ้าเราไม่สามารถจะบังคับจิตใจของเราไว้บ้าง ใจก็จะฟุ้งซ่าน ทำให้เกิดความทุกข์เกินพอดี เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมโทรมในทางกายและเสื่อมโทรมในทางใจด้วย

ถ้าเราหวังจะให้เกิดความสุขสบายจริงๆแล้ว เราจึงควรจะได้หันเข้าหาเครื่องระงับจิตใจ มีหามล้อมสำหรับความนึกความคิดของตนไว้เสียบ้าง การที่จะทำได้แบบนี้ ต้องอาศัยการศึกษา เป็นการศึกษารธรรม แล้วก็นำธรรมที่เรารู้อำนาจใจนี้ ไปใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพราะว่าธรรมนี้จะสอนให้เราทำอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง

มีเหตุย่อมเกิดผล

แต่ที่จริงสิ่งต่างๆที่เราต้องการอยากมีอยากได้ ในบางครั้งบางคราวมันก็ไม่ได้ดังใจ เราก็จะรู้ตามหลักธรรมที่เราได้ศึกษาว่าไม่มีอะไรที่จะได้ดังใจ สิ่งทั้งหลายไม่ได้อยู่ในอำนาจไม่อยู่ในการบังคับของเรา เราจะปรารถนาว่าจงเป็นอย่างนั้น จงเป็นอย่างนี้ เสมอไปนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะสิ่งทั้งหลายเราบังคับเอาไม่ได้ตามชอบใจ เรามีหน้าที่แต่เพียงกระทำตาม

ธรรมครองจิตใจ ๓๙

พิจารณาว่าที่เราได้ผิดพลาดไปในการปฏิบัติงานในส่วนนี้ๆ เราพลาดไปเพราะอะไร อะไร เป็นเหตุให้เราผิดพลาดจากเรื่องนี้ เป็นเรื่องของธรรมชาติดินฟ้าอากาศหรือ? หรือว่าเป็น เหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเป็นเพราะการผิดพลาดของตัวเราเองที่กะแผนงาน ไม่ถูกต้อง หรือว่าคิดผิดไปอะไรอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณาด้วยใจที่สงบ ใจที่สงบ นั้นจะช่วยให้เราเข้าใจในเรื่องอะไรๆ ชัดเจนแจ่มแจ้ง

อย่าฝืนธรรมชาติ

เราเกิดมามีชีวิตอยู่ในโลก เราอยู่ในกระแสของธรรมดา เราไม่ใช่เป็นมนุษย์พิเศษที่จะ ผิดกฎอะไรๆ อันเป็นเรื่องธรรมดาของโลกได้ เราอยู่ในอำนาจของสิ่งนั้น เราก็จะต้องไหลไป ตามสภาพสิ่งนั้นคนเราที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนอยู่ในใจนั้นเพราะอะไร? ก็เรื่องฝืนสิ่ง ทั้งหลายนั่นเอง สิ่งนั้นมันควรจะเป็นอย่างนั้น มันควรจะเป็นอย่างนี้เราไม่ยอมให้มันเป็น เรา ไปฝืน ฝืนธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เราก็ไม่ควร ในบางที่เรามีความทุกข์ เรามีความเดือดร้อนใจ เช่น ร่างกายของเราเปลี่ยนสภาพไป เราก็ไม่อยากจะให้มันเปลี่ยน นี่แหละเรียกว่าฝืนต่อ ธรรมชาติ เมื่อมีการฝืนต่อธรรมชาตาก็เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากทางจิตใจ สร้างความทุกข์ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตน ผู้มีปัญญาจึงควรจะรู้ตามความเป็นจริงว่ามันเป็นอย่างนั้น สิ่ง ใดที่มันเกิดขึ้นแล้ว มันเป็นไปแล้ว เราก็ต้องนึกว่ามันเป็นอย่างนั้น แล้วเราจะไปตามแก้ไข มันก็เป็นการยาก เพราะสิ่งบางอย่างมันอาจแก้ไขได้ สิ่งบางอย่างก็แก้ไขไม่ได้ เรื่องการแก้ได้นั้น เราควรจะทำ แต่เรื่องใดที่เราแก้ไขไม่ได้ ก็อย่าไปแก้มันเลย

๔๒ ปิ ญ ญ า นั น ท กิ ก ขุ

พิจารณาว่าที่เราได้ผิดพลาดไปในการปฏิบัติงานในส่วนนี้ๆ เราพลาดไปเพราะอะไร อะไร เป็นเหตุให้เราผิดพลาดจากเรื่องนี้ เป็นเรื่องของธรรมชาติดินฟ้าอากาศหรือ? หรือว่าเป็น เหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเป็นเพราะการผิดพลาดของตัวเราเองที่กะแผนงาน ไม่ถูกต้อง หรือว่าคิดผิดไปอะไรอย่างนี้ เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณาด้วยใจที่สงบ ใจที่สงบ นั้นจะช่วยให้เราเข้าใจในเรื่องอะไรๆ ชัดเจนแจ่มแจ้ง

อย่าฝืนธรรมชาติ

เราเกิดมามีชีวิตอยู่ในโลก เราอยู่ในกระแสของธรรมดา เราไม่ใช่เป็นมนุษย์พิเศษที่จะ ฝืนกฎอะไรๆ อันเป็นเรื่องธรรมดาของโลกได้ เราอยู่ในอำนาจของสิ่งนั้น เราก็จะต้องไหลไป ตามสภาพสิ่งนั้นคนเราที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนอยู่ในใจนั้นเพราะอะไร? ก็เรื่องฝืนสิ่ง ทั้งหลายนั่นเอง สิ่งนั้นมันควรจะเป็นอย่างนั้น มันควรจะเป็นอย่างนี้เราไม่ยอมให้มันเป็น เรา ไปฝืน ฝืนธรรมชาติของสิ่งนั้นๆเราก็ไม่ควร ในบางที่เรามีความทุกข์ เรามีความเดือดร้อนใจ เช่น ร่างกายของเราเปลี่ยนสภาพไป เราก็ไม่อยากจะให้มันเปลี่ยน นี่แหละเรียกว่าฝืนต่อ ธรรมชาติ เมื่อมีการฝืนต่อธรรมชาติก็เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากทางจิตใจ สร้างความทุกข์ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตน ผู้มีปัญญาจึงควรจะรู้ตามความเป็นจริงว่ามันเป็นอย่างนั้น สิ่ง ใดที่มันเกิดขึ้นแล้ว มันเป็นไปแล้ว เราก็ต้องนึกว่ามันเป็นอย่างนั้น แล้วเราจะไปตามแก้ไข มันก็เป็นการยาก เพราะสิ่งบางอย่างมันอาจแก้ไขได้ สิ่งบางอย่างก็แก้ไขไม่ได้ เรื่องการแก้ไขนั้น เราควรจะแก้ แต่เรื่องใดที่เราแก้ไขไม่ได้ ก็อย่าไปแก้มันเลย

๔๒ ปัญญา นันทิก ขู

อันบัญญัติเรื่องนี้นับว่าพอดีพอดีทีเดียว เพราะว่าเราทำงานหกวันแล้วก็ควรจะได้หยุดพัก ‘หยุดพักเฉยๆ ทางร่างกายไม่ได้ประโยชน์ เราควรจะได้ทำอะไรในทางวิญญาณให้แก่ตัวเราเองด้วย’ จึงได้ชักชวนกันไปสู่ศาสนสถาน

ตามปกติงานในปัจจุบันนี้ไม่ได้หยุดในวันพระเพราะว่าไม่สะดวกได้มาหยุดงานกันในวันอาทิตย์ วันอาทิตย์เราจะมาวัดกันก็ไม่เป็นการเสียหาย เหมือนที่ญาติโยมมาเป็นประจำที่วัดชลประทานนี้ หรือว่าถ้าเราจะรักษาศีลก็ไม่เสียหายอะไร เพราะการรักษาศีลนั้นไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดบุคคล ไม่จำกัดสถานที่ เช่นในวันอาทิตย์เราจะมาสมทานศีลอุโบสถก็ได้ อยู่วัดตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง เท่ากับไปทำงานตามปกติ แต่ว่าอาจจะไม่สะดวกในตอนเช้าวันจันทร์ เราควรจะมาเสียในวันเสาร์ รักษาศีลอุโบสถเสียในวันเสาร์ รุ่งขึ้นวันอาทิตย์รักษาแถมเสียอีกสักวันหนึ่งก็ยิ่งได้ การกระทำในรูปอย่างนี้ก็เหมือนกับเราอาบน้ำในทางร่างกาย

อาหารกาย-อาหารใจ

ร่างกายเรามีสิ่งปฏิภูลไหลออกไหลเข้าอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการอาบน้ำชำระล้าง การอาบน้ำนั้นบางที่เราทำวันหนึ่งสองสามครั้ง เพราะร่างกายมีเหงื่อไคลมาก เช่นในฤดูร้อนเหงื่อออกมากก็ต้องอาบน้ำบ่อย การอาบน้ำเพื่อขัดสีให้ร่างกายสะอาด เพื่อให้ร่างกายเย็นเพื่อให้มีความสุขพอสมควร เราขัดสีร่างกายสะอาดแล้วยังไม่พอ ต้องมีการขัดสีทางจิตใจด้วย

การรักษาความสะอาดทางใจนั้นไม่ได้ใช้น้ำธรรมดา แต่เราใช้น้ำคือศีลธรรมคำสอนในทางพระศาสนา เป็นเครื่องชำระล้าง การชำระล้างด้วยศีลด้วยธรรมนั้นแหละ คือการ

ปฏิบัติ ควรกระทำ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยนี้ โลกเรามีความเจริญ มีความก้าวหน้าในทางด้านวัตถุมากขึ้นทุกวัน ทุกเวลา ความวุ่นวายในทางด้านจิตใจ ก็เพิ่มปริมาณมากขึ้น ถ้าหากว่าไม่มีการชำระสะสางจิตใจของเราเสียบ้าง เราก็จะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนอีกหลายเท่า จึงควรจะได้มาวัดมาวา รักษาศีล ฟังธรรม เพื่อจะได้สะสมคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจของเราบ้างตามโอกาส

การสะสมบุญบารมี

การสะสมวัตถุถึงแม้จะมีมากก็ยังเป็นทุกข์ แต่การสะสมความดีนั้นไม่เป็นทุกข์อะไร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ว่า 'การสะสมบุญคือความดีนั้นเป็นเหตุให้เกิดสุข' เราจึงควรสะสมทั้งฝ่ายวัตถุและฝ่ายที่เป็นบุญ การสะสมบุญก็คือการประพฤติแบบที่ทำให้เกิดบุญ เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การฟังธรรม การแสดงธรรม การเจริญภาวนา การแบ่งส่วนความดีให้แก่คนอื่น อนุโมทนาในดีของคนอื่นได้กระทำ ทาทางช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในเรื่องอะไรต่างๆ ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน รับฟังคำสอนคำเตือนจากคนอื่น และประการสุดท้าย คือ การกระทำความคิดความเห็นของเราให้ตรงตามท่านองคละงธรรม การประพฤติปฏิบัติในรูปเช่นนี้ เรียกว่าเป็นการสะสมบุญ ชีวิตของเรานั้นมีหน้าที่ที่จะสะสมบุญด้วย เรียกตามภาษาธรรมะว่า สะสมบารมี

คำว่า บารมี หมายถึงเครื่องที่จะให้เราข้ามไปได้ เท่ากับสะพานข้ามฝั่ง เราอยู่ฝั่งนี้จะไปฝั่งโน้น ก็ต้องมีสะพาน หรือว่ามีเรือ มีแพ ถ้าไม่มีเรือแพ เราจะว่ายน้ำข้ามไป...แม่น้ำ

กว้าง ถ้าไม่เคยได้เหรียญโอลิมปิกก็ว่ายไม่ไหว เราจึงต้องมีแพมเรือสำหรับข้าม ฉันท ในชีวิตของเรานี้ก็เหมือนกัน เรามีชีวิตอยู่ในโลกถ้าพูดตามทัศนคติทางพระพุทธศาสนาถือว่าเราอยู่ในกองทุกข์ อยู่ในความเดือดร้อนวุ่นวาย

ชีวิตคนเราเหมือนกับอยู่ในทะเลที่มีคลื่นจัด มีปลาร้าย มีลมใต้ฝุ่น ถ้าหากเราข้ามฝั่งไม่ได้ เราก็จะจมอยู่ในกองทุกข์เรื่อยไป การสะสมบารมี คือการทำความดีทุกแห่งทุกมุม เป็นการสร้างบารมีให้แก่จิตใจ เพื่อจะได้เป็นฟองแพ เป็นสะพานนำเราข้ามจากฝั่งแห่งความทุกข์ ไปอยู่ในฝั่งที่ให้เกิดความสุข

ความสงบ ซึ่งเรียกว่า ฝั่งโน้น ฝั่งนั้น หมายถึงความสงบของใจ หมายถึงการดับทุกข์ดับร้อนได้ เพราะว่าเรามีปัญญา รู้เท่ารู้ทันต่อสิ่งนั้นๆ เราก็สามารถจะฆ่าความทุกข์ความเดือดร้อนในใจได้ ถ้าเราไม่สะสมปัญญาสะสมความดีให้เกิดขึ้นในจิตใจ เราก็ไม่สามารถที่จะข้ามกองทุกข์ได้ การอยู่อย่างเงื่อนทุกข์นั้นไม่ดี แต่การอยู่อย่างมีใจสงบ รู้เท่ารู้ทันต่อสรรพสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา นั่นแหละคือความประเสริฐของชีวิตที่อยู่อย่างนั้นเรียกว่า อยู่ด้วยปัญญา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า บุคคลผู้อยู่ด้วยปัญญา มีชีวิตประเสริฐสุด การอยู่ด้วยปัญญา ก็คือการอยู่ด้วยรู้เท่ารู้ทันในสิ่งนั้นๆว่าสิ่งนั้นคืออะไร มันก็เกิดจากอะไร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทำให้เราเป็นอะไรขึ้นมา เป็นทุกข์ เป็นสุข หรือว่าเดือดร้อน สงบเย็นวุ่นวาย หรือว่าสงบ ร่าร้อน หรือว่าเป็นอย่างไร เรารู้เท่ารู้ทันในสิ่งนั้นๆ ในขณะที่เรารู้เท่ารู้ทันในสิ่งนั้นๆ ในขณะที่เรารู้เท่ารู้ทันต่อสิ่งนั้น เราก็ไม่หลงไหลมัวเมาในสิ่งนั้น อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในภายหลัง อันนี้เป็นการกระทำที่เราควรจะได้กระทำ

สะอาด สว่าง สงบ

คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกไม่ใช่เพียงแต่มีอาหารกิน มีเสื้อผ้าถุงหม่ ทำงานทำการไปตามหน้าที่เท่านั้นเป็นพอ แต่เราต้องมีหน้าที่รักษาจิตใจของเราให้สะอาดสงบสว่างด้วย อันนั้นเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่งในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้นเมื่อเราถึงวันพระวันใด ก็ควรจะนึกว่าวันนี้เป็นวันพระ ถ้าสมมติว่าไม่ได้มาวัดมาวา เราก็ควรจะได้น้อมระลึกว่าวันนี้เป็นวันพระ เป็นวันที่เราควรจะได้อะไรที่เป็นความงามความดีให้มากเป็นพิเศษ แม้อยู่ในบ้านก็ให้ทำดี อยู่ในสำนักงานก็ให้ทำดี นั่งรถยนต์ไปไหนๆก็ให้ทำดี ถ้าเราทำดีกันมากๆ โลกนี้จะน่าอยู่กว่านี้มี ความสงบใจรื่นรมย์ใจกว่านี้ เดียวนี้โลกกำลังไม่น่าอยู่ มันมีแต่เรื่องวุ่นวาย ความวุ่นวายทั้งหลายนั้นไม่ได้เกิดมาจากอะไร แต่เกิดจากจิตใจ คนที่ไม่มีความเห็นถูกต้องตรงตามหลักธรรมะ ความวุ่นวายจึงได้เกิดขึ้นด้วยประการต่างๆ

ญาติโยมที่ได้มาอยู่วัดทุกวันอาทิตย์ได้ฟังปาฐกถาธรรมะ ได้รับสำเนาปาฐกถาไปอ่าน เพื่อพิจารณาให้เข้าใจชัดอีกทีหนึ่ง ก็นับว่าเป็นการก้าวไปตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้

เดินตามทางที่ตถาคตชี้ให้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่าตถาคตได้ชี้ทางไว้แล้วให้เธอทั้งหลายเดิน เราทั้งหลายอย่าชักช้าที่จะเดินทาง อย่าเพียงแต่มายืนดูเส้นทางหรือยืนชมทางเดินอยู่ แต่จงพยายามก้าวไปข้างหน้าตามแนวทางที่เราชี้ไว้ให้เกิด ถ้าเธอทั้งหลายเดินตามทางที่เราชี้ให้ ความพ้นจากความทุกข์จะมีแก่เธอทั้งหลาย

ธรรมครองจิตใจ ๑๑

เข้าใจผิด อุปาทาน หรือว่าความยึดถือนี้ ไม่ว่าจะในเรื่องอะไรย่อมทำให้กังวลใจทั้งนั้น แม้เพียงเรื่องเล็กน้อยๆ ถ้าเรานึกไปด้วยอุปาทานก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ในใจทันที ให้เราคิดเห็นง่ายๆ เช่นว่าเรามีของ เราเดินทางไปไหนๆ ไปรถไฟ ไปเรือก็ตาม มีของที่สำคัญติดตัวไปด้วย ของนั้นมีราคาแพง ในขณะที่เรามีของมีค่าติดตัวไปนั้นใจของเราเป็นอย่างไร ญาติโยมลองนึกถึงเรื่องนี้ดู ถ้านึกแล้วตอบได้ว่า ใจของเรามันไปอยู่ที่นั่น

สมมติว่ากระเป๋าเรามีแหวนเพชรไปวงหนึ่ง ใจเรามันอยู่ที่กระเป๋าใบนั้น ตาก็จะคอยชำเลืองดูกระเป๋าใบนั้น แม้ว่าจะพูดจะคุยกับใครๆ แต่ว่าใจนั้นไปถึงกระเป๋าใบนั้นอยู่ตลอดเวลา จะไปยืนตรงไหนตาก็คอยชำเลืองดูกระเป๋าใบนั้น ถ้าเรียกคนขนของมาขนของเรา เราก็มองว่ามันขนใบนั้น ตาเราไม่ไปไหนหรอก จะจ้องดูอยู่ที่กระเป๋าใบนั้นอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเขาเอาของขึ้นวางบนรถ จัดไว้บนที่นั่งหรือวางไว้ที่ตรงไหน ใบที่มีของมีค่านั้นถูกใส่ใจเป็นพิเศษ บางทีก็ต้องเอามือไปคลำบ่อยๆ

อันนี้แหละคือภาพแห่งความยึดถือ ในขณะที่เราคิดถึงของสิ่งนั้น จิตใจของเราเป็นอย่างไร ลองศึกษาตามตัวเองดูเราก็ตอบว่ามีแต่ความวิตกกังวล อันความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นในใจเพราะของชิ้นนั้น ทำให้ใจเราสงบหรือวุ่นวาย ทำให้เราเย็นหรือร้อน ทำให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ญาติโยมลองคิด เมื่อคิดก็เห็นด้วยตนเองว่า นั่นแหละก่อนทุกข์ละ ใจที่ไปวุ่นวายอยู่กับของสิ่งนั้นแหละมันเป็นทุกข์...นั่นเรื่องของ

ที่นี้ถ้าหากมันยิ่งกว่าของ เช่นว่าเป็นลูกเป็นเต้าของเรา ที่เรารักใคร่เอ็นดู เลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กแต่น้อย ใจก็ต้องเข้าไปยึดไปถือในลูกคนนั้นมากยิ่งขึ้น และเมื่อเข้าไปยึดนั้นมีความทุกข์หรือไม่ เราก็ตอบว่ามีความทุกข์ความเดือดร้อน ลูกอยู่เมืองไทยทุกข์น้อย แต่ถ้าไป

ต้องตามไปให้รู้ นี่คือการค้นหา...ความอยาก พอเกิดค้นหาแล้ว มันก็มีอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น

ความยึดมั่นถือมั่นหมายถึงอะไร หมายถึงว่ามานอนฝัน นอนคิด คิดถึงบ่อยๆ เหมือนกับคนเมื่อก่อนมาถึงกินนอนฝันเห็นอยู่ ไม่ได้ต้องออกไป ไม่เห็นหน้าเจ้าเงินข้าวไม่ลงคอ พอเห็นหน้าเจ้ากินข้าวหมดหม้อ นี่มันคืออุปาทาน-ไปนอนฝันนอนคิดอยู่ตลอดเวลา แล้วขณะฝันนั้นมันจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ไม่สบายใจ ทำไมจะได้อยู่ได้ เห็น อุปาทานความยึดถือ พอยึดถือแล้วมันก็สร้างภพสร้างชาติขึ้นในตัวเรา กลายเป็นความเกิดขึ้นในใจ ฝันถึงเรื่องนั้น เรื่องโน้น เขาเรียกว่าภพชาติมันเกิดขึ้นจากตัวนี้แหละ มันก็คือของประสมกันเท่านั้น รวมขึ้นเป็นเวทนา เวทนาเป็นของไม่เที่ยง เวทนามันก็เป็นทุกข์ เวทนาไม่ใช่ตัวตนที่เป็นเนื้อแท้ เพราะมันเกิดขึ้นดับไปตลอดเวลา ชั่วโมงหนึ่งหรือว่าวินาทีหนึ่ง มันอาจจะเกิดดับไม่รู้สึกรู้สึกร้อยเรื่องก็ร้อยครั้ง

ญาติโยมลองสังเกตตัวเองได้ เวลาที่เรานั่งภาวนาเนี่ยมันนั่งกำหนดความคิดของตัวเอง พอกำหนดความคิดของตัวเอง ก็ารู้ว่า อ้อ! แหม เรื่องมันมาก เดียวไปโน่นเดี๋ยวมานี้ ห้านาทีเอาให้มันสักประเดี๋ยวก็ไม่ได้ นี่แสดงว่ามันกวัดแกว่ง ถูกปรุงถูกแต่งอยู่ด้วยเรื่องต่างๆตลอดเวลา เวทนามันเป็นอย่างนี้

สัญญา : ความจำได้หมายรู้

ที่นี้ตัว 'สัญญา' นั้นหมายความว่า อากาโรจิตที่จำได้หมายรู้ในเรื่องต่างๆ จำรูปคนนั้นได้ จำเสียงคนนั้นได้ จำกลิ่นที่กระทบจมูกได้จำเสียงที่ผ่านหูได้ จำสิ่งที่เราจับได้ต้องได้ จำ

อาการต่างๆได้ นี้เขาเรียกว่าสัญญา มันเกิดขึ้นต่อมาจากเรื่องเวทนานั้นแหละ มันกลายเป็นสัญญา คือความจำได้หมายรู้ในเรื่องต่างๆ ความจำบางอย่างนั้นมันก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ บางอย่างก็เป็นเหตุให้เกิดความสบายใจ แต่ความสบายใจนั้นมันต้องมีปัญหาเข้าไปเกี่ยวข้อง ถ้าไม่มีปัญหาเข้าไปเกี่ยวข้องความจำหรือสัญญานั้น จะต้องเกิดเป็นทุกข์ เพราะเราจำอะไรแล้วเอามาคิด เรียกว่าคิดถึงความหลัง บางครั้งน้ำตาไหล เกิดเศร้าใจ มีความทุกข์ ความเดือดร้อนขึ้นในใจ การที่เราคิดอะไรด้วยอำนาจสัญญา แต่ไม่มีปัญหาเข้าไปกำกับจึงเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะนึกอะไร จะคิดในเรื่องอะไร เราก็ต้องมีปัญญากำกับไว้ก่อน แล้วพิจารณาสิ่งเหล่านั้น ว่าเรื่องเก่าแก่มันเป็นอย่างไร เรื่องนั้นเกิดที่โน่นแล้วมันเกิดดับไปที่โน่น มองเห็นความเกิดดับของเรื่องนั้นๆแล้ว ก็เห็นว่าไม่มีอะไรที่จะสอดแทรกเข้าไปยึดมัน ตือมัน เพราะว่ามันมีแต่เรื่องเกิดดับตลอดสายมาโดยลำดับ ทรัพย์สมบัติที่เราได้ เงินทองที่เรามีมันก็ได้มาหายไป ธนบัตรรูปหนึ่งออกมาจ่ายรูปใหม่ออกมา เราก็ยึดถือว่าอันนี้ของฉัน แต่ไม่เท่าใดก็ไปอยู่ตามห้างร้าน ห้างร้านเองก็ไปส่งธนาคาร ผ่านไปผ่านมา กลับไปธนาคารชาติ ธนาคารชาติเอาเผาไฟเสียเลย มันก็เป็นอย่างนี้ ไม่มีอะไรเป็นสาระแก่นสาร ผลที่สุดก็เป็นชี้เข้าไปเท่านั้นเอง

สังขาร คืออาการที่ใจถูกปรุงแต่ง

ที่นี้ 'สังขาร' หมายถึงอาการที่ใจถูกปรุงแต่ง ใจอยู่ดีๆ เต๋ยวมันเกิดความโลภ เต๋ยวมันมีความมีโกรธ มีความหลง มีความริษยา มีความอยากได้นั้นได้นี้ อันเขาเรียกว่าถูก

๗๖ ปิ ญ ญา นั น ท ก ก ขุ

พ.ศ. ๒๕๕๖

จงทำตนให้เป็นคนที่สมบูญเน้ด้วยการหาชั่วโมงสงบเป็นชั่วโมงของท่านเองสักชั่วโมงหนึ่ง อีกรีย่สิบสามชั่วโมงนั้นให้เป็นของคนอื่นเขา ท่านจะทำได้ไหม? อย่าตอบว่าทำไม่ได้ จักเป็นการทำลายตัวท่านเอง จงตอบอย่างมั่นใจว่าทำได้แน่ๆ

มาฟังต่อไป ในการสวดมนต์ก่อนนอนนั้น เฉพาะในครอบครัวแล้วควรทำกันทุกคน ทำในเวลาเดียวกัน ในที่แห่งเดียวกัน ถ้าท่านมีบ้านกว้างพอ ควรกันไว้สักหลังหนึ่ง ให้เป็นวิหารน้อยๆในบ้านของท่าน รักษาไว้ให้ขลังสำหรับพิธีทางศาสนาโดยเฉพาะ เปิดใช้เวลากิจกรรมของศาสนา อย่าเข้าไปทำกิจอื่นนอกจากศาสนากิจเป็นอันขาด การทำของท่านจักขลังดีขึ้นถ้าไม่สามารถจัดได้ในรูปนั้น ไม่เป็นไร ทำเองง่ายๆโดยเรียกประชุมสมาชิกในครอบครัวมาทั้งหมด แล้วเริ่มทำกิจสวดมนต์ตามแบบที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ทำพร้อมกัน ว่าให้ตั้งเป็นการประกาศความดีประจำบ้านของเรา การทำสิ่งอื่นเราทำกันดังๆได้ ทำไมการทำความดีจักให้ตั้งบังไม่ได้เล่า ถ้าเราทำกันดังก้องไป จักเป็นเหตุชักจูงเพื่อนบ้านให้เกิดความพอใจและเลียนแบบบ้าง เป็นเหตุให้ความดีได้ขยายตัวออกไปได้อีก นับเป็นบุญทั้งสองฝ่าย

บ้านไหนมีการไหว้พระสวดมนต์ประจำบ้าน บ้านนั้นก็จะมีพระคุ้มครองรักษาคนในบ้าน ทุกคนจักเป็นคนของพระ เป็นคนดีงาม มีลูกหลานก็อ่านสอนง่าย- ไม่ต้องยุ่งใจภายหลัง เมื่อได้สวดมนต์แล้วก็ใจนิ่งสงบใจ นึกถึงความดีของพระพุทธองค์บ้าง นึกแผ่เมตตาปรารภนา ให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุขความเจริญบ้าง เป็นการสงบใจชั่วคราวอย่างง่ายๆ และทำกันได้ทุกคน แม้เด็กเล็กๆก็ร่วมการทำกันได้ นี่เป็นวิธีการทำสมาธิง่ายๆประการหนึ่งที่ทุกคนควรทำเป็นประจำ

ในสมัยนี้เป็นสมัยไทยเสื่อม มีใช้ไทยเจริญ ทำไมไทยจึงเสื่อม? เหตุอันใหญ่ก็คือการ

ซากให้เห็นอยู่ในสมัยนี้ เป็นภูฏาล้างเล็กๆทำด้วยหินศิลา และยาวประมาณเวกว่าๆ กว้างไม่ถึงวาเสียด้วยซ้ำไปเรียงกันเป็นแถวห่างๆกัน นั้นแหละเป็นที่อยู่ของพระผู้เผยแผ่ธรรมในสมัยนั้น

พ่อขุนรามคำแหงว่างจากงานการ โดยเฉพาะในเวลากลางคืน ท่านก็มักจะทรงช้างเสด็จไปจนถึงบริเวณวัด แล้วลงจากหลังช้าง เดินด้วยพระบาทไปหาพระเหล่านั้น เพื่อสนทนาในข้อธรรมไต่ถามในเรื่องต่างๆอันเป็นที่สงสัยว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไร จะดำเนินประกาศนโยบายในการปกครองบ้านเมืองอย่างไร ท่านนำธรรมะของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการปกครองบ้านเมืองมาก บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน สมกับเมืองที่เรียกว่าสุโขทัย

ในด้านพระศาสนานั้น แม้ว่าจะมีการสร้างพระพุทธรูป ก็เป็นการสร้างเพื่อเตือนจิตสะกิดใจ ให้ประชาชนเกิดความนึกคิดในทางที่ดีทั้งาม ตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย คือสร้างพระตามภูเขา พระพุทธรูปที่พ่อขุนรามคำแหงสร้างไว้บนยอดเขานั้น ส่วนมากเป็นพระยืน ไม่ใช่พระนั่ง หรือนอน ในเมืองสุโขทัยไม่มีพระนอนสักองค์เดียว เพราะที่ไม่ต้องการนอน ต้องการให้เดิน ต้องการให้ก้าวหน้า เป็นเมืองที่เริ่มสร้างเนื้อสร้างตัว จะมัวไปนอนกันอยู่นั้นก็ไม่ได้ ต้องคิดก้าวหน้ากันจึงทำพระแบบอัฐารส คือพระก้าวเดินอยู่บนยอดเขาๆ

ที่เขาทำเช่นนั้นเพื่ออะไร ก็เพื่อจะให้คนเห็น แล้วจะได้นึกถึงพระ เมื่อเห็นพระกำลังยืนอยู่เราจะได้นึกว่าพระพุทธเจ้าท่านยืน พระพุทธเจ้าท่านจะเดินแล้วก็นึกถึงคำสอนของท่าน ซึ่งสอนว่า 'อุฏฐานะ' ให้ลุกขึ้นประกอบการงาน อย่าเกียจคร้าน ให้ก้าวไปข้างหน้า เพื่อปฏิบัติงานให้แข่งกับเวลา เพราะชีวิตของเรานั้นเมื่อเวลาผ่านไปเราแก่ลงไปด้วย เราจะตายเสียเปล่าๆ ถ้าไม่ได้ใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองท่าน ท่านจึงได้สร้างพระอย่างนั้นไว้บน

๑๓๔ ปี ๑๓๕๖

บางทีซัดคยเหมือนกัน บอกว่าท่านอย่าไปนะเวลาไหนนะ ไปแล้วมันจะเกิดความเดือดร้อน
 เออ...ไม่เดือดร้อนหรอก ผมเดินดีแล้วไม่เดือดร้อนอะไร รถไฟมันไม่เสียละก็ไม่เดือดร้อน
 แม้รถไฟเสียก็นอนสบาย วันก่อนมาจากปัตตานี พอถึงบ้านนาสาร รถไฟมันตกรางที่หัวขุม
 นอนเสีย ๓ ชั่วโมง ดึกว่ารถเดินเสียอีก เพราะว่ารอดเดินมันเขย่า นอนไม่ค่อยหลับหรอก
 แต่ถ้ารถหยุดนอนสบาย ตื่นขึ้นเช้าคนโดยสารทั้งหลายบอกว่า แหม เมื่อคืนเคราะห์ร้าย
 จริงๆ อ่า มันตรงกันข้าม เราไม่ได้คิดเรื่องเคราะห์ร้ายเคราะห์ดี แต่เราคิดเหตุการณ์ให้มัน
 เป็นประโยชน์แก่ชีวิต มองเห็นว่าอะไรเป็นความสบายใจ อะไรจะเป็นความสุขแก่ชีวิต อย่า
 ไปมองในแง่ที่มันเสีย เมื่อสิ่งนั้นมันเสียไปแล้ว มองในแง่ว่ามันจะเป็นประโยชน์อะไรบ้าง
 มันจะให้ความสุขแก่ชีวิตจิตใจของเราอย่างไรบ้าง เราคิดกันอย่างนี้แล้วก็สบาย ทำอะไรก็
 ทำไปเถอะ ขอแต่ว่าให้ทำด้วยความระมัดระวัง ให้เรียบร้อย

ฤกษ์สะดวก

มีช่างไม้ผู้นคนหนึ่ง อยู่ที่จังหวัดสงขลา ข้าพเจ้ารู้จักดี คนๆนี้ไม่ถืออะไร มีมือการช่าง
 เก่งเหลือเกิน ทำงานราคาแพง เวลาจะทำ จะสร้างบ้านใคร เขาบอกว่าวันนั้นฤกษ์ดี ยกนะ
 แถบบอกว่ามันยังไม่ดีแฮะ เพราะเตรียมเสายังไม่เสร็จ ถ้าหากว่าเตรียมเสาเสร็จตอนเย็นแยก
 ตอนเย็น เสร็จเช้าแยกเช้า แถบออกว่ายกเรียบร้อยแล้วทุกที เสาไม่เคยตั้งใคร แต่พวกเขาที่ยก
 ฤกษ์ดีนะ เขาคนมาก ก้อนยกเสามากกันเสียก่อน เสาล้มตีหัวแตกบ่อยๆ เหมวันเมา ไม่ใช่
 เรื่องของฤกษ์ไม่ใช่เรื่องของยามอะไร เรื่องของเมาเหล้าแล้วเกิดความเสียหาย เป็นอย่างนี้

๑๑๔ ปี ๑๗ ๑๗ ๑๗ ๑๗ ๑๗

ข่าวสาร แล้วมันก็ทิ้งไป เป็นอย่างนั้นก็มียู่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงควรได้พิจารณาศึกษา
ตรวจตราชีวิตของเรา ว่าได้ประพฤติปฏิบัติอย่างใดอยู่บ้าง เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจ
อย่างชัดเจน

มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

ครั้งรู้เข้าใจตัวแล้ว เราจะต้องเอาพระเข้ามาใส่ไว้ในใจ คำว่าเอาพระเข้ามาใส่ไว้ในใจ
ก็หมายความว่า เป็นผู้มีความรู้สึกผิดชอบประจำจิตใจ ทำอะไรก็รู้เสียก่อนว่าสิ่งนี้เมื่อทำลงไป
แล้วจะเป็นเช่นไร จะเป็นความชั่ว หรือจะเป็นความดี นำความทุกข์หรือนำความสุขมาให้ชีวิต
ของเรา ต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบ ถ้าเห็นว่าสิ่งใดมันไม่ดีไม่งาม ทำลงไปแล้วก่อให้เกิด
เกิดความเสียหาย เป็นความทุกข์ความเดือดร้อน แม้แต่จะเกิดเป็นลาภเป็นผล เป็นเงินเป็น
ทองขึ้นมา เราก็ไม่ควรจะถือเอาสิ่งนั้นว่าเป็นเรื่องที่ดีควรทำ เพราะเงินทองลาภผลที่เกิดขึ้นจาก
การทำกรรมชั่วนั้น มันเป็นเงินทองร้อน อยู่กับเราไม่ได้นานไม่เท่าใดมันก็จากเราไป

ได้พิจารณามาเป็นเวลานานแล้ว คนที่กระทำความเสียหาย ได้เงินได้ทองมามันก็อยู่
ไม่ยัด ประเดี๋ยวก็หมดไปสิ้นไป เหมือนคนที่ค้าของไม่ดีเช่นค้าเฮโรอีน สมัยนั้นมันแพร่หลาย
ไปตามที่ต่างๆ เด็กหนุ่มเด็กน้อยบางทีก็ไปสูบ ลอง ๒-๓ ที เลยติดเข้าไปแล้วมันก็ลำบาก
เรียนหนังสือก็ไม่ได้ ทำงานก็ไม่ได้ มันให้ลำบากไปหมด ถ้าหน้ามืดตาเลยหนักเข้า ไม่มีเงิน
จะซื้อยามอมควันต่อไป อะไรก็ต้องเอาทั้งนั้น รถจักรยานจอดเฉลออกก็ลักไปเสีย ของอะไร
พอที่ลักได้...เอาทั้งนั้น ขอให้ได้ไปสูบสักหลอดก็พอแล้ว เป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย

ธรรมครองชีวิต ๕๗

ควรรกิน ดื่มสิ่งที่ควรดื่ม เครื่องนุ่งห่มก็เหมือนกัน...เอาแต่พอประมาณ ไม่ต้องแข่งขันกันเกินไปให้ลำบาก เดี่ยวนี้ออกภัยเถอะ สุภาพสตรีเราเดี๋ยวนี้ชักจะประหยัดมากเข้าทุกที คือกระโปรงซักจะสั้นเข้าไปๆ นี่ประหยัดมากไปหน่อย ไม่เป็นไร เรื่องนั้นไม่ต้องประหยัดมากเกินไป ปลอ่ยให้มันลงไปสักๆสักหน่อยก็ไม่เป็นไร ประหยัดนักมันก็ลำบากเหมือนกัน มันจะได้เรียบร้อย ผู้ชายไม่เป็นไร...กางเกงไม่เปลี่ยน นุ่งอย่างไรก็นุ่งอย่างนั้นเสื้อก็ไม่ค่อยเปลี่ยน แต่สุภาพสตรีเปลี่ยนตามสมัย ยิ่งเปลี่ยนมากยิ่งเปลืองสตางค์มาก...ยิ่งแข่งกันใหญ่ คนนั้นแต่งอย่างนั้น เรามันล้าหลังไปเสียแล้ว ต้องแต่งชุดโน้นแต่งชุดนี้ สตางค์มันออกนอกประเทศ เงินทองไม่ค่อยจะมีใช้ คนไทยพอได้ไม่กี่สิ เพราะฉะนั้นเปลืองสตางค์ เรามาประหยัดกัน แต่งตัวเอาประโยชน์แต่เพียงว่า ป้องกันหนาว ป้องกันยูงไม่ให้กัดเสียดก็เป็นใช้ได้ ปกปิดความละอายได้ เอาแต่พอสมควรก็ไม่เปลืองสตางค์เท่าไร แต่ถ้าอย่างนั้นไม่พอควร

เราต้องตั้งต้นใหม่ต่อไป แม้ว่าใครจะทำให้เราโกรธเราเจ็บเราแค้น เราควรจะอยู่ต่อไป เพื่อสร้างชาติ แก้ไขชีวิตอันไม่เหมาะไม่ควรนั้นให้เป็นความคิดความงามขึ้น เพื่อจะเป็นทางที่ถูกต้องที่ชอบได้ประการหนึ่ง จึงขอเตือนด้วยเรื่องอย่างนี้ไว้กับพวกเราทั้งหลายเอาไว้ด้วย

โลกไม่เคยว่างจากพระอรหันต์

เมื่อตอนบ่ายนี้มีคนมาถามปัญหาหลายรายหนึ่ง แถถามว่า ในโลกเราสมัยนี้มีพระอรหันต์หรือไม่? ขอตอบให้ลุ่มเย็นทราบที่พระอรหันต์ต้องมีแน่ เพราะอะไร? พระพุทธเจ้าท่านได้วางหลักไว้ตายตัว ในเวลาที่พระองค์จะปรินิพพาน พระองค์ตอบกับสุภัทราภริยาภกษณอกว่า

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองผ่านไปแล้ว ภาษาไทยของเราได้ความร่ำรวยในทางภาษาขึ้นมาก ที่ว่าร่ำรวยนั้นหมายถึงเราได้คำใหม่ๆเพิ่มขึ้นหลายคำ คำใหม่ที่ได้ยินกันมากที่สุดและเป็นความจริงอย่างที่สุด คือคำว่าคอร์รัปชัน อันเป็นคำภาษาอังกฤษ เราได้นำมาใช้กันจนแพร่หลายในเวลาไม่กี่ปี คำนี้หมายถึง การทุจริตคดโกง การเอาัดเอาเปรียบกันด้วยประการต่างๆ เป็นคำใหม่ในภาษาของเรา แต่แพร่หลายไปทุกหนทุกแห่ง มีใช้แพร่หลายเพียงถ้อยคำเท่านั้น การกระทำตามความหมายของคำนี้ก็พลอยแพร่หลายไปด้วย

สมัยก่อนพวกเราไม่รู้จักกับคำนี้ และการกระทำแบบคอร์รัปชันก็มีน้อยไม่แพร่หลาย คนทำงานในสมัยก่อนมีความเห็นแก่ตนน้อย มีความรักงานมาก และมุ่งทำงานให้ดำเนินไปด้วยดี เขาจึงได้เกียรติและชื่อเสียงในทางดีกันมาก พอสงครามเกิดขึ้นในยุโรป และลุกลามมาถึงประเทศไทย กองทัพแห่งประเทศไทยได้บุกขึ้นเมืองไทยทุกแห่งที่พอจะระบายนพลขึ้นบกได้ สงครามในประเศยุโรปทำความกระทบกระเทือนในทางการเศรษฐกิจแก่ประเทศไทยมากพอแล้ว พอเกิดรบกันขึ้นในบ้านเราเอง ความกระทบกระเทือนก็มีมากขึ้น ของกินของใช้มีแต่น้อยๆไม่พอสำหรับประชาชน คนมีเงินที่มีความเห็นแก่ตนได้พากันกักกันสินค้าไว้เพื่อตนเสียมาก ของซึ่งควรจะพอสำหรับทุกคนกินใช้เกิดไม่พอขึ้น เพราะความเห็นแก่ตน และความโลภที่เกิดขึ้นในคนที่ไม่ใช้ธรรมะ

การเดินทางไปมากี่ลำบาก รถไฟถูกกระเบิด รถไม่พอใช้ในการลำเลียง รถสินค้าไม่พอสำหรับขนสินค้า พ่อค้าก็เกิดแย่งกันเพื่อนำสินค้าไปสู่ตลาดที่ตนคิดว่าจะขายได้ เขาจึงให้เงินแก่เจ้าหน้าที่เพื่อขอตูให้ได้ง่ายๆ ใครให้เงินมากคนนั้นก็ได้อูไป สินค้าของเขาไปถึงตลาดได้คล่อง เขาก็ขายได้ราคาแพงๆ ความลำบากจึงเกิดแก่ประชาชนผู้ซื้อของกินของใช้

ธรรมะ อ. ร. อ. จ. อ. จ. ๑๒๑

คุณค่าของตัวเอง เพราะการพุกมันสร้างคุณค่าแก่ชีวิตได้ ใครพุกเป็น...ก็เป็นคนที่มีคุณมีค่า พุกไม่เป็นก็ไร้คุณค่าไปได้เหมือนกัน

กล่าววาจาให้เหมาะกับเวลา บุคคล เหตุการณ์

โกษาปาน ทูตเอกของเมืองไทยไปฝรั่งเศส ปรากฏว่าเป็นนักพุกที่สำคัญ พุกเหมาะแก่เวลา แก่บุคคล พุกเหมาะแก่เหตุการณ์ ไม่ว่าจะไปพุกอะไรที่บ้านใคร ในเหตุการณ์อะไรก็ตาม ท่านหาคำพุกมาให้เหมาะแก่เรื่องนั้นๆ อยู่เสมอ ใครๆ ที่ได้พบแล้วก็ย่อมจะพอกพอใจในคำพุกของท่านทั้งนั้น

โดยเฉพาะคนที่ไปพุกจาประนีประนอมในเรื่องอะไรต่างๆ ถ้าว่าเป็นคนที่ใช้วาจาเป็นแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์มาก คนจะค่อยจะตักกัน...ไปพุกให้เขาสงบเสีย ไม่ต้องทะเลาะกันก็ได้

โทษพราหมณ์ห้ามทัพแย่งพระธาตุพระพุทธรเจ้า

ในพุทธประวัติ เวลาพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว มีพราหมณ์ท่านหนึ่ง ชื่อว่า “โทษพราหมณ์”

พราหมณ์คนนี้เป็นคนพุกเก่งเหมือนกัน พุกห้ามทัพได้ เขากำลังจะรบกันแล้ว แต่ท่านพุกไม่ให้รบกันได้ เรื่องที่จะรบกันก็ไม่ใช้เรื่องเล็กน้อย คือเป็นเรื่องแย่งพระธาตุของพระพุทธเจ้า กษัตริย์แม่คนครต่างยกกองทัพมาเลยที่เดียว มาตั้งล้อมเมืองกุสินารา แล้วก็ต้องการเอาพระธาตุ ครั้งแรกก็มาเพียงพวกเดียว...เขาก็ไม่แบ่งให้ มากันมากเขาก็เลยทำท่าจะรบกันแล้วด้วยเรื่องแย่งพระธาตุ

สิ่งที่จำเป็นต้องรู้ในการติดต่อบุคคลสำคัญ

ในการคบค้าสมาคมกัน เราจะรักใคร่ชอบพอกัน ก็อยู่ที่ล้นของเรานั้นเอง คนบางคนไปติดต่อกันอะไรเสียหายทุกที ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?

เพราะไม่รู้จักใช้คำพูดที่จะพูดกับเขาเหล่านั้น พูดให้เขาโกรธเสียบ้าง ให้เขาเกลียดเสียบ้าง พูดให้เขาน้อยเนื้อต่ำใจบ้าง พูดอะไรออกไปแต่ละคำนั้น ไม่เป็นเครื่องสมานมิตร ก็เพราะว่าใช้คำพูดไม่เหมาะแก่เรื่องไม่เหมาะแก่เหตุการณ์

เช่นว่าเราไปพูดคุยกับคนข่มท่าน อย่างนี้ก็ไม่เหมาะ เพราะว่าคุณเราไม่ชอบ ให้ใครใหญ่กว่าตัว ล้นคานของมนุษย์ปกติเป็นอย่างนั้น คือมักจะไม่ชอบให้ใครใหญ่กว่าตัว ไม่ชอบให้ใครมาทำอะไรที่ทำให้ตัวต้องน้อยลงไป เราต้องรู้ในเรื่องนี้ไว้ รู้ว่าคุณเราไม่ชอบเล็ก แต่ชอบใหญ่ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นคนยาก คนจน ชาวนา ชาวไร่ หรือใครก็ตาม ไม่ชอบความเล็ก...แต่ชอบความใหญ่

สร้างความประทับใจในครั้งแรกของการพูด

เมื่อเราจะไปหาใคร จะพูดอะไรกับใคร อย่าพูดให้เขารู้สึกว่าน้อยเนื้อต่ำใจ หรือให้เขารู้สึกว่ามีปมค้อยกว่าคนที่ไปพูดด้วย แต่พูดให้เขาภูมิใจ ภูมิใจว่าเรานี้เป็นคนสำคัญไม่ใช่ย่อยเหมือนกัน คนนั้นยังมาจ้อเรา ยังมาพูดกับเรา อย่างนั้นอย่างนี้เป็นต้น

เพราะฉะนั้น การที่จะใช้คำพูดออกไปครั้งแรกกับคนที่มาประชุมกันมากๆ ถ้าหากว่าพูดเป็นก็ได้ประโยชน์มากมาย คือเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ เกิดความตั้งใจที่จะรับฟัง

พัฒนาจิตใจด้วยการเจริญภาวนา

การที่จะให้สมคุณก็ต้องประคับประคองใจ ต้องฝึกฝนกำลังใจไว้บ้าง เรียกว่าเจริญภาวนา หรือว่าการทำสมาธินี้แหละ เป็นเรื่องที่เราจะต้องหมั่นฝึกฝน ถ้าเราไม่มีโอกาสที่จะไปนั่งฝึกอย่างจริงจังก็ให้ฝึกอย่างง่ายๆ

หมั่นสำรวจความคิดของตัวเองเสมอ

การฝึกอย่างง่าย ๆ ก็คือ คอยสำรวจตัวเองไว้ คอยดูความคิดของเรา ความคิดอันใดเกิดขึ้นในใจ เราอย่าทำทันทีตามความคิดนั้น แต่ควรจะเอามาวิจยคุเสียก่อนว่า ความคิดที่เกิดขึ้นในใจของเรานี้ เป็นบุญหรือเป็นบาป ดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ ทำลายหรือว่าสร้างสรรค์...เอามาพิจารณา

การพิจารณาความคิดไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

การพิจารณาในรูปอย่างนี้ จะทำไม่ได้หากไม่มี ความรู้เป็นพื้นฐานในเรื่องคุณธรรม เราจึงต้องเข้าใกล้ ผู้รู้ไว้บ่อยๆ ต้องฟังคำสอนด้วยความตั้งใจ ต้องเอาไปคิดให้เข้าใจ แล้วลงมือปฏิบัติตามสิ่งที่เราได้เข้าใจนั้น อันนี้แหละจะช่วยให้ชีวิตของเราพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

ถ้าหากว่าเราไม่เข้าใกล้ผู้รู้ ชอบนั่งใกล้ๆคนโง่ พูดภาษาตลาดเขาเรียกว่า ชอบนั่งใกล้พวกอันธพาล ฟังแต่เสียงผีตลกลเวลา แล้วเรารับผิดนั้นมาใส่ไว้ในใจ ผีมันก็เสือกเราเข้าไปสู่ความต่ำลงไปทุกวันทุกเวลา ชีวิตจะก้าวหน้าไปไม่ได้

ข้าไป เรียกว่าอยู่กับแน่นหนา คับคั่ง อยู่กันอย่างแออัด บางแห่งกล่าวว่าเอา เข็มทิ้งลงไปก็จะไปถูกหัวเทวดา เพราะว่ามีมากเหลือเกิน อันนี้เป็นเรื่องที่เขาเล่าไว้ก่อนพระพุทธเจ้าของเราเกิดช่วยข้าไป

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าของเราอุบัติขึ้นในโลก ได้ตรัสรู้ธรรมะแล้ว พระองค์ไม่ได้สอนให้เราถือเทวดารูปบุคคลสมมติอย่างนั้น แต่ให้ถือคุณธรรมเป็นเทวดา คือ ให้ประพฤติดี ประพฤติชอบ แล้วก็จะได้เป็นเทวดา

จึงได้บอกว่า เทวดามี ๓ เหล่า คือ

อุบัติเทวดา หมายถึง เทวดาต่างๆที่เชื่อกันมา ทำความดีแล้วก็ไปเกิดตามที่เขาเชื่อกันมาก่อน

แล้วก็ สมมติเทวดา หมายถึงว่า คนในโลกนี้แหละ แต่ว่าได้รับการสมมติยกย่องให้เป็นเสมือนเทวดา เช่น พระราชามหากษัตริย์ อย่างนี้เราเรียกว่าสมมติเทวดา คำบาลีเวลาพูดกับพระราชาก็ใช้คำว่า “สมมติเทวดา! ข้าแต่สมมติเทพ!” เป็นเทวดาโดยสมมติ

ส่วนเทวดาอีกพวกหนึ่งนั่น เทวดาแบบพุทธแท้ เรียกว่า วิสุทธิเทวดา หรือ วิสุทธิเทพ หมายถึงบุคคลผู้มีใจวิสุทธิ ปราศจากกิเลส คือพระอรหันต์นั่นเอง

ประพฤติคุณธรรมของคนดี ได้ชื่อว่าเป็นเทวดา

พระอรหันต์หรือพระพุทธเจ้า เรียกว่า วิสุทธิเทวดา วิสุทธิเทวดานี้เกิดโดยธรรม เกิดจากธรรม ส่วนเทวดาอื่นๆนั้น เกิดโดยชาติ โดยกำเนิด แต่วิสุทธิเทวดานั้นเกิดจากธรรมโดยแท้

ผู้ใดประพฤติธรรมข้อที่จะทำให้เป็นเทวดาแล้ว ก็เรียกว่า ผู้นั้นเป็นเทวดาแล้ว

พระรักษาเรา ทำให้เราอยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตราย ไม่กระทบอารมณ์ร้ายๆ เหล่านั้น นี่คือนิผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ

คนเราในการปฏิบัติ ต้องค่อยๆก้าวไปที่ละขั้นๆ ในเบื้องต้นต้องรู้จักตัวเราเองก่อน ที่เรียกว่า รู้จักตัวเอง นั้นหมายความว่า รู้ว่าเรานี้บกพร่องอะไร? เรามีนิสัยสันดานเป็นอย่างไร? เรามีความผิดความเสียหายอะไรประจำอยู่ในตัวของเรายัง? อันนี้จะต้องพิจารณา

สิ่งที่ต้องเรียนรู้ก่อนการปฏิบัติ

ก่อนที่จะพิจารณาในเรื่องนั้น ก็ต้องศึกษาธรรมะก่อนเหมือนกัน เช่น ศึกษาเรื่องของกายกับใจ ให้รู้ว่าตัวเรานี้คือเรื่องกายกับใจ แล้วเรื่องของใจนั้นมันมีอะไรบ้าง ฝ่ายที่เป็นกุศลคืออะไร ฝ่ายที่เป็นอกุศลคืออะไร

เรารู้ว่าฝ่ายกุศล คือ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ไม่หลง ถ้ามีความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง อยู่ในใจ ก็ทำให้กิจการด้านกุศลเจริญงอกงามต่อไป แต่ถ้าเรามีความโลภ ความโกรธ ความหลงอยู่ในใจแล้ว กิจการด้านอกุศลก็เจริญขึ้นในใจของเรา นี่เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ไว้ เพราะว่าความโลภ ความโกรธ ความหลงนี้ เป็นรากเหง้าเค้ามูลของความชั่วร้ายโดยการหึงพวง เช่น คนมีความโลภเกิดขึ้นในใจ อาจจะไปฆ่าคนเพราะความโลภก็ได้ อาจจะไปลักของเขาเพราะความโลภก็ได้ อาจประพฤติผิดกระเบียดประเพณีเพราะความโลภก็ได้ อาจพูดโกหกหลอกลวงเขาเพราะความโลภก็ได้ หรืออาจจะไปคั่นกินของมีนเมาเพื่อปลุกเร้าจิตใจให้ทำกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ควรก็ได้ มันมีอะไรเกิดขึ้นจากความโลภนี้มากมาย พระพุทธองค์จึงตรัสไว้ว่า “โลภ ฆมมานํ ปริ ปนฺโธ” แปลว่า ความโลภเป็นอันตรายต่อธรรมหึงพวง บรรดาคุณงามความดีทั้งหลาย มันจะไม่อยู่ในใจ

ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล เป็นการปฏิบัติขั้นต้น เป็นการรักษากาย วาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย แต่ว่าความจริงก็เนื่องจากใจเหมือนกัน แต่ว่าความมุ่งหมายที่สำคัญก็คือ การฝึกฝนทางกาย ทางวาจา เช่น เรายังรักษาศีล ๕ ก็เพื่อฝึกฝนในด้านกาย วาจา ไม่ให้ฆ่าใคร ไม่ให้ลักขโมยของเขา ไม่ให้ประพฤติผิดในกาม ไม่ให้พูดโกหก หลอกลวงใคร ไม่ให้ดื่มกินของมีเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท สูงขึ้นไปกว่านั้นรักษาศีลอุโบสถ ก็เพื่อจะประพฤติพรหมจรรย์เพราะอุโบสถศีลเป็นพรหมจรรย์ เรายังศีลอุโบสถในข้อ ๓ ที่แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมานานสิกขาบท

คำว่า สิกขาบท คือแบบฝึกหัดนั่นเอง ถ้าจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็ว่า ข้าพเจ้าขอสมานาน หรือรับเอาแบบฝึกหัดในการที่จะปฏิบัติตน เพื่อมิให้ผิดพรหมจรรย์ พรหมจรรย์คือการครองชีวิตที่บริสุทธิ์ หมายความว่า มีสติคอยควบคุมใจไว้ไม่ให้เกิดความเศร้าหมองขึ้นในใจ สิ่งเศร้าหมองใจก็คือราคะ...ความกำหนัด โทสะ... ความประทุษร้าย โมหะ...ความหลง อันนี้เป็นเรื่องเศร้าหมองใจ

เมื่อเราถือพรหมจรรย์ ก็หมายความว่า เรายังรักษาจิตไม่ให้เศร้าหมองด้วยเรื่องอย่างนั้น การรักษาศีลอุโบสถศีลเป็นการก้าวหน้าในการปฏิบัติศีลส่วนหนึ่ง พระสงฆ์องค์เจ้ามีศีล ๑๐ ประการ แต่ว่ามีระเบียบวินัยเป็นเครื่องบังคับพิเศษออกไปมากมายหลายอย่างก็เพื่อจะให้หมู่คณะอยู่กันด้วยความสงบเรียบร้อย

สูงขึ้นจากศีลก็เรียกว่า มีการปฏิบัติในด้านสมาธิ การทำสมาธิเป็นข้อปฏิบัติสูงขึ้นไปกว่าศีล สมมติว่าเราถือศีลได้แล้วแต่เราไม่ก้าวหน้า ไม่รักษาศีลให้เป็นสมาธิ ศีลนั้นก็ไม่สามารถตั้งอยู่ได้นาน เพราะสันดานภายในไม่ถูกชำระชะล้าง เมื่อไม่ได้ชำระชะล้างสิ่งภายใน สิ่งภายนอกก็อาจจะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้นก็ได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงบัญญัติให้ปฏิบัติในส่วนที่เรียกว่า “สมาธิ” คือการรักษาศีลนั่นเอง

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล	นางมุกดา สิงหนุญ
วัน เดือน ปี ที่เกิด	22 กรกฎาคม 2506
สถานที่เกิด	จังหวัดพังงา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาการศึกษาศาสตรบัณฑิต วิทยาศาสตร์ (ชีววิทยา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน
ตำแหน่งปัจจุบัน	ครูชำนาญการพิเศษ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดบางรักใหญ่ (สายอักษรศรี) อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
ผลงานดีเด่นและ/หรือรางวัลทางวิชาการ	ครูต้นแบบ/ครูแกนนำระดับจังหวัด